

Житомирський державний університет імені Івана Франка
Навчально-науковий інститут педагогіки
Кафедра образотворчого мистецтва та дизайну
Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського
Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва і
дизайну імені Михайла Бойчука
Тернопільський національний педагогічний університет
імені В. Гнатюка
КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
ГО Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки
«Полісся»

**ЕТНОДИЗАЙН: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА В СУЧАСНОМУ
ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ**

Збірник наукових праць

ЖИТОМИР
2022

УДК 371.13:372:378
ББК 74.1 / 74.58

*Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного
університету імені Івана Франка від 2022 року (протокол № __)*

Рецензенти:

Пасько О. М., декан факультету дизайну Київського національного університету технологій та дизайну, кандидат педагогічних наук, доцент.

Танська В. В., директор навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка, кандидат педагогічних наук, доцент.

Чемерис Г. Ю., завідувач кафедри дизайну Запорізького національного університету, доктор філософії у галузі педагогіки, доцент, член Спілки дизайнерів України.

Етнодизайн: теорія та практика в сучасному освітньому просторі:
збірник наукових праць / за заг. редакцією Н.Є. Колесник, О.М. Піддубної, –
Житомир: ФОП «505», 2022. – 232 с. + CD.

У збірнику наукових праць представлено матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Етнодизайн: теорія та практика в сучасному освітньому просторі» (16-17 лютого 2022 року). Тематика статей – аналіз проблеми мистецтва як засобу гармонійного розвитку та соціалізації особистості; аналіз проблеми формування загальних, спеціальних (фахових, предметних) компетентностей майбутніх учителів у контексті ідей Нової української школи; український національний дизайн: історія, теорія, практика в регіонах; динаміка розвитку дизайн-освіти: традиції та інновації. У збірнику наукових праць «Етнодизайн: теорія та практика в сучасному освітньому просторі» запропоновано формування ключових компетентностей у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в сучасних умовах освіти; розкрито психолого-педагогічні та соціальні аспекти професійної підготовки фахівців: культурологічний аспект. Авторами наукових праць виявлено сучасні технології в інтеграційному освітньому просторі.

Збірник наукових праць може бути корисним для широкого кола читачів, зокрема для дизайнерів, студентів закладів вищої освіти і коледжів, котрі навчаються за відповідними напрямками підготовки, а також для науковців, докторантів, аспірантів та тих, хто досліджує проблематику етнодизайну. Збірник адресований науковцям, магістрам освіти, педагогам-практикам, фахівцям у галузі професійної та мистецької освіти, майбутнім учителям початкових класів та вихователям закладів дошкільної освіти, методистам дошкільної та початкової ланки освіти.

УДК 371.13:372:378
ББК 74.1 / 74.58

© Н.Є. Колесник, О.М. Піддубна та колектив авторів, 2022
© ЖДУ імені Івана Франка, 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА

РОЗДІЛ І. МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Бровченко А.І., Мешко А. М.

УКРАЇНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ В ГРАФІЧНОМУ ДИЗАЙНІ
СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Гаранжа А.В.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА
ЗАНЯТТЯХ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ЯК ЗАСІБ
ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Давидова С. В.

СУЧАСНІ АРТ-ОБ'ЄКТИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК
ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ ЛЮДИНИ

Дерев'янка Н. В., Залевська О. Ю.

ЗАСАДИ ЕТНОДИЗАЙНУ У КВАЛІФІКАЦІЙНІЙ РОБОТІ
ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ

Єрмоленко К. І., Дерев'янка Н. П.

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ В ОРГАНІЗАЦІЇ ЛАНДШАФТУ МІСЬКИХ
СКВЕРІВ

Саркісян Р. В., Зубарова Н. В.

ВПЛИВ СІМЕЙНИХ ТРАДИЦІЙ НА ФОРМУВАННЯ
ОСОБИСТОСТІ

Каленюк О. М., Панфілова О. Г., Тарасюк І. І.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ
ХУДОЖНИКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ЖИВОПИСУ З НАТУРИ

Каленюк М. І., Поліщук О. П.

ДИЗАЙН АВАТАРКИ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: ІСТОРІЯ ТА
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Климович І. Ю., Чернишова А, М.

ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ГАРМОНІЙНОГО
РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Красовська М., Завгородній М. П.

МОЛЕКУЛЯРНИЙ ДИЗАЙН У СТВОРЕННІ СУЧАСНИХ РОСТРЕГУЛЯТОРІВ РОСЛИН

РОЗДІЛ II. ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНИХ, СПЕЦІАЛЬНИХ (ФАХОВИХ, ПРЕДМЕТНИХ) КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Андросенко А. О.

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ В СТРУКТУРІ СУЧАСНИХ ВИМОГ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ І ТЕХНОЛОГІЙ

Апухтіна В.О.

РОЗВИТОК ДРІБНОЇ МОТОРИКИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Бреславська Г.Б., Ланіна К. О.

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА ЯК КЛЮЧОВИЙ КОМПОНЕНТ НУШ

Бикова Т. Б.

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Вітвицька С. С.

ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ У КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»

Дергач М. А., Ісмоїлова А. М.

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ В РАКУРСІ НАСКРІЗНИХ ВМІНЬ УЧНЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Дерев'янка В. М.

ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Євенко О. В.

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ПЕДАГОГІЧНОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ

Іваницька С. І.

ПАРАДИГМА ПОСТМОДЕРНУ ЯК ОДИН ІЗ ТЕМАТИЧНИХ
НАПРЯМКІВ ВИВЧЕННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ У СИСТЕМІ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

РОЗДІЛ III. УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ДИЗАЙН: ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ, ПРАКТИКА В РЕГІОНАХ

Гуменна О. І., Дерев'янка Н. П.

ІСТОРІЯ ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНУ В МОНАСТИРЯХ

Гутор М. І.

СУЧАСНІ МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЗНАНЬ
УЧНІВ ПРО ДЕКОРАТИВНЕ ВИРШЕННЯ ТВОРІВ НА
РЕЛІГІЙНУ ТЕМАТИКУ

Давидова С. В., Галич Л. І.

ДЕКОРАТИВНИЙ НАТЮРМОРТ У ПРОФЕСІЙНОМУ
СТАНОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО,
ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА

Давидова С. В., Кім К. Е.

ДЕКОРАТИВНЕ ПАННО У СУЧАСНОМУ ІНТЕР'ЄРІ

Дяченко А. В.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО ОРНАМЕНТУ ПРИ МОДЕЛЮВАННІ
ПРОМИСЛОВИХ ВИРОБІВ СТУДЕНТАМИ

РОЗДІЛ IV. ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ОСВІТИ.

Авраменко К.Б., Фудар А.Ю.

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Бадіца М.В., Кобзар О. С.

ФОРМУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У ДІТЕЙ З
ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБОМ
ЕТНОДИЗАЙНУ

Балабанова І. В.

ВИКОРИСТАННЯ МНЕМОТЕХНІКИ У РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО
МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Берегова Н.П.

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ У ДІТЕЙ
МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Бикова Т.Б.

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Коновальчук І.М.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ПРОЕКТНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ

Кравчук Л.М.

ВИХОВНИЙ ТА ПІЗНАВАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРИРОДИ

Крючкова А. А., Басюк Н.А.

ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ
ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

РОЗДІЛ V. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ.

Борисов В. В, Кійченко П. В.

ВИКОРИСТАННЯ ДИЗАЙН-СИТУАЦІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ
ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ГРАФІЧНИХ ДИЗАЙНЕРІВ

Гаменко В. Е., Саєнко Т. А.

ОСОБЛИВОСТІ ВКЛЮЧЕННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО
ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗІ СДУГ В ІНКЛЮЗИВНИЙ
ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ПРОСТІР

Космач А.М.

МЕТОД ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ
ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 022 ДИЗАЙН

Кузнецова А. І.

ФОРМУВАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПРЕДМЕТНО-МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА НАВИЧОК ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ (ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Кулешова О. В., Міхеєва Л. В.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Лапіна А. О.

ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

РОЗДІЛ VI. СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ІНТЕГРАЦІЙНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ.

Кучер С. С.

КОРЕКЦІЙНО – РОЗВИВАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ НА ОСНОВІ ОРНІТОТЕРАПІЇ

Лежненко А. Ю. , Зубарова Н. В.

ПОНЯТТЯ «КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ» В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Лисенко Г. О.

КОЛОРИСТИЧНИЙ КОЛАЖ У ЖИВОПИСНІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТА-ДИЗАЙНЕРА

Лиходід В. В.

ЗНАЧЕННЯ АРТ-ОБ'ЄКТІВ У ЛАНДШАФТНОМУ ДИЗАЙНІ

Назарчук Л. Ю.

ВИТИНАНКА – ВИД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА, ЯКИЙ МАЄ ДАВНІ ТРАДИЦІЇ

Лук'янчук Т.Є.

ЗАСТОСУВАННЯ РОТАЦІЙНИХ МОДЕЛЕЙ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Ляшенко О. В., Залевська О.Ю.
ЧУТТЄВЕ – ОСНОВА ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

Магдій Г. О.
ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ
ПЕДАГОГІЧНОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ

Марчук В. А.
ПРОБЛЕМИ МАРКЕТИНГУ В ДИЗАЙНІ, ЯК ВПЛИВ НА СПОЖИВАЧІВ

Мединська О. Ю.
ВИКОРИСТАННЯ ПРИНЦИПІВ ЕТНОДИЗАЙНУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ
ЗАГАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В ПРОЦЕСІ
ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мороз О. М.
ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ
ІНФОРМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Мостова М. С., Зубарова Н. В.
РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У
ПРОЦЕСІ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ

Фещук А.В., Колесник Н.Є.
МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ДИЗАЙНЕРСЬКОГО МИСЛЕННЯ НА
ЗАНЯТТЯХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

ПЕРЕДМОВА

Всесвіт етнодизайну має різноманіття засобів, якими володіє культура, народні традиції, національні символи, що мають виняткове й особливе місце в суспільстві. Як смислові феномени вони вносять й віддзеркалюють простір цінностей у культурі, а, отже, є стійким знаком спільних соціальних уподобань. Національні символи та знаки в етнодизайні, завдяки яким особистості формують соціальну реальність, закріплюють й передають значиму інформацію в соціокультурному середовищі.

В етнодизайні важливе значення мають символи-обереги, які представлені у національному орнаменті української вишивки, писанкарстві тощо й використовуються у сучасному графічному дизайні, зокрема у творенні логотипів та фірмового стилю.

У збірнику наукових праць представлено функціональні особливості етнодизайну, що доводить органічність залучення до знакової системи графічного дизайну. Використання стилізованих орнаментальних мотивів у вигляді символів-оберегів дозволить утворювати у сучасного споживача почуття співпричетності до ціннісних пріоритетів національних культурних значень й презентувати ідею використання їх, котрі наразі продовжують бути актуальними, у практиці етнодизайну й інших дизайнерських практиках сьогодення в цілому.

У збірнику наукових праць представлено аналіз проблеми мистецтва як засобу гармонійного розвитку та соціалізації особистості; здійснено аналіз проблеми формування загальних, спеціальних (фахових, предметних) компетентностей майбутніх учителів у контексті ідей Нової української школи; відображено український національний дизайн: історія, теорія, практика в регіонах; простежено динаміку розвитку дизайн-освіти : традиції та інновації.

Заслуговує на увагу проблема формування ключових компетентностей у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в сучасних умовах освіти; розкрито психолого-педагогічні та соціальні аспекти професійної підготовки фахівців: культурологічний аспект. Авторами наукових праць виявлено сучасні технології в інтеграційному освітньому просторі.

Цінним є те, що сформований збірник наукових праць за результатами роботи Всеукраїнської науково-практичної конференції «Етнодизайн: теорія та практика в сучасному освітньому просторі», яка була проведена 16-17 лютого 2022 року в Навчально-науковому інституті педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка, може бути корисним для широкого кола читачів, зокрема для дизайнерів, студентів закладів вищої освіти і коледжів, котрі навчаються за відповідними напрямками підготовки, а також для науковців, докторантів, аспірантів та тих, хто досліджує проблематику етнодизайну.

РОЗДІЛ І. МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Бровченко Анатолій Іванович

*Завідувач кафедри художньої кераміки, дерева, скульптури та металу
Київської державної академії декоративно-прикладного мистецтва та
Дизайну імені Михайла Бойчука, кандидат педагогічних наук, доцент*

Мешко Андрій Миколайович

аспірант

*Київської державної академії
декоративно-прикладного мистецтва
та Дизайну імені Михайла Бойчука*

УКРАЇНСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ В ГРАФІЧНОМУ ДИЗАЙНІ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

На сучасному етапі навчання графічному дизайну студентів закладів вищої мистецької освіти поки що недостатньо розроблений середовищний підхід до навчання, який є значущим для нашого дослідження. «Середовище» – ключове поняття кардинальної трансформації методів, що відбувається сьогодні, результатів і завдань творчої діяльності у художньо-проектній культурі. Академік Г. Філіпчук зазначає: «У кожній країні є своя національна специфіка можливостей, мотивацій та політичної волі для створення сприятливого інформаційно-знанневого соціокультурного середовища. В Україні ця суспільно значуща проблема для розвитку держави, громадянського суспільства, особистості упродовж тривалого часу вирішується незадовільно, контрпродуктивно впливаючи на систему неперервної освіти, яка до того ж не присутня в національному законодавчому полі» [1, с. 7].

Середовище у перекладі з латинської означає «прагнення», що засвідчує виокремлення внутрішнього інформаційно-особистісного простору етноособистості. Прагнення внутрішнього простору етноособистості задовольняється відповідним зовнішнім предметним етносередовищем – природним ландшафтом, традиціями формотворення і декорування довкілля. Українське слово «довкілля» – це те, що знаходиться біля того, що обертається – круг, коло, танок. «Обертається» прагнення етноособистості як триєдність її почуття, думки та діла. В українській мові слова «довкілля», «середовище» означають сукупність природних умов, у яких відбувається життєдіяльність якого-небудь організму-єства – сукупності всіх сутнісних сил людини.

Зовнішнє середовище – це середовище, що оточує об'єкт [2]. Предметно-просторове середовище визначається як безпосереднє оточення людини, сукупність природного і рукотворного простору та їхнє наповнення речами,

що перебувають у постійній взаємодії з людиною. Етнічне предметне середовище – це поняття, що відображає сучасні погляди на процеси взаємодії індивіда, суспільства з навколишнім світом і є результатом діяльності людини. Воно створюється етноособистістю із природного матеріалу і пристосоване для задоволення його матеріальних і духовних потреб. У процесі формування етнічного середовища виявляються інтелектуальні, етичні, естетичні та багато інших здібностей людини, при цьому разом із пізнавальними, етичними, фізичними, – естетичне відношення («творчість за законами краси») стає органічною потребою етноособистості. Що раніше цей процес починає усвідомлено поєднуватися з процесом розвитку етноособистості, то ефективніший результат цього процесу.

Етнічне середовище так само як і природне входить у життєвий простір, життєві прагнення етноособистості. Етносередовище не відокремлене від життєдіяльності етноособистості і є об'єктивною реальністю. Ось чому питання характеру й особливостей відношень віртуального простору студентів та середовища необхідно розглядати з позицій їхньої навчальної діяльності. Увага дослідників поки що недостатньо приділяється педагогічно доцільному проектуванню професійного освітнього простору особистості майбутнього дизайнера. Сучасний освітній простір проектування або *дизайн-простір* – це суб'єктивна віртуальна реальність, зумовлена домінуючими профілями особистісної обдарованості (академічним, естетичним або практичним), найрозвиненішими видами перцептивного сприймання (аудіальним, візуальним або кінестетичним), особистісно-ціннісними конструктами інформаційного середовища (абстрактними і знаково-символічними, сюжетними і метафоричними або ж конкретними матеріальними).

Розвиваючи етнічну ідентичність студентів закладів вищої мистецької освіти, насамперед важливо врахувати наявність середовища, сприятливого для розвитку натуралістичної здібності.

Іншими словами, мова йде про моделювання педагогічного середовища і педагогічних ситуацій як способи педагогічної діагностики етнічної ідентичності студентів вищих мистецьких навчальних закладів. Предметна компетентність із різних галузей знань має відобразити ставлення студентів до пізнання через мистецтво дизайн-діяльності. Якщо студенти виявляють рівноцінне ставлення до всіх перелічених мікросередовищ етнічної дизайн-діяльності, то можна говорити про високий рівень їхньої етнічної ідентичності. У разі виокремлення студентами суміжних мікросередовищ як особистісно ціннісних, мова може йти про достатній рівень етнічної ідентичності. Однак, якщо студенти уособлюють себе лише з одним якимось середовищем із п'яти згаданих, то цей рівень можна позначити як середній, доступний для всіх студентів.

Педагогічна діагностика етнічної ідентичності студентів є найефективнішою в умовах етнічного середовища. Розвиток кожного етносу зумовлюється особливостями рельєфу і клімату етнічного середовища. Але інвайронментальний (середовищний) підхід до виявлення і підтримки

студентів з етнічною ідентичністю майже не досліджений ні у вітчизняній, ні в зарубіжній психолого-педагогічній науці. А відтак інклюзивна освіта, персоналізоване навчання, що сприяють повноцінному визріванню етнічної ідентичності студентів, раннє визначення їхніх потреб у спеціальній освіті та координація освітніх послуг без урахування ціннісно-середовищного (аксіоінвайронментального) підходів є доволі проблематичними.

Дизайн-діяльність – це проектування предметно-розвивальних середовищ трьох типів: структурного («людина – природа», «людина – техніка»), сенсорного («людина – людина», «людина – художні образи»), вербального («людина – знакові та сигнальні системи»), які є особистісно-ціннісними для трьох типів обдарованих студентів: «майстрів-діячів» (із тілесно-кінестетичною, просторовою і натуралістичною суміжними здібностями); «художників-глядачів» (із внутрішньо-особистісною, міжособистісною і надособистісною суміжними здібностями), «мислителів-слухачів» (із лінгвістичною, математичною і музичною суміжними здібностями).

Розвитку проектно-творчої обдарованості студентів вищих мистецьких навчальних закладів сприяє дизайн-діяльність, витoki якої ми відшукуємо в емпіричному досвіді методу проектів і вважаємо метод проектів ретроаналогом сучасного дизайну. У його основу покладено ідеї Дж. Дьюї [3], Ф. Лая [4], Е. Паркхерст [5] та ін. щодо самостійного пошуку особистісно ціннісної діяльності, приваблення студентів діяльністю, врахування поточних інтересів студентів, різнобічність діяльності, пошук додаткової інформації.

На початку ХХ ст.. В. Кіпатрик сформулював сутність методу проектів як «планування цілеспрямованої діяльності для вирішення будь-якої проблеми, взятої з реального життя, діяльність «від усього серця», що проходить більшою мірою самостійно» [6, с. 122]. Діяльність «від усього серця» можлива в умовах предметно-розвивального середовища, яким досягається дотримання «золотого правила дидактики» Я. Коменського в умовах середовища, яке спричиняє розвивальний вплив на смак, запах і дотик, зір і слух, причому водночас [7]. Таким особистісно-ціннісним середовищем, яке забезпечує діяльність «від усього серця», є середовище дизайн-діяльності або художнього проектування, в якому необхідна взаємодія «слухача-мислителя» (пошук і формулювання проектного задуму), «глядача-художника» (варіанти кольоро-графічних дизайнерських пропозицій), «діяча-майстра» (втілення проектного задуму).

Отже, середовищний підхід до розвитку етнічної ідентичності у студентів вищих мистецьких навчальних закладів характеризується поєднанням внутрішнього інформаційно-особистісного і зовнішнього інформаційно-педагогічного середовищ, що цілком обґрунтовано в українській філософській думці, вченні В. Вернадського про «живу матерію» біосфери, що трансформується в ноосферу; працях Л.Гумільова про органічну єдність етносів із ландшафтами історико-етнографічних регіонів.

Список використаних джерел та літератури

1. Філіпчук Г. Національна ідентичність : освітньо-культурний вимір : монографія / Г. Філіпчук. – Чернівці: Друк Арт, 2016. – 272 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К. ; Ірпінь : ВТФ Перун, 2009. – 1736 с. : іл.
3. Дьюи Дж. Школа и общество [Електронний ресурс] / Дж. Дьюи ; перевод с англ. Г. А. Лучинского – М. : Изд-во библиотеки работника просвещения, 1925.
4. Лай В. Школа действия : Реформа школы сообразно требованиям природы и культуры [Електронний ресурс] / В. Лай ; авториз. пер. с нем. Е. Пашуканиса. – СПб. : Изд. «Школа и жизнь», 1914.
5. Петrenchко М. О. Педагогічна спадщина Хелен Паркхерст у контексті розвитку педагогіки США у першій половині ХХ ст. : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / М. О. Петrenchко ; Дрогоб. держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. – Дрогобич, 2016. – 20 с.
6. Килпатрик У. Х. Метод проектов : Применение целевой установки в педагогическом процессе / У. Х. Килпатрик. – Л. : Брокгауз-Ефрон, 1925.
7. Коменський Я.А. Великая дидактика [Електронний ресурс] / Я. А. Коменський. – М. : Учпедгиз, 1939. – Режим доступу : http://www.makarenko-museum.ru/Classics/Komensky/Komensky_Yan_Amos_Velikaya_didakt.pdf

Гаранжа А.В.

*керівник гуртка образотворчого мистецтва
(Комунальний заклад Сумський Палац дітей та юнацтва)
annushka8457@ukr.net*

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ

На сучасному етапі розвитку освіти проблема становлення й формування всебічно розвиненої, творчої особистості, яка спроможна до самовизначення, самореалізації та самовдосконалення, набула особливої актуальності. Сьогодення ставить перед педагогами нові цілі: орієнтуватися на створення оптимальних умов для розвитку кожної дитини, формування здібностей самостійно осмислювати навколишню дійсність. Такі цілі передбачають перебудову процесу навчання, кінцевою метою якого має стати максимальне розкриття індивідуальних можливостей та самоактуалізація особистості. Однією з умов реалізації вищезазначених питань є оволодіння практичною діяльністю, особливо у дошкільному віці, коли формується спостережливість, просторова уява, окомір, дрібна моторика, естетичне сприйняття, художній смак, творчі здібності, дитина прагне до пізнання та експериментування, вільно, а не шаблонно творить навколо себе світ [2, 4].

Одним із ефективних та незамінних засобів розвитку творчості дитини є мистецтво зі своїм розмаїтим, неповторним світом, здатним зворушити душу, пробудити творчу активність, виховати повагу до культурних цінностей, розвинути психічні пізнавальні процеси тощо. Саме тому серед пріоритетних

напрямів освітньої роботи в сучасному закладі освіти належне місце має займати забезпечення достатнього рівня художньо-естетичного та креативного розвитку особистості в процесі мистецької діяльності, яка відкриє дитині світ реально існуючої краси, сформує її переконання, вплив на поведінку, подарує великі можливості для пізнання прекрасного та розвитку емоційно - естетичних почуттів [4, 6].

Серед видів мистецтва образотворче є унікальним у вирішенні завдань як художнього, так і особистого розвитку, громадянського і духовного становлення підростаючого покоління, бо завдяки своїй універсальності плідно розвиває емоційно чуттєву сферу, поглиблює знання, інтенсифікує візуальний і сенсорний досвід, формує загальну та естетичну культуру. Специфіка гуртка «Образотворче мистецтво» дозволяє педагогу широко використовувати і впроваджувати новітні форми та методи навчання і виховання, а саме, інтерактивні методи та нестандартні форми організації заняття, які дають змогу підвищити ефективність засвоєння знань, поліпшити контроль над виконанням завдань, викликати у дітей інтерес до навчання [1, 1].

Інтерактивне навчання – це діалогове навчання, яке передбачає постійну, активну взаємодію, взаєморозуміння педагога й вихованців-учасників освітнього процесу. Необхідність використання інтерактивних методів у навчанні зумовлена особливостями сучасного суспільного розвитку. Інтерактивні методи навчання спрямовані на реалізацію можливостей нових індивідуальних способів навчальної діяльності особистості дитини. Вони дають позитивний результат при умові осмислення вихованцем своєї діяльності, досвіду, мотивів і потреб підвищити ефективність засвоєння знань, поліпшити контроль над виконанням завдань, викликати інтерес до навчання.

Розглянемо більш детально, як інтерактивні методи застосовуються на заняттях гуртка «Образотворче мистецтво».

Так, для актуалізації знань, інтересу до сприйняття інформації використовуємо такі методи, як «Так - Ні, «Пінг-понг» тощо. Ці методи прості і дуже подобаються дітям, бо проводяться в більш ігровій формі, що налаштовує вихованців до заняття, створює дружню атмосферу в колективі, викликає позитивні емоції. Наприклад, гра «Так - ні» залучає вихованців до активної діяльності на занятті. Під час вивчення теми «Жанри живопису. Пейзаж» педагог загадує будь-яке природне явище, вихованці намагаються знайти відповідь ставлячи запитання, на які педагог відповідає «так» чи «ні». Після відгадування обов'язково обговорюється питання, які були більш вдалимими та менш вдалимими.

Методи колективно-групового навчання - «Побудова асоціативного куща», «Знайди зайве», «Конструктор», «Хто скоріше», «Мозковий штурм», «Подорож», «Прес-конференція», «Ажурна пилка» тощо - використовуємо для засвоєння нового матеріалу, запам'ятовування нових термінів, епох, мистецьких напрямків, художників. За допомогою таких методів вихованці із

зацікавленістю сприймають новий матеріал та опрацьовують значний обсяг теоретичного матеріалу.

Такі методи, як «Світська розмова», «Мікрофон», «Ланцюжок» дають змогу вихованцям поділитися своїми думками, передати враження від сприймання художніх творів, висловити свою думку щодо обговорюваної теми.

Для перевірки набутих знань використовуємо такі методи, як «Вірю-невірю», «Бліц-опитування», «Лото», робота в парах, робота в трійках, «Дерево рішень», тощо. Робота в парах, трійках, малих групах дозволяє дітям набути навичок, які необхідні для творчого спілкування та співпраці. Вона стимулює виконання спільного завдання командою. Художньо-творчі ідеї, котрі виробляються в групі, допомагають учасникам бути корисними одне одному.

Враховуючи вікові особливості, для вихованців старшої вікової групи використовуємо у освітній діяльності метод проєктів - систему навчання, за якою вихованці набувають знання, уміння і навички у процесі планування і виконання практичних завдань, які постійно ускладнюються. Під час роботи за методом проєктів особливе значення має творче нестереотипне мислення і бачення дітей, їхня активність, самостійність, захопленість. Саме така діяльність, за словами Л. Масол, є найсприятливішою технологією для створення на заняттях творчої атмосфери, умов для розвитку самостійності вихованців, набуття ними практичних умінь здійснювати власні дослідження, робити узагальнення, висновки, самостійно добирати інформацію та її джерела, брати участь у підготовці власних, парних, групових і колективних творчих проєктах. Проєкти можуть бути індивідуальними, груповими і колективними. Цікавою і захоплюючою справою є виконання дизайнерських проєктів, таких як: «Місто майбутнього», «Будинок, моєї мрії», «Одяг для казкового героя», «Планета майбутнього», тощо [3, 24].

Для формування навичок співробітництва застосовуємо методи «Опрацювання дискусійних питань». Їх мета – навчити вихованців співпрацювати, слухати, поважати один одного, бути справедливими і щирими, проявляти толерантність по відношенню до інших. Серед таких методів: «Прес», «Обери позицію», «Зміни позицію», «Безперервна шкала думок». Ці методи показують вихованцям різноманітність поглядів на ту чи іншу проблему, вчать висловлювати свою позицію, підбирати аргументи, навчають самостійно вирішувати проблеми, удосконалювати уміння, аргументувати свої думки.

Не менш важливими для навчальної діяльності є методи ситуативного моделювання – навчання у грі. Ці методи дають можливість вихованцям самовиражатися, забезпечують контроль виведення емоцій. У ігровій формі діти краще сприймають інформацію, стають активнішими та розкутішими, позбуваються комплексів. Наприклад, для кращого засвоєння кольорів та їх сполучень пропонуємо провести рольову гру «Веселка» із залученням вихованців. Така гра складається із завдань, які виконує кожен вихованець

окремо. Її зміст має творче спрямування і полягає в тому, що дитині слід самостійно протягом визначеного часу зібрати своєрідну «колекцію» з різних матеріалів (стрічок, кольорового паперу, квітів, листочків, пір'я, шматочків з тканини), добираючи їх за всіма кольорами веселкового півкола і далі правильно згрупувати їх та розкласти в послідовності відповідно до природної веселки.

Перелічені методи дають змогу дітям актуалізувати набуті знання про художні матеріали, художників, різноманітні техніки малювання, набути навичок використання різноманітних образотворчих термінів. Звісно, для занять з образотворчого мистецтва можна приміняти безліч інтерактивних методів зважаючи на тему заняття та специфіку виконуваної роботи, бо працювати за інтерактивними технологіями надзвичайно цікаво. У дітей виникає інтерес до навчання, що сприяє їхньому інтелектуальному та творчому розвитку. Створити для дитини заклад освіти, куди вона буде йти з радістю, прищепити їй любов до рідного краю, до творчості, до праці, виховувати відповідальність за свої вчинки, за долю держави, за її майбутнє, віднайти в дитині паростки таланту, дати можливість йому розквітнути, навчити працювати в колективі, створити умови для фізичного та естетичного розвитку - такі завдання роботи сучасного педагога. Використання інтерактивних методів навчання на заняттях з образотворчого мистецтва слугує засобом формування креативної особистості дитини.

Список використаних джерел та літератури

1. Інтерактивні методи навчання на уроках образотворчого мистецтва: веб-сайт. URL:https://allref.com.ua/uk/skachaty/interaktivni_metodi_navchannya_na_urokah_obrazotvorchogo_mistectva (дата звернення 20.11.2021).
2. Державний стандарт початкової загальної освіти: Кабінет Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення 20.11.2021).
4. Методика навчання мистецтва у початковій школі / Масол Л. М., Гайдамака О. В., Белкіна Е. В., Руденко І. В. Харків: 2006. 256 с.
5. Ланіна І. В., Кучеева Н. В. Образотворче мистецтво для дошкільнят (4-5 років): навч. посіб. Видавництво «Ранок». Харків, 2012. 96 с.

Давидова Світлана Вікторівна,
доктор філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки,
декан факультету мистецтва та дизайну
(Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради)

СУЧАСНІ АРТ-ОБ'ЄКТИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ ЛЮДИНИ

Розвиток людської цивілізації, глобальна урбанізація, велика кількість міст-мегаполісів, мета яких забезпечити проживання якомога більшої кількості людей у певній місцевості, призводить до зникнення природної

краси та зростання інтересу суспільства до Street art, яке вносить яскраві кольори у повсякденність, дозволяє насолоджуватись мистецтвом, не відвідуючи музеї та виставки, формувати високий естетичний смак у великої кількості людей, залучати їх до розвитку мистецтва.

Розглянемо більш детально виникнення та становлення вуличного мистецтва. Street art – це різновид сучасного урбаністичного мистецтва, що об'єднує мурали, арт-об'єкти, стікери тощо [1], [2].

Останнім часом набули загального поширення та викликають великий інтерес у людей арт-об'єкти, які розташовані у різноманітних куточках міст та інтер'єрів будинків, вони дивують, надихають, жодна людина не може пройти повз такі об'єкти та не відчувати певної емоції, вони не лишають байдужим суспільство.

У повсякденному житті часто можна почути словосполучення «арт-об'єкт». Цей термін зустрічається в описах сучасних проявів мистецтва, витісняючи собою такі поняття, як «твір мистецтва» або «пам'ятка архітектури». Чіткого визначення цього явища поки не існує, але загалом можна сказати, що «арт-об'єкт» – це якийсь незвичайний предмет. Основною, відмінною від інших творів мистецтва, функцією арт-об'єктів є привернення уваги та візуальна взаємодія з глядачем. Арт-об'єктом можна назвати витвір мистецтва, річ (об'єкт), яка є художньою і матеріальною цінністю. Арт-об'єкти, на відміну інших художніх форм, не підпорядковуються жодним точним правилам. Спонтанність, імпульсивність, свобода є їхньою основою.

Суть арт-об'єктів – викликати різні емоційні реакції глядача, змушувати його замислитись, по-новому побачити звичайні речі, інакше вони, як правило, мають не функціональне призначення, а лише естетичне. Арт-об'єкт може бути умовно «без сенсу», неестетичний, дивний, але в той же час креативний і незвичайний. Фантазія та майстерність художника дозволяють створювати арт-об'єкти, використовуючи будь-які предмети та матеріали: скло, глину, папір, дерево, метал тощо. Вивчаючи можливості різних матеріалів, багато художників віддали перевагу мозаїці, створюючи саме в цій дивовижній техніці свої твори. Художня мозаїка приваблює майстрів, які за допомогою мистецтва демонструють новий об'єктний світ, що бездоганно вписується в сучасний інтер'єр. Мозаїчні арт-об'єкти знаходять застосування в міському середовищі, в архітектурних композиціях, вони увійшли до житлових та громадських інтер'єрів і гармонійно взаємодіють зі стилем hi-tech, в якому сьогодні виконується більше половини дизайнерських рішень. Різноманітність матеріалів та технік, багатство кольору та фактури, традиції та сучасність – все це характерні риси сьогоденної художньої мозаїки як специфічного арт-об'єкта. Метою художника при створенні арт-об'єкта є бажання викликати у глядача певні емоції, наповнюючи повсякденне життя концептуальним та дивовижним мистецтвом. Єдиної класифікації арт-об'єктів поки не існує, але їх розрізняють за:

- приналежністю до виду мистецтва або напрямку;
- матеріалом, з якого виготовлено;

- технікою виготовлення;
- формою та габаритами;
- кольором та фактурою;
- дизайн-рішенням;
- функціональним призначенням;
- тематикою.

Надавши визначення арт-об'єктам, проаналізуємо, як вони впливають на формування естетичного смаку. Естетичний смак – це здатність людини оцінити дійсність і мистецтво з позиції естетичної краси та гармонії. Ще з давніх часів естетичний смак вважався ознакою освіченої людини, про що свідчать крилаті висловлювання латинською мовою: «У кожного свій смак», на що стародавні римляни додавали: «Про смак не сперечаються, якщо він є», проте дискусії щодо естетичної краси тривали впродовж всього існування людства. Естетичний смак належить до суспільної, соціальної сфери, тому що означає соціальну здатність людини, яка розвивається або формується як результат виховання, навчання. Естетичний смак є важливою характеристикою особистісного становлення та пов'язаний із рівнем самовизначення людської індивідуальності. Тому естетичний смак – не тільки оцінка, а й прийняття або заперечення певних естетичних цінностей [3, с. 85].

Таким чином, арт-об'єкти не тільки привертають увагу людей до соціальних проблем, які потребують вирішення, а й сприяють розвитку естетичного смаку серед великої кількості людей; митці мають змогу вільно демонструвати твори мистецтва у різноманітних техніках та виконанні.

Список використаних джерел та літератури

1. Давидова С. Вплив мистецтва на розвиток суспільства. Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір : збірник тез доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених. м. Запоріжжя, 14 травня 2020 р. Запоріжжя, 2020 р. С. 466-467.
2. Давидова С. Мистецтво STREET ART та його вплив на розвиток суспільства. Збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір», м. Запоріжжя, 13-14 травня 2021 р. С. 74-76
3. Давидова С. В. Формування професійної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва засобами творчої проектної діяльності : дис. ... д-ра філос. «PhD» : 011 «Освітні, педагогічні науки». Мелітополь, 2020. 396 с.

Дерев'янка Наталія Володимирівна,
*кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри дизайну
(Хортицька національна академія)
м. Запоріжжя, Україна*

Залевська Олена Юріївна,
*кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри дизайну,
(Хортицька національна академія)
м. Запоріжжя, Україна*

ЗАСАДИ ЕТНОДИЗАЙНУ У КВАЛІФІКАЦІЙНІЙ РОБОТІ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ

Традиційне народне мистецтво є розвитком багатовікової суспільної практики нашого народу. Однак індустріалізація та глобалізація вносять корективи у розвиток як народного мистецтва взагалі, так і національного дизайну зокрема. Питання дослідження національного стилю в галузі дизайну пов'язані із традиціями народного мистецтва. Розуміння етнотематики та етностилістики дає змогу визначити засади національного дизайну та створити сучасну модель предметного середовища на основі народних ремесел, етнокультурних традицій, шляхом їх збереження і розвитку в індивідуальній і колективній творчій діяльності [2].

Мета статі полягає у дослідженні етнотематики та етностилістики кваліфікаційних робіт здобувачів освіти спеціальності дизайн, визначення засад етнодизайну в освітньому процесі.

І. Сиваш дає таке визначення, етнодизайн – це звернення до народного мистецтва, етнічних мотивів як до джерела натхнення; використання стилістичних, декорувальних, формотворчих прийомів народного ремесла у творах графічного, промислового дизайну, дизайну інтер'єру, дизайну одягу тощо [3, с. 118]. А. Рудченко визначає етнодизайн як форму творчої діяльності, що базується на народних традиціях, синтезує мистецьку й технічну складові та передбачає масове тиражування виробів з яскраво вираженим етнічним компонентом [1].

Майбутнє розвивається на фундаменті минулого, взаємодія народного мистецтва та сучасного дизайну сприяє розвитку одного та іншого. Традиційне народне мистецтво має глибоку культурну спадщину та національні особливості, використання народних традицій в сучасній дизайн-освіті може вивести національний дизайн на високий рівень оригінальності та унікальності, підвищити рівень пізнаваності мистецтва і дизайну України. Дизайн, що враховує етнокультурну ідентичність, імплементує її засади у процес загальнокультурного розвитку країни, виокремлює культуру нашого народу серед духовних і матеріальних надбань інших народів світу. Саме тому так важливе використання національної тематики у кваліфікаційних роботах з дизайну.

Кваліфікаційна робота передбачає розв'язання складної спеціалізованої задачі або практичної проблеми в сфері дизайну, що характеризується комплексністю і невизначеністю умов, із застосуванням певних теорії та методів дизайну (стандарт). Здобувач освіти під час захисту повинен продемонструвати відповідний рівень кваліфікації, та продемонструвати інтегральні, загальні та фахові компетентності.

Загальні компетентності Стандарту освіти 022 Дизайн безпосередньо вказують на необхідність формування і розвитку здатностей реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні; зберігати та примножувати культурномистецькі, екологічні, моральні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

Кваліфікаційна робота має комплексний характер і пов'язана з демонстрацією сформованих компетенцій із циклу загальних та фахових дисциплін. Формування загальних компетентностей повинно бути виявлено у виборі теми, її актуальності, відповідності сучасному стану галузі дизайну та перспективам розвитку. Сучасний стан галузі дизайну актуалізує перед нами низку завдань щодо переосмислення української культурної спадщини в контексті побудови української моделі дизайну, пошуку нових джерел, методів і підходів до формоутворення сучасних предметів [4].

Культурно-мистецька спадщина народних ремесел дає широке поле для пошуку тем кваліфікаційних робіт. Темі можуть бути запозиченими зі сфери етномистецьких традицій:

- символіка та фольклористика як змістове джерело формоутворення арт-дизайну;
- твори декоративно-ужиткового мистецтва як технологічні прийоми проектування сучасного дизайн-продукту;
- орнаментика та колористика як оригінальна естетична художня мова певного регіону України.

Запропонована тематика дає широкий вибір ідейної джерельної бази, а перед здобувачем освіти стоїть завдання пошуку відповідних прийомів органічного втілення етнокультурних традицій у сучасному дизайн-продукті під час виконання кваліфікаційної роботи. Головна задача здобувача освіти, це пошук і винайдення нового за формою та змістом шляхом входження в старе традиційне народне, таким чином відбувається самооновлення традицій. Такий метод має абсолютну прив'язку до локальних соціально-економічних особливостей регіону.

Вибір тем кваліфікаційного проектування у руслі етнотематики та етностилістики свідчить про національну самоідентифікацію студента як громадянина України. Вивчення, збереження та переосмислення

культурномистецьких народних традицій в освітньому процесі дає змогу релевантно використовувати технологічні, стилістичні чи декорувальні прийоми народних промислів, прийоми стилізації допомагають переосмислити народні традиції, та виробити власну практику трансформування запозичень.

Сучасний дизайн відзначається актуалізацією звернення до національних традицій і потребує творчого переосмислення українського культурного спадку, це запит сьогодення. Популярність етнодизайну зростає на фоні соціальних, політичних та економічних обставин в Україні. Вивчення етнодизайну майбутніми фахівцями є важливим стратегічним питанням дизайн-освіти у вишах мистецького спрямування.

Список використаних джерел та літератури

1. Руденченко А. Етнодизайн як міждисциплінарний феномен створення творчого освітнього простору. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2014. № 10 (3). С. 140-146.
2. Сергеева Н.В. Народне мистецтво: культурний потенціал трансформації. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архітектура. 2011. № 5. С. 143-145.
3. Сиваш І. О. Мистецтво етнодизайну в художній культурі України ХХ – початку ХХІ ст. : дис. канд. мист-ва : 26.00.01. Київ, 2019. 191 с.
4. Склярєнко Г. М. Українське мистецтво другої половини ХХ століття: регіональні проблеми та загальний контекст. Студії мистецтвознавчі. 2009. № 1. С. 67-78.

Єрмоленко Катерина Ігорівна,
Студентка 4 курсу, спеціальності

садово-паркове господарство,

Дерев'янка Наталія Петрівна,

кандидат сільськогосподарських наук,

зав. кафедри, доцент кафедри садово-паркового господарства

(Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія)

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ В ОРГАНІЗАЦІЇ ЛАНДШАФТУ МІСЬКИХ СКВЕРІВ

Історично площі та сквери були центром громад, і вони традиційно допомагали формувати ідентичність цілих міст. Образ багатьох скверів був тісно пов'язаний з великими громадськими будівлями, розташованими поблизу, такими як собори, ратуші, театри чи бібліотеки. Сьогодні створити площу, яка стане найбільш значущим місцем у місті – яка надає ідентичності цілим громадам – є величезним викликом.

Громадські площі або сквери є важливими елементами міського дизайну різних форм і розмірів. Це спосіб спроектувати гарне місце для громадських і комерційних будівель у містах. Площа або сквер — це є територія, обрамлена

будівлями, і зона, призначена для демонстрації будівель з найбільшою перевагою [6].

Площа є центром соціального та культурного життя міста. Унікальний зв'язок між відкритим сквером, навколишніми будівлями та небом над ним створює справжній емоційний досвід [2].

Великі громадські композиції, такі як площа Сан-Марко у Венеції та площа Святого Петра в Римі, унікальні у співвідношенні між простором, навколишніми будівлями та куполом неба [5].

Також слід зазначити, що ранні анатолійські міста, зокрема Троя, традиційно мали дві площі перед палацом. Була закрита площа за брамою, де проводили ринкову діяльність. Палацовий сквер з універсальним місцем для проведення інших подій. Нарешті, площі були розвинені в результаті транспортного навантаження на перехрестях і були включені в новий план міста як елементи перехрестя [4].

Активність у сквері важлива як для його життєвої сили, а також для його візуальної привабливості. Фізична та психологічна функція скверу не залежить від розміру чи масштабу. Однак сквери створені, як місце збору людей для забезпечення взаємного контакту. Крім того, площі надають користувачам притулок для відпочинку та звільняють їх від напруги, що проходить через мережу вулиць [2].

Типи скверів та площ, необхідних у місті: облаштування для громадської будівлі, основні місця зустрічей, місця для великих урочистих подій, простори для розваг навколо будівель, таких як театри, кінотеатри та кафе. Крім того, місту потрібні місця для покупок, такі як пішохідні торгові вулиці, аркади та ринки, приміщення, навколо яких згруповані офіси, простори напівгромадського характеру, навколо яких розташовуються житлові приміщення, і, нарешті, простори, пов'язані з міськими транспортними розв'язками. Сквер є природним місцем для громадської діяльності та представництва [3, 6].

Будь-який великий сквер має різноманітні менші «місця» всередині нього, щоб привернути увагу різних людей. Це можуть бути кафе на свіжому повітрі, фонтани, скульптури чи мушля для виступів. Ці атракціони не повинні бути великими, щоб площа була успішною. Насправді, деякі з найкращих міських площ мають численні невеликі атракціони, такі як візок для продавців або дитячий майданчик, які, зібравшись разом, приваблюють людей протягом дня.

Людям має бути зручно користуватись площею чи сквером. Лавка або контейнер для відходів у правильному місці можуть істотно змінити те, як люди вирішують використовувати місце. Освітлення може посилити ідентичність скверу, висвітлюючи конкретні заходи, входи або шляхи.

Використання скверу змінюється протягом дня, тижня та року. Щоб реагувати на ці природні коливання, необхідно вбудувати гнучкість. Замість постійної сцени, наприклад, можна використовувати висувну або тимчасову.

Крім того, важливо мати на місці зберігання рухомих стільців, столів, парасольок та ігор, щоб ними можна було користуватися в будь-який момент.

Щоб досягти успіху, сквер має бути легко доступним. До кращих площ завжди легко дістатися пішки: навколишні вулиці вузькі; добре позначені пішохідні переходи; світло розраховано на пішоходів, а не на транспортні засоби; рух транспорту рухається повільно; і зупинки транспорту розташовані неподалік. Площа, оточена смугами швидкого руху, буде відрізана від пішоходів і позбавлена її найважливішого елемента: людей.

Отже, можна зробити висновок, що сквери та площі є центральними точками міського дизайну і є важливим витвором мистецтва будь-якої громади. Вони становлять частину загального відкритого простору міста. Крім того, площі служать громадським простором і середовищем для навколишніх будівель. Це означає, що користувачі відповідають за дизайн своїх громадських площ, які створюють відчуття місця та гнучкості, додають символічні значення та забезпечують відкриті заходи.

Наприклад, П'яцца дель Кампо визначає місто. Це головна громадська площа і, як відомо, одна з найкрасивіших площ середньовічної Європи. Вона розташованій між Ратушею Сієни та Палаццо Санседоні. П'яцца-дель-Кампо відома особливістю своєї форми, спадаючим півмісяцем. [1].

Найкращі місця – це ті, куди люди повертаються знову і знову. Єдиний спосіб досягти цього – це план управління, який розуміє та пропагує способи користування площею.

Список використаних джерел та літератури

1. Ancos. (September 2014). "Historic Center of Siena". Life in Italy. Official website <http://www.lifeinitaly.com/tourism/tuscany/siena-unesco>
2. Donald, Watson, Alan, Plattus and Robert, Shibely. (2003). "Time Saver: Standards for Urban Design". Architectural Press. Oxford.
3. "Piazza Del Campo in Siena". Italy. N.p., n.d. Web. 22 Oct. 2015.
4. Kostof, Spiro. (1999). "The City Assembled: The Elements of Urban Form through History". Thames and Hudson, Boston
5. Monro, Peter. (June 2013). "Attractive gathering spaces are not surprised". <http://www.designforwalking.com/attractive-gathering-spaces-are-not-surprized>
6. Moughtin, Cliff. (2003). "Urban Design: Street and Square". Architectural Press. Oxford.

Саркісян Рузана Володимирівна

*магістрантка V курсу спеціальності 013 Початкова освіта,
факультету педагогічної та соціальної освіти
(Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського);*

Зубарова Наталія Володимирівна,

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти
(Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського)*

ВПЛИВ СІМЕЙНИХ ТРАДИЦІЙ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Постановка проблеми. Наука, практика і досвід показують, що сім'я посідає перше місце серед різних чинників, які здійснюють виховний вплив на формування особистості дитини. Вказується на прямий зв'язок сім'ї та особистісних якостей дитини, адже саме у родині починаються процеси духовно-культурного самоусвідомлення дитини, її соціальної, національної, статевої і особистісної ідентифікації і самовизначення.

Сім'я формує внутрішній психічний світ людини, її неповторну індивідуальність. У процесі близьких взаємин із матір'ю, батьком, братами, сестрами, дідусями, бабусями та іншими родичами у дитини з перших днів життя формується структура її особистості. Таким чином, формування особистості здійснюється в процесі взаємодії з людьми, у спілкуванні та спільній діяльності. Успіх процесу формування особистості дитини залежить від соціальної ситуації розвитку, виховання в сім'ї та закладах освіти, системи взаємин з дітьми і дорослими [1].

Аналіз останніх досліджень. Теоретичні та методологічні підходи до вивчення впливу сімейного виховання на формування особистості висвітлено в роботах таких зарубіжних соціологів і соціальних психологів, як Р. Мертон, Н. Смелзер, Г. Зіммель. У роботах вітчизняних дослідників початку ХХ ст. С. Бахрушіна, Б. Бентовіна, Д. Бородіна, В. Гальперіна, Д. Дріля, увага акцентується на проблемах неблагополуччя сім'ї, осмисленні феномену дезадаптації. Різні типи сімей, особливості їх функціонування, тактика сімейного виховання, робота із сім'ями були предметом дослідження Є. Артамонової, Є. Єкжанової, Л. Зіборової, О. Кононко, Т. Лодкіної, С. Толстоухової, І. Трубавіної.

Вплив батьків на формування особистості розглядається в науковому доробку багатьох вітчизняних і зарубіжних учених (А. Адлера, Р. Бернса, Л. Божович, Д. Боулбі, Д. Віннікота, Л. Венгера Л. Виготського, Д. Ельконіна, Е. Еріксона, Г. Костюка, М. Кляйн, М. Лісіної, А. Люблінської, С. Максименка, Л. Обухової, З. Фройда, К. Юнга та ін.).

Мети статті – розкрити вплив сімейних традицій на формування особистості дитини.

Виклад основного матеріалу. Формування особистості, на думку більшості учених, неможливе ззовні. Із цього приводу Л. Виготський зазначав, що дитина виховується сама, на власному досвіді, тому необхідно так організувати процес виховання, щоб забезпечити ефективне самовиховання. Аналогічні думки висловлює й Б. Бім-Бад, наполягаючи, що «особистість може лише саморозвиватися». І все, що ця особистість здобуває, «проходить через фільтри неповторної своєрідності, а робота із присвоєння культури має виконуватися особистістю самостійно» [3].

Духовно-ціннісною вершиною особистості, на думку І. Беха, «є почуття власної гідності, яке (якщо воно притаманне особистості) не дозволить

принизити гідність іншого» [4]. Так, Й. Гербарт стверджував, що дитина – це «хамелеон», тож, однією з характерних рис дитячої особистості є її незавершеність, здатність швидко змінюватися. Друга риса – ніжність і тендітність дитячої особистості, що відзначається її легкою піддатливістю. Панування емоцій, слабка влада інтелекту, відсутність звичок, певних стійких оцінок призводить до того, що у дитини немає нічого штучного, їй притаманна справжня духовна свобода [3]. Отже, від того, які цінності, установки і патерни поведінки дитина сприймає від своїх батьків, залежить формування її соціальної позиції, ставлення до різних сторін дійсності, її самовизначення як суб'єкта власної життєдіяльності.

Принагідно зазначимо, що стан сучасної української сім'ї можна охарактеризувати як кризовий, оскільки відбувається девальвація цінностей сімейного життя, знижується народжуваність, змінюються уявлення про виховання, яке відбувається стихійно, інтуїтивно. Особливо ускладнюється процес виховання дітей у тих родинах, де має місце пияцтво, насильство, напівкримінальний спосіб життя батьків. Усе це накладає відбиток на формування особистості дитини, яка ідентифікує себе з дорослими членами сім'ї, засвоює установки, звичаї, традиції, зразки поведінки.

Для дитини, особливо в дошкільному віці, дорослий набуває вагомого авторитету і є взірцем для наслідування. На жаль, сучасні реалії демонструють не найкращі зразки батьківського ставлення, сумнівні цінності, викривлені ідеали. Відбувається зміна пріоритетних напрямків формування особистості.

Для нашого дослідження інтерес представляє експеримент А. Бандури, який відбувся понад півстоліття тому – у 1960-х роках. Експеримент, який здобув назву «Лялька Бобо», показав, який величезний вплив на кожного з нас чинять батьки. Що б вони не казали «ротом, ми завжди будемо повторювати те, що бачили на власні очі». Проте, якщо ми діємо усвідомлено, то розуміємо причини і наслідки неправильних рішень і вчинків, які для нас обернулися болісним досвідом, ми здатні зупинити цей процес. Отже, суть експерименту полягала в тому, щоб довести, що діти засвоюють не лише настанови, а, в першу чергу, поведінку дорослих [1]. Аналогічні міркування висловлював і представник індивідуальної психології А. Адлер, який був переконаний, що враження раннього дитинства найбільше впливають на стиль життя людини. З цього приводу А. Адлер висловлював таку позицію: «...сім'я – це джерело найбільшої травматизації, але водночас – найпотужніший ресурс» [1].

Таким чином, батьки виховують дітей не лише словом, переконанням, а й своїм власним прикладом, своєю поведінкою. В цьому контексті доречною є цитата А. Макаренка, який, звертаючись до батьків, наголошував: «Ваша власна поведінка – найголовніша річ. Не думайте, що ви виховуєте дитину лише тоді, коли з нею розмовляєте, повчаєте або караєте. Ви виховуєте її у кожний момент вашого життя» [2].

Ми глибоко переконані, що дитячо-батьківські взаємовідносини – це одна з найголовніших життєвих сфер, що визначають психологічне благополуччя людини, її емоційний стан і особистісну гармонію. В житті

дитини неминуче є періоди, коли відносини з батьками набувають визначального значення для психічного розвитку, наприклад, молодший шкільний вік, адже саме від позиції батьків, їхнього ставлення і підтримки в новій системі відносин залежить успішність адаптації та навчання дитини в початковій школі.

Не можна оминати увагою й підлітковий вік, позначений великою кількістю криз і новоутворень, славнозвісним максималізмом і протестами. Батькам необхідно з максимальною емпатією та витримкою підійти до взаємостосунків із дитиною-підлітком. Головною сімейною традицією в даному контексті має бути безумовне прийняття дитини, розуміння, прощення і спілкування. Коли сім'я вміє вести діалог, коли повага і підтримка домінують у сімейному просторі, тоді неодмінно в дитини з'явиться усвідомлення, що сім'я – це найбільша цінність, що батьки – це найрідніші люди. Тільки так можливо сформувати психологічно здорову, зрілу особистість, здатну приймати самостійні рішення, нести відповідальність за свої слова і вчинки, робити вибір. Якщо син чи донька відчували безумовну любов і підтримку батьків у складні періоди свого життя, то це сприятиме і успішному професійному самовизначенню і створенню власної люблячої сім'ї в майбутньому. Отже, головною сімейною традицією в розглянутому контексті є вміння «слухати і чути», «бути поруч», спілкуватися і пробачати. Таким чином, сімейні традиції сприяють зближенню рідних людей і забезпечують культурне спілкування в сім'ї.

Не можна не погодитися, що психологічний клімат в сім'ї – це один із потужних чинників емоційного впливу на дитину, а неправильний вибір батьками стилю сімейного виховання може призвести до формування різних відхилень у фізичному, психічному розвитку, в емоційній і поведінковій сферах, зокрема, спричинити соціальну дезадаптивність та інфантильність. Звідси випливає, що ті діти, які зростають в атмосфері любові й розуміння, мають менше проблем зі здоров'ям, труднощів із навчанням у школі, бар'єрів у спілкуванні з однолітками, і, навпаки, порушення дитячо-батьківських відносин призводить до формування різних психологічних проблем і комплексів.

Висновки. Таким чином, сімейні традиції – це неодмінний атрибут щасливого дитинства і юності що відображає моральну позицію всіх членів сім'ї. Отже, сім'я – це «тиха гавань» для людини в складних життєвих обставинах. І вона має бути здоровим, міцним колективом однодумців, які люблять, розуміють і підтримують одне одного, забезпечують умови для формування і максимально повної самореалізації особистості дитини.

Список використаних джерел та літератури

1. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій). 2-ге вид.: Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 128 с.
2. Макаренко А. С. Книга для батьків. Лекції про виховання дітей. Київ : Рад. шк., 1980. 327 с.

3. Мороз Р. А. Батьківська любов як основа виховання і саморозвитку особистості. *Актуальні проблеми практичної психології. Збірник наукових праць*. Херсон. 2019. С 107 – 111.

4. Ставицька С.О. Теоретичний аналіз проблеми механізмів розвитку духовної самосвідомості особистості в юнацькому віці. *Проблеми сучасної психології*. 2014. Вип. 24. С. 630 – 645.

Каленюк Ольга Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент
Панфілова Олександра Георгіївна,
кандидат мистецтвознавства, доцент
Тарасюк Іван Іванович,
кандидат архітектури, доцент
(кафедра образотворчого мистецтва,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки)

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ ХУДОЖНИКІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ЖИВОПИСУ З НАТУРИ

Вивчаючи проблематику набуття професійних вмінь та навичок студентом-художником при опануванні курсу «Живопис», стає очевидним вагоме значення живопису з натури. Саме зображення з натури сприяє оволодінню принципом цілісного бачення, яке є необхідною навичкою будь-якого художника-професіонала.

Досліджуючи основні питання формування та набуття художніх навичок студентам-художникам в сучасному освітньому процесі, можна побачити постійні пошуки методів вивчення навчального матеріалу. Теоретики та викладачі академічного живопису, котрі розглядають різноманітні методики викладання живопису у вищій школі: Кириченко М., Жердзинський В., Мельничук І. перш за все звертають увагу на формування професійних навичок шляхом зображення з натури [1, 2, 3, 4,].

Багатогранність відображення мистецтвом дійсності – одна з причин, що пояснює потребу в мистецтві у людей, саме це робить мистецтво важливим фактором пізнання людиною світу. Виховна сила мистецтва полягає в тому, що воно говорить з людиною про вічні духовні цінності щораз іншою мовою. Академічний живопис передбачає вирішення навчальних завдань у єдності, дотримуючись суворої системи навчання, що сприяє розвитку творчого потенціалу. Художник-початківець, який прагне опанувати вміння вільно зображати свої думки на полотні, папері, насамперед повинен засвоїти досягнення своїх попередників і на основі цих знань та навичок розвивати власні здібності.

Метою статті є розкриття основних завдань, які необхідно вирішити студентам в процесі практичного оволодіння навчальним предметом із наступним вдосконаленням рівня свого мислення та майстерності. Живопис в плані пізнання художниками матеріальної форми має для мистецтва не менше значення, ніж рисунок, так як кожен річ ми бачимо не тільки як предмет визначеної форми, а і як предмет визначеного кольору [5, с.32]. Також важливе місце в опануванні живопису з натури займає лекційний курс, призначений для глибшого засвоєння предмету.

У наші дні часто можна почути, що реалізм зараз не актуальний і давно поступився сучасним течіям, що життя диктує нові правила та продукує нові напрямки, проте, на думку більшості, реалізм безсмертний, оскільки людина завжди потребуватиме саме реалістичного зображення насправді. Майбутньому дизайнеру або ж художнику необхідно навчитися виразно, переконливо та професійно грамотно відтворювати з натури та за уявою як прості, так і складні об'єкти світу, який нас оточує. За результатами навчання художник повинен вміти засобами живопису передати логіку і закономірності складної пластичної структури та об'єму, матеріальність та колорит. На основі цих вмій і навичок формується світобачення та професійне мислення, що є найважливішою метою академічних завдань курсу «Живопис».

Зображення з натури привчає міркувати і цілеспрямовано вести спостереження, пробуджує інтерес до аналізу натури. У процесі навчання живопису викладач повинен мати на увазі, що метою вивчення форми предмету є не тільки знайомство з його зовнішньою формою, але й знайомство з поняттями, які виражає ця форма: студент вчиться аналізувати, синтезувати одержані враження. Живопис з натури дає великі можливості для розвитку цих здібностей. Зображаючи з натури, студент уважно вивчає форму, знаходить її характерні особливості, намагається зрозуміти структуру предмета. Живопис та рисунок з натури забезпечують активну увагу, сприяють розвитку правильних суджень про форму предметів на основі наукових даних про перспективу, теорію тіней, кольорознавства, анатомії. Враження ж об'ємності передається світло-тіньовими співвідношеннями та колірними градаціями. Тільки в тоновому, об'ємному зображенні можна правильно передати пропорції та характер моделі, домогтися матеріальності, просторовості та глибини [2, с.25]. Під тоном слід зрозуміти кількість світла, що відображається кожною поверхнею форми, залежно від ступеня віддаленості чи наближеності до джерела світла. Діапазон природних градацій у природі значно ширший художніх можливостей, тому не слід намагатися передати світло і тінь на абсолютну силу. Тільки розуміння всіх цих закономірностей, наполеглива праця, любов до живопису може дати позитивний результат у навчанні.

Всю роботу потрібно розбити на окремі етапи і дати можливість студентам зрозуміти послідовність роботи:

1. Композиційне розміщення на форматі. Зображення виконується легкими лініями з виправленнями.

2. Виявлення основних мас. Завдання викладача на цьому етапі створення зображення – навчити бачити загальне без деталей: загальну форму, основні об'єми, колорит зображення.

3. Третім етапом є уточнення форми, пропорцій, деталей, введення допоміжних ліній, які полегшують виявлення пропорційних відношень частин і цілого.

4. Перехід від загального до окремого. На цьому етапі аналізуються малі форми, встановлюється їх зв'язок із цілим, прописуються дрібні деталі.

5. Детальна характеристика натури: передача матеріальності, фактури, об'ємів.

6. Підведення підсумків: перевірка загального стану зображення, підпорядкування деталей цілому, уточнення зображення у тоні (пом'якшення занадто темних місць, виявлення різниці між світлом і тінню) та кольорі. З метою вдосконалення техніки виконання необхідно систематично виконувати різноманітні живописні вправи, короточасні етюди.

Основними завданнями під час зображення з натури є розвиток зорового сприйняття та вдосконалення професійних навичок. Зорове сприйняття – це виховання вміння цілеспрямовано спостерігати, порівнювати між собою предмети та явища, встановлюючи схожість та різницю, класифікувати предмети за формою, знаходити в них головне, суттєве; співвідносити частини з цілим за їх розміром, формою, розташуванням, силою світлотіні та кольором; усвідомлювати просторове положення предметів на підставі розуміння законів перспективи. Професійні вміння та навички – це вміння розташовувати зображення на форматі; послідовно виконувати лінійно-конструктивну побудову об'єкту на підставі спостереження моделі з певної точки зору, передаючи тривимірність зображуваного на площині; виявляти об'єм предметів і просторові співвідношення між ними засобами світлотіні та кольору; володіти технічними прийомами роботи.

Результатом систематичного живопису з натури є вміння оперувати образною уявою і живописним вираженням, набуття професійних навичок. Студент навчається вести пошукові дії на початкових стадіях ескізування; аналізувати начерки та критично вибирати оптимальний варіант; опрацьовувати його без втрати образності і відповідно до поставленого завдання; оволодівати навичками роботи з різними форматами; застосовувати натурні зарисовки в композиційних стилізаціях, трансформувати їх у декоративні форми, поєднуючи з живописною мовою; працювати різними інструментами та матеріалами [4, с.116]. Отже, в пізнанні природи речей неабияка роль належить живопису з натури, який сприяє вихованню відчуття просторової єдності і пошукам такої пластичної відповідності, яка б з усією переконливістю демонструвала їх діалектичний

зміст. Розвиток такого відчуття має стати одним з основних поштовхів творчого росту майбутнього художника. Умовні, формальні композиції розвивають як логічне, так і творче мислення, бо, міркуючи, студент самостійно досягає нових для себе результатів. Творча уява породжує принципово нові ідеї, а мотиваційна ідея є організаційним чинником, що перетворює розрізнені асоціації в осмислений пошук.

Живопис з натури є чудовим засобом виховання художнього смаку, що допомагає студентам збагачувати знання в галузі образотворчого мистецтва, шукати свій індивідуальний творчий підхід щодо втілення художнього образу у матеріалі.

Список використаних джерел та літератури

1. Горбенко А. А. Акварельная живопись для архитекторов: 2-е изд. – Київ: Будівельник, 1991. – 72с.: ил.
2. Жердзинський В. Е. Живопись, техника и технология. – Харьков: Колорит, 2006. – 327 с.
3. Кириченко М. А., Кириченко І. М. Основи образотворчої грамоти : навч. посіб. 2-вид. перероб. І допов. – Київ : Вища шк., 2002. – 190 с.: іл.
4. Мельничук І. Методика викладання живопису та композиції під час літньої практик. – Київ: Емма, 2013. –104 с.

Каленюк Марія Ігорівна,
здобувач першого (бвклаврського) рівня
спеціальності 015 Професійна освіта (Дизайн)
(Житомирський державний університет імені Івана Франка);
Поліщук Олена Петрівна,
доктор філософських наук, професор
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ДИЗАЙН АВАТАРКИ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: ІСТОРІЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

З моменту, коли соціальні мережі ввійшли в наше життя, стало необхідністю вміння показати себе за допомогою запропонованих функцій. Однією з них є аватар чи аватарка – зображення на особистій сторінці користувача, що відображає його, представляє іншим (фото власника сторінки, графічне зображення, логотип і т.д). Саме слово «аватар» теж цікаве – в індуїзмі ним позначали реінкарнацію божества, що приходить в образі людини. Тобто, аватар – це особлива людина, яка до певного часу навіть не розуміє своєї особливості та покликання. Проте згодом аватар стає уславленою людиною, коли у ньому ніби просинається Божественне начало. До речі, така ідея закладена й у назві відомого фільму «Аватар» Дж. Камерона. Але в цифровому суспільстві, яким ми зараз стаємо, аватар в першу чергу те, що ми бачимо вперше, заходячи в особистий блог ще не знайомої нам людини.

Можна сказати, що це своєрідна «перша зустріч», і до того ж зустріч через візуальний образ – реальне зображення чи вигадане, уявне.

Наприклад, побачивши фото користувача сторінки ми відчуваємо більшу довіру, бо спілкування з цією людиною буде нагадувати спілкування з нею вживу. Також це показує впевненість в собі цієї людини, це особливо важливо коли ми плануємо співпрацювати з користувачем сторінки. Правда, згодом може виявитися, що на фотографії було зображення іншої людини.

Окрім цього можна використовувати і різноманітні графічні зображення. В певний момент почала активно розвиватися цифрова ілюстрація. Завдяки цьому можна зараз побачити креативні виконання графічних юзер піків в будь-якому виконанні – від персонажів мультфільмів чи колажів до власних фото в цікавій стилістиці ілюстратора. Так сучасники реалізують своє прагнення до творчості, з одного боку, а з іншого – створюють інтригу. Крім того, інкогніто-аватар маскує інформацію про автора сторінки, коли він не хоче бути впізнаним, а також ніби заохочує до гри.

Як мета дослідження – прагнемо здійснити дослідження тенденції розвитку аватарок для соціальних мереж за допомогою функціонально-змістового аналізу контенту сайтів з інформацією про аватари.

Об'єктом нашого аналізу є сайт csromogame.ru (об'єкт аналізу 1). На сайті представлені фото та картинки для встановлення аватарки в соціальних мережах. За допомогою хештегів можна знайти картинки на будь-яку тему, найперші ж секції є тими, що популярні на сайті в даний час (загалом це ігри, що мають найбільше поширення зараз в Інтернеті). Також можна стверджувати, що ресурс розрахований і на чоловічу, і на жіночу аудиторію (на сайті є не тільки картинки для чоловічого сегменту, пов'язаного з іграми, а й для жіночого – ілюстрації і фото). З цього випливає, що розробники сайту бачили основною аудиторією своїх користувачів молодь.

Об'єкт аналізу 2: сторінка на платформі Pinterest художника шаржів, аватарок та логотипів Олександра Філяшина. На сторінці можна роздивитися роботи художника в стилі шаржу. Вони представляють собою портрети людей певних професій (фотограф, візажист, кондитер, бармен, перукар тощо). На наш погляд, його основною аудиторією є чоловіки (так як на сторінці найбільше саме жіночих портретів, картини оформлені ніжними пастельними кольорами). По цьому робимо висновок, що сайт художника націлений на сучасні тенденції: жінок певних професій.

Об'єкт аналізу 3: сайт Кіровоградської обласної бібліотеки для дітей ім. Т.Г. Шевченка. На сторінці розміщена інформація стосовно теми аватарів – значення самого терміну, а також коротка психологічна характеристика аватарів, які застосовують люди в соціальних мережах. Дана інформація може краще донести читачам про значення та характеристики того чи іншого малюнку. Це може допомогти в самопізнанні та аналізі як самосвідомості самого користувача, так і допомагає дослідникам, що цікавляться візуальною комунікацією та соціальними мережами.

Як висновок, аналіз даних ресурсів дає нам зрозуміти, що сайти, які пропонують для завантаження графічні зображення для аватарів, а також дизайнери чи художники, що малюють портрети для юзер піку на замовлення, йдуть так би мовити в ногу з тенденціями сучасних споживацьких смаків. Сайти, щоб бути цікавими для їх цільової аудиторії, надають перевагу картинкам із зображеннями, актуальними на даний момент: ігри, мультсеріали, відредаговані фото чи кадри мультфільмів. Молодь частіше обирає для свого аватару те, що її оточує та захоплює в Мережі. Завдяки аналізу об'єкту 3 можна більше дізнатися про значення аватарів на сторінках інших людей та провести при потребі аналіз свого аватару в соцмережі. Також можна стверджувати, що є аудиторія людей, які надають перевагу персональним цифровим портретам, що є цікавим поєднанням фото та графічного зображення. Особливо в попиті є портрети людей певних професій, які можуть використовуватись для робочих сторінок на різних платформах. А завдяки цікавій ілюстрації можна привернути більшу кількість клієнтів.

Таким чином, на основі проведеного пілотажного дослідження стверджуємо, що дизайн аватарки в соціальних мережах є цікавим для різного сегменту користувачів, і цей графічний символ користується попитом.

Список використаних джерел та літератури

1. Лучшие аватары: фото, картинки для авы. URL: <https://cspromogame.ru/avatars>
2. Шарж онлайн по фото|Бьюти аватарки|Семейный шарж. URL: <https://pin.it/2jIvR5I>
3. Кіровоградська обласна бібліотека для дітей ім. Т.Г. Шевченка. Аватарка. URL: http://librarychl.kr.ua/kn_in/informatoria/inf-a.php
4. «Поставити діагноз по аватарці» або про що говорять ваші соціальні мережі. URL: <https://marketer.ua/ua/diagnose-by-profile-picture/>

Климович Ірина Юрїївна,

*здобувачка III курсу спеціальності 026 Сценічне мистецтво
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)*

Чернишова Анна Михайлівна,

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри мистецької освіти
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)*

ОРАТОРСЬКЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ ГАРМОНІЙНОГО РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Сучасне суспільство диктує нові правила життя. Наразі недостатньо мати певні знання та уміння, важливо володіти творчими здібностями, бути креативним та оригінальним. А оскільки життя людини відбувається у соціумі, існування якого неможливе без контактів між людьми, кожному, незалежно від роду його діяльності, потрібно думати не лише про зміст спілкування, але й про його форму, що впливає на якість сприйняття інформації. У цьому

контексті важлива роль належить саме ораторському мистецтву – діяльності, спрямованій на переконання аудиторії засобами живого слова.

Проблеми здібностей і обдарованості досліджували у своїх працях В. Ананьєв, А. Брушлінський, Г. Балл, П. Гальперін, В. Дружинін, Г. Костюк, І. Кульчицька, Н. Лейтес, О. Матюшкін, К. Платонов, Дж. Рензуллі, С. Рубінштейн, Б. Теплов, М. Холодна, В. Шадріков та інші. Розвитку творчої особистості, творчості та творчих здібностей приділили увагу Д. Богоявленська, Дж. Гілфорд, Н. Кічук, В. Клименко, В. Климчук, Н. Кузьміна, О. Кульчицька, В. Моляко, О. Музика, Я. Пономарьов, В. Рибалка, В. Роменець, Р. Стернберг, Е. Торренс та інші.

Аналіз наукової літератури переконує, що ця проблема є багатоаспектною і потребує міждисциплінарного дослідження. У психологічній та педагогічній науці відомі різні підходи до розвитку творчих здібностей у процесі вивчення різних дисциплін, позакласної, гурткової роботи, засобами різних видів мистецтва: літератури, музики, образотворчого мистецтва, хореографії тощо. Проте, проблема гармонійного розвитку творчої особистості засобами ораторського мистецтва є недостатньо вивченою.

У цьому дослідженні ми розглянули ораторське мистецтво під призмою акторства. Саме діяльність актора найтісніше пов'язана з іншими людьми та необхідністю зрозуміло та чітко доносити зміст твору, адже найцікавіша думка, виголошена зі сцени не досягне розуму глядача, якщо форма її прояву, тобто мова не буде відточена. Саме тому ораторські навички виступають однією з основних якостей професійного актора. Поза сумнівом, усім діячам сцени важливо вміти виступати перед публікою, доносити сенс слів героя, вербальними та невербальними деталями передавати суть оповіді.

Мета статті – з'ясувати роль ораторського мистецтва як засобу гармонійного розвитку творчої особистості (актора), надати поради щодо покращення ораторських навичок риторика-новачка.

Ораторське мистецтво – своєрідний вид художньої творчості, який потребує втілення у публічній промові (з використанням компонентів сценічної майстерності) принципів театрального мистецтва [1].

У ХХ столітті у зв'язку з бурхливим розвитком масової інформації та комунікації в прогресивних країнах усього світу різко зріс інтерес до проблем риторики. Їй відводиться особливе місце у соціальній сфері та серед гуманітарних наук. Володіння навичками ораторського мистецтва є найважливішим компонентом успіху сучасної особистості у будь-якій галузі діяльності. Риторика – найдієвіший інструмент державної ідеології і маніпуляції громадською думкою, настроєм, а також формуванням світогляду.

Риторика в США є обов'язковим предметом практично у всіх навчальних програмах, оскільки прагматичне прагнення сучасної особистості до життєвого успіху, достатку, популярності, кар'єрного зростання, професійної компетентності немислиме без уміння говорити аргументовано, грамотно, просто, чітко, дійсно і красиво. Майстерність публічної мови, мистецтво

полеміки та спілкування в демократичному суспільстві – ключ до популярності, визнання, лідерства, самореалізації та високого рівня життя.

У технічно та культурно розвиненій Японії, наприклад, особливе значення надають мовному етикету, вираженому в підвищеній увазі до співрозмовника, повазі на його думку, підкресленої тактовністю у підборі слів та побудові речень. У всіх передових країнах світу найважливішим засобом удосконалення суспільства вважається розвиток риторики, майстерності публічної мови, манери говорити [2].

Мистецтво ораторії має свої особливості тому, що синтезує у собі ознаки науки та мистецтва. Оратор одночасно є і вченим, і художником-творцем, успіх якого багато в чому залежить від рівня володіння елементами акторської майстерності, від сили та краси голосу, чіткості дикції, уміння існувати на сценічному майданчику.

Слід зазначити, що точність мови вченого полягає в конкретності даних, формулювань, понять, висновків, часто виражених у цифрах, схемах, законах за відсутності художніх надмірностей. Точність мови діяча мистецтва – це знаходження адекватної форми висловлювання художньої думки, яка відбиває ставлення особистості до соціальної дійсності. У цьому суперечливому поєднанні в одній особі вченого та художника-творця криється одна з особливостей діяльності оратора [1].

Безумовно, для того, щоб успішно вжитися у роль, передати внутрішній світ героя, кожному актору необхідні розвинена уява та творчі здібності, тому професійним засобом виразності актора насамперед є сценічна мова. Творче зростання актора відбувається постійно, якості та навички відточуються і прогресують від вистави до вистави. Кожна дія у спектаклі збагачує емоційний багаж, професійно розвиває артиста. Освоєння акторської майстерності починається з ретельної, безперервної роботи над собою. Ця робота включає, по-перше, розвиток професійно важливих якостей, а по-друге, репетиції, постійні тренування та освоєння прийомів акторської гри.

Важливу роль у формуванні ораторських навичок особистості актора відіграє сценічний монолог, який є наслідком складної риторичної діяльності, де провідна роль відводиться інтонації. В ораторському мистецтві інтонація є найважливішим лінгвістичним засобом втілення задуму оратора та його емоцій і навмисним та усвідомленим засобом впливу на глядача.

Вибір сценічного монологу як об'єкту дослідження пояснюється тим, що різниця між промовою оратора і промовою героїв художніх творів мінімальна, оскільки оратор і актор використовують, по суті, один і той же набір інтонаційних параметрів, варіативність яких формує неповторну манеру мовлення.

В усному сценічному монолозі інтонація виступає як виразний мовний засіб інтерпретації актором задуму автора твору, при цьому інтонація є посередником між акторською грою і глядацьким сприйняттям сценічної дії, виконуючи важливу риторичну функцію, що є складною єдністю цілої низки взаємодіючих. Виділення риторичної функції інтонації як узагальнюючої

стосовно всіх інших її функцій (організуюча, контактна, експресивна, емоційно-модальна, соціокультурна, ідентифікуюча) дозволяє, з одного боку, мінімізувати суперечності в трактуванні конкретних функцій, а, з іншого боку, сформулювати найповніше уявлення про «функціональний аспект текстової просодії» [3].

Формування майстерності ораторського виступу тривалий та трудомісткий процес, якому необхідно вчитися постійно, використовуючи спеціальну літературу. Щоб стати впевненішим і не соромитися на публічних заходах, навчитися встановлювати контакти з людьми, розкрити творчий потенціал необхідно: працювати над технікою мови, промовляючи скоромовки, багато читати та розмовляти на різні теми, щоб збільшувати словниковий запас, розучувати та виразно читати вірші, тренуватися виступати перед близькими та друзями [1].

Нами з'ясовано, що будь-яка промова, яка вимовляється публічно, має бути підготовлена та попередньо продумана. Тільки дуже досвідчений оратор може дозволити собі імпровізоване публічне мовлення, яке насправді підготовлене досвідом численних виступів.

Тож, ми виділили основні вимоги до публічної мови:

1) Граматична правильність. Тільки повна впевненість у граматичній правильності промови дасть можливість при проголошенні зосередитися не так на словах, як на змісті.

2) Точність. Через відсутність точності у мові оратора слухач позбавлений можливості скласти ясні уявлення про його ідеї. Якщо оратор обережний, має у своєму розпорядженні необхідні факти і прагне кожне своє твердження донести до свідомості слухачів, його формулювання будуть досить точні.

3) Доречність. Говорячи про доречність, ми маємо на увазі, що вибір слів та їх поєднань найбільш підходить для усного спілкування та відповідає темі, аудиторії та обстановці.

4) Оригінальність. Оригінальність думки жваво відчувається в самотньому вираженні, якщо термінологія є конкретною. І тут застосований термін звертається безпосередньо до чуттєвого сприйняття аудиторії.

5) Виразна вимова, добре поставлений голос, нормальний та середній темп мовлення, пропорційність сили голосу.

6) Послідовність і чіткість пояснень, переконливість і логічність доказів, що приводяться. Оратор повинен підготуватися до виступу, заздалегідь визначитися з тим, що хоче сказати аудиторії, вивчити літературу на тему, підібрати необхідні аргументи, чітко і послідовно викладати свої думки, роблячи висновки зі сказаного.

7) Зрозумілість мови виступів. У оратора має бути багатий словниковий запас. Не слід використовувати зайві слова, слова-паразити, жаргонні та вульгарні вирази. Вони можуть викликати у слухачів роздратування, глузування чи іронію.

8) Простота та ясність викладу. Промовець повинен будувати мову так, щоб вона була зрозуміла аудиторії. Наприклад, не слід вживати вузькоспеціалізовані терміни, якщо оратор виступає перед неспідготовленими слухачами.

9) Короткість виступів. Довгі фрази погано сприймаються аудиторією та збивають подих оратора.

10) Образність виразів, поетичність мови. Мова оратора має бути конкретною і викликати у слухачів яскраві візуальні образи. По можливості слід уникати безликих, шаблонних, сухих мовних оборотів. Чим більше в мові оратора образності та експресії, тим краще її сприймає слухач [4].

Освоївши основи риторики, можна навчитися керувати аудиторією, доносити потрібну думку. Розвинені навички комунікування допомагають почуватися впевнено, легко знаходити контакти з будь-якою аудиторією, не відступати перед труднощами. Навичка ораторської майстерності допоможе спілкуватися, сприяючи якісній взаємодії між людьми у колективі [1].

Отже, ораторське мистецтво – частина загальної культури людства. Воно є сукупністю наукових знань, технологій і володіння практичними навичками художньої подачі змісту публічної мови, спрямованої на вирішення суспільно значущих завдань. Мистецтво красномовства – це один із найдієвіших засобів для всебічного гармонійного розвитку творчої особистості, в тому числі й актора. Перш за все тому, що лише вивчення ораторського мистецтва здатне покращити комунікативні навички мовця, навчити його будувати свою мову так, щоб вона звучала ясно та чітко і водночас була образною і поетичною.

Якщо говорити саме про акторську діяльність, то варто зазначити, що важливу роль тут відіграє сценічний монолог, адже різниця між промовою оратора і промовою героїв художніх творів мінімальна, оскільки оратор і актор використовують, по суті, один і той же набір інтонаційних параметрів. Дослідження особистісних характеристик актора може стати основою для подальшого вивчення та модернізації театрального середовища в цілому. Крім того ці дослідження неабияк покращать якість мовлення у побутових ситуація та якість передачі інформації між людьми.

Список використаних джерел та літератури

1. Арістотель. Поетика / Пер. Б. Тена; вступ. ст. і коментарі Й. Кобова. К.: Мистецтво, 1967. 136 с.
2. Barba, E. The Paper Canoe: A Guide to Theatre Anthropology. London and New York: Routledge, 1995. 187 p.
3. Про мистецтво театру : збірник / упоряд. В. Довбищенко, Ю. Бобошко; під загал. ред. І. Чабаненка. Київ: Мистецтво, 1954. 514 с.
4. Євченко О.В. Риторика. Плани семінарських занять з методичними рекомендаціями і літературою (для студентів усіх форм навчання): Методичні рекомендації. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. 28 с.

Красовська Марія,
студент 4-го курсу (бакалавр) факультету мистецтва та дизайну
(Хортицька національна академія,
м. Запоріжжя. Україна);

Завгородній Михайло Петрович,
кандидат біологічних наук, професор
кафедри садово-паркового господарства
(Хортицька національна академія
м. Запоріжжя. Україна)

МОЛЕКУЛЯРНИЙ ДИЗАЙН У СТВОРЕННІ СУЧАСНИХ РОСТРЕГУЛЯТОРІВ РОСЛИН

Одним із перспективних напрямків у створенні біорегуляторів для клонального мікророзмноження рослин є моделювання сполук, що поєднують у своєму складі декілька фармакофорів. Дизайн нових вискоефективних і малотоксичних біологічно активних сполук значною мірою ведеться на основі дериватів азотовмісних гетероциклів і серед них значне місце посідає хінолін.

Дизайн нових вискоефективних і малотоксичних регуляторів росту рослин із селективними механізмами дії значною мірою ведеться серед природних та штучних сполук на основі дериватів азотовмісних гетероциклів і серед них значне місце посідає хінолін (Q) [1, 24-30]. Різноманітні похідні Q знаходять застосування як у якості синтонів в органічному синтезі та молекулярному дизайні, так і відомих ефективних біологічно активних сполук. Гетероциклічна система Q має високо реакційні положення 2 та 4, що дозволяє модифікувати молекулу й одержувати нові ефективні біорегулятори [2, с.15, 3, с 20].

Хемометричні дослідження похідних 4-тіохіноліну вказує на імовірність наявності доволі широкого спектру біологічної активності даних сполук. Встановлено, що досліджені похідні (хінолін-4-ілтію) карбонових кислот перспективні як потенційні рострегулятори з антирадикальним та антиоксидативним механізмом дії. За допомогою віртуального скринінгу були відібрані потенційні біоактивні молекули на основі похідних (хінолін-4-ілтію) карбонових кислот [4, с 24-25].

Проведення системних досліджень в області молекулярного дизайну і конструювання нових біологічно активних молекул гетероциклічної природи як потенційних рострегуляторів рослин, що містять нітрогенвмісні гетероцикли з різними фармакофорними замісниками: аліфатичними, аліциклічними, арильними та гетарильними фрагментами. Наступний етап молекулярного дизайну – розробка нових методів синтезу і доведення будови нових рострегуляторів на основі нітрогенвмісних гетероциклів, а також проведення скринінгу біологічних властивостей синтезованих сполук, що дозволить знайти 2-3 молекули-лідери з високим фармакологічним потенціалом і низькою токсичністю. Для найбільш активної молекули-лідера

провести поглиблені дослідження в контексті продовження робіт з розробки нової інноваційної субстанції, що проявляє виражену рострегулюючу дію.

Молекулярний дизайн дослідження, можна поділити на декілька етапів [1, с.14-16 , 5, с 10].

Перший етап – методом комп'ютерної хімії створення комбінаторних бібліотек і проведення віртуального скринінгу модифікованих рострегуляторів: підготовка структур молекулярних мішеней, підготовка бібліотек хімічних структур (1 000 000 молекул), аналіз літературних даних за тематикою проєкту, текст-майнінг публікаційних бібліотек, побудова «in-house» моделей, заснованих на даних опублікованих експериментів, аналіз структури і властивостей мішені для досліджуваних малих молекул, аналіз співвідношень структура-властивість існуючих рострегуляторів з експериментально дозволеними характеристиками, віртуальний скринінг бібліотек в контексті обраних мішеней: формування вибірки структур з максимальним збагаченням, генерація простору комбінаторних бібліотек, модифікованих фторхінолонових похідних, попередня обробка бібліотеки модифікованих рострегуляторів, генерація тривимірної структури молекул в бібліотеці модифікованих фторхінолонових похідних, фармакофорний скринінг досліджуваних структур, аналіз бібліотеки шляхом розрахунку фінгерпрінтів і аналізу ступеня подібності, топологічний пошук, докінг підготовленої бібліотеки, хемоінформаційний аналіз результатів докінгу, ідентифікація параметрів скоринг-функції, які є значущими, хемоінформаційний аналіз результатів докінгу, контроль укладання лігандів, застосування методів машинного навчання в процесі обробки бібліотеки рострегуляторів, формування на основі результатів молекулярного моделювання пулу сполук найбільш перспективних для досліджень, аналіз потенціалу модифікації структур-хітів з метою оцінки можливості оптимізації в межах обмеженої області взаємодії з мішенню [1, с. 24, 6, с.4].

Другий етап – розробка схем и методів синтезу цільових структур на прикладі 50 молекул з максимальною активністю, синтез і доказ їх чистоти та будови сучасними інструментальними методами [1, с. 30, 7, с. 8].

Третій етап – перевірка активності синтезованих в експерименті сполук: проведення «прототипування» біологічних характеристик (ростстимулююча активність) отриманих сполук, налаштування і валідація моделей на відомих АФІ [1, с. 14, 8, с 10].

Четвертий етап – розробка методик контролю якості перспективних сполук-лідерів [1, с. 25, 9, с. 12, 10, с. 14].

Таким чином сучасний молекулярний дизайн дозволяє здійснити пошук нових сполук зі специфічною біологічною дією. Це один із найпотужніших методів для пошуку нових потенційно активних речовин і скефолдів.

Список використаної літератури та джерел

1. Brazhko, O.A., Zavgorodniy, M.P., 2018 Modern aspects of creating of druqs based QuS-program development; LAP LAMBERT Academic Publishing.

2. Хімія та біологічна активність 2(4)-тіохінолінів і 9-тіоакридинів / О. А. Бражко, Л. О. Омелянчик, М. П. Завгородній, О. О. Мартиновський. – Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т, 2013. – 239 с.
3. Гущина Е. Н., Шаманская Л. Д. Использование янтарной кислоты в качестве стимулятора роста при выращивании саженцев облепихи. *Достижения науки и техники АПК*. 2009. № 7. С. 12–14.
4. Metelytsia, L., Hodyna, D., Dobrodub, I., Semenyuta, I., Zavorodnii, M., Blagodatny, V., Brazhko, O. 2020 Design of (quinolin-4-ylthio)carboxylic acids as new Escherichia coli DNA gyrase B inhibitors: machine learning studies, molecular docking, synthesis and biological testing. *Computational Biology and Chemistry*. <https://doi.org/10.1016/j.compbiolchem.2020.107224>.
5. Omelyanchik, L.A., Gencheva, V.I., Fedoryak, D.M., Brazhko, A.A., Zavorodny, M.P., Labenskaya, I.B., Kornet, M.N., 2007 Search of bioregulators with antioxidant action among S-derivatives of 4-merkaptoquinoline. *Ukrainica Bioorganica Acta*, 2, 17-24.
6. Bragal C., Carolina H. Andrade1 Assessing the Performance of 3D Pharmacophore Models in Virtual Screening: How Good are They? Rodolpho. *Curr. Top. Med. Chem.* 2013;13:1127-1238.
7. Verdonk M. L., Berdini V., Hartshorn M. J., Murray C. W., Taylor R. D., Watson J. Virtual screening using protein-ligand docking: avoiding artificial enrichment. *J. Chem. Inf. Model.* 2004;44:793-806.
8. Omelyanchyk, L., Brazhko, O., Labenska, I., Zavorodniy, M., Petrusha, Yu., 2018 Biological activity and physicochemical properties N-acid derivatives S-(2-methylquinolin-4-yl)-L-cysteine: monograph, Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhya. PASS [Electronic resource]. <http://www.ibmh.msk.su/PASS>.
9. Sonogo P.; Kocsor A.; Pongor S. ROC analysis: applications to the classification of biological sequences and 3D structures. *Brief. Bioinformatics*. 2008;9:198-209.
10. Truchon, J. F.; Bayly, C. I. Evaluating virtual screening methods: good and bad metrics for the “early recognition” problem. *J. Chem. Inf. Model.* 2007;47:488-508.

РОЗДІЛ II.
**ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНИХ, СПЕЦІАЛЬНИХ (ФАХОВИХ,
ПРЕДМЕТНИХ) КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
У КОНТЕКСТІ ІДЕЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

Андросенко Артем Олександрович
*аспірант кафедри технологічної і професійної освіти
(Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка)*

**РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ В СТРУКТУРІ
СУЧАСНИХ ВИМОГ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
УЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ І ТЕХНОЛОГІЙ**

Економічні та соціальні зміни в суспільстві неминуче призводять до потреби в формуванні української освіти. Передусім, це пов'язано з тим, що є об'єктивні підстави вважати: відродження країни багато в чому залежить від удосконалення та успішного функціонування всієї освітньої системи. Радикальні соціально-економічні перетворення ставлять перед закладами загальної середньої освіти завдання максимально повного розкриття в людині її самостійності, активності, виховання творчої особистості. У той же час саме система освіти дозволяє користуватися всім тим необхідним, що було накопичено людством для людей, адже саме вона зберігає відносну стабільність та стійкість навіть у самі критичні моменти громадських перетворень.

Саме для виконання цих завдань – збереження традицій і спонукання до творчості – закладам загальної середньої освіти як ніколи потрібен творчо працюючий учитель трудового навчання і технологій, який здатен здійснювати інноваційні процеси. У зв'язку з цим однією з найбільш актуальних проблем вищої школи у сфері підготовки педагогічних кадрів слід вважати проблему розвитку професійної культури, а з тим самим і педагогічної майстерності майбутнього учителя трудового навчання і технологій.

До вивчення феномену педагогічної майстерності у контексті психолого-педагогічних проблем становлення майбутніх учителів зверталися: О. Абдулліна, Є. Барбіна, М. Гриньова, І. Зязюн, В. Ковальчук, Н. Кузьміна, Н. Кушков, В. Семиченко, В. Сластьонін, Н. Тарасевич, Р. Хмельюк та ін.

Проблеми підготовки вчителів трудового навчання і технологій розкриті в дослідженнях І. Андрошука, В. Бурдуна, В. Глуханюка, В. Курок, О. Марущак, Л. Оршанського, О. Пискун, О. Рогозіної, В. Соловей, С. Ткачука, С. Яшанова.

Майстерність – вияв найвищої форми активності особистості вчителя в професійній діяльності, активності, що базується на гуманізмі і розкривається в доцільному використанні методів і засобів педагогічної взаємодії у кожній

конкретній ситуації навчання і виховання [1]. Педагогічна діяльність вчителя трудового навчання і технологій складна, різноманітна, часто спричиняє труднощі, але приносить і нескінченне задоволення. Професія вчителя розвиває багато талантів і обдарувань, до яких відноситься педагогічна майстерність, яка потребує постійного вдосконалення. Разом з тим, вчені та практики зазначають, що майстерним учителем народитися не можна, ним можна стати в процесі педагогічної діяльності, ціною важкої щоденної праці.

Проблема розвитку педагогічної майстерності майбутніх учителів трудового навчання і технологій пов'язана також із оновленням сучасних закладів загальної середньої освіти та системи виховання загалом, а тому в залежності від того, яку позицію займе вчитель, від його ставлення до педагогічної праці, його внутрішнього стану багато в чому залежить якість загальної освіти.

Виховання, формування та розвиток особистості студента, який займе гідне місце в суспільстві, становить сутнісну потребу та внутрішній критерій професійної самореалізації в ході її соціалізації, визначає зміст його педагогічної майстерності.

Повне і глибоке засвоєння знань майбутнім учителем трудового навчання і технологій є необхідною умовою навчання цього предмета в школі на сучасному рівні. Однак навіть найсумлінніше засвоєння знань з цього профілю знань ще не робить людину вчителем. Щоб одержані знання успішно передавалися школярам відповідного віку, слід добре засвоїти закономірності процесу навчання і виховання. Необхідно знати, за яких умов, які методи навчання на уроках трудового навчання і технологій найбільш ефективні. Слід навчитися правильно будувати уроки, застосовувати наочні посібники, використовувати прилади, технічні засоби навчання і багато іншого. Ключі від цієї дорогоцінної методичної скриньки містяться в педагогіці, психології та в методиці викладання трудового навчання і технологій.

Вища педагогічна освіта будується на засадах професіограми учителя середньої загальноосвітньої школи. У професіограмі відображено морально-психологічні риси, необхідні для майбутньої навчальної і виховної роботи з дітьми, які слід розвивати в процесі самовиховання і виховання у стінах ЗВО, та різноманітні компетентності.

Ознайомлення з професіограмою вчителя трудового навчання і технологій – шлях до розуміння того, що потрібно робити, щоб у студентів на належному рівні розвивалась педагогічна майстерність. Професіограма дозволяє змоделювати результат оволодіння студентами основ педагогічної майстерності та певних якостей, що існують в ідеалі, але якими студент має оволодіти у процесі навчання у ЗВО та продовжити розвивати їх у процесі здійснення професійної діяльності у школі після закінчення навчання. Як система вимог до спеціаліста, професіограма дає можливість підібрати конкретні техніки, технології, засоби, критерії професійної підготовки студентів, а через це і сприяти розвитку їх педагогічної майстерності.

Професіограма вчителя трудового навчання і технологій має таку важливу складову, як художньо-трудова підготовка випускників педагогічних ЗВО, вона містить широкий спектр узагальнених художньо-проектних, техніко-технологічних і методичних знань, умінь і компетентностей. Серед якостей особистості педагога, які відповідають за професійно-педагогічну спрямованість є інтерес та гуманне ставлення до дітей, захопленість та інтерес до педагогічної роботи, педагогічний такт, вимогливість, наполегливість, витримка, самооцінка, професійна працездатність. Пізнавальна спрямованість включає високу наукову ерудицію, когнітивно-пізнавальні потреби та інтереси, високу інтелектуальну активність, прагнення до інноваційності та готовність до педагогічної самоосвіти.

Поряд із переліченими вимогами, слід відмітити і вимоги до психолого-педагогічної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання і технологій.

Відповідно до концепції Нової української школи вчителю відводиться нова роль – не як наставника та джерела знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії учнів. Задля розвитку педагогічної майстерності, майбутньому вчителю трудового навчання і технологій слід бути адаптивним і гнучким [3].

Однією з вимог концепції НУШ до вчителя є те, що майстерному вчителю недостатньо дати лише знання учням, значно важливіше навчити користуватися ними. Знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці [3].

Отже, можемо стверджувати, що педагогічна майстерність займає особливе місце у структурі сучасних вимог до професійної підготовки майбутнього вчителя трудового навчання і технологій. Досягнення майбутнім учителем високого рівня педагогічної майстерності означає його спроможність не просто виконувати педагогічну діяльність, а здійснювати її досконало, що характеризується соціальністю, регулятивністю, персоналізацією, неперервністю [2].

В процесі розвитку педагогічної майстерності «розкриваються» резерви особистісного розвитку вчителя та можливості оптимізації його педагогічних впливів, тим самим, даючи можливість відповідати на «виклики» освітнього середовища. Професійна підготовка педагога у ЗВО з урахуванням перспектив діяльності педагога позначена спрямованістю на: активність і професійно-особистісний розвиток студентів; самоосвітню діяльність студентів; усвідомлення себе, як учителя, здатного свідомо бачити професійну реальність, своє місце, значення й роль у ній.

Список використаних джерел та літератури

1. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюн, І. Ф. Крамущенко. – К., 1997. – 349 с. – (Вища шк.).
2. Ковальчук В.І. Сутність та структура педагогічної майстерності вчителя // Вища освіта України. - Тематичний випуск Вища освіта України в контексті інтеграції до європейського освітнього простору. Додаток 2 №3, том II (27) – Київ, 2011. – С.210-223.

3. Гриневич Л., Елькін О., Калашнікова С., Коберник І., Ковтунець В., Макаренко О., Шиян Р. Нова українська школа: Концептуальні засади реформування середньої школи. 2016.[Електронний ресурс]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>

Апухтіна Вікторія Олексіївна,
студентка 4 курсу спеціальності 053-«Психологія»
(Хмельницький національний університет).
Науковий керівник – **Берегова Наталія Петрівна,**
кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології та педагогіки
(Хмельницький національний університет).

РОЗВИТОК ДРІБНОЇ МОТОРИКИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Останнім часом психологи усе частіше говорять про відставання в розвитку моторної функції дрібних м'язів пальців рук у дітей, що призводить до зниження розвитку мови й мислення.

Дрібна моторика – сукупність скоординованих дій нервової, м'язової і кісткової систем, часто у поєднанні із зоровою системою у виконанні дрібних і точних рухів кистями і пальцями рук і ніг. [1] У застосуванні до моторних навичок руки та пальців часто використовується термін «спритність».[7]

Рівень розвитку дрібної моторики – один з показників інтелектуальної готовності до школи, і саме в цій області дошкільнята зазнають серйозних труднощів. [1]

Втім, як уже зазначалося, щоденні заняття на формування скоординованих і точних рухів пальців і рук сприяють не тільки становленню мови у дітей. Вони є фундаментом для тренування уваги, спостережливості і навіть координації. А значить, займатися розвитком дрібної моторики у дітей важливо і потрібно, а особливо, якщо мова йде про дошкільників і молодших школярів. [2]

Аналіз останніх досліджень. Вченими давно доведено, що рухи рук знаходяться у тісному зв'язку з розумовим розвитком. Відомо, що інтелект – це не лише спадковість, а й результат розумових навантажень і тренувань.

Рухи пальців і кистей дитини мають особливий вплив, що розвиває. У Китаї фахівці стверджують, що ігри за участю рук приводять до гармонії тіла та розуму, підтримують мозкові системи у чудовому стані.

Японська акупунктура – ще одне тому підтвердження. На кистях рук розташовано безліч рефлекторних точок, від яких йдуть імпульси до центральної нервової системи. Але не лише східні мудреці, а й вітчизняні фізіологи підтверджують зв'язок розвитку рук із розвитком мозку. В. М. Бехтерев у своїх роботах довів, що прості рухи рук допомагають зняти розумову втому, покращують вимову багатьох звуків, розвивають мову дитини. Відомий педагог В. О. Сухомлинський стверджував, що «розум дитини – на кінчиках її пальців». Дослідження М. М. Кольцової довели, що

кожен палець має представництво в корі великих півкуль мозку. Вона зазначає, що є всі підстави розглядати кисть руки, як мовний орган – такий самий, як артикуляційний апарат. З цього погляду проекція кисті руки є ще однією мовною зоною. Розвиток тонких рухів пальців рук передує появі артикуляції складів. Завдяки розвитку пальців у мозку формується проекція «схеми людського тіла», а мовні реакції знаходяться у прямій залежності від тренуваності пальців. [8]

Мета статті. І, звичайно, у дошкільному віці робота з розвитку дрібної моторики та координації рухів руки має стати важливою частиною підготовки до школи, зокрема до письма. [5]

В головному мозку людини центри, які відповідають за мовлення та рухи пальців розташовані дуже близько. Стимулюючи дрібну моторику, ми активуємо зони, які відповідають за мову. І, крім того, надалі ці навички будуть потрібні дитині для використання рухів, щоб малювати, писати, одягатися тощо. Формування ж рухових функцій, зокрема і тонких рухів рук, відбувається у процесі взаємодії дитини з навколишнім предметним світом. [5]

Виклад основного матеріалу. Батьки, які в певний час починають приділяти належну увагу певним вправам, різноманітним завданням, іграм, щодо розвитку дрібної моторики та координації рухів рук, наразі вирішують відразу два питання: по-перше, вони непрямим чином починають впливати в загальному на інтелектуальний розвиток дитини, по-друге, вони готують її до оволодіння навичками письма, які в майбутньому обов'язково допоможуть уникнути різних проблем шкільного навчання. [3]

Зазвичай дитина, що має високий рівень розвитку дрібної моторики, вмє логічно розмірковувати, у неї досить розвинені пам'ять, увага, зв'язне мовлення. Психологи, педагоги, медики постійно підкреслюють: рівень сформованості дрібної моторики багато в чому визначає успішність освоєння дитиною образотворчих, музично-виконавчих, конструктивних та трудових умінь. Для розвитку дрібної моторики руки є багато цікавих прийомів, використовуються різноманітні стимулюючі матеріали.

Основні види розвитку дрібної моторики рук носять ігровий характер і мають величезну кількість варіацій, які можна підібрати індивідуально поєднуючи із захопленнями дитини. Перш за все, найпоширеніший спосіб – це пальчикова гімнастика або пальчикові ігри. [4]

В ході пальчикових ігор діти повторюють рухи дорослих, тим самим активізують моторику рук, таким чином виробляється уміння керувати своїми рухами, тренування спритності, концентрування уваги на одному з видів діяльності. Виконання багатьох таких ігор вимагають участі обох рук, що навчає дітей орієнтуванню в поняттях напрямку: «ліворуч», «праворуч», «вниз», «угору». [3]

Для занять не потрібно ніякої особливої підготовки (дидактичного матеріалу, умов для гри та іншого). Вибираючи пальчикові ігри для дошкільнят, важливо стежити за тим, щоб під час занять пальці встигали розслабитися і відпочивати, тому вправи повинні чергувати в собі елементи

напруження і розслаблення. Саме такі рухи сприятимуть роботі м'язів і даватимуть необхідний результат. [4]

Основною метою такої роботи є не механічне тренування рухів руки, а систематичне навчання дітей новим руховим тонко координованим діям. [8]

Пальчиковий тренінг застосовується як засіб, що підвищує тонус кори головного мозку, але треба бути обережним при роботі з дітьми з підвищеною судомною готовністю.

Самомасаж – це один із видів пасивної гімнастики пальців рук, що надає тонізуючу дію на центральну нервову систему, покращує функції рецепторів провідних шляхів. Використання тренажерів та масажерів підвищує інтерес дітей.

Прекрасним тренажером у розвитку дрібної моторики є пісок. Вся робота спрямована на зниження гіперактивності, емоційного напруження, розвитку дрібної моторики пальців рук. Пересипання піску, перебирання його руками розслаблює, заспокоює та служить масажем для рук.

Засобом у розвитку рухів пальців є театр пальчиків. Розігрування невеликих сценок, переказ коротких оповідань із супроводом побудови фігур з кисті та пальців рук сприяє тому, що кисть руки дітей набуває гнучкості, зменшується скутість рухів, з'являється узгодженість дій обох рук, рухи стають координованими. Кисті рук поступово набувають хорошої рухливості, гнучкості, зникає скутість рухів, що полегшує оволодіння навичками письма.[8]

Велику увагу дитячі логопеди і психологи приділяють іграм-шнурівкам, малюванню, конструюванню, ліпленню. Ігри з крупою, намистинками, гудзиками, дрібними камінцями мають прекрасну тонізуючу та оздоровлюючу дію.

У віці 3 років діти вже краще управляють своїми м'язами. На цьому етапі найкращими заняттями з дітьми є:

- Робити споруди з кубиків.
- Разом збирати прості пазли.
- Грати з дошками з дірками.
- Робити намисто з нитки та великих намистин.
- Розфарбовувати розмальовки крейдою або малювати крейдою на асфальті.
- Будувати замки із піску.
- Одягати ляльок у ляльковий одяг із гудзиками, блискавками та застібками.

Дитина в 4 роки вже велика, а розвиток моторики рук у неї майже завершено. Приблизно в цей час дитина починає цікавитися художньою творчістю, складними іграми та іншими заняттями, які потребують спритності рук. Наприклад, їй можуть зацікавити такі заняття:

- Малювати фігурки людей на повний зріст з руками, ногами та обличчям.
- Писати друковані та великі літери.

- Малювати, обводити та змальовувати геометричні фігури.
- Малювати фарбою та пальцями.
- Ліпити фігурки із пластиліну.
- Вирізати складні фігури з паперу ножицями.
- Грати з кубиками та будувати з них високі чи масивні споруди, наприклад вежу чи фортецю.

- Грати у карти або настільні ігри. [6]

До 5 років активно розвиваються навички письма, відбувається освоєння написання друкованих літер та цифр. Дитина активно вчить літери, може написати своє ім'я, вирізує за контуром фігурки з паперу, розфарбовує, не виходячи за межі. Одягається і упорядковується без допомоги дорослого. У цей період одна з рук остаточно стає домінуючою. Вдалими заняттями для дітей у цьому віці стануть:

1. Пересипання будь-якої крупи зі склянки в склянку. Ця вправа розвиває м'язову координацію рук. Коли дитина освоїть її, можна дозволити наливати чи переливати воду чи інші напої.

2. Зав'язування вузликів. Навчіть дитину робити вузлики. Це також розвиває координацію, дрібну моторику та вправність. Можна почати з товстої мотузочки, потім перейти на більш тонку, наприклад шнурок.

3. Відкривання та закривання банок різних розмірів. Поставте перед дитиною банки різних розмірів, пляшечки з кришками. Попросіть його відкривати всі кришки та закривати їх знову.

4. Можна пошити невеликі мішечки і наповнити їх, наприклад, манною крупою, крупними макаронами, рисом, ватою.

5. Намисто. Що потрібно: макарони, довгий шнурок. Як граємо: нанизуємо макарони на шнурок.

6. Вправи із пінцетом. Що необхідно: пінцет, дрібні «гудзички», кілька маленьких мисок. Як граємо: розкладаємо за допомогою пінцета «гудзички» за кольором у різні миски (форми).

7. Вправи із прищіпками. Що потрібно: коробка, прищіпки, набір парних малюнків. На край коробки та на прищіпки наклеїти картинки. Як граємо: взяти прищіпку з будь-якою картинкою, на коробці знайти таку саму картинку, причепити на край коробки прищіпку.

8. Доріжки. Що необхідно: аркуш картону, природний матеріал (дрібні камінці, черепашки, квасоля, горох), дрібні гудзички. Як граємо: на аркуші картону викладаємо звивисті доріжки матеріалом на вибір.

9. Викладання за контуром. Що необхідно: набір аркушів з контурним зображенням предметів, кольорові скріпки, гудзички, природний матеріал (черепашки, камінчики, квасоля). Як граємо: запропонувати вибрати фігуру, за заданим контуром за допомогою вибраного матеріалу викласти фігуру, можна запропонувати «зафарбувати» фігуру.

10. Картина з намистин. Що необхідно: аркуш картону, набір кольорових намистин. Як граємо: на аркуші картону викласти малюнок за бажанням.

11. Скручування стрічок. Що необхідно: прикріплені довгі атласні стрічки з наклеєною на кінці невеликою паличкою (наприклад, від морозива). Як граємо: запропонувати скрутити стрічки від краю до іншого.

У 6-7 років дошкільник вже впевнено володіє ручкою та олівцем, зашнуровує взуття, збирає моделі з конструктора. Моторика семирічок готова до освоєння навичок каліграфічного письма, а саме: розфарбовування; обведення фігур за пунктиром, проведення рівних ліній у «коридорі», у графічному лабіринті; копіювання графічного завдання; штрихування різноманітне, у різних напрямках; тонування – варіювання натиску олівця для отримання тонів різної насиченості; графічний диктант; доповнення зразка до цілого, малювання відображення, домальовування симетричного зображення.

Висновки. Отже, дрібна моторика дуже тісно пов'язана із нервовою системою, зором, увагою, мовленням, пам'яттю та сприйняттям людини. Розвиток навичок дрібної моторики безпосередньо впливає на розвиток мовлення дитини та зростання рівня інтелекту. У свою чергу, формування рухів руки тісно пов'язано з розвитком рухового аналізатора і зорового сприймання, різних видів чутливості, просторового орієнтування, координації рухів. Рівень розвитку дрібної моторики – один з показників інтелектуальної готовності до шкільного навчання.

Список використаних джерел та літератури

1. Стойка Ірина Миколаївна. Розвиток дрібної моторики рук у дітей дошкільного віку [Електронний ресурс] / Стойка Ірина Миколаївна. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://dnz1.dvor-selrada.gov.ua/info/page/10294>.
2. Розвиваємо дрібну моторику у дітей: чому це важливо? [Електронний ресурс]. – 2019. – Режим доступу до ресурсу: <https://inkluzia.com.ua/rozvivajemo-dribnu-motoriku-u-ditey-chomu-tse-vazhливо/>.
3. Консультація для батьків "Розвиток дрібної моторики рук у дітей дошкільного віку" [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://shkola-sadok.at.ua/index/konsultacija_dlja_batkiv/0-39. (дата звернення: 20.01.2022)
4. Розвиток дрібної моторики рук у дітей дошкільного віку [Електронний ресурс]. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://ekit.org.ua/22199/%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BE%D0%BA-%D0%B4%D1%80%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%BE%D1%97-%D0%BC%D0%BE%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%BA%D0%B8-%D1%80%D1%83%D0%BA-%D1%83-%D0%B4%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%B9/>.
5. Ефремова Елена Михайловна. Консультація для родителів «Развитие мелкой моторики детей дошкольного возраста» [Електронний ресурс] / Ефремова Елена Михайловна. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: http://www.kirov.spb.ru/dou/46/index.php?option=com_content&task=view&id=22&Itemid=42.
6. Развитие мелкой моторики у детей [Електронний ресурс]. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.pampers-gorodok.ru/toddler/development/article/melkaia-motorika>.
7. Лемеш О.Ю. Развитие мелкой моторики [Електронний ресурс] / Лемеш О.Ю. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://buslik.by/advice/pervyy-god-zhizni-malysha/razvitiemelkoy-motoriki-u-rebenka-do-1-goda/>.
8. «Развитие мелкой моторики рук у детей дошкольного возраста» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://mdou149.edu.yar.ru/konsultatsii/razvitiemelkoy-motoriki-ruk-u-detej-doshkolnogo-v-ozrasta.pdf>. (дата звернення: 23.01.2022)

Бреславська Ганна Богданівна,
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти,
(Миколаївський національний університет
імені В.О.Сухомлинського)*

Ланіна Катерина Олександрівна,
*студентка-магістрантка 648 групи
факультету педагогічної та соціальної освіти
(Миколаївський національний університет
імені В.О.Сухомлинського)*

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА ЯК КЛЮЧОВИЙ КОМПОНЕНТ НУШ

Актуальність теми визначається умовами сучасної перебудови освітньої галузі та впровадженням Концепції «Нова українська школа», де одним із напрямів оптимізації навчального процесу є його спрямування на демократизацію взаємовідносин педагога з учнями, колегами, батьками. Педагогіка партнерства – один з компонентів формули Нової української школи, що включає систему методів і прийомів виховання та навчання на засадах гуманізму й творчого підходу до розвитку особистості.

Проблема взаємодії між учасниками освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства висвітлена у працях зарубіжних і вітчизняних учених. Так, у 60-70 роках ХХ століття Р. Бенедикт, О. Больнов, Р. Лохнер, М. Мід, Б. Ананьєв, К. Корсак, В. Куліков здійснили наукові розвідки того чи іншого аспекту партнерства в контексті освітніх змін; В. Сухомлинський, О. Захаренко, Ш. Амонашвілі впроваджували появу зразків його практичного застосування в школі. Завдання гуманізації освіти полягає в реалізації демократичного підходу, який повинен опиратися не тільки на методологічні, а й аксіологічні основи партнерства. На це звертають увагу відомі українські дослідники гуманістичного навчання і виховання та проблем розвитку особистості: Д. Пащенко, В. Андрущенко, С. Гончаренко, І. Бех, І. Зязюн, В. Кузь, А. Хуторський, Л. Вовк, О. Савченко, Г. Балл, В. Сухомлинський, В. Кремень, В. Бондар, М. Ярмаченко.

Сутність педагогіки партнерства полягає в демократичному та гуманному ставленні до дитини, забезпеченні їй права на вибір, на власну гідність, на повагу, права бути такою, якою вона є, а не такою, якою хоче її бачити вчитель. Стосунки партнерства складаються там, де діти й дорослі об'єднані спільними поглядами та прагненнями. Педагогіка партнерства бачить в учневі добровільного і зацікавленого соратника, однодумця, рівноправного учасника педагогічного процесу, турботливого і відповідального за його результати [2].

Педагогіка партнерства ґрунтується на таких ідеях:

– навчання без примусу (Ш. Амонашвілі, В. Сухомлинський, С. Лисенкова, В. Шаталов), що передбачає виключення всіх засобів примусу з

арсеналу педагогічних засобів; припускає наявність таких особистісних якостей вчителя, як гуманність, комунікативність, ціннісне ставлення до дитини. Крім того вчитель повинен володіти знаннями про дитячу психологію, засади гуманної педагогіки, володіти прийомами мотивації, визнавати пріоритетності суб'єкт-суб'єктної взаємодії у навчальному процесі. Цього можна досягти шляхом знайомства з теоретичними засадами гуманної педагогіки, перегляду уроків педагогів-гуманістів, участі у коуч-тренінгах із суб'єкт-суб'єктною взаємодією [3];

– ідея важкої мети (С. Лисенкова, В. Шаталов) полягає у тому, що перед усіма учнями ставиться складна мета, водночас учитель всіма засобами має налаштувати учнів на її досягнення, вселити в них упевненість у перемозі над труднощами. Передбачає готовність до інноваційної діяльності, що досягається шляхом залучення вчителя до роботи у творчих групах, розроблення моделі інноваційної діяльності [3];

– ідея опори (Є. Ільїн, І. Іванов, С. Лисенкова, В. Шаталов) полягає у наданні учням опорних знаків (символів, схем, таблиць, слів тощо) для забезпечення кращого розуміння, структурування, запам'ятовування матеріалу, а також для побудови відповіді, передбачає вміння вчителя з одного боку – систематизувати й перетворювати інформацію належним чином, з іншого – моделювати [3];

– вільний вибір (Ш. Амонашвілі, І. Волков, С. Лисенкова, В. Шаталов) полягає у наданні дитині свободи вибору у процесі навчання, тобто учень може обирати завдання, задачу, тему твору. Професійна діяльність спрямована на демократичність та скерованість вчителя на розвиток дитини, вміння «контактувати» з учнями та є провідною педагогічною умовою ідеї вільного вибору [3];

– ідея випередження (І. Волков, С. Лисенкова, Б. Нікітін, В. Шаталов) дає можливість включати у програму більш складний матеріал, об'єднувати його в блоки, починати заздалегідь вивчати складні теми, закладати перспективу вивчення теми наступного уроку. Спирається на такі якості особистості педагога, як прогностичність, стратегічне бачення педагогічної діяльності, відповідальність, які супроводжуються здатністю до стратегічного планування [3];

– ідея великих блоків (І. Волков, І. Іванов, В. Шаталов, М. Щетинін) ґрунтується на тому, що у великому за обсягом блоці матеріалу (об'єднання 6-10 уроків або тем в один блок) легше встановити логічні зв'язки, виокремити головну думку, поставити та вирішити проблему. Спрямована на наявність таких якостей особистості педагога: глибоке знання матеріалу, вміння систематизувати, інтегрувати, а також володіти технологією інтеграції змісту навчального матеріалу;

– ідея відповідної форми (І. Волков, Є. Ільїн, В. Шаталов) полягає в тому, що урок за своєю формою має відповідати предмету, що вивчається; реалізується через обізнаність, креативність, відкритість, здатність результативно вирішувати творчі завдання, незалежність суджень,

спрямованість на творчі досягнення, володіння інтерактивними технологіями. Дана ідея реалізується шляхом розширення знань про педагогічні технології, поглиблення предметних знань, перегляду уроків з використанням інтерактивних технологій, аналізу досвіду вчителів;

– інтелектуальне поле класу (І. Волков, С. Лисенкова, В. Шаталов, М. Щетинін) передбачає створення загальних життєвих цілей та цінностей у класі для розвитку здібностей та нахилів, творчості кожної дитини в діяльності;

– самоаналіз (Ш. Амонашвілі, Є. Ільїн, І. Іванов, В. Караковський, В. Шаталов, М. Щетинін) реалізує ідею колективного аналізу та оцінювання діяльності кожного учня за умови володіння педагогом прийомами рефлексії, емпатії, а також здатності аналізувати та розуміти власні дії, здатності до самопізнання.

У педагогіці партнерства використовуються найрізноманітніші форми навчання: колективно-груповою робота, колективна творча робота, робота в мікрогрупах, робота в змінних групах, ігрова діяльність. Основним методом партнерства є навчальний діалог. Без діалогічності не вийде взаємодії, оскільки будь-яка спільна діяльність потребує вміння домовитися, вступити у діалог.

Основні принципи: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах, стосунках; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [1].

Педагогіка партнерства є важливим чинником ефективної взаємодії учасників освітнього процесу за умов Нової української школи, головною метою якої є підтримка учнів, яка сприяє розвитку їхніх можливостей, задовольняє інтелектуальні, емоційні й соціальні потреби дітей, що відповідає запитам сучасної освітньої теорії та практики.

Педагогіка партнерства важлива і незамінна з огляду на те, що: по-перше, сприяє створенню атмосфери, у якій найкраще розкривається потенціал кожного учня, формується його ініціативність і креативність. А це – один із ключових активів сучасного світу; по-друге, партнерство задовольняє потребу в значимості й приналежності та зменшує рівень стресу, що, зрештою, допомагає інтелекту працювати ефективніше; по-третє, такий формат стосунків найкраще готує молодих людей до професійної діяльності й ролі активного громадянина у відкритому світі.

Список використаних джерел та літератури

1. Біда О. А., Кучай О. В. Готовність майбутнього вчителя початкової школи до професійного самовизначення. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія»*. Київ, 2018. Вип. 291. С. 20–25.

2. Концепція «Нова українська школа» URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> .

3. Кравчинська Т. С. Педагогіка партнерства: основні ідеї, принципи та сутність. *Підготовка керівних та педагогічних кадрів до реалізації Концепції Нової української школи*: Зб. статей Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 6 квітня 2017 р. Харків: Харківська академія неперервної освіти, 2017. С. 85–88, URL: http://conf-hano.at.ua/load/zbirniki/elektronnij_zbirnik_materialiv/4-1-0-680

Бикова Тетяна Борисівна,
викладач психолого-педагогічних дисциплін
(педагогічний фаховий коледж комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради)

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У сучасних соціально-економічних умовах становлення Української держави особлива увага приділяється реформуванню освіти та проблемі професійної підготовки майбутніх педагогів. Глибоке розуміння сутності педагогічних явищ і процесів, творчий погляд і розв'язання педагогічних завдань неможливі без оволодіння майбутніми вчителями вміннями й навичками дослідницької діяльності. Одним із важливих завдань підготовки учителів початкової ланки освіти є формування творчої особистості, здатної досліджувати, застосовувати новітні досягнення науково-технічного прогресу, змінювати традиційні підходи до навчання на більш ефективні [3].

Згідно з Національною доктриною розвитку освіти України в XXI столітті (2002), законами України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017) основною метою вищої школи визначено підготовку висококваліфікованого компетентного педагога, конкурентоздатного на сучасному ринку праці, який добре орієнтується в суміжних галузях знань, володіє навичками проектної та науково-дослідницької діяльності й готовий до постійного професійного зростання.

Окреслені завдання висувають оновлені вимоги до підготовки майбутнього педагога щодо озброєння його знаннями з навчальних дисциплін, формування умінь і навичок науково-дослідницької діяльності, професійних якостей та відповідних компетентностей. Переорієнтація парадигми освіти зі знаннєвої в компетентнісну полягає у тому, що знання, наразі, не вважаються головним критерієм розвитку особистості. Дана проблематика додатково актуалізується ще й тим, що Нова українська школа ставить перед вищими педагогічними навчальними закладами багато нових завдань, які потребують негайного вирішення і, разом з тим, реформування процесу навчання студентів як майбутніх фахівців [5, с. 30]. Адже новій українській школі потрібний спеціаліст, який володіє науково-дослідницькою компетенцією, вміє аналізувати фактичну інформацію, створювати самостійно інноваційні моделі та обирати найбільш ефективні технології навчання. Це зумовлює пошук

нових та оновлення вже існуючих підходів до організації навчально-виховного процесу у вищих закладах освіти.

Аналіз сучасних досліджень дозволив з'ясувати, що дослідницька компетентність в різних аспектах розроблялась у працях сучасних вітчизняних учених А. Альбрехт, К. Баханова, С. Васильєвої, В. Гнедашева, В. Голобородька, Л. Задорожної, Т. Кудрявцева, І. Лернера, Н. Любчак, О. Матюшкіна, М. Махмутова, В. Паламарчук, О. Пошетун, С. Серової, А. Сиротенко, Г. Фреймана та ін. Теоретичні основи формування дослідницької компетентності здобувачів освіти у вищому навчальному закладі розроблено В. Ачкан, М. Бахтіним, І. Воротінніковою, М. Каганом, С. Раковим та ін.

Формування дослідницьких умінь людини на елементарному рівні розпочинається ще в дитячому садку, в початковій школі, і саме від підготовленості вчителів дошкільної і початкової ланки освіти до організації і керівництва дослідною роботою школярів залежить якість її здійснення в освітньому процесі.

Затребуваність проблеми формування науково-дослідницької компетентності у майбутніх вчителів початкових класів у сучасному освітньому просторі засвідчує її актуальність.

Зважаючи на це, метою нашої статті став аналіз структурних компонентів дослідницької компетентності та її формування у майбутніх учителів початкових класів засобами психолого-педагогічних дисциплін.

В грудні 2020 року Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства затвердило професійний стандарт за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)", який містить опис загальних і професійних компетентностей сучасного вчителя [1]. У професійному стандарті зазначено, що вчитель початкових класів має планувати і здійснювати освітній процес з урахуванням вікових та інших особливостей учнів (їх здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей, досвіду). Здійснення діагностичної функції і врахування результатів досліджень допоможе вчителю ефективно організувати процес навчання та здійснювати успішну соціалізацію дітей.

Дослідницька компетентність – це складне комплексне утворення, яке включає як теоретичні знання, так і практичні навички, а також досвід практичної діяльності (досвід використання наявних знань і навичок) [6]. Формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів передбачає засвоєння знань, розвиток умінь, здібностей і отримання досвіду проведення досліджень.

Під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін майбутні вчителі засвоюють сутність методів науково-педагогічних і психологічних досліджень, а саме: емпіричних – спостереження, експерименту, методів опитування, соціометрії, рейтингу, вивчення продуктів діяльності; математичних, теоретичних, бібліотечно-бібліографічних тощо.

Важливим шляхом формування дослідницьких умінь є створення освітнього середовища, яке реалізує принцип «навчання через дослідництво». Тому під час підготовки майбутніх фахівців передбачено виконання дослідницьких завдань на навчальних заняттях, в позааудиторній роботі, у педагогічній практиці.

Оскільки компетентність пов'язана із здатністю особи ефективно діяти у стандартних і нестандартних ситуаціях, тому структурні компоненти дослідницької компетентності, як зазначає В.А. Сластьонін, повинні співпадати з компонентами дослідницької діяльності, а єдність теоретичних і практичних дослідницьких умінь складають модель дослідницької компетентності [4].

Виконання дослідницьких завдань дає можливість студентам отримати досвід проведення різноманітних досліджень, а також сприяє формуванню у них дослідницької компетентності, яка характеризується такими складовими:

- умінням бачити проблеми, а в майбутній професійній діяльності помічати їх у педагогічній практиці, навіть якщо вони приховані, здійснювати їх дослідження, науково обґрунтовувати, робити висновки. Наприклад, учитель, який починає працювати з першим класом, має вивчити особливості першокласників, перевірити сформованість компонентів психологічної готовності до навчання в школі, рівень пізнавальної мотивації, дослідити сферу інтересів, нахилів, а пізніше – діагностувати систему неформальних стосунків в учнівському колективі, визначити статус кожної дитини у класі тощо.

- Уміння визначати тему, шляхи дослідження, формулювати гіпотези, використовувати техніку запитань.

- Планувати дослідження.

- Вибирати і використовувати універсальні та спеціальні методи дослідження.

- Працювати з джерелом (нагромаджувати і фіксувати факти з проблеми дослідження, здійснювати їх аналіз).

- Оформлювати результати наукового дослідження, робити висновки, впроваджувати дані дослідження в освітній процес.

Отже, основу дослідницької діяльності складають уміння виявляти проблему, формулювати гіпотезу, здійснювати добір й аналіз необхідних даних для дослідження, підбирати відповідні методи проведення дослідження та обробки даних, фіксувати проміжні та остаточні результати дослідження, проводити обговорення та інтерпретацію результатів дослідження, використовувати їх на практиці [2].

Означені параметри дослідницької компетентності можуть бути використані майбутніми вчителями початкової школи при розв'язанні широкого кола проблем у професійній діяльності.

Як формувати дослідницькі уміння здобувачів освіти засобами психолого-педагогічних дисциплін?

Педагогіка та психологія спрямовує свої дослідження на особистість учителя, здобувачів освіти, умови, в яких відбувається освітній процес, якість дидактичних методів, технологій, засобів навчання тощо.

Викладачі психолого-педагогічних дисциплін пропонують студентам дослідницькі завдання з критичного аналізу наукової психолого-педагогічної літератури, вивчення вікових та індивідуальних особливостей дітей, учнівських колективів, досвіду роботи вчителів, проведення експериментальних досліджень під час написання курсових проєктів тощо. Проходячи педагогічну практику в початкових класах, майбутні вчителі використовують в роботі з дітьми діагностичні бесіди, інтерв'ю, анкетування, тести, здійснюють педагогічне спостереження, експерименти, вивчають та аналізують письмові роботи, малюнки, вироби учнів, що дає можливість виявити індивідуальні особливості, розвиток окремих психічних якостей і властивостей кожного учня та врахувати їх в організації освітнього процесу.

Під час формування дослідницьких компетентностей майбутніх учителів необхідно зважати на рівні дослідницького навчання. У сучасній теорії дослідницького навчання виокремлюють 3 рівні його реалізації на практиці:

1. Викладач ставить проблему та визначає стратегію й тактику її рішення, а студенти виконують дослідницьке завдання за аналогією.

2. Викладач ставить проблему, а метод її рішення здобувачі освіти шукають самостійно або разом з іншими студентами, працюючи в команді.

3. Постановка проблеми, пошук методів її дослідження та розробка рішення здійснюється здобувачами освіти самостійно.

Студенти, здійснюючи дослідницьку діяльність, вирішують поставлені завдання через евристичні підходи, вчать переносити результати досліджень на різні сфери діяльності й застосовувати в різноманітних ситуаціях, що підтверджує поліфункціональність, універсальність дослідницької компетентності.

Враховуючи специфіку майбутньої професійної діяльності студентів, ми вважаємо перспективним формування складових дослідницької компетентності у здобувачів освіти під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін. Це дасть змогу залучати майбутніх учителів початкових класів до систематичної дослідницької роботи, яка дозволить озброїти їх знаннями і вміннями професійно проводити дослідження і на основі їх результатів вирішувати конкретні освітні завдання в початкових класах Нової української школи.

Список використаних джерел та літератури

1. Професійний стандарт за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)" Стандарт. Київ, 2020. URL : https://www.auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u-137/standart_uchytelya_pochatkovoyi_shkoly.pdf

2. Головань М. С. Сутність та зміст поняття “дослідницька компетентність” Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі: збірник наукових праць. Випуск VII. Кривий Ріг: Видавничий відділ НМетАУ, 2012. С. 55-62.

3. Волинець Ю.О. Формування дослідницьких умінь у студентів – майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: Монографія /Ю.О.Волинець. К.: КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. С. 193–194.

4. Захарченко Ю.В. Сутність поняття «дослідницька компетентність майбутніх фахівців з маркетингу». Ю.В. Захарченко. Обрії. 2017. №1. С. 86-88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/obrii_2017_1_23

5. Sheremet I., Vasylenko K. (2018). The model of training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorders. Social and Economic Aspects of Education in Modern Society. Vol. 2. P. 2935.

6. Спіцин Є.С. Методика організації науково-дослідної роботи студентів у вищому закладі освіти / Є.С. Спіцин. К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. 10 с.

Вітвицька Світлана Сергіївна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ У КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»

Постановка проблеми. На початку ХХІ століття проблема підготовки педагогічних працівників набуває особливої актуальності у контексті нових змін, що відбуваються в умовах глобалізації та інтеграції на світових, міжнародних, національних та регіональних рівнях.

Минулі три десятиріччя за своїми соціально-економічними та політичними наслідками виявилися доленосними. Україна утвердила себе як незалежна держава. Однак, процес розбудови не завершено. Побудова демократичної держави неможлива без високого рівня культури всього населення, основи якої закладаються у родині, у початковій школі. В. Сухомлинський зазначав, що школа – духовна колыска народу. Чим більше піклування про свою колыску виявляє народ, тим блискучіше його майбутнє.

У Концепції «Нова українська школа» записано: освіта є ключовим елементом національної безпеки, а людина – це найцінніший актив держави. Сьогодні ми «маємо перетворити освіту на чинник економічного зростання, джерело національної єдності, засіб соціального просування кожного громадянина». [6, с. 5]. Розпочата у 2016 році реформа школи, на основі розробленої Концепції передбачає формування загальнокультурної компетентності учнів, яка включає знання культури і традицій різних народів, перш за все, українського етносу. У духовній спадщині українського народу

закарбовані правила поведінки майбутнього громадянина: вивчай, шануй, оберігай і розвивай духовне багатство нації; не роби зла людям, природі.

Аналіз останніх досліджень. У психологічній та педагогічній науці формування загальнокультурної компетентності розглядається з позиції культурологічного підходу. Досліджено механізми, тенденції окремих компонентів загальної культури: духовного (Б. Братусь та ін.), професійно-педагогічного (В. М. Гриньова та ін.), професійно-морального (Г. Гебілецька, Г. Васянович та ін.), комунікативного (М. Мамчур, А. Мудрик), інформаційного (Т. Коваль, А. Коломієць та ін.). Різні аспекти проблеми виховання загальнокультурної компетентності учнів розглядається через низьку складників, серед яких пріоритетними для нашого дослідження є: гуманістичне виховання і формування гуманістичних взаємин між учнів (С. Бондар, Н. Мирончук, А. Сущенко та ін.), полікультурне виховання (В. Бойченко, О. Березюк, Л. Голік та ін.); міжкультурна взаємодія (А. Капська, Л. Кондрашова, О. Мороз та ін.); соціокультурної освіти та виховання (Н. Білоцерківська, Т. Колодько, О. Квасник, Ю. Кузьменко, О. Усик, Т. Фоменко).

Метою статті є аналіз та взаємозв'язок понять «культура», «педагогічна культура», «загальна культура», «компетентність», «загальнокультурна компетентність», визначення структурних елементів загальнокультурної компетентності майбутнього вчителя та окреслення основних шляхів її формування.

Виклад основного матеріалу. Поняття «культура» несе надзвичайно велике навантаження (вчені знаходять для нього понад 500 визначень) [9].

Як наголошує філософ-культуролог В. Біблер, лише наприкінці ХХ – початку ХХІ століття стало можливим розкрити феномен культури у вимірі все-загальності, тобто зрозуміти її в справжньому сенсі людського буття.

Сучасна культура – складне, багатоаспектне явище суспільного життя. Окремі її аспекти та прояви вивчаються багатьма науками: соціологією, антропологією, етнографією, етикою, естетикою, історією та ін.

Проте лише філософія розглядає культуру як цілісний феномен у взаємодії всіх її аспектів з іншими явищами суспільного життя. Вона розв'язує такі загальнотеоретичні питання, як: сутність, структура, функції, закономірності розвитку, значення культури, єдність і багатоманітність культур у всесвітній історії, в сучасній цивілізації.

Культура – це філософська категорія, яка застосовується для визначення творчої діяльності особистостей, спрямованої на створення, збереження, розповсюдження, обмін і використання сукупності матеріальних і духовних цінностей суспільства, які служать усебічному розвитку самої особистості.

Культура є формою одночасного буття і спілкування різноманітних – минулих, сучасних і майбутніх культур, формою діалогу і взаємонародження цих культур.

На думку В. Біблера, поняття «культура» означає універсальне ставлення людини до світу, через яке людина створює світ і саму себе. Кожна

культура – це неповторний всесвіт, створений певним ставленням людини до світу і самої себе [2].

На думку М. Бердяєва, культура «пов'язана з культом предків, с переказом і традицією. Вона повна священної символіки, їй притаманні ознаки іншої духовної діяльності. Усяка культура, навіть матеріальна, є культурою духу; усяка культура має духовну основу – вона є продуктом творчої роботи духу над природними стихіями». [1, с. 166].

Г. Гегель вважає, що місленнєвий розвиток людини, як вищої цінності, і є істиним змістом поняття «культура». «У цьому розвиткові загальності мислення полягає абсолютна цінність культури» [5, с. 96].

Кожна культура є способом творчої самореалізації людини. Тому осягнення культур збагачує нас не лише новими знаннями, але і новим творчим досвідом.

Людина творить культуру, відтворює і використовує її як засіб для власного розвитку. Вона архітектор, будівник і мешканець того природного світу, який називається «другою природою», «штучно створеним» життєвим середовищем людства.

Культура – це форма детермінації індивіда у горизонті особистості, форма самодетермінації нашого життя, свідомості, мислення; тобто культура – це форма вільного вирішення і перевирішення своєї долі у свідомості її історичної і загальної відповідальності. Культура – це знаходження «світу вперше».

Феномен «культура» багатозначний, відрізняється складністю та варіативністю. Не зважаючи на велику кількість визначень поняття «культура», можна виділити такі основні положення:

✓ сутність культури – гуманістична, людинотворча, яка полягає в конкретизації загальнолюдських цінностей стосовно кожної людини;

✓ продуктом і одночасно творцем культури є людина;

✓ головним джерелом культури є діяльність людини;

✓ культура включає в себе способи і результати діяльності людини;

✓ культура розглядається як механізм, що регламентує і регулює поведінку та діяльність людини, оскільки людина є її носієм і ретранслятором;

1. культура – специфічно людський спосіб буття, котрий визначає весь спектр практичної і духовної активності людини, її можливої взаємодії з навколишнім світом і собою [4, с. 76].

За визначенням Г. Васяновича культура виконує в суспільстві такі функції:

✓ адаптації, пізнання і перетворення світу,

✓ забезпечення суспільства всім необхідним для його прогресивного розвитку,

✓ накопичення і збереження інформації,

✓ комунікативну,

✓ регулятивну,

✓ виховну,

✓ удосконалення і розвитку особистості, всіх сторін суспільства.

Розвиток культури підпорядковується дії таких закономірностей, як:

✓ взаємовплив і взаємодія матеріальної та духовної культур;

✓ відносна самостійність духовної культури;

✓ визначальна роль народних мас у створенні культури;

✓ суперечливий процес єдності прогресивності та регресивності у розвитку культури;

✓ діалектична єдність загальнолюдського і національного у розвитку культури;

✓ гуманістична спрямованість розвитку культури;

✓ зростання ролі культури у розвитку особистості та суспільства. [3, с. 287-288].

Прийнято поділяти культуру на матеріальну та духовну відповідно до двох основних видів виробництва – матеріального і духовного.

Духовна культура є підґрунтям педагогічної культури.

З нашого погляду, педагогічна культура – це складне, динамічне, системне, багатокomпонентне особистісне утворення, яке включає діалектичну інтегровану систему якостей і властивостей, педагогічних цінностей і здібностей учителя, між якими існують певні зв'язки і відношення, що формуються, реалізуються в різноманітних видах професійно-педагогічної діяльності і визначають характер і рівень останніх.

Культурний педагог – це не взірць формально-етикетної шляхетності, а інтелігентна людина за своєю найвищою духовною сутністю із творчим і гуманним способом світобачення і світосприймання; наділена розвиненим прагненням до творіння; незалежна особистість, здатна до самовизначення у світі культури.

Йому характерна самостійність суджень у поєднанні з повагою до поглядів інших людей, почуття самоповаги, здатність орієнтуватися у світі духовних цінностей в оточуючому середовищі, уміння приймати рішення і нести відповідальність за свої вчинки, здійснювати самостійний вибір змісту своєї життєдіяльності, стилю поведінки, способів розвитку.

У Концепції «Нова українська школа» визначено ключові компетентності, якими мають володіти вчителі і учні. У цьому документі визначено ключові компетентності як некрізнi вміння створювати канву, яка є основою для успішної самореалізації, як особистості особистості і фахівця. Ключові компетентності – ті, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і, які здатні забезпечити життєвий успіх молоді у суспільстві знань [6, с. 12].

Однієї із ключових компетентностей є загальнокультурна компетентність. У цьому документі включено її сутність. Загальнокультурна компетентність – це «здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва. Ця компетентність передбачає розуміння власної національної

ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розуміння культурного вираження інших» [6, с. 14].

Поняття «загальна культура вчителя» може розглядатися як специфічний людський спосіб буття, який визначає весь спектр практичної і духовної активності особистості, його можливої взаємодії з навколишнім світом та з собою і включає систему знань, умінь, навичок, а також моральних, етичних, духовних норм та цінностей.

Загальнокультурна компетентність здобувача вищої освіти можна визначити як систему наукових і загальнокультурних знань, умінь і навичок, здобутих у процесі навчання і набуття суб'єктного досвіду, та здатність їх застосовувати в конкретних професійних та життєвих ситуаціях, що передбачає сформованість способів спілкування та поведінки, які відповідають загальнолюдським нормам моралі.

На нашу думку, феномен «загальнокультурна компетентність вчителя у контексті Концепції «Нова українська школа»» можна визначити як певний рівень володіння інформацією сучасних досягнень науки, культури, мистецтва, комунікативний та соціокультурний досвід, здатність діяти відповідно до загальнолюдських і національних цінностей, моральних чеснот, відповідально і творче ставитися до виконання професійних і громадянських обов'язків, виявляти активну життєву позицію.

На основі аналізу досягнень педагогічної науки і власного досвіду, нами визначені складники загальнокультурної компетентності. До них належать такі складові елементи:

1. Когнітивний (комплекс наукових, педагогічних, психологічних, методичних, мистецьких ЗУН);

2. Креативний (творчий) (здатність до створення нових ідей, альтернативність мислення, розвинена уява, фантазія та ін.);

3. Соціокультурний (знання традицій, звичаїв, способів життя, особливостей побуту, здобутків культури народів різних країн; народів, що живуть в Україні, здатність їх використовувати);

4. Мотиваційно-ціннісний (мотиви, цінності, потреби, інтереси, установки, ставлення до професії, до культури, здатність до саморозвитку та культурного самовизначення);

5. Комунікативний (психолого-педагогічні знання, знання української та інших мов; комунікативні здібності та уміння працювати з дітьми, з батьками, з різними партнерами в групі, в колективі; проявляти ініціативу у взаємодії з колегами; визначати мету спілкування, застосовувати різні форми, методи, стратегії спілкування залежно від ситуації);

6. Діяльнісно-практичний (вміння та способи діяльності в галузі освіти, культури, мистецтва).

Оволодіння та реалізація всіх цих компонентів відбувається у процесі вивчення педагогічних, психологічних, мистецьких, фахових дисциплін в закладі вищої освіти на основі здійснення культурологічної освіти.

На думку О. Шевнюк, загальнопедагогічними передумовами становлення культурологічної освіти є: переосмислення методологічних засад освіти як феномена і структурного компонента культури; становлення суб'єктної парадигми педагогічної культури вчителя, яка вимагає від нього творчого самовизначення у світі культурних цінностей і тому розглядає його, перш за все, як суб'єкта культури; актуалізація наукових проблем гуманістичної педагогіки як стратегії естетизації освітнього процесу, звернення до духовних і національно-культурних цінностей, діалогізації педагогічної комунікації та взаємодії; формування інтеграційних процесів в освіті як у контексті полікультурності змісту, так і у контексті технологізації освітніх методів і форм, орієнтованих на отримання максимуму інформації при мінімальних затратах [12, с. 73].

Процес навчання у закладі вищої освіти має забезпечувати не лише оволодіння знаннями здобувачами вищої освіти, а й сприяти їх розвитку і відтворенню культури.

Представником певного рівня культури виступає викладач, його знання, уміння, навички, світогляд, життєва позиція, морально-естетичні цінності. Саме викладач має допомогти здобувачу вищої освіти – майбутньому вчителю долучитися до красивого, відтворювати прекрасне у навчанні і поведінці.

Завданням професорсько-викладацького складу є створення естетичного середовища у закладах вищої освіти. Під естетичним середовищем ми розуміємо весь комплекс предметних і духовних впливів на формування естетичних почуттів, смаків, світогляду майбутнього вчителя.

Головним призначенням викладача закладу вищої освіти є розкриття перед здобувачем вищої освіти широкого кола виборів, які часто не відкриваються студентською молоддю через її обмежений життєвий досвід, недоліків у знаннях і неусвідомленість усього багатства культури. До того ж викладачеві слід уникати однозначних способів вираження власних оцінок того чи іншого вибору, завжди зберігаючи за здобувачем право на самостійне прийняття рішень.

Краса – джерело морального багатства людини [10, с. 279]. Людська культура найтонше виявляється у культурі почуттів. В уявленні про людську красу ми на перше місце ставимо духовну красу – вірність переконанням, людяність, непримиримість до зла [10, с. 374].

Необхідно забезпечувати співробітництво педагога і здобувачів; дотримуватися принципів педагогіки партнерства сформульованих у свій час В. Сухомлинським (максимальне стимулювання самостійності в навчанні та його індивідуалізація).

В. Сухомлинський всебічно обґрунтував тезу щодо виховного значення слова. Слово – найтонший та найгостріший інструмент, яким ми, вчителі, повинні вміло доторкатися до сердець наших вихованців. В руках вихователя слово – такий же могутній засіб, як музичний інструмент у руках музиканта, як фарба в руках живописця. Як без скрипки немає музики, без фарби і пензля – живопису, без мармуру й різця – скульптури, так без живого, трепетного,

хвилюючого слова немає школи, педагогіки. Слово – це ніби той місток, через який наука виховання переходить у мистецтво, майстерність. Виховання словом – саме складне і саме важке, що є у педагогіці.

Педагог конкретно розкривав виховні можливості живого, усного й друкованого слова, визначав ті умови, за яких воно якнайкраще виконує свої функції.

«Неправильним є твердження, яке ще, на жаль, інколи можна почути і від науковців, і від окремих учителів: слабкість виховання в багатьох школах пояснюється, мовляв тим, що воно – «словесне», – писав В. Сухомлинський. – Насправді виховання стає немичним, безсилим саме тоді, коли забувають, що в нашому розпорядженні є, по суті, єдиний тонкий і надійний, всесильний і гострий інструмент виховання – слово. Дивним звучить навіть цей термін, в який дехто вкладає безліч гріхів, – «словесне виховання». Справжній вихователь, власне, і повинен досконало володіти мудрим словом. У ньому акумулюються відносини між людьми, слово виявляє ідею, а ідея – основа виховання. Серце дитини повинно бути відкритим слову, думці, переконанням, навчанням вихователя" [10, с. 174].

Слово – могутній засіб впливу на свідомість вихованців, хоча, звісно, не все у вихованні може бути зведене лише до слова. Мистецтво виховання доконечно включає вміння говорити, звертатися до людського розуму і серця.

Все залежить від того, яким є слово, – розумним і чуйним, ясним і дохідливим, принциповим і відвертим, щирим і доброзичливим, упевненим і переконливим чи, навпаки, – пустим, безбарвним, нікчемним, фальшивим, розрахованим на те, щоб проникнути в душу вихованців, а на те, щоб принизити їх. Особливо наполягає педагог на тому, слово має бути правдивим.

В уявленні про людську красу ми на перше місце ставимо духовну красу – вірність переконанням, людяність, непримиримість до зла [10, с. 374].

У творах великого педагога ми зустрічаємо поради, в яких він звертає увагу на те, що якщо вчитель прагне, щоб його виховання стало мистецтвом, необхідно відточувати слово. Потрібно шукати в невичерпній скарбниці нашої рідної мови перлини.

У ході навчального процесу викладачі в першу чергу приділяють увагу передачі здобувачам знань, формування умінь і навичок. Це, поза сумнівом, важливо, проте, часто залишається поза увагою не менш, а то й більш важливе завдання – розвиток духовності здобувача. Зміст освіти має підпорядковувати тих, хто навчається, бути «антропоцентричними», а не «предметоцентричними».

Щоб правильно навчити учнів, треба майбутньому вчителю навчитися правильно сприймати й оцінювати красу.

Естетична оцінка праці – це джерело моральної гідності трудівника [10, с. 387]. Студентська молодь, що є джерелом поповнення української інтелігенції, має бути інтелектуальною і морально-естетичною елітою суспільства.

Заклад вищої освіти призначений не тільки і, мабуть, не стільки для «передачі» спеціальних знань, умінь та навичок, скільки для розвитку і відтворення загальнолюдської й національної культури, формування духовності майбутнього вчителя, наступних поколінь громадян України.

Просвітник Іван Огієнко у своїх працях і проповідях намагався довести важливість духовної культури в житті кожного народу, зокрема українського: «Духовна культура творить із людини найдосконалішу одиницю» [8, с. 131]. І. І. Огієнко визначає, що «духовна культура – то інтелектуальний стан народу, то розвиток всенародного розуму: його науки, віри, переконань, звичаїв, етики та ін.» [8, с. 115]. Вона відіграє, на його думку, провідну роль у творенні національної еліти – національної інтелігенції.

У своїй праці «Українська культура» та проповіді «Творимо українську культуру всіма силами нації» І. Огієнко порушує питання духовності інтелігенції, стверджуючи, що «тільки ж національно-свідома інтелігенція становить родючий ґрунт для національного зросту цілого народу» [8, с. 134].

Професор І. Огієнко підкреслює, що виховувати у дітей змалку національну духовну культуру – завдання кожного вчителя і батьків: «Національна свідомість, що росте з національної духовної культури, це наймогутніший ґрунт для самостійного життя народу» [7]. Важливою ділянкою просвітницької діяльності Митрополита Іларіона (І. Огієнко) було проповідництво. У проповідях він часто порушував питання культури людини, проявляючи педагогічні здібності, талант учителя.

Аналіз багатогранної творчої спадщини І. Огієнка дає можливість зробити висновок, що ідеї загальної культури він безпосередньо пов'язував з культурою педагога і його численні наукові праці з філософським, історичним, педагогічним змістом потребують нового переосмислення і вивчення, нових підходів до питання загальної та професійної культури педагога.

Проблема культури є вічною і завжди актуальною. Проте останнім часом до цієї проблеми особливо прикута увага філософів і політологів, соціологів і культурологів, психологів і педагогів. Причиною цього є побудова в Україні нового демократичного суспільства. Демократизація суспільства можлива і обов'язково передбачає високий рівень культури усього населення.

Глибокі соціальні й економічні зрушення, що відбуваються на межі третього тисячоліття в Україні, спонукають до реформування системи освіти, яка має сприяти утвердженню людини як найвищої соціальної цінності. Лише компетентна, самостійна і відповідальна, з чіткими громадянськими позиціями індивідуальність, а точніше вихована людина, здатна до оновлення суспільства, забезпечення державності України, розвитку її економіки та культури. Виховання такої людини доручено армії освітян.

Список використаних джерел та літератури

1. Бердяев Н. А. Самопознание (опыт философской автобиографии). – М.: Международное отношение, 1990. – 336 с.
2. Библер В. С. Культура. Диалог культур (опыт определения) / В. С. Библер // Вопросы философии. – 1989. – № 6. – С. 31-42.

3. Васянович Г. Вибрані твори у 7 т. / Г. Васянович. – Т. 1. Філософія: навчальний посібник. – Львів: НОРМА, 2015. – 348 с.
4. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. – 3-тє видання. Вип. Доп. – ЖДУ імені І. Франка, 2012. – 400 с.
5. Гегель Г. В. Ф. Лекції по філософії історії. СПб.: Наука, 1993, 2000. – 480 с.
6. Концепція Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи (Міністерство освіти і науки України, проект для обговорення), 2016.
7. Любар О. О., Федорченко Д. Т. Історія педагогічної думки і освіти в Україні: Дохристиянський період. – К., 1993. – Ч. 1. – 110 с.
8. Мит Іларіон. Мої проповіді. – Вінніпег, 1973. – 186 с.
9. Режин. Культура. Опыт словаря нового мышления / под общ. ред. М. Ферро, И. Ю. Афанасьева. – М.: Прогресс, 1989. – С. 228-236.
10. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно озвненої особистості. Вибрані твори в 5-ти томах. – Т. 1. – К.: Рад. шк., 1976. – С. 62-202.
11. Сухомлинський В. О. Вибрані твори у 5 т. – Т. 4. – К.: Рад. школа, 1977. – 640 с.
12. Шевнюк О. Л. Культурологічна освіта: теорія і практика: монографія. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2003. – 232 с.

Дергач Маргарита Альфрітівна,
доктор педагогічних наук, доцент,

професор кафедри спеціальної освіти та психології

Ісмоїлова Анастасія Михайлівна,

студентка кафедри спеціальної освіти та психології

(Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія)

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ В РАКУРСІ НАСКРІЗНИХ ВМІНЬ УЧНЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Постановка проблеми. Формування людини здатної ефективно створювати майбутнє є пріоритетом сучасної освіти. На цьому положенні наголошується в законі України «Про освіту» [4], а в концепції розбудови Нової української школи чітко визначаються ключові компетентності освіти, які має набувати дитина протягом шкільного навчання за допомогою системи вмінь [6], зокрема критичного мислення. Актуальність звернення до питання розвитку вміння критично мислити зумовлюється особливостями розвитку мислення школярів, адже в цьому віці здібність обробляти інформацію, критично її осмислювати набувають особливої значущості і стає запорукою успіху не тільки в навчанні, але й існуванні в сучасному інформаційному суспільстві.

Аналіз останніх досліджень. Проблема творчого, критичного мислення розглядається багатьма дослідниками (Е. Боно, Дж. Гудлед, У. Норман, С. Векслер, Т. Воропай, І. Загашев, Д. Клустер, К. Мередіт, Н. Морзе, Т. Олійник, Є. Полат, О. Пометун, Д. Стіл, Ч. Темпл, О. Тягло, Д. Халперн, А. Хуторський та ін.). Характерні особливості критичного мислення відображені в працях відомих психологів і педагогів (Б. Блум, Л. Виготський, Дж. Д'юї, Д. Клустер, А. Кроуфорд, М. Ліпман, Р. Пауль, Ж. Піаже, К. Попер,

Д. Роджерс та ін.). В дослідженнях із проблеми розвитку критичного мислення зазначено, що воно є типом мислення, спрямованим на вирішення проблем, зокрема, дослідження лінії аргументації (гіпотези, критеріїв, дефініцій, аргументів, фактів тощо), аналіз альтернативних рішень, прогнозованого результату та ін. Проте розроблений вченими значний спектр аспектів розвитку мислення не вирішують усього кола питань, пов'язаних з формування критичного мислення школярів.

Мета статті висвітлити психологічні ідеї щодо сутності і змісту поняття «критичне мислення», його значення в творчому ставленні людини до питання створення життєвого простору.

Виклад основного матеріалу. Критичне мислення – це науковий тип мислення. Іншими словами, це інструмент психіки, який відповідає за аналізування, синтез, оцінювання, встановлення послідовних та логічних зв'язків в інформаційному полі, в якому існує і діє людина [1]. Розвиток критичного мислення починається з раннього дитинства та продовжується все життя, впливаючи на професійне та особисте становлення людини. Одним із найбільш бурхливих періодів розвитку вміння критично мислити є шкільний вік, адже саме тоді перед дитиною постають нові, вже більш дорослі питання, поступово розвивається креативність, набуваються ключові життєві компетентності [3, 12].

Поняття «креативна компетентність» ввів Р. Епштейн, який визначав його як готовність людини адаптивно застосовувати знання, самостійно обговорювати схему знань і прагнути до самовдосконалення. Перш за все, креативна компетентність включає в себе здатність до креативного мислення. Дж. Гілфорд окреслив поняття «креативне мислення» як один із видів мислення, що характеризується створенням людиною суб'єктивно нового продукту та новоутвореннями в самій пізнавальній діяльності з його створення [8].

Р. Стернберг і Т. Лубарт визначають загальні вимоги до процесу креативного мислення незалежно від проблеми, на яку він спрямований:

- зміна структури зовнішньої інформації та внутрішніх уявлень за допомогою формування аналогій і поєднання концептуальних прогалін;
- постійне переформулювання проблеми;
- застосування існуючих знань, спогадів і образів для створення нового та використання старих знань і навичок у новому ключі;
- використання невербальної моделі мислення.

Процес критичного мислення вимагає внутрішнього напруження, активізації розумових процесів, зокрема, прийомів розумової діяльності:

- виділення основного, аналіз і синтез;
- порівняння та абстрагування;
- узагальнення;
- систематизації і класифікації;
- конкретизації;
- визначення та пояснення понять;

- доказ і спростування тверджень;
- визначення проблеми і знаходження варіантів її рішення та ін. [7].

Такі прийоми розумової діяльності формують критичне мислення, яке, у свою чергу, є явищем вищого порядку, процесом вирішення проблем, що потребують нестандартного підходу.

Критичне мислення активізується через розв'язування проблемних задач. Нуковці вважають, що пусковим механізмом критичного мислення є суперечність, а головним результатом – судження. Розглянемо це положення більш детально.

Д. Браус і Д. Вуд визначають критичне мислення як розумне рефлексивне мислення. Критичне мислення, на їхню думку, це пошук здорового глузду – як міркувати об'єктивно і діяти логічно з урахуванням і своєї точки зору, і думок інших, уміння відмовитися від власних упереджень.

Ф. Станкато зазначав, що критичне мислення – це формулювання суджень відносно правдивості та реальності заяв або відповідей щодо розв'язання проблем. У свою чергу, Д. Халперн зазначав, що критичне мислення є явищем, яке характеризується виваженістю, логічністю та цілеспрямованістю [10].

Р. Пауль пропонує розуміти критичне мислення як засіб корекції та ліквідації помилок у процесі власного мислення особистості, що перебуває в безперервному пошуку.

В. Шарко вважає критичне мислення складним процесом, який починається із ознайомленням з інформацією, а закінчується прийняттям рішення [9].

За М. Ліпманом, критичне мислення – це процес самостійного і відповідального ухвалення рішень на підставі критеріїв та контексту, що супроводжується самокорекцією.

Узагальнюючи наведені твердження можна зазначити, що поняття критичного мислення вміщує в себе інтелектуальні аспекти, спрямовані на вибірковість, послідовність та логічність. Проте, К. Мередит і Д. Халперн виокремлюють творчі, креативні чинники, тобто синтезуючі, які утворюються в процесі взаємозв'язку почуттів, уяви і мислення та стають вирішальними в розвитку критичності людини.

В сучасному науковому світі існує думка, що симбіоз критичного і креативного мислення є високорозвиненим продуктивним мисленням [6].

Концептуальною основою для розробки структури продуктивного мислення стали наукові дослідження М. Вертгеймера, З. Калмикової, Дж. Чаффі, Т. Харсона, К. Тенка та ін., а також наукові пошуки, здійснені в працях С. Гончаренка, К. Мур та ін., які показали роль і місце мислення особистості у структурі діяльності та визначили вплив мислення на особистість [11].

На думку М. Вертгеймера, продуктивне мислення – це мислення інсайту, яке веде до народження нових ідей та вибухової зміни, що, в свою чергу, змінює наші погляди на світ [2].

У свою чергу, Т. Харсон вбачає у продуктивному мисленні двосторонню суть: з одного боку – це креативне, а з іншого – критичне мислення, які використовуються окремо одне від одного.

На думку Дж. Чаффі, креативне мислення, є результатом відкриття нового або покращеного рішення проблеми, а критичне мислення – є таким, за допомогою якого досліджуються і апробуються запропоновані рішення, а також доводиться їх доцільність. Креативне мислення спонукає до народження нових ідей, тоді як критичне – випробовує ідеї на наявність недоліків у них. Обидва види мислення необхідні для ефективного вирішення проблем, хоча вони несумісні: креативне мислення є перешкодою для критичного і навпаки. Для креативного мислення думки повинні бути вільними, а критичне судження відбирає і визначає найкращі та найефективніші ідеї [4, с. 237-238]. Проте, враховуючи складність і суперечливість життєвого простору людини, необхідність пошуку нових способів розв'язання життєвих суперечностей хочемо приєднатися до позиції О. Тягло: «Критика і творчість – дві необхідні складові плідного розв'язування нетривіальних проблем» [9, с. 151].

Висновки. Критичне мислення має свої характерні особливості, не тотожне креативному, і є важливою складовою продуктивного мислення людини. Критичне мислення є запорукою ефективності людини, активно розвивається в шкільному віці, тому має забезпечуватися всією системою шкільного навчання. Вміння критично мислити є невід'ємною характеристикою оригінальності сприйняття учнями навколишнього світу, важливою умовою їхньої підготовки до самостійної плідної праці та життя в демократичному суспільстві.

Список використаних джерел та літератури

1. Варій М. Й. Загальна психологія.: підр. [для студ. вищ. навч. закл.] – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 1007 с.
2. Вертгеймер М. Продуктивное мышление: Пер. с англ. – М. : Прогресс, 1987. – 336 с.
3. Вукіна Н. В., Дементієвська Н. П., Сущенко І. М. Критичне мислення: як цьому навчати : наук.-метод. посібник / за наук. ред. О. І. Пометун. – Харків, 2007. – 190 с.
4. Закон України «Про освіту». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. – Дата звернення: 31.01.2022.
5. Калмыкова З. И. Продуктивное мышление как основа обучаемости. – М.: Педагогика, 1981. – 200 с.
6. Нова Українська школа : Концептуальні засади реформування середньої школи. [Електронний ресурс] / портал НУШ. – Режим доступу : <https://nus.org.ua> – Дата звернення 31.01.2022.
7. Психологія творчості. Навч. посіб. для студентів педагогічних ВНЗ. – Одеса: ДЗ ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. – 2010. – 182 с.
8. Туриніна О. Л. Психологія творчості : Навч. посіб. – К. : МАУП, 2007. – 160 с.
9. Тягло О. В. Критичне мислення: Нав. посіб. – Харків : Вид. група «Основа», 2008. – 192 с.
10. Халперн Д. Психология критического мышления. – СПб. : Питер, 2000. – 512 с.

11. Chaffee J. Thinking critically. – Boston : Houghton Mifflin Company, 1988. – 468 p.
12. Moore, K. D. Classroom Teaching Skills. – Mc Graw-Hill: 4 Edition, 1998. – 354 p.

Дерев'янка Валентина Миколаївна,
викладач соціально-гуманітарних дисциплін
педагогічного фахового коледжу
Комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна
академія» Запорізької обласної ради

ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Професійний стандарт вчителя з початкової освіти визначає основну мету його професійної діяльності: «...навчання та виховання учнів... шляхом формування у них ключових компетентностей і світогляду на основі загальнолюдських і національних цінностей, а також розвитку інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, необхідних для успішної самореалізації та продовження навчання». [1, с. 1] І це право мають всі діти. Стаття 26 Закону України «Про повну загальну середню освіту» проголошує «необхідність утворення інклюзивних та/або спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти на підставі письмових звернень батьків дітей з особливими освітніми потребами». [2] Для реалізації зазначеної статті вчитель повинен володіти загальними і професійними компетентностями, необхідними для виконання всіх трудових функцій, в тому числі, і в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Тож педагогічний колектив коледжу працює над проблемою «Змістовно-організаційна модернізація підготовки кваліфікованих кадрів ступеня фахового молодшого бакалавра для регіональної системи інклюзивної освіти в умовах розбудови Нової української школи». Інклюзивна компетентність вчителя – це «здатність створювати умови, що забезпечують функціонування інклюзивного освітнього середовища, здатність до педагогічної підтримки осіб з особливими освітніми потребами, здатність забезпечувати в освітньому середовищі сприятливі умови для кожного учня, залежно від його індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів». [2]

Мета статті – висвітлити досвід формування інклюзивної компетентності здобувачів освіти коледжу на заняттях з методики предмета «Я досліджую світ» (громадянська та історична освітні галузі).

Формуючи інклюзивну компетентність майбутнього вчителя, використовуємо принцип інтегрованого підходу: базові знання та вміння здобувачі освіти одержують, вивчаючи спеціальний курс «Основи корекційної педагогіки», а вдосконалюють їх у процесі вивчення конкретних спеціальних дисциплін та методик. Зупинимося на проблемі формування інклюзивної

компетентності у здобувачів освіти в процесі вивчення методики навчання предмета «Я досліджую світ» (громадянська та історична освітня галузь).

Спочатку ми вносимо корективи до навчальної та робочої програми, навчально-методичного забезпечення викладання дисципліни з урахуванням формування не лише предметно-методичних компетентностей, а й інклюзивної. Увагу звертаємо на знання нормативно-правової бази інклюзивної освіти; категоріального апарату тем курсу; засобів комунікації в процесі навчання, виховання, взаємодії, організації життєдіяльності дитини; процесів адаптації та модифікації змісту навчання; формування вмінь організовувати пізнавальну діяльність учнів в інклюзивному класі.

Методологічним принципом вивчення громадянської та історичної освітньої галузі є гуманоцентризм, який передбачає, що головним предметом навчальної дисципліни є сама людина, що під час вивчення усіх тем курсу їх зміст повинен пов'язуватися з людиною (її потребами, інтересами, цілями, ідеалами; моральними, громадянськими, культурними цінностями та ін.). Вже з першої лекції ми наголошуємо на тому, що в класах навчаються здобувачі освіти з особливими освітніми потребами. Вчитель повинен знати і враховувати у своїй педагогічній діяльності індивідуальні особливості дітей різних категорій, серед них: діти з інвалідністю, діти з незначними порушеннями здоров'я, діти з соціальними проблемами, гіперактивні діти, обдаровані діти, діти-біженці, діти-мігранти, діти, що належать до етнічних, релігійних і мовних груп, діти з неблагополучних та малозабезпечених сімей, безпритульні, із тимчасовими захворюваннями, діти-сироти.

Вчитель повинен створити рівні умови для навчання і розвитку всіх дітей. Для забезпечення вищезазначених умов необхідно мати знання з питань інклюзивного навчання здобувачів освіти.

Гуманні стосунки передбачають термінологічно правильну комунікацію вчителя в інклюзивному класі. Тому важливо постійно звертати увагу на коректне спілкування з дітьми зазначеної категорії. Вчитель Нової Української школи використовує в своїй роботі різноманітні технології пізнавальної діяльності учнів. Наголошуємо на важливості, насамперед, використання «технології любові». Починаємо з обговорення правил для вчителя інклюзивного класу, які запропонувала Олеся Яскевич, засновниця громадської організації «Бачити серцем»: вивчити особливі потреби дитини і сконцентруватися на її можливостях, створити сприятливу й дружню атмосферу, підготувати однокласників для зустрічі учня з особливими освітніми потребами, організувати командну роботу, спокійно реагувати на запити, що виникають в процесі роботи.

Важливо зазначити, що на заняттях здобувачі освіти вивчають зміст як типових програм, так і модифікованих програм для дітей різних нозологій. Наприклад, порівнюємо Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти О.Я. Савченко, Р.Б. Шияна та модифіковану програму для здобувачів освіти з порушенням інтелектуального розвитку. Спостерігаємо відмінності у змісті змістових ліній побудови навчального матеріалу

предмета, що передбачають освітні і корекційно-розвиткові особливості. Обмеженість відповідного досвіду учнів потребує постійного залучення й аналізу їхніх вражень, чуттєвої опори на результати дослідження об'єктів і явищ навколишнього соціального світу.

Таким чином, формування інклюзивної компетентності в процесі вивчення методики навчання громадянської та історичної освітньої галузі передбачає вміння аналізувати, робити висновки та правильно працювати за різними програмами з дітьми з особливими освітніми потребами.

На практичних заняттях, розробляючи конспекти уроків для учнів початкової школи з тем змістових ліній, враховуємо не лише вимоги організації освітнього процесу в Новій українській школі, але й особливості використання засобів, методів та принципів інклюзивної освіти. Так, процес адаптації передбачає вміння вчителя адаптувати навчальні посібники, виготовляти та використовувати картки-підказки, добирати або друкувати тексти різних розмірів, шрифту, правильно та доречно використовувати альтернативні навчальні методи та прийоми (використання алгоритмів розповіді, довідників, малюнків, слів). Наприклад, при використанні навчального прийому «асоціативний куц» пропонуємо дітям виокремити із запропонованих лише ті слова, які характеризують дане явище, предмет чи дію; роботу з прислів'ями, приказками полегшуємо допоміжними словами, малюнками; внесок українців у винаходи людства визначаємо з допомогою карток чи малюнків.

Процес модифікації пропонує використання розповіді, яка опирається на наочність, показ з допомогою вчителя, вибір з-поміж іншої інформації, повторення за вчителем, відповідь на навідні запитання, використання опорних слів, понять, з'єднання стрілками частини, покрокову інструкцію, розфарбування аплікації та ін. Наприклад, під час вивчення змістової лінії «Людина в суспільстві» пропонується такі завдання: за малюнком ідентифікувати українців з-поміж представників інших народів, розповісти про звичаї українського народу, спираючись на наочність, визначити на малюнках елементи побуту, розфарбувати малюнки національної символіки, державних символів, за допомогою вчителя показати на карті кордони України, найбільші міста, використати опорні слів у визначенні прав та обов'язків громадян.

Вивчаючи тему «Людина» за типовими програмами, ми наголошуємо на унікальності, неповторності кожної дитини, гуманному ставленні один до одного, що передбачає повагу, турботу, створення рівних умов для розвитку всіх здобувачів освіти. В процесі організації проектної діяльності з теми «Неповторність кожної людини» вчитель проводить бесіду про людей з інвалідністю. Наголошує на правилі прийменника «з». Формує у дітей розуміння, хто така дитина з інвалідністю, що таке інвалідність. Інвалідність – це коли людина не може робити певні речі, які можуть робити інші люди, ми з тобою. Наводить приклади дітей з різними порушеннями. І підкреслює, що це не хвороба, це особливості. І в пошуках унікальності людини, знаходить її

можливості, той ресурс, який буде використовувати. Вчитель допомагає дитині знайти мету, йти до неї, зрозуміти цінність життя. Таким чином, формується ціннісне ставлення до всіх дітей, реалізується принцип дитиноцентризму.

Опрацьовуючи змістову лінію «Людина серед людей», робимо акценти на необхідності дотримання моральних норм, навичок співжиття та толерантності, стандартах поведінки в суспільстві; формуємо уявлення у дітей про гідність, вміння захистити себе і того, хто потребує захисту, вміння відстоювати права дитини, недопустимість приниження.

Аналізуючи вищевикладений матеріал, можемо зробити висновок: зміст програми з освітньої галузі «Громадянська та історична освіта» дає можливість вчителю забезпечувати в освітньому середовищі сприятливі умови для кожного учня, залежно від його індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів. А методика навчання студентів з предмета «Я досліджую світ» забезпечує підготовку кваліфікованих кадрів для системи інклюзивної освіти.

Список використаних джерел та літератури

1. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста). Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (Мінекономіки) від 23.12.2020 № 2736.

2. Закон України «Про повну загальну середню освіту», URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#> (дата звернення 30.01.2022).

3. Конвенція про права осіб з інвалідністю. Стаття 24. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text (дата звернення 31.01.2022).

Євенко Олена Володимирівна
*викладач-методист, викладач іноземних мов
(педагогічний фаховий коледж КЗВО «Хортицька
національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради)*

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ПЕДАГОГІЧНОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ

Одним з ключових пріоритетів ЮНЕСКО (Програма «Освіта для всіх») є створення інклюзивного середовища, в якому всі діти мають можливість брати активну участь в освітньому процесі, одержувати якісну освіту та успішно інтегруватись у суспільство. У зв'язку з переходом освіти до нових державних стандартів виникає потреба у покращенні підготовки майбутніх педагогів у педагогічних навчальних закладах, у тому числі вчителів іноземної мови

початкової школи. У сучасних умовах викладач повинен мати здатність до творчого мислення та інноваційної діяльності, володіти інтелектуальною та інклюзивною компетентностями. Останнім часом збільшилась кількість інновацій у галузі освіти, зростають вимоги до загальнокультурного і професійного рівня підготовки педагога, який буде працювати в умовах інклюзивного освітнього середовища. Це насамперед стосується педагогічних фахових коледжів, які готують майбутніх учителів початкових класів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Сьогоднішній випускник коледжу повинен не просто володіти сукупністю знань, а вміти мислити, володіти професійною компетентністю.

Сучасна педагогічна наука приділяє багато уваги питанням реформування освіти, зокрема у сфері поширення та втілення ідей інклюзії.

Питання впровадження принципів інклюзії в освітній процес можна знайти у працях Л. Миськів, Г. Давиденко, Н. Лалак, О. Казачінер. В центрі уваги педагогів, психологів, методистів вже багато років перебуває проблема обдарованості, яку вивчали Стернберг, М. Холодна, В. Шадриков, О. Антонова, Д. Богоявленська, Б. Теплов, С. Ушаков, Н. Волкова, Н. Лейтес, Ю. Гільбух, Ф. Гальтон, Г. Костюк, С. Науменко, О. Стеценко, К. Хеллер та інші. Розвитку професійної компетентності вчителів іноземних мов приділяли увагу Н. Вишневська, Ю. Запорожцева. Проблеми розвитку інклюзивної компетентності вчителів розглядаються у наукових працях Ю. Бойчука, О. Бородіна, І. Демченко, Т. Кристопчака, І. Хафізулліної, Ю. Шуміловської. Автори наголошують на необхідності професійного розвитку педагогів, діяльність яких пов'язана з роботою з дітьми з особливими освітніми потребами. Науковці трактують інклюзивну компетентність педагога як його психолого-педагогічну, корекційну і реабілітаційну готовність (світоглядно-теоретична підготовка) та здатність (сформованість мотивації та наявність практичного досвіду) здійснювати організацію інклюзивного середовища у класі, де навчаються учні з особливими потребами, що передбачає здійснення відповідного навчально-виховного процесу, взаємодію з усіма суб'єктами цього процесу [3, с. 417].

Кваліфікована підготовка вчителів, а саме формування методичної, теоретичної, практичної та психологічної готовності здобувачів освіти до педагогічної діяльності залишається однією з провідних проблем сьогодення. Інклюзивна компетентність вчителів іноземних мов виявляється в умінні педагога враховувати різні рівні володіння здобувачами освіти іноземною мовою, можливості опанування нею дітьми з особливими освітніми потребами, труднощі, що виникають у дітей під час її вивчення.

Згідно з думкою О.В. Волошиної теоретичною та методологічною основою для підготовки майбутнього вчителя іноземної мови до роботи в умовах інклюзивної освіти мають бути аксіологічний, антропологічний, цілісний, особистісно - орієнтований, діяльнісний, диференційований, компетентнісний підходи [1, с. 33].

Метою статті є проаналізувати особливості підготовки майбутніх учителів іноземних мов до роботи з дітьми з різними нозологіями в умовах педагогічного фахового коледжу.

Вчитель іноземної мови початкових класів має знати принципи інклюзивного навчання іноземної мови; володіти методикою роботи з учнями з особливими освітніми потребами тощо. Не маючи спеціальної підготовки, викладач може не помітити виявів обдарованості, вважаючи своєрідність розумової та творчої діяльності здобувача освіти за недисциплінованість або навіть дивацтва.

Для досягнення успіху та задоволення різноманітних потреб здобувачів освіти, що зумовлені їхніми здібностями, рівнем розвитку, інтересами, викладачам необхідно змінювати методи навчання, створювати організаційно-методичні підходи викладання іноземної мови здобувачам освіти з різним рівнем знань, забезпечувати їх навчальним матеріалом з урахуванням їхнього освітнього рівня та комунікативних потреб.

Зміст підготовки майбутніх учителів іноземної мови початкової школи до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами визначається у коледжі програмою з методики навчання іноземної мови, яка базується на рекомендаціях Міністерства освіти та науки України, посідає особливе місце у навчальному процесі майбутніх учителів іноземної мови, оскільки, разом із дисциплінами педагогічного циклу, впливає на формування професійно-педагогічної спрямованості майбутніх фахівців та є першим кроком до їх професійної діяльності. Під час вивчення цієї навчальної дисципліни відбувається усвідомлення студентами специфіки викладання іноземної мови у Новій українській школі. На своїх заняттях викладачі іноземних мов розкривають теоретичні основи методики навчання іноземних мов; здійснюють інтеграцію методики та педагогіки, вікової психології, української та іноземної мов; вчать застосовувати методичні знання та вміння на практиці за допомогою комунікативної, лінгвістичної й соціокультурної компетентностей, планувати та творчо конструювати навчальний процес, прогнозувати труднощі засвоєння навчального матеріалу та визначати оптимальні шляхи їх подолання; застосовувати інформаційно-комунікативні технології в професійній діяльності тощо.

Здобувачі освіти вивчають також особливості реалізації принципів інклюзивного навчання іноземної мови, обговорюють питання диференціації та індивідуалізації, специфіки організації навчання англійської мови дітей з різними нозологіями. Завданням викладача є сформувати у майбутніх учителів іноземної мови початкових класів уявлення про конструювання інклюзивного освітнього середовища на занятті з англійської мови, сформувати вміння реалізовувати підходи диференційованого викладання та оцінювання навчальних досягнень дітей з особливими освітніми потребами. Велика увага приділяється специфічним формам, методам та способам навчання іноземної мови дітей з різними нозологіями, а саме арт-терапії, інформаційно-комунікаційним технологіям.

При організації самостійної роботи здобувачів освіти ефективним є «casemethod» (метод випадків і ситуацій). Це інтерактивний метод навчання, опис реальної життєвої ситуації, який використовується як педагогічний інструмент, щоб спровокувати дискусію в аудиторії. Його використання дає можливість оптимально поєднувати теорію і практику, що є надзвичайно важливим в процесі

підготовки майбутнього фахівця. Внутрішня мотивація студентів досягається впровадженням педагогіки партнерства на занятті.

Роль учителя полягає у тому, щоб не тільки самому навчитися приймати кожну дитину такою, якою вона є, навчитися визнавати її унікальність, цінність, неповторність, навчити це робити всіх здобувачів освіти, а також навчити інших приймати та взаємодіяти, надавати необхідну допомогу та підтримку, виявляти позитивне ставлення [2, с. 365].

Навчити дитину з особливими освітніми потребами іноземної мови важко, але можливо. Треба мати час, терпіння, бути гуманним і толерантним, застосовувати принципи інклюзивної освіти. На кожному занятті з іноземної мови треба створювати сприятливий психологічний клімат і формувати ситуації успіху; у процесі виконання завдань, що сприяють запам'ятовуванню нових слів і застосуванню їх у мовленні, звертати увагу на формування фонетичних, лексичних, граматичних навичок. Щоб дитина вивчала іноземну мову із задоволенням, треба використовувати інформаційно-комунікаційні технології, застосовувати адаптовану програму, ілюстрований матеріал, інтерактивні завдання.

Однак, знань, отриманих на заняттях з методики навчання іноземної мови, недостатньо для того, щоб ефективно здійснювати професійну діяльність в умовах інклюзивного освітнього середовища. Невелика кількість годин, що відводиться на вивчення спеціальних розділів з інклюзивної освіти на лекціях та семінарах з методики, застосування на заняттях в основному репродуктивних методів, відсутність чіткого переліку ключових компетентностей, необхідних для здійснення інклюзивного навчання тощо, стають причинами неготовності випускників коледжу до роботи з дітьми з різними нозологіями. Така підготовка має бути наскрізною, потрібна інтеграція знань. Наприклад, на заняттях з іноземної мови за професійним спрямуванням або з практичного курсу іноземної мови читаємо тексти, які розкривають проблеми дискримінації в суспільстві та освіті, взаємодії в загальному освітньому середовищі, висвітлюють проблеми інклюзивної освіти у різних країнах. На лекціях з основ філософських знань треба обговорювати питання цінності людського життя; толерантності як способу мислення, спілкування, взаємодії. Корисними для майбутніх учителів у підготовці до роботи в інклюзивному класі є практичні заняття з психологічної діагностики педагогічної діяльності, з корекційної педагогіки, з основ медичних знань та здорового способу життя, з безпеки життєдіяльності та охорони праці. Крім теоретичної підготовки важливим є також набуття практичного досвіду роботи в інклюзивних класах під час переддипломної педагогічної практики.

Після проведення дослідження серед здобувачів освіти випускних груп про готовність працювати вчителем іноземної мови в інклюзивному класі можна зробити висновки, що більшість опитаних правильно трактують поняття «інклюзивна освіта», розуміють, що дана проблема актуальна в наш час, цікавляться проблемами інтеграції людей з обмеженими можливостями у суспільство. 10% студентів не бачать потреби у навчанні дітей з особливими освітніми потребами разом зі здоровими дітьми, вважають кращими для дітей з

різними нозологіями навчання в спеціальному освітньому закладі або індивідуально вдома. Частина студентів мають правильні, хоча подекуди недостатньо систематизовані знання про специфіку роботи з різними категоріями дітей в умовах інклюзивного навчання. 60% опитаних студентів вважають роботу в інклюзивному класі дуже важкою і фізично, і морально та розуміють, що загальних уявлень про дітей з вадами розвитку недостатньо, необхідно опанувати методикою навчання цих дітей, прийомами реалізації індивідуального підходу. Отримані результати свідчать про часткову готовність майбутніх вчителів іноземної мови до роботи в інклюзивному класі та про неоднозначне ставлення до явища інклюзивної освіти.

Отже, майбутніх учителів необхідно цілеспрямовано готувати до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах педагогічного фахового коледжу. Треба формувати вміння вчителя здійснювати дослідницьку роботу, аналізувати явища педагогічної діяльності, підвищувати власний рівень педагогічної майстерності, а також формувати у студентів психолого-педагогічні, фахові та методичні знання, вміння та навички, сприяти набуттю педагогічного досвіду й особистісних якостей, які забезпечать ефективну взаємодію з дітьми з різними нозологіями.

Список використаних джерел та літератури

1. Волошина О.В. Підготовка майбутніх учителів до навчально-виховної роботи в умовах інклюзивного середовища. О.В. Волошина. Особлива дитина. 2017, № 1. С.31-40.
2. Дмитренко Н.Є. Шляхи удосконалення методичної підготовки майбутніх вчителів іноземної мови початкової школи Н. Є. Дмитренко Наукові записки. Вип.104 (2). Серія: Філологічні науки (мовознавство): у 2 ч. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2012. С. 364–368.
3. Удич З.І. Модель фахової підготовки майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзивного класу. Освітній егоцентризм Георгія Філіпчука: зб.наук. пр., редкол.: Н. Ничкало (голова), та ін. ; упоряд.: Н. Ничкало, О. Боровік. Київ: Богданова А. М. 2016. С. 416–417.

Іваницька Світлана Григорівна,
доктор історичних наук, доцент,
викладач соціогуманітарних дисциплін
(Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія,
педагогічний фаховий коледж)

ПАРАДИГМА ПОСТМОДЕРНУ ЯК ОДИН ІЗ ТЕМАТИЧНИХ НАПРЯМКІВ ВИВЧЕННЯ КУЛЬТУРОЛОГІЇ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Культурологія є однією з важливих, новаторських, полідисциплінарних, але поступово зниклих із освітніх програм закладів передвищої фахової освіти дисциплін. Хоча, на щастя, ця наука ще присутня в навчальних планах коледжів із підготовки молодших спеціалістів зі спеціальностей «012 Дошкільна освіта», «013 Початкова освіта», «014 Середня освіта (Образотворче мистецтво)». Її інтелектуальний і гуманітарний потенціал - потужний ресурс креативного мислення й широкої ерудиції майбутніх

педагогів. А різноманіття тематики цього курсу, можливість моделювати й варіювати її в залежності від професійних інтересів здобувачів освіти й потреб живого життя, робить його просто-таки універсальним і незамінним. До того ж культурологія дозволяє актуалізувати отримані студентами знання з філософії та соціології.

Мета даної статті – з'ясувати місце і значення постмодерністських трактувань культури у структурі навчальної дисципліни «культурологія». Більш конкретним завданням є приділити увагу новаторським поглядам М. Фуко на феномен культури, виявити значущість поданих у його працях категорій «дискурсу» й «дискурсивної практики», проблематики «знання - насильства», «знання - влади», матриці генерації знань, розуміння дефініцій «дисциплінарні суспільства» і «суспільства контролю».

«Постмодернізм і постмодерністські мислителі, незважаючи на їхню популярність і досить широке поширення, є периферійним явищем в інтелектуальному просторі культури», – зауважують фахівці [7, с. 99]. Це зауваження стосується передусім наукових досліджень. Що ж тоді сказати про навчальні посібники? У наявних українських підручниках із культурології дана проблематика висвітлюється зазвичай спорадично й фрагментарно. Певне виключення становить посібник Олени Шевнюк, де студенти можуть дізнатися про культурологічні концепції представників постмодернізму в науці, зокрема про методологію М. Фуко, його головні праці та погляди на культуру: «Він стверджує, що культура стає належною суб'єктові шляхом самопізнання, трансцендентальної рефлексії. Аналітика категорій культури є тотожною аналітиці категорій суб'єктивності. М. Фуко пов'язує культурологічний аналіз з інтерпретацією, підкреслюючи її безкінечність і незавершеність. [...] Тому основним у процесі інтерпретації виступає сам інтерпретатор» [8, с. 39]. В окремому підрозділі посібника «Постмодерністська модель світу в українській і світовій інтерпретаціях» авторка змальовує становлення нової культурної парадигми як спроби пошуків виходу з новітньої системи цінностей [8, с. 309-313].

Компенсувати лакуни у формуванні цілісного уявлення про суголосне нашим плинним і карколомним часам розуміння феномену культури та постмодерні течії інтелектуальної думки можна на лекціях, семінарах і під час виконання індивідуальних творчих завдань. Ясна річ, перед студентом відкривається також неосяжний і примхливий інформаційний простір світової Мережі [9; 10; 4]. Але орієнтири для пошуку верифікованих джерел і оригінальних текстів повинен дати викладач, поповнюючи й оновлюючи бібліографію до свого курсу, відстежуючи нові історико-філософські тренди й опановуючи наукову літературу з історико-культурологічної проблематики.

Наразі усталеною є думка, що культурологія може бути представлена у двох своїх іпостасях: як система наук про культуру та її окремих утворень та як загальна теорія культури, що вивчає її фундаментальні закономірності, форми побутування, закони розвитку та тенденції її динаміки, виробництво та функціонування культурних цінностей (артефактів) [2, с. 26].

Багатоаспектним є тлумачення культурології в посібнику О. Шевнюк. Авторка визначає її дисциплінарне поле як інтегративне наукове знання, що виступає системотвірним фактором вивчення культури як цілісної системи, «методологічною основою всього комплексу наук про культуру». Акцентує, що предметом культурології виступають смисли буття людства, ціннісно-смісловий аспект культури, тому ця наука «дає нам змогу пережити в текстах культури велич і трагедію людського буття, його вічні поривання і втрати» [8, с. 21-23].

Якщо обстоювати позицію, що культурологія – це наука про теорію та історію культури, а культура – це текст, який потребує вдумливого читача й інтерпретатора, то неодмінною складовою курсу нині має бути проблемний блок «Основні концептуальні парадигми культурології». Крім того, як одна зі складових має розглядатися структуралістська парадигма, де культура тлумачиться в якості складної, ієрархічної, полісемантичної знакової системи (тексту), як засіб комунікації (М. Фуко, К. Леві-Строс, Ж. Лакан, Р. Барт, Ю. Лотман, Ф. де Соссюр, Е. Кассіер). Увага студентів фокусується на парадигмі постмодерну, характерними рисами якого є відмова від побудови цілісної системи культурних норм, взаємодія усіх попередніх досягнень як запорука цілісного осмислення феномену культури (М. Фуко, Ж. Фр. Ліотар, Ж. Дерріда, Р. Рорті, Р. Барт, Т. Адорно).

Мішель Поль Фуко (1926 – 1984) – один із найбільш визначних мислителів ХХ ст., французький філософ, історик, теоретик культури. Нині належить до найбільш цитованих авторів у сфері сучасної філософії та теорії культури. М. Фуко, починаючи свою діяльність як філософ-структураліст (хоча сам він заперечував свою приналежність до структуралізму), у своїй науковій творчості еволюціонував від питань теоретико-філософського характеру до концепцій постструктуралізму і постмодернізму. Перший період його дослідницьких рефлексій (1960-ті рр.) пов'язаний зі структуралістськими дослідженнями і створенням особливої наукової дисципліни «археологія культури». Досліджуючи історично мінливі форми організації людського буття, Фуко намагався розглянути їх як синтез «фундаментальних кодів культури» і «чистих практик» застосування цих кодів, що створюють «історичне а ргіогі» науки, раціональності, досвіду. Типи історичного а ргіогі у сфері знання Фуко назвав епістемами. «Археологія культури», за Фуко, відрізняється від історії культури своєю спрямованістю не на історію розвитку певного феномена, а на історію «умов його можливості» [6, с. 692-693].

Аналізуючи новоевропейську культуру, М. Фуко виявляє у ній два великі розриви: один із них знаменує початок класичної епохи (близько середини ХVІІ ст.), інший – той, що стався на межі ХVІІІ–ХІХ ст. Внаслідок розривів утворилися три синхронні зрізи «археологічного ґрунту», що визначили неусвідомлювані людиною норми її діяльності. Відповідно європейська культура розпадається на такі епохи: Відродження, класику та сучасність. Модерна доба, витоками якої є межа ХVІІІ–ХІХ ст., характеризується тим, що життя, праця, мова як інтегруючі онтологічні

фактори опосередковують слова та речі. Мова постає простим об'єктом пізнання поряд із життям, виробництвом, вартістю товарів і послуг тощо. Водночас зростає значення мови для культури: вона стає вмістилищем традицій та складу мислення, звичаїв і звичок, духу народів. Отже, переконує М. Фуко, прогресу, в наявність якого так звикли вірити європейці, не існує. Зникає і сама можливість творення глобальної історії.

У книзі «Археологія знання» (1969) та подальших роботах М. Фуко формулює нову методологію для дослідження культури: замість «епістеми» виникає концепт «дискурс», або «дискурсивна практика», «дискурсивна подія». У баченні Фуко дискурс – це соціально зумовлена організація мови та дії, «це сукупність висловлювань, що підкоряються одній і тій самій системі формування». Фуко звертає увагу не на єдність, а на множинність світу культури.

У 1970-ті рр. проблематика «знання – насильства», «знання – влада» є для Фуко пріоритетною. У роботі «Наглядати і карати» (1975) ця тема стає центральною. Знання саме по собі є владою. Воно наскрізь просякнуте відносинами панування, формується через систему комунікації, реєстрації, накопичення, трансляції. Не існують окремо пізнання чи наука, суспільство та держава, існують лише фундаментальні форми «влади – знання». Соціокультурні канали пізнавального діалогу з природою є значущими для самої структури знань. Це провідна гіпотеза генеалогічного підходу М. Фуко.

М. Фуко виділяє три основні матриці генерації знань: «міра», або «вимірювання» (античність); «опитування», або «дізнання» (Середні віки); «Огляд», або «обстеження» (Новий час). Усі три матриці фіксують основні типи конструкції «влада - знання», що складаються історично в спонтанному розвитку цивілізації Заходу. Крім того, М. Фуко допускає можливість знаходження нових матриць для генезису знань, їхнього накладання одна на одну, змішування в різних пропорціях. Дисциплінарні процедури об'єктивують індивіда і цим вводять у сферу знання [2, с. 319-328].

Фуко твердить про репресивний характер західноєвропейської цивілізації. Крізь призму уявлень про «дисциплінарне суспільство», концепцію «влади-знання», теорію епістем Фуко переконливо доводить, що європейське суспільство є тотальним – воно здійснює контроль не лише над людською тілесністю (за допомогою лікарень, в'язниць, диспозитиву сексуальності), а й над духом (через мови культури) [7, с. 103].

На пов'язаність зазначеної проблематики з питаннями школи й освіти вказував інший відомий постмодерний французький мислитель Жиль Дельоз (1925 – 1995), підкресливши, що Фуко «вельми ясно висловився, що ці дисциплінарні суспільства не вічні. Ба більше, його думка, що ми входимо у новий тип суспільства, є очевидною. Існують, певна річ, різноманітні залишки від дисциплінарних суспільств, і ще довго існуватимуть, утім ми знаємо нині, що перебуваємо у суспільствах іншого типу... Ми входимо у суспільства контролю, які визначаються вельми відмінно від суспільств дисциплінарних. [...] Усе це – тюрми, школи, госпіталі – нині є вже приводом для постійних

дискусій». Щодо майбутнього школи, Дельоз, розвиваючи думки попередників, зауважував: «Потрібно радше пильнувати за темами, що народжуються, які розвинуться через сорок чи п'ятдесят років, і які нам зуміють показати, що головною перевагою могло би бути одночасне поєднання школи й професії. Цікаво дізнатись, якою буде тотожність школи й професії в рамках перманентної освіти, яка є нашим майбутнім, і яка більше не передбачатиме неодмінно зосередження учнів у місці ув'язнення. Контроль – це не дисципліна» [3].

Фуко, спростовуючи «химери» новочасного гуманізму, запитував: «Чи може бути людина деміургом, коли вона підпорядкована реаліям, незалежним од неї?» (за Фуко, реаліям праці, мови, зрештою – самого життя). Це питання є наріжним для гуманістичного світорозуміння, вважають філософи, і представникам інших гуманітарних наук важко не погодитися з таким підходом [1, с. 135]. І знову ж – варто наголосити, що такі питання, безпосередньо пов'язані з цариною педагогічно-освітньої діяльності, повинні хвилювати молодь.

Чи мають шанс стати в нагоді постмодерністські стратегії в поясненні взаємодії людини й культури, влади й знання, науки й технологій – можна дізнатися, лише безпосередньо занурившись у тексти названих вище видатних мислителів та їхніх інтерпретаторів.

Список використаних джерел та літератури

1. Гуманізм / *Філософський енциклопедичний словник* / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. С. 134-135.
2. Дианова В. М., Солонин Ю. Н. История культурологии. Изд. 4-е, перераб. и доп. Москва: Юрайт, 2018. 471 с. (Бакалавр. Академический курс).
3. Жиль Дельоз. Що таке творчий акт? [Qu'est-Ce Que L'acte De Création / Переклад Павла Бартусяка. Літературна редакторка Юлія Куліш. URL: https://kontur.media/deleuze_acte_de_creation
4. Комков О. «Порядок дискурса» Мишеля Фуко: кто управляет знаниями, управляет всем. URL: <https://monocler.ru/poryadok-diskursa-fuko/>
5. Мишель Фуко. URL: <https://gtmarket.ru/personnels/michel-fuko>
6. Фуко, Мішель-Поль / *Філософський енциклопедичний словник* / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. С. 692-693.
7. Черновалова М. С. «Понять Фуко»: историософия Мишеля Фуко в контексте постмодернистской рефлексии второй половины XX века. *Вестник Пермского университета*. Серия «История». 2004. Вып. 5. С. 99-104.
8. Шевнюк О. Л. Культурология: Навч. посіб. Київ : Знання-Прес, 2004. 353 с. (Вища освіта XXI століття).
9. Bibliographies of Foucault's work and relating to his work. URL: <https://michel-foucault.com/>
10. Select Bibliography of works on Foucault and Education. URL: <https://michel-foucault.com/bibliographies/foucault-education-biblio/>

РОЗДІЛ III.
**УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ДИЗАЙН: ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ,
ПРАКТИКА В РЕГІОНАХ**

Гуменна Оксана Іванівна,
Студентка 4 курсу, спеціальності
садово-паркове господарство,
Дерев'янка Наталія Петрівна,
кандидат сільськогосподарських наук,
зав. кафедри, доцент кафедри садово-паркового господарства
(Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія)

ІСТОРІЯ ЛАНДШАФТНОГО ДИЗАЙНУ В МОНАСТИРЯХ

У духовному житті сучасного суспільства відбувається зміна світоглядних і ціннісних орієнтацій. Релігія та церква займає все більшого значення в рамках суспільної та особистісної свідомості людей. Спостерігається тенденція відродження культурно-історичної спадщини, пам'ятників і особливе місце займають монастирські сади як частина вітчизняної культурної спадщини.

На території України 89 чоловічих та 84 жіночих монастирів.

Монастирські сади пройшли значний шлях розвитку – від невеликих внутрішніх двориків з хрестоподібним розташуванням алей до садово-паркових комплексів значного розміру. Основні риси садів монастирського типу були самотність, споглядальність, тиша та утилітарність. У садах влаштовувалися ставки, каскади, басейни, фонтани, альтанки, павільйони. Деякі монастирські сади оформлялися альтанками і невисокими стінами для відділення однієї ділянки від іншої. В цих садах стало дуже поширеним плідівництво. Монастирі намагалися відтворити Рай на Землі.

Монастирський сад на відмінну від світського саду більш стриманий в використанні декоративних елементів. Для нього характерна гармонія рукотворних елементів у природному оточенні [1].

Для монастирського саду обов'язкове чітке хрестоподібне планування: символ християнства повинен візуально проглядатися у розмітці садових доріжок. Хрест може проглядатися не у внутрішній розмітці, а у зовнішніх контурах ділянки.

Аскетизм монастирського життя виключає багатий садовий декор: масивні стійкі лави, прості колодязі, водоспади максимально наближені до природних, альтанки строгих форм – все нагадує людині про суєтність та незначність багатства. Часто використовуються скульптури, що відображають біблійні сюжети. Монастирський сад майже завжди включає городні посадки. З декоративних рослинних елементів у монастирських садах часто можна побачити зелений лабіринт із підстриженого чагарника – традиційний знак непростого шляху людської душі до Бога. Майже кожен відомий монастир

відомий своїм святим джерелом, тому водні акценти дуже характерні для монастирських садів. Це може бути фонтан або тонкий довгий басейн, оформлений каменем, а навколо висаджують запашні чагарники: бузок, жасмин [2]

Зазвичай квадратний, сад був розбитий на чіткі геометричні фігури прямо або доріжками, що перетинаються діагонально. У центрі розміщували колодязь або сонячний годинник. Цікавим прийомом було створення лав з дерну. Такі елементи відпочинку не схилили до дозвільного проведення часу. На аптекарських городах вирощували лікарські рослини для лікарень при монастирях. Рослини-природні барвники використовували для оздоблення рукописів. Через поганий санітарний стан міста того часу були сповнені поганих запахів. Запашні трави в саду були ковтком свіжого повітря [3].

Монастирі на терені України були зразковим сільськогосподарським підприємством, яке накопичувало та розповсюджувало знання про садівництво. Сад відтворював образ Раю на землі і був місцем як теософічних роздумів, так і місцем, в якому монахи досліджували та розводили рослини, пристосовували їх до місцевого клімату, намагаючись відтворити наскільки це можливо різноманіття Світу. Монахи розводили виноградники, фруктові сади, облаштовували парки насичені релігійними символами та філософським змістом. Ці знання стали підґрунтям «паркового буму» кінця XVIII – початку XIX ст. [4].

По прийняттю християнства в Київській Русі розповсюдження отримали сади при монастирях. Відомо, що прибулі ченці-греки і візантійське священство брали активну участь в створенні яблуневих, вишневих і горіхових садів в Києво-Печерському монастирі. Вже тоді почався перерозподіл садових ділянок на: квіткові, декоративні; фруктові; лікарські. Монастирські сади мали і квіти, і декоративні кущі жовтий жасмин, і рослини для живих огорож, і окремі ділянки з грецьким горіхом. Декоративним малим садам і палісадникам надавали прямокутні форми з простим, хрещатим розплануванням з натяком на християнську символіку, що також сприяло догляду і поливу [5].

Монастирський сад – це канонічна форма ландшафтного мистецтва, яка є сукупністю: ландшафту (рельєф та рослинність), садових будівель (колодязь, фонтан, альтанка, доріжки), утилітарних садів та городів. У центрі на перетині доріжок споруджувались фонтан або колодязь, невелике водоймище для водяних рослин та поливу саду, вмивання або пиття води. У саду на подвір'ї монастиря росли невеликі дерева – фруктові або декоративні та квіти.

Давньоруські монастирські сади є 2 типів: перший – з великими плодовими деревами за стінами монастиря і другий з малими, декоративними палісадниками біля келій і церков у середині монастиря.

В епоху середньовіччя з'являється новий тип монастирського саду, «вертоград» – огорожений сад. В епоху Відродження сад розширює територію монастиря. Він закладається біля зовнішніх стін, перед входом у монастир, оточується огорожею. Сади Ренесансу прорізані алеями, які перетинаються під прямим кутом. Прикрашали монастирські сади колони,

насаджувалися рідкісні квіти. У середині XVI ст. проходило становлення українського бароко в монастирях Києва, Придніпров'я, Галичини та на інших територіях України. Основою українського барокового саду був середньовічний монастирський сад. В його ландшафтній композиції були: внутрішній (огорожений) символічний сад, плодові сади, лікувальні (лікарські) садки, господарські сади (города), зелений луг (або взагалі відкритий простір біля храму для хресної дороги).

У монастирських садах України обов'язково вирощували «райське дерево» - яблуню, виноград, груші, вишні, грецький горіх, калину. З куців – чорну смородину, агрус, малину, терен, з квітів – червону руту, барвінок, любисток, чебрець. Були відомі лікувальні якості валеріани, звіробою, кропиви, водяного перцю та ромашки. Своїми садами славились Києво-Печерська лавра, св. Юрський Крехівський, Жовківський, Христинопільський монастирі [6].

Список використаних джерел та літератури

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://vistagrad.com/landscape-architecture-and-design/vozrozhdenie-monastyirskih-sadov-kak-chast-kulturno-istoricheskogo-naslediya>
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://sadiк.ru/blog/monastyirskiy-sadovyy-stil>
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://ozelenenie.in.ua/vidy-sadov-stili/monastyirskij-sad-srednevekovya/>
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.landarchitecture.org.ua/doku.php/objects/monastiry>
5. Д. С. Лихачев. Поэзия садов: к семантике садово-парковых стилей / Библиография трудов Д. С. Лихачева. – 2-е изд., испр. и доп. - Ленинград: Наука, 1982. - 341 с.
6. Традиційна культура українців у дослідженнях відділу народного мистецтва Інституту народознавства НАН України (1992—2018 рр.) бібліографічний покажчик /відп. ред. С. П. Павлюк ; голов. ред. Л. М. Герус ; ред.-упор. О. С. Федорчук; пер. Foreword Т. В. Куцир. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2019. – 196 с.

Гутор Мар'яна Ігорівна,
студентка IV курсу
ОП 014.12 Середня освіта
(Образотворче мистецтво)

(Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка)

СУЧАСНІ МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЗНАНЬ УЧНІВ ПРО ДЕКОРАТИВНЕ ВИРІШЕННЯ ТВОРІВ НА РЕЛІГІЙНУ ТЕМАТИКУ

Уроки «Мистецтво» у загальноосвітній школі на сьогодні передбачають опанування візуальним, музичним, театральним, хореографічним, екранним видами мистецтва, усвідомлення інтеграції мистецтв, формування предметної

мистецької компетентності та міжпредметних естетичних компетентностей і є складовою Базової загальної середньої освіти. У більшості шкіл маємо інтеграцію двох видів мистецтв – образотворчого та музичного.

Аналіз програм «Мистецтво» (2017-2021) вказує на те, що «мета базової загальної середньої освіти досягається шляхом реалізації таких завдань загальної мистецької освіти: виховання в учнів емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва та дійсності, розвиток художніх інтересів, естетичних потреб; формування системи художніх знань, яка відображає видову специфіку і взаємодію мистецтв; розвиток умінь сприймання, інтерпретації та оцінювання творів мистецтва й художніх явищ; стимулювання здатності учнів до художньо-творчого самовираження, до діалогу; розвиток художніх здібностей, креативного мислення; формування потреби в естетизації середовища та готовності до участі в соціокультурному житті» [4, с. 4].

Відповідно, реалізація мети потребує сучасних, адаптованих до потреб мистецької освіти, методичних підходів, технологій, здатних забезпечити опанування кожної із запропонованих у програмі тем, творчий розвиток особистості.

Серед крайніх досліджень, які розкривають сутність теми дослідження Л. Масол, О. Ткачук, О. Красовська та ін.

Мета статті – розкрити методичні підходи до вивчення особливостей декоративного вирішення творів мистецтва на релігійну тематику у загальноосвітній школі.

Навчання мистецтву у загальноосвітній школі вимагає від педагога володіння технологіями та методами, практичними вміннями, ґрунтовними творчими навиками, знаннями із композиції, кольорознавства, історії мистецтва, психології тощо, адже процес навчання – це процес взаємодії, у якому педагог виконує роль лідера-наставника: ментора, фасилітатора, тьютора, коучера. Його авторитет, доброзичливе ставлення до школярів є запорукою розвитку дитини, становлення її як особистості.

Навчаючи мистецтву, вчитель використовує увесь інструментарій педагогічного впливу та педагогічної взаємодії.

Вивчення особливостей декоративного вирішення творів мистецтва на релігійну тематику у загальноосвітній школі має власну специфіку, так як потребує роз'яснення певних аспектів.

Перш за все є потреба у порівняльній характеристиці понять твір на релігійну тематику та ікона. Наступним можна виділити знайомство з композицією творів на релігійну тематику, відповідно потрібен аналіз композиційних рішень. Ще одним аспектом є уточнення розуміння дітьми такого художнього засобу як декоративне вирішення твору мистецтва.

Розглянемо перший аспект. Згідно програми («Мистецтво» 5-9 класи) ознайомлення з жанровою специфікою передбачає ознайомлення з іконописними творами та картинами на релігійну тематику. (наприклад: 5 клас «Святий Миколай», 6 клас «Ангел»). Для того, щоб діти могли повноцінно виконати творче завдання доцільною, перш за все, є робота з творами

мистецтва: актуалізація досвіду дітей, аналіз, порівняльна характеристика авторських творів.

Роз'яснення мистецьких термінів, їх характеристику знаходимо у розвідках мистецтвознавців, теологів. Так, у статті «Ікона проти ікони», термін «ікона» трактується як «образ», «схожість», релігійний витвір мистецтва, найчастіше живопис, у культурах Східної православної церкви, східного православ'я, римо-католицької та деяких східно-католицьких церков [2].

У статті «Чим відрізняється ікона від картини (портрета)?» є наступне трактування: «ікона – це Божественне одкровення, втілене на полотні або дошці мовою фарб і ліній. Священне зображення знаходиться поза часом і є відображенням інобуття в реальному світі.

Картина на релігійну тематику – художній твір, що являє собою втілення творчої фантазії майстра і передає його світовідчуття. Картина відповідає духу часу, в якому була написана» [10].

На нашу думку доцільно оперувати першим визначенням поняття «ікона» та другим поняття «картина на релігійну тематику».

Для розуміння змісту картин учням слід пояснити відмінності між картиною та іконою. Теологи виділяють дві категорії таких відмінностей: стилістичні (видимі) і богословські (внутрішні). Оскільки вчитель не має права пропагувати богословські теорії, зупинимось лише на стилістичних відмінностях.

Загалом робота з творами мистецтва характеризується етапністю сприймання та передбачає декілька етапів: первинне сприйняття, аналіз, вторинне сприйняття. Опіраючись на зміст зображеного (демонстрація та сприймання) у формі коментування даємо пояснення, що картина – це ілюстрація біблійного події. Її можна назвати світським живописом. Така картина, на відміну від ікони не має обмежень. Для ікони обов'язковими є канони, умовність зображення символізм. Можна говорити про те, що зображено не предмет чи особу, а ідею, яку він несе. «Саме звідси деформовані (подовжені) фігури святих, що символізує перетворення земної плоті в світі небесному, жорсткі графічні злами ліній одягу, що контрастують з м'яким зображенням ликів. Для картини характерна реальність зображення, підкреслена пишність і декоративність, милування красою і правильністю форм. Лінії одягу м'які і плавні, що гармоніюють з реальним зображенням осіб» [10].

Наступне, на що звертаємо увагу – принципи зображення простору. Для картини характерна традиційна лінійна та повітряна перспектива, для ікони – зворотна перспектива, адже точкою сходження є сама людина, що стоїть перед нею. Паралельні лінії в глибині простору ікони розширюються, водночас простір як такий у іконі відсутній. Усі зображені деталі ми бачимо на першому плані. На картині ж предмети переднього і заднього плану строго розмежовані.

Відображення світлових ефектів на іконі характеризується наступною особливістю: воно іде від самого зображення (як символ святості), відсутні

тіні. У картинах ми бачимо класичні світлові ефекти. Об'єднує ікону і картину наявність німбу над головою фігури, але на іконі німб становить одне ціле із зображенням святого, а на картині німб знаходиться над головою святого.

Важливо для аналізу твору мистецтва звернення до характеристики колірної гами. Слід звернути увагу учнів на те, що для ікони характерні канонічні кольори, для картини колірна гамма також символічна, водночас колористика підпорядкована законам живопису.

Відмінність ікони від картини на релігійну тематику має ще одну особливість: у іконі відсутні тимчасово-просторові рамки, тобто ми бачимо кілька подій, віддалених у часі, які становлять композиційну єдність, у картині – події, обмежені часом і простором.

Наступне, на що обов'язково треба звернути увагу – це роз'яснення що ж таке декоративне вирішення твору. Як правило декоративна композиція характеризується двоплановістю, усі об'єкти відображаються з однаковою точністю, чітко, лінійна і повітряна перспектива відсутні, задній і передній плани зближуються з загальним середнім.

Закони декоративної композиції вимагають чітко і максимально виразно передавати основні характерні риси, відкидаючи усе непотрібне, другорядне. Тому виникає потреба у спрощенні форми об'єктів і узагальненні деталей, стилізації. Це перший етап роботи над декоративним твором мистецтва. Другий етап – уточнення ступеня стилізації об'єктів композиції і середовища, в якому вони зображені. Колір у такому творі мистецтва може бути використаний як з урахуванням реального забарвлення об'єктів, так і довільно, у згоді з авторським задумом.

Робота з творами мистецтва потребує окрім демонстрації та коментарів вчителя активного відгуку учнів, тому доцільно використати інтерактивні методи. При розгляді та аналізі твору – метод частково-проблемного викладу, рольові ігри у яких учні виступають «авторами», «критиками», «глядачами», порівняння, вправи «мікрофон», «асоціативний куш»; для планування практичної роботи – інтерактивну вправу «крісло автора», ця ж вправа буде доцільною і при аналізі виконаної роботи. Так як діти обмежено володіють прийомами стилізації бажаними є тренувальні вправи за принципом «що на що подібне».

Висновки: ознайомлення школярів з особливостями декоративного вирішення творів мистецтва на релігійну тематику у загальноосвітній школі потребує роз'яснення ключових понять, характеристики стилістичного вирішення означених творів та вибору методичного забезпечення. Серед методичних підходів виділено класичні та інтерактивні методи: демонстрація; сприймання; коментування; метод частково-проблемного викладу мистецтва; введення дітей у ігрові ситуації; інтерактивні вправи на етапі з'ясування рівня усвідомлення характеристик творів, їх особливостей, при плануванні поетапності виконання роботи та аналізу власної роботи; тренувальні вправи для засвоєння специфіки стилізації.

Список використаних джерел та літератури

1. Гнатюк М. В. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво (основи образотворчої грамоти) : навч.-метод. посіб. Ч. 1. Івано-Франківськ : ЯРИНА, 2016. 196 с. : іл.
2. Ікона проти Ікони. URL: <https://uk.living-in-belgium.com/icon-vs-ikon-6289>
3. Красовська О.О. Технології викладання освітньої галузі «Мистецтво»: методичний посібник. Рівне 2016. 90 с.
4. Мистецтво 5-9 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 2017. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>
5. Мистецтво. Модельні програми для 5–6 класів НУШ. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-5-9/83197/>
6. Модельна навчальна програма «Мистецтво. 5-6 класи» (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти (автори: Масол Л. М., Просіна О. В.). URL: <file:///C:/Users/1/Downloads/%D0%9C%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE.%205-6%D0%BA%D0%BB.%20%D0%9C%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%BB,%20%D0%9F%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%BD%D0%B0.pdf>
7. Розвиток творчої компетентності учнів мистецьких шкіл. Від традицій до інновацій: матер. всеукр. наук.-практ. конференції / за ред. Ю. В. Сліпич. Херсон: друк. «Графіка», 2020. 384 с.
8. Ткачук О. В. Методика художнього навчання : навчальний посібник для здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр, художньо-графічних факультетів, педагогічних закладів освіти. Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2019. 244 с.
9. Тріска О. Народна ікона на склі другої половини XVIII – XIX століття: європейський контекст: дис. кандидата мистецтвознавчих наук: 17.00.06 . Львів, 2009. 178 с.
10. Чим відрізняється ікона від картини (портрета)? URL: <https://damporadu.ru/vidpovidi-na-zapitannja/1797-chim-vidriznjaetsja-ikona-vid-kartini-portreta.html>

Давидова Світлана Вікторівна,
доктор філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки,
декан факультету мистецтва та дизайну
(комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради)

Галич Людмила Ігорівна,
студентка 4 курсу спеціальності 023 Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація
(комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради)

ДЕКОРАТИВНИЙ НАТЮРМОРТ У ПРОФЕСІЙНОМУ СТАНОВЛЕННІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО, ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА

Декоративний натюрморт у ХХІ столітті став улюбленим елементом інтер'єрів, незважаючи на те, що з'явився він наприкінці ХІХ – початку ХХ

століття, в епоху докорінних змін у мистецтві та народження великої кількості художніх течій, але саме декоративний натюрморт зміг посісти поважне місце у жанрі натюрморту. Це період часу, визнаний доброю художніх експериментів та пошуків із кольором, формою, простором, фактурами. Яскраві представники даного напряму А. Матісс, П. Сезанн, П. Гоген, В. Ван Гог, П. Кончаловський, А. Купрін, К. Малевич, І. Машков, П. Пікассо та інші. Власне, жанр класичного станкового натюрморту добре знайомий кожній людині, а декоративний натюрморт вражає глядача несподіваними рішеннями, формами, кольором та фактурами, де ключову роль відіграє здібність художника творчо інтепретувати реалістичні форми, знаходити найвиразніше кожного об'єкту і вносити до нього власне індивідуальне бачення та задум. Процес стилізації реалістичних форм доволі специфічний та складний, тому декоративний натюрморт віднайшов таку велику аудиторію прихильників та займає важливе місце у сучасному мистецтві. Таким чином, вивчення процесів створення декоративного натюрморту є важливою складовою у професійному становленні майбутніх фахівців образотворчого мистецтва [3].

Для розуміння сенсу декоративного натюрморту, першочергово, необхідно дати визначення поняття «декоративний живопис». Декоративний живопис – це зображення реальної дійсності шляхом виявлення виразності колориту і пластики форм, що передбачає роботу з узагальненістю, стилізацією, насиченістю орнаментальними елементами площин або форм, з дотриманням певної умовності зображення, відмовою від другорядних елементів [2].

Основою декоративного натюрморту є конструкція. Конструкція – це художня організація побудови форм твору (картини), її каркас. Конструкція створюється за допомогою діагональних, вертикальних, горизонтальних, дугоподібних структур, визначаючи тільки композиційну схему роботи, яка повинна набути сенсу.

Декоративний натюрморт в процесі створення композиції може мати такі особливості:

- зміна пропорцій між предметами або всередині одного предмета, порушення просторової перспективи або повна її відсутність;
- перетворення форми шляхом посилення найбільш характерного, поєднання узагальнених і деталізованих образів, тому що один об'єкт краще виділяється, контрастуючи з іншим;
- часткова або повна відмова від об'ємної форми предметів (може передбачати поєднання об'єму і площини або плоске силуетне зображення), один і той же об'єкт може зображуватися в різних ракурсах;
- пошук нових колористичних рішень: використання контрастів, активних сполучень основних кольорів, виявлення фактур, локальних кольорових плям, присутність чорного або кольорового контуру;
- орнаменталізація площини, наближення до площинного рішення простору, всі частини, деталі, лінії об'єкта сплітаються в єдиний орнаментальний візерунок;

- творча інтерпретація природи, тобто спосіб зображення предметів шляхом розкладання їх на найпростіші елементи, показуючи внутрішню структуру предмета.

Однією з характерних рис декоративного натюрморту і декоративного мистецтва в цілому є умовність, яка має свої особливості: органічний зв'язок форми та декору, розмірність та ритм деталей, з яких складаються елементи композиції. Всі частини композиції повинні бути врівноважені між собою за формами та кольоровим рішенням. Створюючи декоративний натюрморт, майбутній фахівець образотворчого, декоративного мистецтва не повинен передавати фактичну схожість з реалістичними об'єктами, а творити «нову реальність» засобами декоративного живопису, яка демонструватиме глядачу індивідуальне ставлення до реальної дійсності та розкриватиме задум автора у кольорі, фактурах, ламаних лініях тощо [1, с. 237].

Відтак, декоративний натюрморт є важливою частиною підготовки майбутніх фахівців образотворчого, і особливо, декоративного мистецтва, бо саме вивчення принципів стилізації, побудови декоративних композицій, створення унікальних кольорових рішень сприяє розвитку професійних компетентностей та надає необхідних знань і навичок для успішного вивчення таких дисциплін, як «Композиція», «Профмайстерність», «Живопис» та інших. Створення декоративних натюрмортів сприяє трансформації свідомості майбутніх фахівців та гарантує вихід на новий рівень майстерності – відхід від реалістичних форм та здатність створювати принципово нові унікальні твори мистецтва.

Список використаних джерел та літератури

1. Баркар Ж. В. Декоративний натюрморт. Розвиток творчої компетентності учнів мистецьких шкіл. Від традицій до інновацій: матер. всеукр. наук.-практ. конференції / за ред. Ю. В. Сліпич. Херсон: друк. «Графіка», 2020. С. 233-237.

2. Давидова С. Модель формування професійної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва засобами творчої проектної діяльності. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2019. Т. 1. №. 19. С. 54-63.

3. Давидова С. Проблема формування професійної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в сучасній педагогічній теорії та практиці. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2017. Т. 55. №. 108. С. 518-525.

Давидова Світлана Вікторівна,
доктор філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки,
декан факультету мистецтва та дизайну
(комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-
реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради)

Кім Костянтин Едуардович,
студент 4 курсу спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне
мистецтво, реставрація
(комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-
реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради)

ДЕКОРАТИВНЕ ПАННО У СУЧАСНОМУ ІНТЕР'ЄРІ

З давніх часів цінувалися унікальні та незвичайні інтер'єри. З метою надання інтер'єрам унікальності дизайнери прикрашають їх предметами мистецтва, зазвичай ручної роботи, адже саме твори мистецтва і надають інтер'єру неповторності, що підкреслює індивідуальні уподобання господаря помешкання, його стиль життя. Серед таких елементів можна виділити панно, виконане відповідно до замовлення дизайнерів або власника приміщення, де передбачається його розміщення, воно обов'язково включатиме в себе певне змістове та емоційне навантаження, яке хоче бачити замовник [2].

Проаналізуємо більш ґрунтовно поняття «декоративне панно», особливості його виготовлення та матеріали. Декоративне панно – це робота, яка може бути виконана на різних поверхнях з використанням різноманітних технік, що надає майстрам майже необмежений потенціал для творчості.

Перші панно були знайдені в печерах первісних людей, на кам'яних скелях малювали худобу та різні природні явища. Потім вже з'явилися панно, зроблені із каменю, мозаїки, з венеційської штукатурки, ліплені. Таким чином, створення панно стало важливою складовою розвитку мистецтва та культури [1]. Першовідкривачем та засновником такого виду декору для оформлення фасаду будинків вважається Леонардо да Вінчі. В історії, звичайно, є ще багато прикладів, коли декорування виконувалося схожим прикладом і набагато раніше. Та саме Леонардо да Вінчі створив у цьому стилі фреску в соборі, в якому декор був врізаний у стіну [3].

У сучасності виробляють кам'яні панно, з мозаїки, зі шкіри та тканин, паперу і навіть фрагментів скла. Віртуозні майстри при виготовленні своїх робіт застосовують різноманітні стрічки, бусини і бісер та навіть вишивку. У термінології мистецтва панно стало активно вживаним у ХХ столітті.

Існують панно виготовлені з різних матеріалів:

– тканинні панно – це різні картини, гобелени та аплікації, що тчуться, вишиваються або нашиваються, ці види панно виготовляються як вручну, так і серійно, за допомогою машини для вишивки;

– кам'яні панно – для їх виготовлення часто застосовується натуральне каміння: граніт та мармур, користуються попитом кам'яні панно, створені за допомогою техніки мозаїки;

– дерев'яні – зазвичай з абстрактними візерунками, як приклад, дерев'яні панно, виготовлені з берези, сосни, дуба, їх можна доповнювати інкрустацією із каміння, це гарно вписується в класичний інтер'єр;

– панно з кераміки – виглядають як мозаїчні картини з керамічної плитки, які часто обирають для ванної кімнати та для робочої зони кухні;

– скульптурні панно – об'ємні, що одразу відрізняє їх від інших панно, ці невеликі скульптури виконані з гіпсу, спеціальної штукатурки та металу;

– панно у графічній техніці – виробляються за допомогою різних видів звичайного друку та фотодруку;

– мальовані – виконуються вручну різноманітними фарбами на полотні.

Панно здатне збагатити та прикрасити простір та є композиційним центром інтер'єру. Треба обов'язково звертати увагу на відповідність інтер'єру і майбутнього панно. Панно створюється з урахуванням функціонального призначення будинку та обраного в ньому стилю. Панно може виконуватися для інтер'єру і бути різного розміру – це залежить від побажань та смаку замовника і формату приміщення [4].

Таким чином, панно з давніх часів є улюбленим предметом інтер'єру, а у ХХІ столітті панно стало дуже поширеним, з'явилося багато авторських технік для його створення, воно надає змогу внести індивідуальність у сірість тиражованих меблів, однотипних планувань квартир, офісів; головною відмінністю панно є те, що воно не оздоблює інтер'єр, а інтер'єр підпорядковується змістовому наповненню панно, його кольоровій гамі. Відтак, митці у своїй роботі часто експериментують із панно, бо саме панно надає можливість поєднувати різні техніки, матеріали та приладдя для досягнення максимальної емоційної виразності роботи.

Список використаних джерел та літератури

1. Давидова С.В. Вплив мистецтва на формування особистості сучасної молоді. Компетентнісний вимір сучасної освіти: теорія і практика : збірник тез V регіональної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 19 травня 2017 р. С. 205-207.
2. Пуйда К. Сучасні тенденції формування дизайну інтер'єру житла. *ОСБИТА І НАУКА*. 2021. №. 1. URL : <https://e-journals.npu.edu.ua/index.php/on/issue/view/16>
3. Творчість Леонардо да Вінчі. ПроArt (історія образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва). URL : <http://arshistorian.blogspot.com/2020/11/blog-post.html>
4. Яценко В. Новітні матеріали та оздоблення інтер'єру житла. *ОСБИТА І НАУКА*. 2021. №. 1. URL : <https://e-journals.npu.edu.ua/index.php/on/issue/view/16>

Дяченко Алла Володимирівна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри промислового дизайну і
комп'ютерних технологій,
(Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва і
дизайну імені Михайла Бойчука)

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ОРНАМЕНТУ ПРИ МОДЕЛЮВАННІ ПРОМИСЛОВИХ ВИРОБІВ СТУДЕНТАМИ

Дослідження системи дизайнерської освіти в Україні мають велику кількість наукових напрацювань, але варто більше уваги приділяти саме проблемі моделювання промислових виробів студентами із використанням національного українського стилю.

Глобалізаційні процеси та породжені ними швидкі темпи насичення ринку товарами, жорстока конкуренція потребують змін в організації і технологіях виробництва, у дизайнерському проектуванні та критеріях оцінки продуктів промислового дизайну [1, с. 3].

Промисловий дизайн - сфера тісно пов'язана з розвитком технологій, спрямована на пошук універсальних, інтернаціональних ідей. Хоча в майбутньому, прагнення надати промисловим виробам національного відтінку може проявитись в більш відчутному масштабі. Можна стверджувати, що нині відбувається формування національної моделі дизайну й констатування науковцями «нового українського стилю», виразного репрезентування українськими студентами художнього світовідчуття власного народу. Тому саме етнодизайн, як культурологічний феномен, має завдання знайти компроміс між національними дизайном і світовими дизайн-трендами, втілювати глибинні національні сутності мовою візуальних форм [6, с. 419].

За цих умов набуває актуальності проблема підготовки фахівців в сфері дизайну з якісно новим рівнем професійного мислення, ґрунтованого на знанні сучасних технологій, умінням правильного вибору національного стилю для розробки промислового виробу. Відповідно, проблема формування такого мислення в промислового дизайнера і пошук алгоритмів застосування засобів моделювання в практичній діяльності потребують наукового аналізу, теоретичного осмислення й аргументованих висновків, що засвідчують напрями цих рішень [1, с. 3].

Моделювання необхідне при вивченні складних процесів або систем, конструюванні нових промислових виробів. Врахування ж національних коренів, пошук українського стилю дозволяє студентам розширити можливість моделювання промислових виробів, посилювати їх художню функцію.

В зв'язку з цим, на сьогодні, особливістю підготовки фахівців у сфері дизайну є необхідність моделювання промислових виробів із використанням елементів етнодизайну.

Важливою умовою для професійної підготовки майбутніх фахівців засобами етнодизайну є оволодіння компетентністю національного формотворення, відчуття та гармонійне поєднання у виробках національної форми, колориту й декору. Етнодизайн як вид творчої художньо-проектної діяльності, що ґрунтується на культурно-мистецьких засадах традиційного декоративно-ужиткового мистецтва й новітніх технологій дизайну, має необмежені навчально-виховні та творчо-розвивальні можливості [15, с. 102].

Здійснювати етнодизайнерське моделювання є необхідною педагогічною умовою фахової підготовки майбутніх фахівців. Саме етнодизайнерська діяльність здатна перетворити навчання в почуттєво-захоплюючий процес, зробити його посильним для кожного студента, у кінцевому результаті їхня навчальна діяльність переростає у творчість, сприяє поступовому розкриттю здібностей і талантів. При цьому багатогранний процес етнодизайнерського моделювання вимагає від студента рівноцінного використання в його діяльності образного, просторового, логічного й технічного мислення. Етнодизайн дає надзвичайну свободу для творчих пошуків у мистецькій практиці, бо ґрунтується на синтезі архаїчного, аутентичного, етнічного матеріалу й сучасних академічних і неакадемічних форм культури. Таким чином, етнодизайн стає не тільки засобом виживання національної культури в сучасних умовах, але й реальним майданчиком діалогу культур [7].

У процесі моделювання промислових виробів студенти можуть використовувати такі елементи етнодизайну, як орнамент, адже в орнаменті завжди відображений характер та особливості національної культури, стилістика епохи його виникнення, особисте ставлення митця до твору [4]. Орнаментуючи промисловий виріб студент прагне виділити його серед інших, привернути до нього увагу. За допомогою орнаменту майбутні фахівці можуть виділити форму виробу, розділити поверхню форми, виділити окремі деталі форми, або покрити всю поверхню форми, змінивши її художньо-емоційне «звучання» [2, с. 95].

Орнаментом можна підкреслити унікальність, ексклюзивний характер виробу, або, навпаки, надати виробу характеру належності до певної групи людей. Також за допомогою нанесення орнаменту на промислові вироби студент може передати візуальне повідомлення, сформулювати і висловити естетичний ідеал свого часу.

Процес створення студентом художнього образу промислового виробу з використанням можливостей орнаменту можна поділити на такі етапи (рис.1):

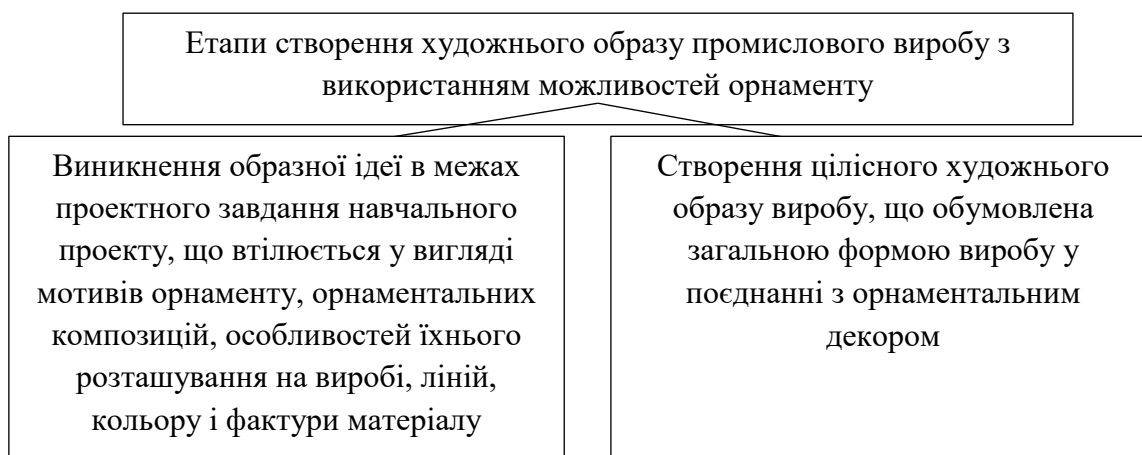

Рис. 1 Етапи створення художнього образу промислового виробу з використанням можливостей орнаменту [12]

В процесі роботи над навчальним проектом, пов'язаним з промисловими виробами, які оздоблені орнаментом у студента мають формуватися елементи професійного мислення: систематизація, концентрація, виділення головного. Навчальна технологія може бути представлена такими її складовими [4]:

- систематичним використанням візуальних прикладів (наочних дидактичних матеріалів);
- постійним формуванням навичок виокремлення візуальної когнітивно-графічної інформації і її читання;
- включенням до навчального процесу творчих завдань, які мають чіткі алгоритми вирішення;
- критичним аналізом професійних робіт, студентських робіт.

Початковий етап навчального моделювання промислових виробів передбачає вивчення аналогів, формулювання завдання. В цьому зв'язку з метою формування у студентів розуміння прямого та опосередкованого орнаментального оздоблення виробу слід запропонувати їм виконання завдань пропедевтичного типу. Необхідно відібрати вже існуючі мотиви орнаменту, проаналізувати їх змістове навантаження, композиційні, стилістичні компоненти, технологічні особливості виконання в залежності від матеріалу. Потім студент має адаптувати запропонований орнамент під технологію оздоблювальних робіт, особливість розташування орнаменту на виробі. Як правило, робота виконується індивідуально і самостійно з наступним колективним обговоренням на заняттях в групі. Наступне завдання полягає в розробці власної моделі орнаментальної композиції. При виконанні такого проекту основною проблемою є вироблення креативних ідей, створення ефективної, оригінальної концепції, дотримання стильової єдності орнаменту та форми виробу.

Промисловий виріб з використанням орнаментального оздоблення, який моделюється студентом має бути зрозумілим для глядача, легко «прочитуватись», бути психологічно комфортним, приємним для споглядання, привертати увагу, добре запам'ятовуватись, не має викликати

негативних емоцій, має формувати смакові переваги, виховувати художньо-естетичний смак [3, с.154].

Отже, моделювання розширить перспективи вітчизняної промислової продукції та успішно пропагуватиме національні особливості країни. Їх демонстрація в промислових виробках буде сприяти міжнародному спілкуванню.

Список використаних джерел та літератури

1. Вергунов С.В. Тривимірне моделювання у промисловому дизайні України кінця ХХ – початку ХХІ ст. : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.07 «Мистецтвознавство». Харків, 2010.- 22 с.
2. Гусейнов Г.М. Пропедевтика в дизайне : учебное пособие. Гжель : ГГХПИ, 2015. -180 с.
3. Дизайнерська діяльність: стан і перспективи. Інформаційно-методичне видання / В.О.Свірко, О.В.Бойчук, В.М. Голобородько, А.Л. Рубцов. Київ: УкрНДІ ДЕ, 2014.- 171 с.
4. Лихолат О., Вовк Н. Навчальне проектування виробів дизайну з використанням можливостей орнаменту URL: <http://techno.pnpu.edu.ua/zbirnyknaukprac/zbirnykOD.pdf> (дата звернення 10.10.2019)
5. Руденченко А.А. Теоретичні основи навчання етнодизайну студентів вищих мистецьких навчальних закладів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. праць УДПУ ім. П. Тичини.* . Вип. 8. 2013. - С. 100-107
6. Сиваш І.О. Концептуальні засади етнодизайну в Україні. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв.* №3. 2018.- С.416-420.
7. Сидоренко В.Ф. Дизайнерские методы познания. Дизайн в общеобразовательной системе URL: http://www.rosdesign.com/design_materials_2/diz_metod (дата звернення 11.10.2019)

РОЗДІЛ ІV. ДИЗАЙН-ОСВІТА: ТРАДИЦІЇ ТА ІННОВАЦІЇ

РОЗДІЛ V. ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ОСВІТИ

Авраменко Квітослава Богданівна,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри початкової освіти,

(Миколаївський національний університет

імені В.О.Сухомлинського)

Фудар Анна Юріївна,

студентка-магістрантка 648 групи

факультету педагогічної та соціальної освіти

(Миколаївський національний університет

імені В.О.Сухомлинського)

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Актуальність проблеми визначається потребами сучасної школи і завданнями модернізації освіти, що передбачають розвиток самостійної особистості, готової до виконання соціальних ролей у суспільстві.

Питання удосконалення організаційних форм і методів самостійної роботи знайшли своє відображення в роботах Я.А. Коменського, Й. Песталоцці, О. Ващенко та ін. В останні роки питання вдосконалення організаційних форм і методів навчання розглядалися в працях А.М. Алексюка, В.О. Онищука, О.Я. Савченко, І.М. Чередова, Ю.І. Мальованого, Вихрущ В.О. тощо [3].

Практичною стороною організації самостійної роботи учнів в освітньому процесі займалися відомі педагоги Б.П. Єсипов, О.А. Нільсон, Р.М. Мікельсон, П.І. Підкасистий, І.І. Левіна, Н.В. Промоторова, В.А. Тюнін, О.Г. Мороз, Р.Б. Срода та інші.

Якість педагогічного процесу не можна забезпечити лише методичною його досконалістю, працездатністю вчителя, добрим обладнанням тощо. Чи не найголовнішими результатами навчання є виховання сумлінного творчого ставлення учня до праці, його позиція на уроці, бажання та прагнення бути кращим, самостійно працювати, тобто позитивні зміни в самій особистості дитини.

Використання самостійної роботи учнів постійно перебуває в центрі уваги дидактів і психологів, які проводять дослідження з різних аспектів розвивального навчання. Доведено, що самостійна робота відіграє велику роль у формуванні і розвитку навчальних умінь, вихованні волі, пізнавального інтересу, навичок колективної праці. У ній виявляється індивідуальність кожного учня, формується їхній інтелект і характер. Усе це сприяє засвоєнню глибоких і міцних знань.

Самостійність учнів у навчанні – найважливіша передумова повноцінного оволодіння знаннями, вміннями й навичками. Часто і правильно

застосовувана самостійна робота розвиває довільну увагу дітей, виробляє в них здатність міркувати, запобігає формалізму в засвоєнні знань і взагалі формує самостійність як рису характеру. Це зумовлює обов'язковість і різноманітність самостійних робіт [3].

У розумінні самостійної роботи учнів у навчальному процесі існує багато різних точок зору. Аналіз педагогічної літератури дає підстави виділити такі підходи до категорії самостійної роботи. Зважаючи на те, що вони не завжди чітко розмежовуються, то про них можна говорити як про переважаючі тенденції.

Один із підходів полягає в тому, що самостійну роботу розглядають як відповідну форму освітнього процесу. Критерієм для її відгалуження від не самостійної роботи є безпосередня участь учителя в навчанні. Мається на увазі, що цей вид роботи характеризується певною тривалістю у часі. Дослідники, що розглядають дану проблему з цих позицій, виділяють навчальні ситуації, в яких учні зайняті протягом досить тривалого відрізка часу, але тривалість його чітко не визначена. Так, в Українському педагогічному словнику С.Гончаренка самостійну роботу учнів визначено як «різноманітні види індивідуальної та колективної діяльності школярів, яка здійснюється ними на навчальних заняттях або дома за завданням вчителя, під його керівництвом, однак без його безпосередньої участі» [1, с. 297].

І.І. Левіна вважає, що самостійна робота – «форма навчальної діяльності учнів, у процесі якої вони планують роботу, здійснюють самоконтроль, коригують хід і результати її виконання. Ця робота може виконуватися як за завданням викладача, так і за власним задумом учнів і, як правило, без безпосередньої допомоги вчителя, але за його керівництвом» [5, с. 6]. З таких позицій розглядає самостійну роботу Н.В. Промоторова та інші автори [5].

Існують і інші підходи, коли самостійну роботу розуміють як засіб досягнення конкретної мети. Вчитель повинен організувати учнівську діяльність для досягнення поставленої мети. В.А. Тюнін під самостійною роботою розуміє таку роботу, під час виконання якої школярі, оволодіваючи знаннями, вчать під керівництвом вчителя здобувати з різних джерел ці знання і застосовувати їх на практиці [4]. Самостійну роботу часто трактують і як мету. Наприклад, у дослідженні О.Г. Мороза самостійну роботу визначено як набуття вмінь і навичок самоосвіти [4].

У педагогічній літературі зустрічаються найрізноманітніші визначення самостійної роботи. Р.М. Мікельсон під самостійною роботою розуміє «виконання учнями завдань без будь-якої допомоги, але під наглядом вчителя» [2]. Це визначення не задовольняє нас насамперед тому, що в ньому опущена ознака активності учнів в їх розумових і практичних діях. Окрім того, викликає сумнів те, чи справді під час виконання учнями завдань відкидається будь-яка допомога зі сторони вчителя.

Спробу дати визначення самостійній роботі учнів робив Р.Б. Срода. Під самостійною роботою учнів він розуміє «таку їх діяльність, яку вони виконують, проявляючи максимум активності, творчості, самостійного

мислення, ініціативи» [3]. Це визначення може бути віднесене лише до робіт, у яких учні проявляють найвищу ступінь самостійності («максимум активності»). Воно звужує коло різноманітних видів самостійної роботи.

Як відомо, кожне поняття має свій обсяг (об'єкти, які до нього входять) і зміст (ті суттєві ознаки, завдяки яким його можна відрізнити від інших понять). Одні автори занадто обмежують обсяг поняття самостійної роботи, інші – неправомірно розширюють його, через що воно втрачає свою специфіку.

Самостійна робота учнів на уроці входить органічною частиною у всі ланки процесу навчання. Залежно від змісту, характеру навчального матеріалу завдання можуть бути простими, нетривалими і складними, тривалими за часом, такими, що вимагають від учнів інтенсивної пізнавальної діяльності.

Основні дидактичні вимоги, які висувають при побудові системи самостійних робіт:

- ✓ Система самостійних робіт повинна сприяти вирішенню основних дидактичних завдань – оволодінню учнями глибокими і міцними знаннями, розвитку у них пізнавальних здібностей, формуванню уміння самостійно здобувати, розширювати і поглиблювати знання, застосовувати їх на практиці.
- ✓ Система повинна відповідати основним принципам дидактики, і, перш за все принципам доступності і систематичності, зв'язку теорії з практикою, свідомої і творчої активності, принципу науковості.
- ✓ Завдання, які входять у систему, повинні бути різноманітні за навчальною метою і змістом, щоб забезпечити формування в учнів різноманітних умінь і навичок.
- ✓ Послідовність виконання домашніх і класних самостійних робіт повинна логічно впливати з попередніх і готувати ґрунт для виконання подальших. У цьому випадку між окремими роботами забезпечуються не тільки «ближні, але і дальні зв'язки». Успіх вирішення цього завдання залежить не тільки від педагогічної майстерності вчителя, але і від того, як він розуміє значення і місце кожної окремої роботи в системі робіт, у розвитку пізнавальних здібностей учнів, їх мислення і інших якостей [5].

Проте лише одна система не визначає успіху роботи вчителя у формуванні в учнів знань, умінь і навичок. Для цього потрібно ще знати основні принципи, керуючись якими можна забезпечити ефективність самостійних робіт, а також методика керівництва окремими видами самостійних робіт.

Ефективність самостійної роботи досягається, якщо вона є однією із складових, органічних елементів навчального процесу, і для неї передбачається спеціальний час на кожному уроці, якщо вона проводиться планомірно і систематично, а не випадково і епізодично.

Тільки при цій умові в учнів виробляються стійкі уміння і навички у виконанні різних видів самостійної роботи і нарощуються темпи в її виконанні.

Список використаних джерел та літератури

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
2. Педагогіка (Загальна та історія педагогіки) : навчально-методичний посібник для студентів закладів вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта / А. А. Тимченко. Миколаїв : СПД Румянцева, 2019. 241 с.
3. Педагогіка 2 частина (Методика формування ключових та предметних компетентностей в початковій школі) : навчально-методичний посібник / С. І. Якименко, Н. В. Іванець, А. А. Тимченко. Миколаїв : СПД Румянцева, 2017. 200 с.
4. Савченко О.Я. Розвиток пізнавальної самостійності молодших школярів. К.: Радянська школа, 1982. 176 с.
5. Уміння вчитися – ключова компетентність молодшого школяра посібник / Савченко О.Я. К.: Педагогічна думка, 2014. 176 с.

Бадіца Марина Володимирівна,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри дошкільної освіти

(Криворізький державний педагогічний університет)

Кобзар Олена Сергіївна,

здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

(Криворізький державний педагогічний університет)

ФОРМУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ЗАСОБОМ ЕТНОДИЗАЙНУ

Сучасні освітні стратегії України спрямовані на реалізацію основних міжнародних документів, що забезпечують права дитини в умовах інклюзивного простору. Відтак, міжнародна конвенція ООН про права дитини, цілі розвитку тисячоліття, план дій «Світ, пристосований для дітей» спрямовані на розвиток національної політики щодо забезпечення реалізації прав дітей з особливими освітніми потребами; розробку та впровадження національних програм із інклюзивною моделлю освіти.

Законодавчі акти, прийняті за останні два десятиліття, проголосили і регламентували ідею створення умов для розвитку та самореалізації особистості протягом усього життя. Відповідно до законодавчо-нормативної бази, концепції «Нової української школи» корекційно-розвитковий особистісний підхід спрямований на психологічний комфорт і вияв творчості в системі комплексної психолого-медико-соціальної підтримки дитини. Зокрема, аналіз змісту «Типової освітньої програми спеціальних закладів загальної середньої освіти I ступеня для дітей з особливими освітніми потребами» та «Типової освітньої програми для закладів загальної середньої освіти», технологічної освітньої галузі «Дизайн і технології» (1 клас, НУШ) проілюстрували необхідність розвитку дитини засобами предметно-перетворюючої діяльності; формування ключових, предметних проектно-технологічних компетентностей [3].

Аналіз роботи практиків дозволяє стверджувати, що оптимальна підтримка дитини з особливими освітніми потребами в індивідуально-адаптивній зоні реалізується постійно. Проте, недостатній рівень професійної компетентності педагогів освітнього закладу (відсутність розуміння механізму формування порушення; використання спеціальних засобів і методів в освітньому процесі тощо) ускладнює організацію життєдіяльності дитини з особливими освітніми потребами.

Отже, саме компетенції педагога збагачують життєвий досвід дитини; реабілітують її як особистість.

Аналіз наукових підходів Л. Малиновської, В. Наумова, В. Тименко наголошують на пріоритетності використання дизайн-освіти в роботі з дітьми початкових класів. Оскільки, дизайн розкриває складну взаємодію мистецтва і техніки; формує естетичне ставлення до дійсності та впливає на розвиток дитячої особистості в цілому [7].

Дизайн як педагогічний засіб освітньої діяльності дітей із ООП був предметом дослідження О. Чеботарьової. Вона визначила конструювання як один з видів дизайну, і довела важливість його впливу на дитину: «Саме у процесі цієї діяльності можна створити необхідні передумови щодо подальшого навчання дитини у спеціальній школі – уміння та бажання трудитися, виконувати завдання у відповідності до поставленої мети, доводити його до кінця, працювати поруч та разом з дорослими та однолітками, елементарно планувати роботу, розповідати про зміст виконаного тощо» [8, с. 263].

Аналіз наукових підходів конкретизує різноманітність засобів і методів, які забезпечують ефективність процесу формування в дітей з ООП творчих навичок і вмінь. Педагоги-практики наголошують на необхідності пошуку нових засобів, що забезпечують сформованість спеціальних компетенцій у дітей з особливими освітніми потребами.

Результативністю такого процесу – є здорова, вмотивована на успішне навчання дитина, здатна усвідомлювати почуте, критично оцінювати інформацію, брати на себе відповідальність.

Мета статті – охарактеризувати етнодизайн як засіб формування спеціальних компетенцій у дітей з ООП.

З огляду на предмет дослідження вважаємо за необхідне конкретизувати зміст поняття «компетенція». Компетенції (від лат. *competentia* і *compeo* – прагну; відповідаю, підходжу) – соціально закріплений освітній результат, що являє собою динамічну систему знань, умінь, навичок, здібностей, цінностей особистості [6, с. 191]. Компетенції поділяють на загальні, базові та спеціальні. Ядро загальних компетенцій утворюють адаптація, соціалізація, інтеграція в соціум і самореалізація особистості. Базові – це те, що потрібно всім дітям для особистого досягнення та розвитку, активної громадянської позиції, соціальної згуртованості та можливостей працевлаштування. Але найголовніша мета творчого підходу – це сформованість спеціальних компетенцій, таких знань і умінь, що дозволяють прискорити розвиток

загальної моторики дошкільника, сформувати сенсорні еталони, розвинути слухопросторове сприймання в процесі продуктивної діяльності дизайнерського змісту. Спеціальні компетенції – це найвищий рівень майстерності в одній галузі – в нашому випадку в сфері етнодизайну та дизайну – знань, умінь, розвитку здібностей, результатів і способів діяльності дитини.

Відтак, освітня технологія повинна бути спрямована на: збагачення життєвого досвіду дитини; формування умінь в процесі проектування дизайнерської діяльності; розвиток технічних прийомів роботи з різними матеріалами; оволодіння елементарною художньою майстерністю. Проаналізувавши типову освітню програму ми окреслили такі спеціальні компетенції: самостійний підбір дитиною конструкційних матеріалів і доцільний вибір технології для виготовлення виробу; обізнаність і вправність у процесі моделювання, конструювання та виготовлення виробу з готових елементів за допомогою дорослих; технологічність виконання простих операцій; збагачення мовлення дитини.

Отже, дизайн у формуванні спеціальних творчих компетенцій відіграє значну роль, через те, що саме дизайнерська діяльність містить у собі креативні ідеї, інтуїтивні акти, експериментування, що в сукупності й стимулюють прояв здібностей та потяг до творчості.

У процесі творчої діяльності дитини з особливими освітніми потребами посилюється відчуття власної особистісної цінності, активно будуються індивідуальні соціальні контакти, виникає відчуття внутрішнього контролю та порядку. Крім цього, творчість допомагає впоратися з внутрішніми труднощами, дозволяє дитині вийти зі стану затисненості, негативних переживань, які здаються непереборними для дитини.

З досвідом творчої діяльності пов'язано формування певних якостей особистості: гнучкості мислення, ініціативності, свободи мислення та суджень, несхожості інших, толерантності.

Саме через творчу, продуктивну працю діти з особливими освітніми потребами одержують можливість засвоювати матеріал в умовах інклюзивного навчання на базі загальноосвітніх навчальних закладів на основі відповідного застосування особистісно-орієнтованих методів [2]. Якщо ж говорити про етнодизайн, ми можемо прослідкувати його зосередженість на традиціях та звичаях українського народу, що дає змогу поглибити на уроках трудового навчання патріотичне виховання.

Також, етнодизайн має вплив на становлення етнокультурної ідентичності особистості, внаслідок чого дитина, уособлюючись з творами етнодизайну, переймає певні переконання, уявлення, норми поведінки тощо. Залучаючись до мистецтва свого народу, учень мимовільно приймає систему норм і цінностей його культури, засвоює його архетипи. Для першокласників спеціальних навчальних закладів – етнодизайн використовується як корекційно спрямований засіб. Завдяки використанню різних технік (ліплення, аплікації, конструювання різних виробів в національному стилі (народні

орнаменти, або моделювання розписів на опуклих предметах) в межах художньо-продуктивної діяльності з елементами дизайну або дизайнерської діяльності у дітей розвивається та коректується творче мислення, логіка та дрібна моторика, що в свою чергу впливає на загальний розвиток дитини, та поліпшує її психофізичний стан.

Етнодизайн, як народне мистецтво, сприяє орієнтації дітей на духовно-моральні цінності. Необхідною умовою в організації процесу орієнтації на духовно-моральні цінності дітей має бути робота щодо використання всього потенціалу народних культурних традицій, носіями яких є твори народного мистецтва.

Багатогранна діяльність дітей на заняттях з дизайну створює позитивні емоції. Діти активно входять у творчість, створюють цікаві індивідуальні та колективні роботи. Оволодіваючи основами зображення, у процесі освоєння різноманітних художніх матеріалів та технік діти не лише глибше та повніше пізнають дійсність, а й набувають життєво важливих умінь та навичок, необхідних для різноманітних сучасних професій. Така діяльність невідривно пов'язана з етнічною культурою нашого народу.

Етнодизайн зміцнює любов і повагу до рідної культури, грає значну роль у світі мистецтва, а й у науковому середовищі, оскільки етнодизайн сприймається як мистецтво, що ґрунтується на наукових дослідженнях. Це дозволяє нам використовувати його як засіб формування у дітей з ООП спеціальних вмінь та навичок у трудовій діяльності.

Перспективи майбутніх досліджень вбачаємо в розробці технології формування спеціальних компетенцій у дітей з особливими освітніми потребами засобами етнодизайну.

Список використаних джерел та літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) /Авт. Кол. Н. Гавриш, О. Брежнєва, О. Байер та ін. 2021р. URL: <https://ezavdnz.mcfrr.ua/book?bid=37876>
2. Гіренко Н. А. Спеціальна методика трудового навчання : навчальний посібник. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2020. 103 с.
3. Календарно-тематичне планування уроків з курсу «Дизайн і технології» у 1 класі НУШ за альбомом-посібником з трудового навчання «Маленький трудівничок» Л. Роговської до підручників за програмами О. Савченко та Р. Шияна. URL: <https://vseosvita.ua/library/kalendarno-tematiche-planuvanna-urokiv-z-kursu-dizajn-i-tehnologii-u-1-klasi-nus-za-albomom-posibnikom-z-trudovogo-navcanna-do-pidrucnikiv-za-programa-471252.html> (дата звернення: 29.01.2022).
4. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі: початкова ланка. Путівник для педагогів : навчально-методичний посібник. Київ, 2010. 96 с.
5. [Освіта дітей з особливими потребами: шляхи розбудови нової української школи \(психолого-педагогічний аспект\): науково-методичний посібник. Дніпро : ФОП Обласов В. А., 2019. 103 с.](#)
6. Сучасний психолого-педагогічний словник / за заг. ред. О. І. Шапран. Переяслав-Хмельницький (Київська область): Домбровська Я.М., 2016. – 473с
7. Тименко В. П. Початкова дизайн-освіта: теорія і практика формування конструктивних умінь особистості : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2009. 381 с.

8. Чеботарьова О. В. Розвиток пізнавальної діяльності дошкільників із розумовою відсталістю засобом конструювання. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія «Соціально-педагогічна»*. 2012. Вип. 21(2). С. 262–268. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkr_sp_2012_21\(2\)_39](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpkr_sp_2012_21(2)_39). (дата звернення: 29.01.2022).

Балабанова І.В.,
вихователь
(Житомирський ЦРД № 69)

ВИКОРИСТАННЯ МНЕМОТЕХНІКИ У РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Однією з невід'ємних складових навчально-виховного процесу в дитячому дошкільному закладі є навчання дітей мовленню. Слово відтворює світ всередині самої людини. І дуже важливо допомогти дитині якомога успішніше оволодіти цим. Щоб дитина прийшла до школи з добре розвиненим мовленням, треба з нею якомога частіше грати в те, що сприяє розвитку мовлення, мислення, фантазії.

Завдання розвитку зв'язного мовлення проходить червоною ниткою в організації життєдіяльності дітей дошкільного віку. Активізація зв'язного мовлення в дошкільному віці має надзвичайне значення для розвитку інтелекту та самосвідомості дитини, позитивно впливає на формування її важливих особистісних якостей таких, як комунікабельність, доброзичливість, ініціативність, креативність, компетентність. У новій редакції Базового компонента дошкільної освіти мовленевий розвиток виділено в самостійний напрям. Освітньому напрямі «Мовлення дитини.» є однією з основних і передбачає засвоєння дитиною культури мовлення і спілкування, елементарних правил користування мовленням в різних життєвих ситуаціях.

У Базовому компоненті представлені кінцеві результати культури мовленевого спілкування, також передбачені вимоги до організації предметного середовища і навчально-виховного процесу, що стосуються ефективності мовленевого розвитку дітей на різних вікових етапах, в установах різного типу і родині. «Базовий компонент» вимагає від дитини певного рівня мовленевої освіченості, тобто компетентності, передбачає навчання дітей різним видам мовленнєвої компетенції вже з раннього віку з тим, щоб до кінця дошкільного віку дитина засвоїла відповідні знання, вміння та навички, необхідні йому для спілкування.

Актуальність даної теми полягає в тому, що в соціумі дитина мало часу проводить у товаристві дорослих, а часто залишається на одинці з гаджетами, біля телевізора або зі своїми іграшками, рідко слухає розповіді і казки з вуст мами і тата.

Давно встановлено, що в дошкільному віці проявляються істотні відмінності в рівні мовлення дітей. Це показує і мій досвід педагогічної діяльності. Головним завданням розвитку зв'язного мовлення дитини є

вдосконалення монологічного мовлення. Це завдання вирішується через різні види мовленнєвої діяльності: переказ літературних творів, складання описових розповідей про предмети, об'єкти, явища природи, створення різних видів творчих оповідань, заучуванні віршів, а також складання розповідей по картині. Всі названі види мовленнєвої діяльності актуальні при роботі над розвитком зв'язного мовлення дітей. І, щоб досягти високих результатів, вирішила використовувати нетрадиційні форми роботи з дітьми з формування зв'язного мовлення.

Так як Базовий компонент сучасної дошкільної освіти спрямовує зусилля батьків і педагогів гнучко реагувати на сучасні соціокультурні запити сучасності, збагачувати знання дитини необхідною якісною інформацією, допомагати йому реалізувати свій природний потенціал. Завдання педагога організувати освітній простір дошкільника на основі інтегрованого підходу активізації уваги, пам'яті, мислення та зв'язного мовлення за допомогою ігрової діяльності. Саме ігрова діяльність спонукає дітей зв'язно, послідовно, розповідати про різні події, а завдання педагога – допомогти дитині граматично правильно викладати свої думки.

В педагогічні практики відомо безліч факторів, які активізують зв'язного мовлення дитини дошкільного віку. Одним з таких факторів, на думку С.Л.Рубинштейна, А.М.Леушіної, Л.В.Ельконіна та ін. - наочність. Розгляд картин, предметів допомагає називати дітям предмети, їх характерні ознаки.

В якості другого допоміжного фактора можна виділити створення плану висловлювання, на значущість якого неодноразово вказував відомий психолог Л.С.Виготський. Він відзначав важливість послідовного розміщення в попередній схемою всіх конкретних елементів висловлювання. К. Д. Ушинський писав: «Учіть дитину яким-небудь невідомим йому п'яти словами - він буде довго і марно мучитися, але зв'яжіть двадцять таких слів з картинками, і він засвоїть на льоту».

Тому, взявши в основу думку великих педагогів, побачивши ефективність наочного матеріалу, користуючись готовими схемами педагогів, але змінюючи й удосконалюючи їх по-своєму, придумуючи свої схеми, я в перебігу декількох років у своїй роботі з навчання дітей зв'язного мовлення використовую прийоми мнемотехніки.

Мнемоніка, або мнемотехніка - система різних прийомів, що забезпечують успішне запам'ятовування, збереження і відтворення інформацій, знань про особливості об'єктів природи, про навколишній світ, ефективне запам'ятовування структури розповіді, і, звичайно, розвиток мови. Діти, які володіють засобами наочного моделювання, здатні самостійно розвивати мовлення в процесі спілкування і навчання.

Використання мнемотехніки є досить цікавим, пізнавальним і ефективним напрямком не тільки в розвитку дітей, а й у вдосконаленні можливостей дорослих, стає актуальним, так як полегшує дітям оволодіння зв'язним мовленням, збільшує об'єм пам'яті і в цілому розвиває мовленнєву

діяльність, дозволяє дитяті узагальнити свій безпосередній досвід.. В цьому переконують праці науковців Л.Венгера, А.В.Запорожца, Ж.Піаже і інших, які доводять, що головний напрям розвитку образного мислення, уяви, пам'яті полягає в опануванні дитиною здібностям, які спонукають до взаємозамінювання і просторового моделювання. Завдяки мнемотехніки в дитини підвищується здатність до навчання будь-яких дисциплін і дає можливість не відставати від технічного прогресу. Мнемотехніка – це процес засвоєння нової інформації за допомогою спеціальних методів і прийомів. Це нова освітня технологія, що допомагає кожній дитині комфортно та легко здобувати знання у будь-якому віці.

Прийоми мнемотехніки полегшують дітям запам'ятовуванню нової інформації та збільшують обсяг пам'яті шляхом утворення додаткових асоціацій.Адже доведено, що в дошкільному віці переважає наочно-образна пам'ять, і запам'ятовування носить в основному мимовільний характер з дивною фотографічною властивістю . Зоровий образ, що зберігається в дитини після прослухування, що супроводиться переглядом малюнків (дія мимовільної уваги і мимовільної зорової пам'яті), дозволяє значно швидше пригадати вірш. Опора на малюнки під час вивчення вірша напам'ять, має практичне значення.

Мнемотехнічні прийоми допомагають дисциплінувати дітей, навчити їх основним нормам і правилам поведінки. Так, наші діти знають правила поведіння в дитячому садочку, в громадських місцях, на природі, правила гігієни, намагаються дотримуватись їх в іграх, повсякденній діяльності. В роботі з дітьми ми використовуємо такі мнемотехнічні прийоми: аналогія, трансформація, піктограми, фонетичної асоціації, цифрообрази, тлумачення, зв'язування, сюжет, логічні запитання, уособлення, небилиця, нумерація та інші.

Мнемотаблиці-схеми служать дидактичним матеріалом в моїй роботі по розвитку зв'язної мови дітей. Мнемотаблиця – це схема, в яку закладена певна інформація. Для дітей молодшого і середнього дошкільного віку необхідно давати кольорові мнемотаблиці, оскільки у дітей залишаються в пам'яті окремі образи: курча – жовтого кольору, мишка сіра, ялиночка зелена. Потрібно відзначити, якщо ви зробили, наприклад вовка – зображенням зубів, тоді це повинно бути впродовж всього вікового періоду. З переходом в іншу групу можна ускладнити або замінити іншою графічною заставкою.

Дана технологія базується на уявленні про складну і активну природу процесів запам'ятовування, що спираються у людини на цілий ряд спільно працюючих апаратів мозкової кори, вона відкриває широкі можливості для ефективнішого заучування дітьми віршованого тексту, навіть, що особливо важливе, дітьми з проблемами в розвитку; формує уяву, розуміння того, що чуєш; здатність зберігати в пам'яті інформацію, що поступила; розвиває образне мислення, творчі здібності дітей, зорову пам'ять.

Відмінні особливості технології:

- має чітке теоретичне і експериментальне обґрунтування;

- прийоми запам'ятовування індивідуалізовані;
- широко використовуються образні коди, що забезпечують швидке запам'ятовування;
- введено поняття "Навик запам'ятовування" і розроблена точна система контролю навичку запам'ятовування.

Мнемотехніка допомагає розвивати:

- асоціативне мислення
- зорову і слухову пам'ять
- зорова і слухова увага
- уява.

Мета вчення:

- розвиток зв'язної мови;
- перетворення абстрактних символів в образи (перекодувало інформації);
- розвиток дрібної моторики рук;
- розвиток основних психічних процесів – пам'яті, уваги, образного мислення;
- допомагає опанування прийомів роботи з мнемотаблицями і скорочує час вчення.

Попередня робота:

- напрацювання словника (іменники, прикметники, дієслова);
- роздавальний матеріал;
- обговорення з дітьми проведених спостережень за явищами природи, навколишнім світом;
- вибір прийомів, за допомогою яких можна зацікавити дітей.

Мнемотаблиці використовуються для:

- збагачення словарного запасу,
- при вченні складанню розповідей,
- при переказах художньої літератури,
- при заучуванні віршів.

Методика роботи з різними видами мнемотаблиць.

ВІРШІ.

Мнемотаблиці особливо ефективні при розучуванні віршів. Використання опорних малюнків для навчання заучування віршів захоплює дітей, перетворює заняття в гру. У дошкільному віці переважає наочно - образна пам'ять, і запам'ятовування носить в основному мимовільний характер. Зоровий же образ, що зберігся у дитини після прослуховування, супроводжується переглядом малюнків, дозволяє значно швидше запам'ятати текст.

Етапи роботи над віршем:

1. Дорослий виразно читає вірш.
2. Повідомляє, що цей вірш дитина буде вчити напам'ять. Потім ще раз читає вірш з опорою на мнемотаблицю.

3. Дорослий ставить запитання з змісту вірші, допомагаючи дитині усвідомити основну думку.

4. Дорослий з'ясовує, які слова незрозумілі дитині, пояснює їх в доступній для дитини формі.

5. Потім читає окремо кожен рядок вірша. Дитина повторює її з опорою на мнемотаблицю.

6. Дитина розповідає вірш з опорою на мнемотаблицю.

ЗАГАДКИ.

При відгадуванні загадок діти вчаться за допомогою ознак, визначати об'єкт. На початкових етапах навчання педагог детально коментує кожен малюнок. На наступному етапі дітям пропонується розглянути зашифровані листи, здогадатися, який предмет там захований, і пояснити, як вони вгадали об'єкт самостійно. Діти старшого дошкільного віку складають свої «мнемозагадки» і загадують їх іншим дітям.

ПЕРЕКАЗИ

Переказам належить особлива роль у формуванні зв'язного мовлення. Тут удосконалюється структура мови, її виразність, вміння будувати речення. І якщо переказувати за допомогою мнемотаблиць, коли діти бачать всіх дійових осіб, то свою увагу дитина вже концентрує на правильній побудові пропозицій, на відтворенні у своїй мові необхідних виразів.

Етапи роботи над текстом при переказі:

1. Дорослий пояснює дитині зміст важких слів. Дитина повторює їх.

2. Читання тексту дорослим з демонстрацією сюжетної картинки.

3. Бесіда за змістом тексту.

4. Повторне читання тексту дорослим з установкою на переказ з опорою на мнемотаблицю.

5. Переказ розповіді з опорою на мнемотаблицю.

ОПISOBA POЗПОВІДЬ.

Це найбільш важкий вид монологічного мовлення. Опис задіє всі психічні функції (сприйняття, пам'ять, увага, мислення). Щоб описати предмет, його треба усвідомити, а свідомість - це аналіз. Що дитині дуже важко. Вважаю, що тут важливо навчити дитину спочатку виділяти ознаки предмета.

Заняття з навчання опису надають різносторонню дію на пізнавальний розвиток дітей і формування їх мовленевої та мисленевої діяльності, сприяє активізації зорового, мовнослухового і тактильного сприйняття, пам'яті, уваги, спостережливості. У процесі складання описового оповідання діти вчаться виділяти і зіставляти істотні ознаки предмета, об'єднувати окремі висловлювання в зв'язне послідовне повідомлення.

При навчанні дітей старшого дошкільного віку опису предметів вирішуються такі основні завдання:

- Розвиток вміння виділяти суттєві ознаки і основні частини (деталі) предметів.

- Формування узагальнених уявлень про правила побудови оповідання-опису предмета.

• Оволодіння мовними засобами, необхідними для складання описового оповідання.

Складанню розгорнутих оповідань-описів проводяться підготовчі вправи. 1) Підготовчі вправи

- а) Вправи на розвиток сенсорного сприйняття.
- б) Уточнення значення категорій колір, форма, розмір, величина.
- в) Актуалізація та уточнення відповідного словника прикметників.
- г) Вправи на впізнавання предмета за його описом.

2) Складання розгорнутих оповідань-описів

Для складання розгорнутих оповідань-описів використовується спеціально розроблена універсальна мнемосхема.

1. Перша частина схеми містить інформацію про назву предмета (?) Тобто, побачивши в квадратику знак питання дитина повинна назвати предмет, який буде описувати. (Наприклад: «Це лимон».)

2. Другий квадратик таблиці несе інформацію про колір предмета (абстрактні фігури «плями» різного кольору). Побачивши цю клітинку, дитина повинна сказати, якого кольору його предмет (Лимон жовтого кольору.)

3. Третя клітина несе інформацію про форму предмета (геометричні фігури: коло, овал, квадрат, трикутник). Побачивши цю клітинку, дитина називає форму свого предмета (За формою лимон овальний.) Або частини, з яких він складається.

4. Четверта клітина несе інформацію про розмір предмета (великий і маленький круг). Побачивши цю клітинку, дитина повинна сказати, якого розміру цей предмет (Лимон невеликого розміру.)

5. П'ята клітина містить інформацію про те, з чого зроблений предмет або який він на смак (контур предмета, всередині контуру знак питання). На смак лимон кислий.

6. Шоста клітина містить інформацію про те, як цей предмет використовують (рука). Побачивши цю піктограму, дитина повинна сказати, як використовують цей предмет, що з ним можна зробити (З лимонів роблять сік, а ще з ним п'ють чай).

Після проведення підготовчої роботи, діти знайомляться з універсальною мнемосхемою і конкретним змістом кожної піктограми. Після цього переходять до складання колективних оповідань-описів. Кожній дитині видається предмет або картинка (предмети повинні бути з однієї тематичної груп: фрукти, іграшки, посуд і т.д.). У вихователя також є предмет для опису. Вихователь показує предмет дітям і розкриває зміст першої піктограми. Діти по ланцюжку роблять теж саме. (Це лимон. Це яблуко. Це апельсин. Це груша.) Потім, вихователь розкриває зміст другої піктограми, діти повторюють відповідь вихователя щодо свого предмета (Лимон жовтого кольору. Яблуко червоного кольору. Апельсин помаранчевого кольору. Груша жовтого кольору). Так послідовно розкривається зміст кожної мнемосхеми.

Такий зразок дає дітям узагальнене уявлення про структуру висловлювання-опису та орієнтує їх на фразові відповіді.

Після того, як дітьми буде засвоєно конкретний зміст кожної піктограми, можна переходити до самостійного складання дітьми оповідань-описів. Дитина, отримавши предмет для опису, самостійно складає описовий розповідь, спираючись на мнемосхему.

В ході занять з навчання складання оповідань-описів діти повинні засвоїти певну схему висловлювання-опису на основі формування уявлень про основні структурних частинах описового тексту.

На заняттях я вчу не тільки розповідати за картинним планом, але вчимо і його позначати графічно. Так, дітям дається чистий аркуш, розділений на декілька клітин (бланк-мнемотабліця). Вихователь на дошці по одному полю заповнює порожні клітки мнемотабліці. Діти малюють на власних бланках. Таким чином, кожна дитина в ході заняття заповнює свою власну мнемотабліцю, за допомогою якої він має можливість скласти розповідь-опис про будь-якому іншому предметі по даної лексичної темі.

Наочна схема виступає в якості плану мовного висловлювання. Дитина знає, з чого він повинен почати, ніж продовжити і уточнити свою розповідь, а також як його завершити. Це досягається використанням певних символів, що позначають різні ознаки предметів.

Наприклад:

- колір - діти малюють колірні плями;
- форма - діти називають яку форму має сам предмет або його частини;
- величина - діти малюють два предмети контрастною величини;
- людина - для чого об'єкт потрібен людині, і яким чином людина про нього піклується (якщо це жива істота або рослина) або як людина використовує його (якщо це неживий предмет);
- контур з деталей предмета - позначаються деталі предмета, дитина повинна назвати, з яких деталей складається предмет;
- рука - які дії вчиняють з цим предметом, що можна приготувати, наприклад, з яблук можна зварити яблучний компот, варення, спекти яблучний пиріг;
- знак питання - назва предмета чи об'єкта.
- знак оклику - емоції і почуття, які викликає цей предмет.

ТВОРЧІ РОЗПОВІДІ.

Пропозиція придумати розповідь або казку діти зазвичай зустрічають радісно. Але щоб творчі розповіді дітей були логічно побудовані, істотну допомогу надають мнемотабліці.

Під творчими розповідями розуміють придумані дітьми розповіді з самостійним вибором змісту (ситуацій, дій, образів), логічно побудованим сюжетом, наділеним в відповідну словесну форму (А.М. Бородич, Л.П. Федоренко, В.П. Глухів).

Навчання творчому розповіданню відіграє важливу роль у розвитку словеснологічного мислення, представляючи великі можливості для самостійного вираження дитиною своїх думок, усвідомленого відображення в мові різноманітних зв'язків і відносин між предметами і явищами, сприяє

активізації знань і уявлень про навколишній. Творчий розповідь максимально наближає дитини до того рівня монологічного мовлення, який буде потрібно йому для переходу до нової провідної (навчальної) діяльності. До основних видів розповідання з елементами творчості відносяться придумування продовження та завершення розповіді, складання розповіді на запропоновану тему.

При навчанні дітей старшого дошкільного віку складанню оповідань з елементами творчості вирішуються такі основні завдання:

- Формування вміння складати план майбутнього оповідання.
- Актуалізація наявних у дітей знань і уявлень про навколишній.
- Розвиток словесно-логічного мислення.
- Розвиток відтворює і творчої уяви.

Складання творчої розповіді передбачає вміння зв'язно і послідовно відображати в мові ті чи інші події, а також наявність у дітей уявлень про деякі правила побудови розповіді-повідомлення. У зв'язку з цим навчання дітей складання творчих розповідей здійснюється на завершальних етапах роботи з формування зв'язного монологічного мовлення.

Однак в якості підготовчої роботи рекомендується включення творчих завдань в структуру занять на більш ранніх етапах корекційної роботи. Нижче пропонуються види творчих завдань, що включаються в заняття з навчання різним видам розповідання:

- Творчий переказ з введенням в сюжетну дію нових дійових осіб.
- Складання переказу від першої особи.
- Складання сюжетного оповідання на основі розповіді-опису.
- Виконання ілюстрації на тему переказує твори з наступним складанням розповіді по виконаному малюнку.

• Використання ігрових ситуацій при складанні описових розповідей («Магазин», «Пропала собачка»).

Робота з навчання складанню продовження розповіді будується наступним чином:

1. Вихователь читає дітям початок оповідання.
2. У питально-відповідної формі проводиться розбір змісту оповідання.
3. Спільно з дітьми складається мнемосхема розповіді. Остання осередок мнемосхеми представлена у вигляді питання (?).
4. Текст читається ще раз з опорою на мнемотаблицю.
5. Пропонується кілька варіантів можливого продовження у відповідність з даною сюжетної ситуацією.
6. Придумування продовження розповіді дітьми по одному із запропонованих варіантів.
7. Аналіз дитячих оповідань.

Навчання складання оповідань на задану тему є найбільш складним і проводиться на заключному етапі роботи.

У структуру занять з навчання складання оповідання на задану тему рекомендується включати наступні компоненти:

1. Бесіда - обговорення запропонованої теми (актуалізація та уточнення наявних проблем дітей поглядів, пов'язаних з темою оповідання).

2. «Напрямні» вказівки до складання оповідань (діти повинні визначити місце, час дії, основних персонажів; дається установка, як можна почати розповідь).

3. Колективне складання мнемосхеми майбутнього оповідання (крейдою на дошці або з використанням спеціальних заготовок)

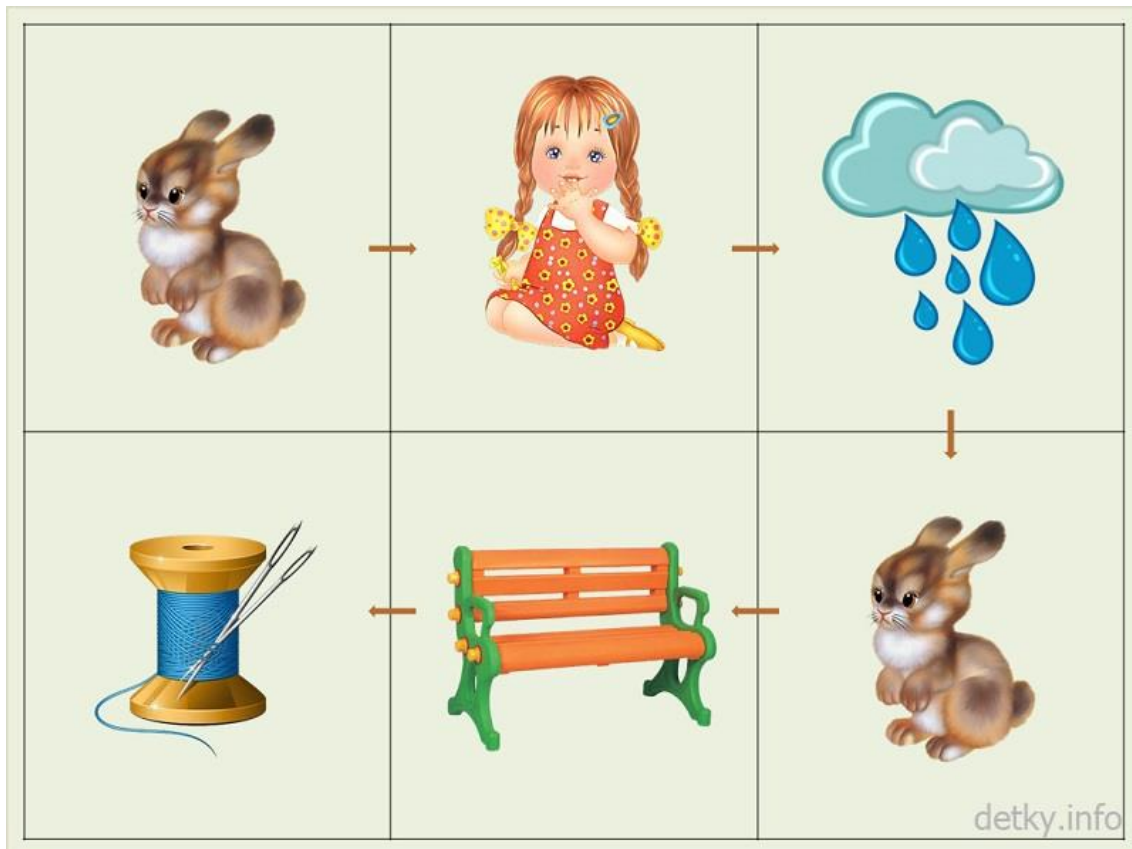
У роботі враховувати наступні принципи:

1. Принцип творчого навчання і виховання: максимальна реалізація творчих можливостей дитини.

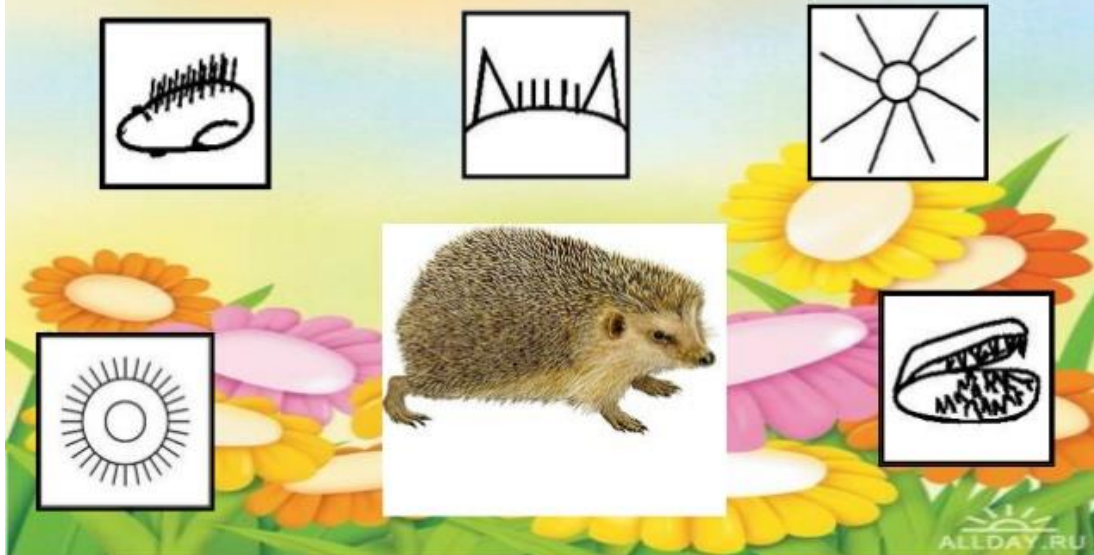
2. Принцип доступності: запропонований матеріал за рівнем складності, доступний розумінню дитини.

3. Принцип особистісної орієнтації: особистість кожної дитини є цінністю в процесі виховання.

4. Принцип: врахування вікових та індивідуальних особливостей, задатків, можливостей дітей.

З метою розвитку асоціативного мислення та креативності проводжу дидактичну гру «Знайди друдл, який розповідає про...(живу істоту, посуд, меблі, тощо)» У цій грі даю дітям набір друдлів і пропоную серед них знайти ті, що нагадують живу істоту (меблі, одяг, посуд, тощо)

<i>Платон Воронько</i>		КІТ НЕ ЗНАВ	
 Падав	 сніг	 на поріг,	 кіт
 зліпив собі	 пиріг.	 Поки смажив,	 поки пік,
 а пиріг	 водою	 стік.	 Кіт
 не знав,	 що на пиріг	 треба тісто,	 а не сніг.

Галина Демченко

ПО СНІЖКУ

 <p>Прийшла</p>	 <p>Баба</p>	 <p>Снігова,</p>	 <p>та прийшла не сама.</p>	 <p>Привела з собою</p>
 <p>діда</p>	 <p>з бородою –</p>	 <p>довгою,</p>	 <p>пухнастою,</p>	 <p>білою,</p>
 <p>сріблястою.</p>	 <p>Дідуся</p>	 <p>Морозом звати.</p>	 <p>З ним малі</p>	 <p>морозенята.</p>
 <p>По сніжку</p>	 <p>гуляють,</p>	 <p>діток</p>	 <p>забавляють.</p>	

Марія Познанська

СНІГ ІДЕ

 <p>Тихо, тихо</p>	 <p>сніг</p>	 <p>іде,</p>	 <p>білий</p>	 <p>сніг,</p>
 <p>лапатай;</p>	 <p>ми у двір скоріш</p>	 <p>підем,</p>	 <p>візьмемо</p>	 <p>лопати.</p>
 <p>Ми прокинем</p>	 <p>зранку</p>	 <p>стежку</p>	 <p>біля ганку.</p>	 <p>Вийде</p>
 <p>мама</p>	 <p>з хати</p>	 <p>і почне питати:</p>	 <p>хто ж це так доріжку</p>	 <p>вміє прокидати?</p>

ivach.blogspot.com

ivach.blogspot.com

Методичні рекомендації, щодо розвитку зв'язного мовлення.

1. Активно використовуйте предметну збагаченість середовища (просторово-часова модель до твору, схеми - опису, умовні заступники, різні види театрів);

2. Давайте можливість дітям використовувати всі образи креативної поведінки (пантомімічні етюди за змістом тексту, ігри - драматизації);

3. Застосовуйте мнговаріативність мовленевих засобів (прислів'я, фразеологічні звороти, скоромовки, метафоричні загадки);

4. Використовуйте моделювання як ефективний метод навчання дітей розповіді, а моделі як дидактичний засіб.

Перспектива роботи на майбутнє:

1. Формування уявлень про структурні одиниці мовної системи. Використовувати метод моделювання не тільки для розвитку зв'язного мовлення, а і як метод навчання дошкільнят грамоті, розроблений Д. Б. Ельконіним і Л.Е.Журовою, який передбачає побудову і використання наочної схеми звукового складу слова.

2. Формування лексико - граматичних категорій за допомогою мнемотаблиць.

3. Підбір, виготовлення і використання інтерактивних ігор.

Висновки

Працюючи над розробкою системи використання прийомів мнемотехніки, я зрозуміла, що використання традиційних прийомів не приносило ні яких результатів: діти важко запам'ятовувати вірші, переказ давався важко, описові розповіді викликали великі труднощі, від

багаторазового повторення навіть чудовий текст можна розлюбити назавжди, та до того ж подібне повторення експлуатувало лише слухову пам'ять.

Дітям важко повноцінно відтворити віршований текст, переказати текст дотримуючись послідовності, скласти описову розповідь. Після використання мнемотаблиць і замальовок дітьми умовної схеми результат покращився.

Практика використання даного досвіду в системі роботи показала значні позитивні зміни, що дозволяють говорити про доцільність використання даного досвіду в роботі. Завдяки використанню мнемотехніки, цілеспрямованій роботі, а також високим компенсаторним можливостям дітей, планка сформованості їх зв'язного мовлення в дітей піднялася значно високо, результати покращилися.

Динамічні спостереження, порівняльний аналіз стану зв'язного мовлення, моніторингові дослідження показали, що використання прийомів мнемотехніки в системі при роботі над зв'язним мовленням дітей дошкільного віку значно збільшує відсоток показників інформативності та зв'язності мовлення, покращує розуміння мови, зменшує кількість граматичних та лексичних помилок. Доцільність використання мнемотаблиць при формуванні зв'язного мовлення у дітей дошкільного віку очевидна, тому що в процесі активно задіяні обидва. Використання мнемотехніки у своїй роботі довело, що дійсно ця методика сприяє і допомагає дітям навчитися класифікувати предмети, розвивати мовлення, зореве сприйняття, образне і логічне мислення, увагу, спостережливість, інтерес до навколишнього світу, навички самоперевірки. Підсумки діагностики рівнів розвитку зв'язного мовлення.

Список використаних джерел

1. . Базовий компонент дошкільної освіти / наук. керівник: А.М. Богуш, дійсн. член НАПН України, проф., д-р пед. наук; авт. кол-в: А.М. Богуш, Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.В. Гавриш, О.П. Долинна, Т. С. Ільченко, О.В. Коваленко, Г.М. Лисенко, М.А. Машовець, О.В. Низковська, Т.В. Панасюк, Т.О. Піроженко, Т.І. Поніманська, О.Д. Сідельніковата, А.С. Шевчук, Л.Ю. Якименко. – К.: Вид-во МОНМС України, 2012. – 26 с.
2. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика : теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах / за ред. А. М. Богуш. – Вид. 2-ге, допов. / А.М. Богуш, Н.В. Гавриш. – К. : Слово, 2011. – 704 с.
3. Макаренко С.І. Особливості становлення процесу розуміння значення слів на початковому етапі розвитку дітей / С. І. Макаренко // Педагогічні науки. – Вип. 50. – Ч. 1. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2008. – С. 201 – 206.
4. Омельченко Л.В. Використання прийомів мнемотехніки у розвитку зв'язного мовлення / Логопед. 2008. №4. С.102-115.
5. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О.І. Білан, Л.М. Возна, О.Л. Максименко та ін. – Тернопіль : Мандрівець, 2012. – 264 с.
6. 4. Трифонова О. Реалізація ідей А. М. Богуш у вихованні звукової культури мовлення в дошкільників / О. Трифонова // Дошкільна освіта. – 2004. – № 4. – С. 27 – 32.
7. Ткаченко Т.А. Використання схем при складанні описових розповідей / Дошкільне виховання.1990. №10. С.16-21.

Берегова Наталія Петрівна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки
(Хмельницький національний університет)

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Міжособистісні відносини молодших школярів є актуальною проблемою сьогодення. Сучасні дослідники цієї проблематики вважають цей віковий період як один із найскладніших у житті дитини, адже перехід від дошкільного дитинства до шкільного періоду характеризується стрімкими змінами місця дитини в її суспільних відносинах зокрема та способі життя загалом. Міжособистісні взаємини при цьому є одним із факторів, що впливає на розвиток особистості та відіграє важливу роль у забезпеченні повноцінного спілкування дорослого і дитини, а також дітей між собою.

Мета статті, яка становить складову нашого дослідження, – вивчити проблему розвитку комунікабельності молодших школярів; проаналізувати поняття «комунікативні уміння»; проаналізувати форми і методи розвитку комунікативних умінь в молодшому шкільному віці.

Проблему спілкування вивчали І.Д.Бех, О.О.Бодальов, О.Ф.Бондаренко, О.В.Запорожець, Я.Л.Коломинський, О.О.Леонтєв, М.І. Лісіна, О.В.Пісарєва, В.В.Рубцов, Т.С.Яценко. Важливість комунікативно-мовленнєвого розвитку у процесі становлення особистості та індивідуальності дитини обґрунтували у своїх працях Г.М.Андрєєва, А.М.Богущ, Н.М.Дятленко, Г.І.Капселя, О.Л.Кононко, С.В.Корницька, К.Л.Крутій, В.У.Кузьменко, Т.О.Піроженко, Ю.О.Приходько, Т.О.Рєпіна, А.Г. Рузьська та ін. [9, с. 34].

У Концепції загальної середньої освіти зазначається, що «освітніми результатами початкової школи є повноцінні мовленнєві, читацькі уміння і навички...». Як бачимо, на першому місці серед інших умінь і навичок, яких повинні набути молодші школярі за час навчання у початковій школі, є комунікативні. Це ще раз свідчить про те, що комунікативний розвиток був і залишається важливою умовою наступності в безперервному навчанні [6, с. 71].

Мета освіти - формування особистості, яка буде здатна отримувати глибокі знання, професійні навички, вільно орієнтуватися, самореалізовуватися, саморозвиватися і самостійно приймати правильні, морально-відповідальні рішення в умовах мінливого світу. Першочерговими завданнями педагога є формування полікультурної, інтелектуальної, фізично здорової особистості, яка володіє розвинутими почуттями, пізнавальними потребами і діяльнісними якостями, а саме, визначивши в них три пріоритетних якості - компетентність, комунікабельність, психологічну стійкість.

Дитина завжди перебуває в контакті з іншим партнером – реальним, уявним, обраним, нав'язаним тощо. Інваріантними складниками спілкування є такі компоненти, як партнери-учасники, ситуація, завдання. Варіативність же пов'язана з характеристиками самих складників – партнерів у спілкуванні, ситуацій, мети спілкування. Тому комунікабельність передбачає розвиток умінь адекватної самооцінки, орієнтації людини в самій собі – власному потенціалі, потенціалі партнера, у ситуації й завданні.

Як показали роботи Л.С.Виготського, А.Н.Леонтьєва, А.Р.Лурія та інших вчених, людські форми поведінки, мовлення, психічні функції і властивості не даються дитині при народженні. Вони формуються під вирішальним впливом ціленаправленого виховання і навчання, умов життя дитини в соціумі [3, с. 126].

Комунікабельність не є винятком, вона формується в процесі життя й діяльності людини в соціальній групі. Передумови розвитку комунікабельності в темпераменті, особливості якого ми отримуємо у спадок від обох батьків, фундамент комунікабельності закладається в перші роки життя дитини батьками, вихователями, вчителями. Головні ж основи розвитку здібностей людини до спілкування формуються в шкільні роки. Вже в початковій школі дитина намагається впливати на однолітків і дорослих в принципово нових формах у порівнянні з дошкільним віком. Цьому сприяє еволюція дитячих вмінь та навичок комунікабельності, компетентності та навичок партнерської орієнтації.

Комунікація як діяльність потребує розвитку автоматизованих навичок, творчих мовленнєвих вмінь та «відчуття мови». Безумовно, знання, особливо лексичні, граматичні, фонетичні, становлять основу, з якої розвиваються навички цієї діяльності. Ці знання дитина одержує ще в дошкільному навчальному закладі та початковій школі.

Комунікативні вміння - це освоєні дітьми способи виконання дій в процесі спілкування, що залежать від сформованості у них комунікативних мотивів, потреб, ціннісних орієнтацій і забезпечують їм умови для особистісного розвитку, соціальної адаптації, самостійної комунікативної діяльності на основі суб'єкт- суб'єктних взаємовідносин [5, с. 77].

Діти молодшого шкільного віку в процесі шкільного навчання поступово оволодівають наступними комунікативно-мовленнєвими вміннями: уміння ставити запитання, висловлюючи подив, сумнів, уточнення, здогадку, передбачення; уміння констатувати, виражаючи погодження, підтвердження, судження, наслідок, посилення, обіцянку; уміння заперечувати, висловлюючи відмову, заперечення, непогодження; уміння спонукати до дії, висловлюючи прохання, запрошення, наказ, пропозицію, побажання. До цього слід додати основні комунікативні ознаки мовлення: правильність, чистота, точність, логічність, виразність, образність, доступність, дієвість, доцільність.

Оскільки спілкування - це певна взаємодія, в ході якої відбувається обмін інформацією з метою налагодження відносин і об'єднання зусиль для досягнення загального результату. дуже важливо розвивати у дитини високі

форми спілкування з дорослими і однолітками, що складає передумову формування нового типу взаємовідношення між вчителем і учнем, між однокласниками.

З перших днів перебування в школі дитина включається в процес міжособистісної взаємодії з однокласниками і вчителем. Протягом молодшого шкільного віку ця взаємодія має певну динаміку і закономірність розвитку. У період адаптації до школи спілкування з однокласниками, як правило, відступає у першокласників на другий план перед великою кількістю нових шкільних вражень. Контакт між собою діти здійснюють за допомогою педагога [2, с. 151].

Досвід використання ігрових методик, що є у вітчизняній і зарубіжній школі доводить, що розвивати комунікативні уміння і соціальну поведінку доцільно в процесі сюжетно-рольової гри як найбільш точній і доступній моделі спілкування молодших школярів.

У основу такої гри встановлений процес рольового спілкування учнів відповідно до розподілених між ними ролей і наявності комунікативної ігрової ситуації, об'єднуючої ігровий матеріал [4, с. 82].

Ігрові технології сприяють розвитку комунікативних умінь, учбовий процес перетворюється в цікаву діяльність, викликаючи величезний емоційний сплеск у молодших школярів, що дозволяє активізувати дітей, підтримуючи їх інтерес, розвиває їх мову, поповнюючи їх словниковий запас, примушуючи їх коректно і уважно відноситися один до одного.

Завданням педагога, що формує комунікативну культуру, є встановлення дружніх зв'язків у дітей, розвиток у них інтересу до того, що відбувається, створення атмосфери доброзичливості, взаємної поваги і довір'я, поступливості і разом з тим ініціативності. Для досягнення цього, доцільнішою є організація роботи з малими групами. Така робота менш утомлива для дітей, оскільки вони знаходяться в більш тісному контакті між собою.

Робота в групі допомагає дитині осмислити учбові дії, забезпечує виникнення між дітьми доброзичливих відносин, дозволяє дати учням емоційну і змістовну підтримку, викликає почуття захищеності, і навіть самі боязкі і тривожні діти долають страх і включаються в спільну роботу класу.

Необхідно заохочувати дітей висловлювати свою точку зору, а також виховувати у них уміння слухати інших людей і терпимо відноситися до їх думки. Вирішальна роль в цьому належить вчителю, який повинен давати мовні зразки і надавати учням допомогу у веденні дискусії, суперечок, приведенні аргументів і т. д.

Діти вчать: відстоювати свою думку; представляти роботу групи; дискутувати; слухати уважно один одну; уміння задавати питання; вислухувати іншого.

Ефективною у розвитку комунікативних умінь молодших школярів є, також, проектна діяльність. Проектна діяльність - це спільна учбово-пізнавальна, творча діяльність учнів, що має загальну мету, узгоджені методи

і способи, направлені на досягнення загального результату. Використання методу проектів підвищує пізнавальну активність школярів, сприяє розширенню кругозору учнів, сприяє отриманню більш глибоких знань, розвиває усну і письмову мову, уміння творчо мислити. Даний метод є ефективним засобом підвищення самостійності високомотивованих учнів. Учні виступають на шкільних конференціях, представляючи захист своєї роботи [9, с. 93].

Внаслідок роботи над проектом учні навчаються: діалогічній формі комунікації; враховувати різні думки і прагнути до координації різних позицій в співпраці; формулювати власну думку і позицію; домовлятися і приходити до загального рішення в спільній діяльності, в тому числі в ситуації зіткнення інтересів; задавати питання; використовувати мову для регуляції своєї дії.

Використання форм і методів, що забезпечують включення дітей в діяльність комунікативної спрямованості, досягається шляхом поетапного формування комунікативних умінь школярів, на основі розширення їх комунікативних знань, мотивів, потреб і комунікативної діяльності, що поступово ускладнюється.

Таким чином, молодший шкільний вік - це оптимальний період активного навчання соціальної поведінці, мистецтву спілкування між дітьми різної статі, засвоєння комунікативних і мовних умінь, способів розрізнення соціальних ситуацій. Протягом цього періоду на якісно новому рівні реалізовується потенціал розвитку дитини як активного суб'єкта, що пізнає навколишній світ і самого себе, що придбаває власний досвід дії в цьому світі. Його власна поведінка характеризується наявністю сформованої сфери пізнавальних мотивів і інтересів, внутрішнього плану дій, здатністю погоджувати свої дії з однолітками, регулюючи свої дії з суспільними нормами поведінки, здібністю до досить адекватної оцінки результатів власної діяльності і своїх можливостей.

Спілкування можна вважати основною соціальною потребою в становленні повноцінної особистості. Психологи переконують, що воно є вродженою здатністю людини, із якою пов'язані майже всі суспільні процеси. Із цим важко не погодитися, як і з тим, що дана потреба найяскравіше проявляється саме в молодшому шкільному віці, змушуючи дитину шукати емоційного контакту не лише із дітьми та однолітками, а й із дорослими, які її оточують. При цьому діти вже починають усвідомлювати те, що ці контакти не завжди можуть бути позитивними [1, с. 103].

Від того моменту, коли дитина потрапила в групу однолітків, її індивідуальний розвиток уже не можна розглядати та вивчати поза стосунками з іншими членами колективу. Саме на основі досвіду спілкування з друзями закладаються основи моральних якостей особистості. Розвиток та поглиблення потреби в спілкуванні яскраво проявляється в молодших школярів у тому, що з кожним днем стосунки між ними стають більш стійкими. Уперше виникає дружба, значення якої у цьому віці – беззаперечне.

Таким чином, взаємовідносини між молодшими школярами – актуальна психолого-педагогічна проблема і для її розв'язання передусім варто пам'ятати, що взаємовідносини між дітьми в шкільному колективі слід розглядати як цілісну систему, з притаманною їй внутрішньою структурою й динамікою розвитку, в якій неабияка роль відведена педагогові та його впливу.

Список використаних джерел та літератури

1. Боришевський М. Й. Гуманізація міжособистісних взаємин в навчально-виховних закладах нового типу / М. Й. Боришевський. – К.: 1994. – 278 с
2. Возрастная та педагогическая психология : уч. пособ. для студентов пед. ин-тов / М. В. Матюхина, Т. С. Михальчик, Н. Ф. Прокина [и др.] ; под ред. М. В. Гамезо. – М. : Просвещение, 1984. – 256 с.
3. Вердербер Р., Вердербер К. Психология общения. Полный курс – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2007. – 412с.
4. Карабанова О.А. Игра в коррекции психического развития ребенка: Учебное пособие.- М., 1997.
5. Карпенко Л.А. Категориальный анализ понятий общения и коммуникации. Мир психологии. – 2006, №4. – С.77-85.
6. Лисина М.И. Формирование личности ребенка в общении. – 2 е изд., перер. и доп. – СПб.: Питер, 2009. – 276с
7. Марченко І.С. Діагностика комунікативних здібностей дітей із ТПМ/ НАУКОВИЙ ЧАСОПИС НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Зб. наукових праць. – К.:НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – №21. – С.17
8. Обозов Н. Н. Психология межличностных отношений / Н. Н. Обозов. – К. : Лыбидь, 1990. – 192 с.
9. Філоненко М.М. Психологія спілкування. – К.: Центр літератури, 2008. – 224с.

Бикова Тетяна Борисівна,

викладач психолого-педагогічних дисциплін

(педагогічний фаховий коледж комунального закладу вищої освіти

«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»

Запорізької обласної ради)

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У сучасних соціально-економічних умовах становлення Української держави особлива увага приділяється реформуванню освіти та проблемі професійної підготовки майбутніх педагогів. Глибоке розуміння сутності педагогічних явищ і процесів, творчий погляд і розв'язання педагогічних завдань неможливі без оволодіння майбутніми вчителями вміннями й навичками дослідницької діяльності. Одним із важливих завдань підготовки учителів початкової ланки освіти є формування творчої особистості, здатної

досліджувати, застосовувати новітні досягнення науково-технічного прогресу, змінювати традиційні підходи до навчання на більш ефективні [3].

Згідно з Національною доктриною розвитку освіти України в XXI столітті (2002), законами України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017) основною метою вищої школи визначено підготовку висококваліфікованого компетентного педагога, конкурентоздатного на сучасному ринку праці, який добре орієнтується в суміжних галузях знань, володіє навиками проектної та науково-дослідницької діяльності й готовий до постійного професійного зростання.

Окреслені завдання висувають оновлені вимоги до підготовки майбутнього педагога щодо озброєння його знаннями з навчальних дисциплін, формування умінь і навичок науково-дослідницької діяльності, професійних якостей та відповідних компетентностей. Переорієнтація парадигми освіти зі знаннєвої в компетентнісну полягає у тому, що знання, наразі, не вважаються головним критерієм розвитку особистості. Дана проблематика додатково актуалізується ще й тим, що Нова українська школа ставить перед вищими педагогічними навчальними закладами багато нових завдань, які потребують негайного вирішення і, разом з тим, реформування процесу навчання студентів як майбутніх фахівців [5, с. 30]. Адже новій українській школі потрібний спеціаліст, який володіє науково-дослідницькою компетенцією, вміє аналізувати фактичну інформацію, створювати самостійно інноваційні моделі та обирати найбільш ефективні технології навчання. Це зумовлює пошук нових та оновлення вже існуючих підходів до організації навчально-виховного процесу у вищих закладах освіти.

Аналіз сучасних досліджень дозволив з'ясувати, що дослідницька компетентність в різних аспектах розроблялась у працях сучасних вітчизняних учених А. Альбрехт, К. Баханова, С. Васильєвої, В. Гнедашева, В. Голобородька, Л. Задорожної, Т. Кудрявцева, І. Лернера, Н. Любчак, О. Матюшкіна, М. Махмутова, В. Паламарчук, О. Пометун, С. Серової, А. Сиротенко, Г. Фреймана та ін. Теоретичні основи формування дослідницької компетентності здобувачів освіти у вищому навчальному закладі розроблено В. Ачкан, М. Бахтіним, І. Воротінніковою, М. Каганом, С. Раковим та ін.

Формування дослідницьких умінь людини на елементарному рівні розпочинається ще в дитячому садку, в початковій школі, і саме від підготовленості вчителів дошкільної і початкової ланки освіти до організації і керівництва дослідною роботою школярів залежить якість її здійснення в освітньому процесі.

Затребуваність проблеми формування науково-дослідницької компетентності у майбутніх вчителів початкових класів у сучасному освітньому просторі засвідчує її актуальність.

Зважаючи на це, метою нашої статті став аналіз структурних компонентів дослідницької компетентності та її формування у майбутніх учителів початкових класів засобами психолого-педагогічних дисциплін.

В грудні 2020 року Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства затвердило професійний стандарт за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)", який містить опис загальних і професійних компетентностей сучасного вчителя [1]. У професійному стандарті зазначено, що вчитель початкових класів має планувати і здійснювати освітній процес з урахуванням вікових та інших особливостей учнів (їх здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей, досвіду). Здійснення діагностичної функції і врахування результатів досліджень допоможе вчителю ефективно організувати процес навчання та здійснювати успішну соціалізацію дітей.

Дослідницька компетентність – це складне комплексне утворення, яке включає як теоретичні знання, так і практичні навички, а також досвід практичної діяльності (досвід використання наявних знань і навичок) [6]. Формування дослідницької компетентності майбутніх вчителів передбачає засвоєння знань, розвиток умінь, здібностей і отримання досвіду проведення досліджень.

Під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін майбутні вчителі засвоюють сутність методів науково-педагогічних і психологічних досліджень, а саме: емпіричних – спостереження, експерименту, методів опитування, соціометрії, рейтингу, вивчення продуктів діяльності; математичних, теоретичних, бібліотечно-бібліографічних тощо.

Важливим шляхом формування дослідницьких умінь є створення освітнього середовища, яке реалізує принцип «навчання через дослідництво». Тому під час підготовки майбутніх фахівців передбачено виконання дослідницьких завдань на навчальних заняттях, в позааудиторній роботі, у педагогічній практиці.

Оскільки компетентність пов'язана із здатністю особи ефективно діяти у стандартних і нестандартних ситуаціях, тому структурні компоненти дослідницької компетентності, як зазначає В.А. Сластьонін, повинні співпадати з компонентами дослідницької діяльності, а єдність теоретичних і практичних дослідницьких умінь складають модель дослідницької компетентності [4].

Виконання дослідницьких завдань дає можливість студентам отримати досвід проведення різноманітних досліджень, а також сприяє формуванню у них дослідницької компетентності, яка характеризується такими складовими:

- умінням бачити проблеми, а в майбутній професійній діяльності помічати їх у педагогічній практиці, навіть якщо вони приховані, здійснювати їх дослідження, науково обґрунтовувати, робити висновки. Наприклад, учитель, який починає працювати з першим класом, має вивчити особливості першокласників, перевірити сформованість компонентів психологічної готовності до навчання в школі, рівень пізнавальної мотивації, дослідити сферу інтересів, нахилів, а пізніше – діагностувати систему неформальних

стосунків в учнівському колективі, визначити статус кожної дитини у класі тощо.

- Уміння визначати тему, шляхи дослідження, формулювати гіпотези, використовувати техніку запитань.

- Планувати дослідження.

- Вибирати і використовувати універсальні та спеціальні методи дослідження.

- Працювати з джерелом (нагромаджувати і фіксувати факти з проблеми дослідження, здійснювати їх аналіз).

- Оформлювати результати наукового дослідження, робити висновки, впроваджувати дані дослідження в освітній процес.

Отже, основу дослідницької діяльності складають уміння виявляти проблему, формулювати гіпотезу, здійснювати добір й аналіз необхідних даних для дослідження, підбирати відповідні методи проведення дослідження та обробки даних, фіксувати проміжні та остаточні результати дослідження, проводити обговорення та інтерпретацію результатів дослідження, використовувати їх на практиці [2].

Означені параметри дослідницької компетентності можуть бути використані майбутніми вчителями початкової школи при розв'язанні широкого кола проблем у професійній діяльності.

Як формувати дослідницькі уміння здобувачів освіти засобами психолого-педагогічних дисциплін?

Педагогіка та психологія спрямовує свої дослідження на особистість учителя, здобувачів освіти, умови, в яких відбувається освітній процес, якість дидактичних методів, технологій, засобів навчання тощо.

Викладачі психолого-педагогічних дисциплін пропонують студентам дослідницькі завдання з критичного аналізу наукової психолого-педагогічної літератури, вивчення вікових та індивідуальних особливостей дітей, учнівських колективів, досвіду роботи вчителів, проведення експериментальних досліджень під час написання курсових проектів тощо. Проходячи педагогічну практику в початкових класах, майбутні вчителі використовують в роботі з дітьми діагностичні бесіди, інтерв'ю, анкетування, тести, здійснюють педагогічне спостереження, експерименти, вивчають та аналізують письмові роботи, малюнки, вироби учнів, що дає можливість виявити індивідуальні особливості, розвиток окремих психічних якостей і властивостей кожного учня та врахувати їх в організації освітнього процесу.

Під час формування дослідницьких компетентностей майбутніх учителів необхідно зважати на рівні дослідницького навчання. У сучасній теорії дослідницького навчання виокремлюють 3 рівні його реалізації на практиці:

1. Викладач ставить проблему та визначає стратегію й тактику її рішення, а студенти виконують дослідницьке завдання за аналогією.

2. Викладач ставить проблему, а метод її рішення здобувачі освіти шукають самостійно або разом з іншими студентами, працюючи в команді.

3. Постановка проблеми, пошук методів її дослідження та розробка рішення здійснюється здобувачами освіти самостійно.

Студенти, здійснюючи дослідницьку діяльність, вирішують поставлені завдання через евристичні підходи, вчаться переносити результати досліджень на різні сфери діяльності й застосовувати в різноманітних ситуаціях, що підтверджує поліфункціональність, універсальність дослідницької компетентності.

Враховуючи специфіку майбутньої професійної діяльності студентів, ми вважаємо перспективним формування складових дослідницької компетентності у здобувачів освіти під час вивчення психолого-педагогічних дисциплін. Це дасть змогу залучати майбутніх учителів початкових класів до систематичної дослідницької роботи, яка дозволить озброїти їх знаннями і вміннями професійно проводити дослідження і на основі їх результатів вирішувати конкретні освітні завдання в початкових класах Нової української школи.

Список використаних джерел та літератури

1. Професійний стандарт за професіями "Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти", "Вчитель закладу загальної середньої освіти", "Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)" Стандарт. Київ, 2020. URL : https://www.auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u-137/standart_uchytelya_pochatkovoyi_shkoly.pdf

2. Головань М. С. Сутність та зміст поняття “дослідницька компетентність” Теорія та методика навчання фундаментальних дисциплін у вищій школі: збірник наукових праць. Випуск VII. Кривий Ріг: Видавничий відділ НМетАУ, 2012. С. 55-62.

3. Волинець Ю.О. Формування дослідницьких умінь у студентів – майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів: Монографія /Ю.О.Волинець. К.: КМПУ імені Б.Д. Грінченка, 2008. С. 193–194.

4. Сластєнин, В.А. Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений / В. А. Сластєнин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов. М.: Школа-Пресс, 1998. С. 512.

5. Sheremet I., Vasylenko K. (2018). The model of training of the future teachers for prevention of pupils' vision disorders. Social and Economic Aspects of Education in Modern Society. Vol. 2. P. 2935.

6. Спіцин Є.С. Методика організації науково-дослідної роботи студентів у вищому закладі освіти / Є.С. Спіцин. К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. 10 с.

Коновальчук Інна Миколаївна

кандидат педагогічних наук,

старший викладач кафедри початкової освіти та культури фахової мови

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах реформування освіти та впровадженні ідей Нової української школи актуальним стає завдання пошуку педагогічних технологій, які забезпечують ефективність соціалізації учнів, оволодіння ними соціальним

досвідом, формування навичок соціальної поведінки та компетентностями необхідними для досягнення успіху та самореалізації у сучасному суспільстві. У Типовій освітній програмі початкової освіти зазначені компетентності здобувачів освіти, визначених Державним стандартом початкової освіти. Особливого значення надано проблемі формування соціальної компетентності учнів початкових класів як складової цілісної особистості дітей молодшого шкільного віку. Сформована соціальна компетентність характеризує особистісну зрілість дитини, її спроможність застосовувати отримані знання, вміння і досвід в різноманітних життєвих ситуаціях, здатність взаємодіяти в соціумі та активно долучатися до різних видів діяльності.

У Державному стандарті початкової освіти соціальну компетентність визначено як здатність співпрацювати з іншими особами для досягнення спільної мети, активність в житті школи і класу, повагу до прав інших осіб, уміння діяти в конфліктних ситуаціях [3].

Проблема становлення соціальної компетентності особистості були розглянуті в роботах І. Беха, Н. Гавриш, М. Гончарової-Горянської, А. Зольні, Л. Лепіхової, О. Пометун, В. Шахрай та ін. Теоретичні аспекти та особливості реалізації проектних технологій у роботі з дітьми розкриті в працях Дж. Дьюї, О. Голюк, І. Єрмакова, І. Коновальчука, А. Макаренка, О. Онопрієнко, О. Савченко, В. Сухомлинського та ін. У практиці роботи вчителів початкової школи широко використовується проектна діяльність, але продовжується пошук педагогічних технологій, які б сприяють формуванню соціальної компетентності учнів.

Мета статті розглянути теоретичні аспекти проблеми формування соціальної компетентності учнів початкових класів засобами проектної діяльності.

У Державному стандарті початкової освіти компетентність визначена як набута в процесі навчання інтегрована здатність особистості, яка складається із знань, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці [3]. У Концепції «Нова українська школа» поняття «компетентність» визначається, як динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [5]. О. Савченко вважає, що «компетентність – це інтегрована здатність особистості, яка набута в процесі навчання і включає знання, досвід, цінності і ставлення, які можуть цілісно реалізуватися на практиці» [6, с. 53].

Отже, компетентність – це цілісна, інтегрована якість особистості, що характеризує її здатність використовувати набуті знання, уміння, досвід для вирішення практичних завдань.

Однією з основних компетентностей, яка має бути сформована у молодшого школяра в умовах Нової української школи є соціальна компетентність – здатність до активної взаємодії задля певного результату та уміння досягати

компромісів [5]. М. Гончарова-Горянська під соціальною компетентністю розуміє відкритість до суспільства, навички соціальної поведінки, готовність до сприймання соціальної інформації [2, с. 73]. За О. Савченко, соціальна компетентність визначається, як «інтегрована здатність особистості, що набута в процесі навчання і включає такі елементи: знання, уміння, досвід, цінності і ставлення, які можуть бути використані під час здійснення практичної діяльності» [6, с. 53]. Н. Бібік під соціальною компетентністю розуміє здатність жити в соціумі з урахуванням інтересів та потреб соціальних груп, дотриманням соціальних норм і правил, співпраці з партнерами [1, с. 2].

Узагальнивши ключові смислові одиниці змісту поняття визначаємо поняття «соціальна компетентність» як системну характеристику особистості, яка включає в себе соціальні знання, навички, досвід особистості, що дозволяє їй ефективно взаємодіяти з іншими людьми в різноманітних життєвих ситуаціях, приймати важливі рішення, швидко адаптуватися та самореалізовуватися в різних сферах.

Молодший шкільний вік є сприятливим для формування соціальної компетентності та характеризується новою соціальною ситуацією розвитку дитини, зміною соціального середовища, провідного виду діяльності, що супроводжується активною соціалізацією дитини, адаптацією до нових умов, набуття досвіду взаємодії з іншими людьми. У цей період виникає ряд особистісних утворень, необхідних для формування соціальної компетентності: розвиваються комунікативні навички, довільність регуляції поведінки, готовність приймати власні рішення, розуміння власних потреб і вимог, критичне ставлення до себе й до інших людей, здатність до адекватної самооцінки. Дитина починає усвідомлювати, що саме вона є виконавцем суспільно-значимої діяльності, що сприяє розвитку навичок регуляції її поведінки. Таким чином, рівень соціальної компетентності учнів початкових класів характеризується їх соціальними потребами та можливостями. Соціальну компетентність молодшого школяра визначаємо як здатність на основі набутих знань й особистісного досвіду відповідно до своїх вікових можливостей ефективно взаємодіяти з іншими та вирішувати соціальні проблеми, з якими він зустрічається у своєму повсякденному житті.

Формування соціальної компетентності має здійснюватися за допомогою активних методів та технологій навчання. **Проектна технологія** – інноваційна технологія навчання і виховання, яка забезпечує формування основних компетенцій учня. Однією з ефективних педагогічних технологій, яка має значний потенціал у формуванні соціальної компетентності молодших школярів, є проектна діяльність. Вона ґрунтується на безпосередній взаємодії та практичному використанні набутих знань в діяльності, тобто на активній соціальній дії у вирішенні життєво важливої проблеми.

І. Коновальчук вказує, що проект характеризується новизною й унікальністю, що потребує від його учасників творчого підходу до вирішення завдань, має ціль, є окремим завершеним циклом, має свою структуру,

послідовність етапів, конкретизує завдання, форми, методи, засоби та зміст діяльності всіх суб'єктів, що беруть участь у проекті [4, с. 136].

Проектна діяльність – це одна з перспективних складових освітнього процесу, оскільки активно сприяє творчому саморозвитку та самореалізації учнів, формує необхідні життєві компетенції. На думку С. Сисоевої, метод проектів відтворює реалізацію особистісно-орієнтованого підходу в освіті та сприяє формуванню вмінь адаптуватися до умов життя людини постіндустріального суспільства [7, с. 45].

Проектна діяльність учнів спрямована на самостійність вирішення проблемних ситуацій, практичне застосування знань і умінь, розвиток критичного мислення та вдосконалення комунікативних навичок, уміння працювати в команді, знаходити спільне рішення тощо. Отже, проектна діяльність у формуванні соціальної компетентності – це вид діяльності, що спрямований на творчу співпрацю учнів, в процесі якої вони набувають досвіду соціальної взаємодії, ціннісного ставлення до людей та суспільства в цілому, саморефлексії своєї поведінки.

Формуючи соціальну компетентність учнів учитель будує освітній процес як ланцюжок життєво значущих для дітей подій, як процес оволодіння соціальним досвідом розв'язання особистих проблем, створює ситуацію вільного вибору, емоційно-психологічний комфорт у спілкуванні дітей молодшого шкільного віку з однолітками, учителем. Особливість проектної діяльності у молодших класах полягає в тому, що коли діти тільки знайомляться з проектною діяльністю, вчитель є її ініціатором. Він має підбирати та пропонувати учням теми, допомагати у плануванні, скеровувати діяльність тощо. Поступово вчительська позиція ініціатора змінюється на позицію консультанта.

Організація проектної діяльності у формуванні соціальної компетентності учнів початкових класів передбачає наступні етапи і можливості: організаційний (актуалізація соціальних потреб, інтересів дітей до суспільно-корисних справ, створення мотивації успіху, розвиток ініціативності, досвіду аналізу проблем, спільного прийняття рішень), планування (розвиток здатності цілеутворення, постановки задач, планування часу та спільної діяльності загалом, розподілу доручень, виховання самостійності, відповідальності), розробку проекту та реалізацію проекту (формування умінь пошуку, аналізу, синтезу потрібної інформації, використовувати різні форми роботи, способи взаємодії, взаємодопомоги, розвиток лідерських, організаторських якостей, творчості, активності, самостійності, наполегливості), підведення підсумків, презентація та рефлексія (розвиток здатності адекватної самооцінки своєї діяльності та діяльності інших, осмислення набутого соціального досвіду, розвиток впевненості, вмінь публічного захисту проекту). На кожному етапі проектної діяльності учні активно взаємодіють між собою. Це сприяє розвитку комунікативних вмінь, отриманню досвіду працювати у колективі. Спілкування спонукає учнів до самопізнання та самоаналізу, оскільки дає

можливість у процесі взаємодії з іншою людиною оцінювати власні дії та мотиви поведінки.

До переваг проектної діяльності відносять: відкритий навчальний простір, у якому учні виконують завдання у власному темпі, відкриття та презентації набутих знань, поетапність діяльності (від ідеї до її реалізації), можливості до самонавчання та самовдосконалення, наявність позитивної робочої атмосфери в класі, акцентування на індивідуальних здібностях і талантах дітей тощо.

В освітній діяльності в початковій школі використовують різноманітні типи проектів, зокрема, інформаційні (спрямовані на збір учнями даних про соціальні об'єкти, явища, події, ознайомлення з певною інформацією, її аналіз, систематизація та узагальнення), суспільно-громадянські (орієнтовані на пошук шляхів вирішення соціальних проблем), практично-орієнтовані (мають чітко визначений результат соціально спрямованої діяльності дітей, його значущість для людей), екологічні (дозволяють набути учням досвіду екологічно доцільної поведінки та природоохоронної діяльності), дослідницько-пошуковий (досліджують різноманітні явища, закономірності та процеси, що потребує пошуку цікавих об'єктів дослідження, його мети та завдань).

Під час реалізації проектів учні навчаються аналізувати, зіставляти, порівнювати, систематизувати, узагальнювати, тобто розвивається здатність самостійно застосовувати здобуті знання у вирішенні життєвих ситуацій, відбувається згуртування дітей, розвиваються важливі соціальні якості особистості, які формуються тільки у взаємодії з іншими людьми, у діяльності (активність, самооцінка, інтереси, система цінностей, цілеспрямованість, ініціативність, взаємопідтримка), вдосконалюється вміння працювати в команді, відповідальність за спільну роботу, учні оволодівають різними способами дій з інформаційними ресурсами, у них з'являється можливість вчитися на власному досвіді та відчуття задоволення від дослідницької, пошукової діяльності, що сприяє формуванню соціальної компетентності.

Отже, формування соціальної компетентності учнів початкових класів буде ефективним при використанні проектної діяльності, оскільки вона сприяє набуттю досвіду працювати в колективі, виконувати різні соціальні ролі, приймати спільне рішення у розв'язанні проблемних життєвих ситуацій тощо.

Проведене дослідження не вичерпує в повній мірі всіх аспектів зазначеної проблеми. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на обґрунтування та перевірку ефективності інших інноваційних технологій формування соціальної компетентності учнів початкових класів.

Список використаних джерел та літератури

1. Бібік Н.М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти. // Початкова школа. – 2010. – № 9. – С. 1–4.
2. Гончарова-Горяньська М.В. Соціальна компетентність : поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів / М. В. Гончарова-Горяньська // Рідна школа. – 2004. – № 7–8. – С. 71–74.

3. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
4. Коновальчук І.І. Проектні технології здійснення інноваційної освітньої діяльності // Проблеми освіти : зб. наук. праць / Інститут модернізації змісту освіти МОН України. – Київ, 2017. – Вип. 87. – С. 133–139.
5. Нова українська школа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nus.org.ua/view/proektne-navchannya-korotko-pro-golovne/>
6. Савченко О. Компетентнісний підхід до навчання української мови в основній школі // Українська мова і література в школі. – 2012. – № 4. – С. 51–64.
7. Сисоєва С.О. Освіта і особистість у швидкозмінному світі. Педагогіка і психологія професійної освіти: результати досліджень і перспективи: зб. наук. праць / за ред. І.А. Зязюна, Н.Г. Нічкало. – К., 2003. – С. 39–50.

Кравчук Людмила Миколаївна,
вихователь
(Житомирський ЦРД № 69)

ВИХОВНИЙ ТА ПІЗНАВАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРИРОДИ

Природа як засіб виховання дітей завжди цікавила педагогів. Педагогіка постійно підкреслювала особливий статус краси природи у гуманістичному вихованні дитини. Естетичний потенціал природи завжди тісно пов'язувався з її виховними можливостями. Без розуміння гармонії світобудови дитина не може досягти повної злагоди з природою. Отже, реалізація принципу природовідповідності виховання безпосередньо залежить від ефективності естетичного розвитку дітей засобами природи. Вітчизняна педагогіка зробила вагомий внесок в осмислення естетично-виховних можливостей природи. Зокрема, видатний український педагог В.О. Сухомлинський розкрив гуманістичний зміст виховання дітей засобами природи. Його погляди на світ, на природу і місце людини в ній вражають своєю глибиною, цілісністю, послідовним гуманізмом. Беззастережна віра в красу, в її всеперемагаючу силу стала могутнім підґрунтям оптимістичної педагогіки В.О. Сухомлинського, обумовила її принципову орієнтацію на загальнолюдські цінності. Філософська заглибленість мислення видатного педагога, своєрідність тлумачення найскладніших проблем буття і вічності дають підстави для пошуку в його спадщині концептуальних підходів до розв'язання складних проблем гуманістичного виховання дітей у XXI столітті.

Мене, як педагога, теж турбують ці думки. Сучасні міські діти дуже мало спілкуються з природою, світ асфальту, машин, телевізорів, комп'ютерів, мобільних телефонів, тощо. І тому наближення виховання до природи дуже актуальне. Я в своїй роботі намагаюсь якнайбільше використовувати прогулянки для ближчого знайомства із навколишньою природою. Адже ніякі механічні іграшки: машинки, роботи-трансформери, автомати, комп'ютерні ігри не замінять дитині спілкування із живим, загадковим, прекрасно-досконалим світом природи. Нвіть у місті є можливість помітити жуків

сонечок, прослідкувати, як вони повзають по молодих гілочках плодкових дерев, шукаючи тлю. Є чудова нагода побачити там же і мурашок. Спостереження за цими об'єктами природи насамперед дають змогу показати розмаїття світу комах. А розповідь про те, що мурашки взимку переховували тлю в мурашнику, весною винесли її на молоді гілочки дерев, доглядають за нею, оберігають від усіляких небезпек пробуджує цікавість дітей. Вони, затамувавши подих, будуть слухати про те, що мурахи "доють" тлю, п'ють солодкий сік, який виділяє тля. А жуки сонечка навпаки полюють на тлю, не дають їй сильно розплодитись і пошкодити листя дерев. Так ми не тільки вчимося пізнавати комах, а і простежуємо взаємозв'язки в природі. Вчимося розуміти, що в природі всі істоти потрібні, всі пов'язані між собою невидимими ниточками. І тільки допитливі можуть побачити ці ниточки-зв'язки.

Широко відомий вислів: «Краса врятує світ». Але на мою думку світ врятує не сама краса, а люди, які її помічають, цінують, творять. А помічати красу, насамперед природи, намагаюсь вчити дітей теж під час прогулянок. Можна байдуже пройти, не звернути уваги, повз натягнуте мереживо павутини з разочком росинок-намистинок, а можна помилуватись досконалістю цього витвору маленького павучка, що прикрасила вранішня роса та освітило сонечко. Всі разом створили неповторну красу. І вже не хочеться руйнувати цю павутину, навпаки з'являється бажання дізнатись про павучка більше. Що і робимо з дітьми, спостерігаючи, де ховається павучок, як він виглядає, тощо.

...Вітряний осінній день. Небо напрочуд голубе із табунами білих хмар. Максим, задивившись на небо вигукує: "Вони ж пливуть!". Діти звертають увагу на цей вигук, самі починають спостерігати. Так, хмари рухаються, а їхня форма змінюється. Діти починають жваво фантазувати. Ось пливе "лев", а неподалік "королівський замок", а ось спить "котик". На хвилину забули про ігри, машинки, ляльок. Милуємось красою...

А які гарні квіти ростуть у нас на клумбах: майори, сальвії, чорнобривці, флокси, алісум. Кожна квітка неповторна, має свій колір, запах, форму. Згадка про скору зиму, холод, загибель квітів засмучує дітей. Але думка про те, що наступної весни ми зможемо знову створити таку ж красу власноруч захоплює дітей. Починаємо збір насіння. Кожен відчуває себе рятівником квітів і, мабуть, творцем краси, яку відновлять весною. Весною садимо на майданчиках берізки. Кожен хоче докласти своїх зусиль до цієї справи. Намагаються копати ямки. Ох і важка ця справа! Співставляємо розмір коріння та викопаної ямки. Кидаємо на дно ямки поживний ґрунт, обережно розправляємо корінці, загортаємо землю, поливаємо. Колективна праця об'єднує всіх дітей. Щодня поливаємо свої берізки. Мріємо, що виростуть вони великі, будуть давати тінь, на них будуть вити гнізда пташки. Всі берізки прийнялись. Вони стали для нас рідними. Ми з дітьми їх так і називаємо «наші берізки». Одного дня виходимо на прогулянку і бачимо, що одна берізка повністю зламана. Дівчатка мало не плачуть, хлопчики намагаються «вирахувати» зловмисника. Діти зіткнулись із жорстокістю. На жаль це часто

буває в нашому світі. Але мене дуже порадувала думка, яку висловила Маргарита: «Ми посадимо нову берізку». Її підтримали всі діти. Ми таки посадимо нову берізку, постараємось її вберегти, зробимо біля неї загорожу. Мене в цій ситуації порадувало те, що діти відчули, що все живе дуже крихке, беззахисне, його легко знищити, і тому потрібний дієвий захист. А головне, що діти не зламують бездумно берізку. Я в цьому впевнена. Той, хто доклав своєї праці до створення краси ніколи її не зчищить.

В своїй педагогічній практиці намагаюсь приділяти більше уваги вихованню позитивного емоційного ставлення до явищ і об'єктів природи. Під час спостережень намагаюсь акцентувати увагу на неповторності об'єкта спостережень. На прогулянці, у вологому затіненому куточку майданчика, діти знайшли слимаків. Реакція на них неоднозначна. Дехто годується ними: «Вони слизькі і липкі», інші хочуть взяти в руки і ретельно «дослідити». Розумію, що тут потрібне моє втручання. Підходжу до дітей ближче і радісно-здивовано вигукую: «О! Виявляється це не тільки наш майданчик. Тут оселилась родина слимаків. Вони знайшли собі чудове місце! Тут волога, прохолодна місцина. Адже слимаки нічні тваринки і не люблять яскравого, пекучого сонечка. Тому і вибрали собі таку схованку. А щоб захиститись від спеки і не пересушити шкіру вони навчилися виділяти вологий, липкий слиз. Він ніби «скафандр» захищає їх від пекучого сонечка. Які вони гарні! На голівках у них є дивні ріжки. Якщо до них доторкаєшся травинкою, ці ріжки миттєво ховаються. Ці ріжки незвичайні, на їхніх кінчиках розташовані очки. Тому слимаки їх ховають, щоб ми їх не пошкодили». Відчуваю перемену в ставленні дітей до цих тварин. Починає переважати не гидливість, а зацікавленість. Посипались запитання: «Що їдять слимаки? Де живуть їхні дітки? Чому після проповзання слимаків залишились блискучі доріжки?». Само по собі зникло бажання винести тварин на сонечко. Залишаємо їх у цьому потаємному закутку, не будемо їх турбувати, але й спостережень не покидаємо.

Холодної зимової днини до нашого балкону прилітають синички. Вони вочевидь, голодні і шукають поживу. Разом з дітьми вирішуємо влаштувати для пташок годівничку. Розповідаю дітям, що синички люблять їсти соняшникове насіння, несолене сало. Наступного дня вже маємо чимало соняшnikового насіння. Його принесли діти. Прилаштуємо годівничку на балконі, насипаємо туди насіння і чекаємо... Діти збентежено перемовляються завітають птахи до нашої годівнички чи не помітять її. Але довго чекати не доводиться, декілька синичок помітили поживу. Вони стрімко підлітали до зернят, брали у дзьобик одне і відлітали. Синички гарні метушливі пташки, але в годівничці не сварились. Поруч, на гіллі дуба десь з'явилися горобці. Вони спостерігали за синичками, але не наважувались підлетіти. Якоїсь миті один горобчик не витримав і сів у годівничку. За ним приєднались і інші горобчики. Годівничка швидко спорожніла. Синички ще декілька разів підлітали до порожньої їдальні, а потім зникли.

Діти обмінюються враженнями від побаченого. Вони звернули увагу, що птахи по різному їли. Синички брали зернята і їли їх десь подалі, а горобчики з'їдали прямо в годівничці. Далі починають розмірковувати де пташки будуть спати, як вони зігріються. Дитячі серця сповнюються співчуттям до маленьких птахів, виникає бажання підгодовувати їх постійно не тільки в садочку, а і вдома. Якщо нема годівничок, то насіння можна насипати прямо на підвіконня (звісно це допоможуть зробити дорослі). Цю ідею діти дуже емоційно доносять до батьків, які приходять їх забирати. Мабуть таки пташкам цієї зими буде де пообідати.

Часто перед спостереженням загадую дітям загадку про майбутній об'єкт спостережень, або розповідаю цікавий випадок з власного досвіду, чи прочитаний в літературі. Очікування, сповнене загадковістю, приємними переживаннями від зустрічі з незвичайним, сприяє концентрації уваги на об'єкті природи. Намагаюсь створити умови для вільного виявлення позитивних емоцій та активізувати тих дітей, які залишились байдужими. Часто намагаюсь коментувати поведінку тварин чи птахів під час спостережень, це також стимулює появу позитивних емоцій у дітей. Коли доводиться знайомити дітей із рослинами чи тваринами до яких склалось негативне ставлення, намагаюсь виділити у цих об'єктів такі риси як сміливість, незахищеність, спритність, концентрую увагу на найхарактернішому, розповідаю цікаві факти із їхнього життя.

Природна є невичерпним джерелом пізнавального процесу. Помітно активізує пізнавальну діяльність дітей залучення їх до проведення дослідів. Досліди, власне, дуже нагадують фокуси, вони посилені для дошкільників. Структуру дослідництва складають: постановка проблеми, пошук шляхів її розв'язання та побудова гіпотези, вирішення завдання за допомогою практичних дій. Кожний етап потребує мобілізації психічних зусиль особистості, творчого пошуку. Мислення - процес руху думки від невідомого до відомого. Здатність бачити невідоме залежить від попереднього досвіду. Тому дослідницька робота можлива за наявності у дітей певних знань про світ природи. Одна дитина, наприклад, зауважить, що трава під дошкою має незвичайне забарвлення, інша - не зверне на це уваги. Досліди сприяють розвиткові спостережливості, мисленнєвої діяльності. У кожному досліді розкривається причина певного явища, тому діти мають нагоду самостійно висловити та проілюструвати своє судження. Дослідницька діяльність допомагає усвідомити причинно-наслідкові зв'язки, які важко виявити під час спостережень.

Дослідницьку роботу у старшій групі я проводжу із об'єктами неживої природи та живими організмами. З дітьми досліджували властивості води. Вони на власному досвіді переконались, що вода може перебувати у різних станах. Рідка вода текуча, приймає форму посудини у яку налита. При нагріванні рідка вода перетворюється у пару, а пара знову стає рідкою водою, коли охолоне.

Особливий інтерес викликали досліди із замерзанням води. Виявилось, що лід легший за воду, плаває на поверхні води та не тоне. Завдяки цій властивості льоду, вода у водоймах замерзає тільки на поверхні, що дає змогу риbam, ракам, жабам, молюскам перезимувати у воді не загинувши. Виявилось також, що вода, замерзаючи, займає більший об'єм. Вона може розколоти склянку в якій замерзає. Тому навіть металеві труби водогону доводиться утеплювати скловатою та закопувати глибоко в землю, щоб вода у них не замерзла та не розірвала їх.

Надзвичайно цікавими виявились досліди із повітрям. Повітря є всюди. Воно ховається в ґрунті, у грудочці рафінаду, займає місце у склянці. Дуже цікаво витискувати повітря із склянки за допомогою води. Виявляється, що у більшій склянці повітря більше, ніж у малій.

Повітря необхідне для дихання. Адже затримати подих ми можемо на дуже короткий проміжок часу. Воно також підтримує горіння. Дорослі знають, що повітря це суміш газів, а найголовніший з них - кисень. Допомогти дітям зняти «шапку невидимку» із повітря може рухома модель, на якій показано які головні гази є в повітрі і скільки їх там є. Виявляється, що під час дихання, горіння використовується тільки кисень і одночасно збільшується кількість вуглекислого газу. Дослід із свічкою довів дітям, що справді свічка горить доти, доки є кисень, коли він весь використовується - свічка гасне. Під маленькою склянкою, свічка гасне швидкою Довше горить свічка під великою склянкою. Відомо, що тепле повітря піднімається вгору. Для дослідження цієї властивості повітря ми з дітьми використали обігрівач. Кидаючи крихітні шматочки вати над струменем теплого повітря переконались, що вата справді піднімається в гору. Над обігрівачем починає швидко рухатись паперова спіраль, закріплена на нитці. Її теж рухає струмінь теплого повітря.

Особливе захоплення у дітей викликав "запуск" поліетиленового пакета, наповненого гарячим повітрям. Джерелом тепла в даному випадку слугувала свічка. Великий інтерес виявили діти до цікавої іграшки - дзиги. Тим паче, що виготовляти її довелось самим із різних матеріалів: паперу, картону, жерстянки та сірника, що слугував вісью. Дослідним шляхом встановили, що найкраще крутиться дзига тоді, коли диск зроблений із картону, і розміщений він ближче до поверхні столу. Ця цікава іграшка дала змогу зрозуміти, що коли рухається диск із зубринами на краях - ми його сприймаємо як цілий. А ще дзиги можуть літати у повітрі, як вертольоти, можуть плавна приземлятись і продовжувати крутитись на поверхні підлоги. Особливу цікавість викликав у дітей дослід із дзигию розфарбованою у сім кольорів веселки. Виявилось, що при обертанні ми сприймаємо кольоровий диск, як білий!

Жвавий інтерес викликають у дітей досліди із живими об'єктами. Але вони на відміну від дослідів із об'єктами неживої природи триваліші у часі, і вимагають від вихователя підтримки цього інтересу тривалий час.

Так діти дізналися, що рослини теж можуть рухатись. Листки колеуса, герані самостійно повертались до світла лицьовою стороною. А ще виявилось,

що рослини можуть розмножуватись не лише за допомогою насіння, а й живцями, окремими листками, цибулинками. Діти сприйняли як чудо появу коренів на листочках фіалки, а згодом утворення маленьких листочків. Систематичні спостереження за об'єктами куточка природи вчать дітей помічати що в даний момент потребують рослини: води, світла чи підживлення. Діти помічають зміни, що відбуваються із рослинами. Так квіткова стрілка у гіпеаструма з'явилась 10 січня. 16 лютого, вона виросла до 60 сантиметрів. За час спостереження діти почали сприймати цю рослину, як члена нашої дитячої родини. Скільки ж радості було, коли квітка розцвіла 23 лютого! Діти ставали на стілець, щоб заглянути у велику червону квітку, визначити чи має вона аромат, оглянути тичинки та перенести з них пилок на маточку. Це ми виконали роботу, яку в природі роблять бджоли та інші комахи. На цьому наші спостереження не закінчились. Запилена квітка швидко запилена, Тепер зелена основа квітки почала швидко рости, збільшуватись у розмірах. Через півтора місяця зелені товсті кульки змінили колір на жовто-коричневі, а ще через декілька днів одна із кульок тріснула! Із захватом діти розглядали насіння, яке утворилось на місці колишньої квітки. Насінини круглі, чорні достатньо великі, по краю насіння тоненька лусочка, а в середині помітний круглий горбик. Розгляд насіння викликає поживлення у дітей. Вони цікавляться: «Чи можна мені взяти додому насіння? Що буде, якщо його посіяти? Що з нього виросте?». Знову пропоную продовжити дослід і посіяти насіння. Діти хочуть взяти насіння додому, та поділитись із мамою та татом своїми знаннями, враженнями, мріями. Всім роздаю насіння у підписаних пакетиках. Частину насіння висіваємо у квітковий горщик і залишаємо на певний час проростати. Наші старання увінчались успіхом! Насіння гіпеаструма проросло через 15 днів.

Тепер ми знаємо, що квіти цвітуть не задля задоволення наших естетичних потреб, а заради утворення насіння. Це ми їх "запрошуємо" в наші оселі, щоб помилуватись їхньою красою. Підсумовуючи досвід дослідницької роботи, можна сказати, що вона вчить дітей не бути байдужими до навколишнього, спонукає ставити та знаходити відповіді на запитання, помічати багатогранність та красу природи, розвивати мислення.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. керівник: А.М. Богуш, дійсн. член НАПН України, проф., д-р пед. наук; авт. кол-в: А.М. Богуш, Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.В. Гавриш, О.П. Долинна, Т. С. Ільченко, О.В. Коваленко, Г.М. Лисенко, М.А. Машовець, О.В. Низковська, Т.В. Панасюк, Т.О. Пироженко, Т.І. Поніманська, О.Д. Сідельніковата, А.С. Шевчук, Л.Ю. Якименко. – К.: Вид-во МОНМС України, 2012. – 26 с.
2. Обов'язкова освіта дітей старшого дошкільного віку: форми здобуття, організація і зміст роботи: Збірник методичних матеріалів / [авт.-упоряд.: О.П. Долинна, А.А. Бурова, О.В. Низковська, Т.П. Носачова]. – Тернопіль: Мандрівець, 2011. – 480 с.
3. Тарасенко Г. С. Паросток. Гуманістичне виховання засобами природи. Тернопіль. Навчальна книга – Богдан. 2003.

Крючкова Анастасія Анатоліївна,
студентка I курсу
спеціальності 013 Початкова освіта
(Житомирський державний університет імені Івана Франка);
Басюк Наталія Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Проблема екологічного виховання сьогодні є дуже важливою та потребує негайного вирішення та залучення у процесі виховання не тільки батьків і вчителів, а й громадськості та представників влади, які повинні бути зацікавленими в цьому не менше аніж батьки та вчителі. Дана тема на сьогодні є дуже актуальною, бо забруднення довкілля може спричинити загибель людства.

Питання погіршення екології на сьогоднішніх день гостро стоїть не тільки в Україні, а й у всьому світі. За даними доповіді експертів Програми ООН з навколишнього середовища і Європейської економічної комісії Організації понад 95% міських жителів Європи дихають повітрям, рівень забрудненості якого перевищує норми, допустимі Всесвітньою організацією охорони здоров'я. Більшість європейців передчасно помирають саме з цієї причини. Така статистика є свідченням того, що екологічне виховання здійснюється недостатньо.

Шляхом вирішення цієї проблеми є формування екологічної грамотності населення. Особливо сприятливим у цьому плані є вік молодшого школяра. Завдання педагога полягає не в тому, щоб залякати дітей можливими наслідками екологічної катастрофи, а на основі розвитку співпереживання, співчуття до всіх живих істот сформувати розумне і відповідальне ставлення до природи. Формування активної позиції «захисника і друга» братів наших менших покладено в основу виховання екологічної культури молодших школярів. Нині жоден педагог не може стояти осторонь від питань виховання екологічної культури учнів, яке має стати невід'ємною складовою навчально-виховного процесу [3, с. 7].

Науковцями були визначені такі умови екологічного виховання:

- комплексний підхід до вивчення природи з використанням міжпредметних зв'язків;
- врахування вікових, індивідуально-психологічних особливостей школярів, їх пізнавальних можливостей у процесі екологічного навчання і виховання;
- організація безпосередньої діяльності учнів з охорони природного середовища та поліпшенню своєї місцевості під час навчальної та суспільно корисної праці;

- вибір оптимальних форм, методів і прийомів екологічного виховання;
- вплив вчителя на вихованців власним прикладом бережливого, дбайливого ставлення до навколишньої природи;
- єдність дій усього педагогічного колективу школи в екологічному вихованні учнів [4, с. 51].

Діти молодшого шкільного віку сприймають на віру все сказане вчителем, його думка є для них більш ваговою, ніж думки друзів-однолітків, інших дорослих, іноді навіть і батьків.

Учителю потрібно сформувані в учнів молодшого шкільного віку поняття про природоохоронні території України, зосередити увагу на заповідниках, заказниках, парках, природоохоронних об'єктах рідної місцевості, ознайомити їх з історією, розташуванням, особливостями, об'єктами, що в них охороняються. Молодші школярі повинні усвідомити, для чого необхідно охороняти природу, і до чого може призвести нераціональна та бездумна діяльність людини.

Одним із засобів емоційного стимулювання інтересу учнів до екологічних проблем та екологічної освіти є театральне мистецтво.

Театральне мистецтво — вид мистецтва, особливістю якого є художнє відображення життя за допомогою сценічної дії акторів перед глядачами [2]. Воно посідає неабияке важливе місце в екологічному вихованні. На противагу соціальним мережам та нашому десь занадто віртуальному життю, театр живе, показує справжні переживання, змушує повірити в дійсність.

Не секрет, що у виставах наявні елементи роздуму, тому їх можна вважати одними з потужних та ефективних способів мотивації та самоаналізу. У нашому випадку це вистави, сценки на тему екології та збереження оточуючого світу. Актори, які вдало зіграли свою роль донесли юним глядачам ті емоції, до яких прагнула доторкнутися мета вистави. Наприклад, екологічна казка-вистава "Нехай Земля квітує всюди - природу збережімо, люди!", метою якої є ознайомлення учнів з актуальними екологічними проблемами та їх соціальним значенням для України. Або виступ «Бережи ліс», метою якого є пропаганда охорони та захисту природи.

Театр формує нові емоції, наприклад такі: співчуття, взаєморозуміння, навіть розуміння того, що нас створила природа, тому ми маємо з повагою ставитися до неї. Вплив актора на глядача є вражаючим! Емоції, які глядач отримує під час перегляду вистави мотивують до нових кроків та рішень.

Сьогоднішня мета театру — оновити світогляд маленького глядача, вказати на екологічні проблеми, запропонувати шляхи вирішення. Сценічна гра справляє на дітей особливе враження, адже емоції пережиті на сцені ще довго вируватимуть у внутрішньому світі глядача. Можливо, вони знайдуть відображення в іграх, де юні захисники рятуватимуть розчавлену насінинку, або саджатимуть паросток, в мріях про те, що колись це стане міцне дерево, яке принесе свої плоди.

Іноді, можна застосовувати не просто постанову або перегляд вистав, а вистави, одяг і декорації якої, зроблені з екологічних продуктів, з продуктів,

які не підлягають переробці, або в Україні поки таке не перероблюють, це допоможе дітям не просто отримати емоції, а й зрозуміти, які продукти підлягають переробці, які – ні, що допомагає їм бути більш обізнаними в проблемах екології.

Результатом екологічного виховання молодших школярів має стати розвинене емоційне сприймання, бажання активно включатись у роботу з охорони й захисту об'єктів природи, пропагандування збереження довкілля та особистий приклад дитини не тільки для братиків чи сестричок, але й для дорослих.

Список використаних джерел та літератури

1. <https://precedent.in.ua/2016/08/04/chy-zumiye-lyudstvo-zupynyty-zabrudnennya-navkolyshnogo-seredovyshha/>
2. https://uk.wikipedia.org/wiki/Театральне_мистецтво
3. Писарчук Є., Кухта А. Екологічне виховання учнів. – К.: Радянська школа, 1990. – С. 7.
4. Логачевська С. Постійний взаємозворотний зв'язок – одна з передумов диференціації навчання // Початкова школа. – 1999. – № 3. – С. 51.

РОЗДІЛ VI. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ТА СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Борисов Вячеслав Вікторович

*доктор педагогічних наук, професор кафедри дизайну
(Луганський національний університет імені Тараса Шевченка)*

Кійченко Поліна Віталіївна

*студент
(Луганський національний університет імені Тараса Шевченка)*

ВИКОРИСТАННЯ ДИЗАЙН-СИТУАЦІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ГРАФІЧНИХ ДИЗАЙНЕРІВ

Творча своєрідність професійної діяльності графічного дизайнера потребує індивідуального підходу до підготовки кожного окремого фахівця. Отже унеможливилося масовість тиражування освітніх технологій, що застосовуються у закладах вищої освіти. У зв'язку з цим актуальною є

затребуваність педагогічних умов професійної підготовки майбутнього графічного дизайнера [1, с. 18-28]

Прояв особистістю креативності у графічному дизайні має певні особливості, що зумовлено специфікою професійної діяльності. Креативний процес у дизайні доволі складний. Дизайнер при проектуванні знаходиться у стані оцінювання. Оцінюється відповідність ідей умовам завдання. Графічний дизайнер – не вільний художник, який займається самовираженням, а фахівець який вирішує конкретні завдання, отже креативність дизайнера обмежена. Це зумовлює напруженість, хвилювання дизайнера під час роботи. В той час, як психологи стверджують, що креативність краще виявляється у спокої.

Предметом дизайну є створення гармонійної, змістовної та виразної форми об'єкту, в якій відображається цілісне значення його споживацької цінності для суб'єкта – адресата дизайн-продукту [2, с. 14-15].

Як зазначає П.М. Татіївський [3, с. 16], засадничими чинниками прогностичної моделі дизайн-освіти в Україні на сьогодні є: 1) організація професійного навчання майбутніх дизайнерів на основі органічного поєднання художньої та технічної освіти; 2) художньо-естетична орієнтація на національне мистецтво, зокрема народне, декоративно-ужиткове та на вітчизняні традиції дизайну; 3) здійснення вищезазначених завдань у системі безперервної дизайн-освіти, складовими якої є дошкільне виховання, загальноосвітня школа (із ланками пропедевтичної дизайн-освіти, профільної та допрофесійної дизайн-освіти) та професійний навчальний заклад.

Найважливішим результатом сучасної дизайн-освіти має бути не сама по собі сума знань та вмінь, але певна система координат, що визначає існування та поведінку людини у сучасному світі та яка знаходиться в особистому арсеналі фахівця. [4, с.13-19]

Мета статті, яка становить складову нашого дослідження – висвітлити використання дизайн-ситуацій у професійній підготовці майбутніх дизайнерів.

Графічний дизайнер творить суспільну культуру і визначає її цінності, бо разом із створенням у своєму художньому проєкті, обмеженого конкретною культурою споживача, втілює прогресивні тенденції.

Проєктна діяльність графічного дизайнера розглядається як специфічний вид діяльності, спрямований на створення проєкту як особливого продукту, як науково-практичний метод вивчення і перетворення дійсності або як форма створення інновацій. Результативність підготовки майбутнього графічного дизайнера до проєктної діяльності досягається за певних педагогічних умов.

Н. Школяр, здійснивши аналіз робіт різних дослідників, що стосуються визначення поняття «педагогічні умови», зробив такі висновки:

1) педагогічні умови є невід'ємною частиною змісту цілісного навчального процесу;

2) педагогічні умови відображають сукупність можливостей організаційного (цілеспрямовано конструйовані заходи впливу і взаємодії

суб'єктів освіти: зміст, методи, прийоми і форми навчання і виховання, програмно-методичне оснащення освітнього процесу), матеріально-просторового (навчальне і технічне обладнання) і психологічного середовища, що здійснюють позитивний або негативний вплив на його функціонування;

3) структура педагогічних умов містить як внутрішні (такі, що здійснюють вплив на розвиток особистісної сфери суб'єктів освітнього процесу), так і зовнішні (такі, що сприяють формуванню операційно-діяльній складової частини системи) елементи;

4) реалізація правильно обраних педагогічних умов забезпечує розвиток і ефективність функціонування педагогічної системи» [5].

З огляду на це використання дизайн-ситуацій, які є цілеспрямовано сконструйованими заходами впливу і взаємодії суб'єктів освіти, є умовою формування компонентів професіоналізму графічного дизайнера.

Особливе значення у підготовці майбутніх графічних дизайнерів має використання різноманітних, незвичайних дизайн-ситуацій, розв'язання яких здобувачами вищої освіти дозволяє їм перебувати у творчому пошуку. Завдяки цьому розширюється їх перцептивний досвід при сприйнятті зразків-еталонів дизайн-рішення, стимулюється прояв емпатії, розвивається емоційна реактивність, формуються навички пошуку інноваційних рішень.

При підготовці графічних дизайнерів бажано використовувати дизайн-ситуації, що за своїм змістом спрямовані на набуття перцептивного досвіду і проектних умінь.

Наведемо приклади дизайн-ситуацій, які доцільно використовувати у професійній підготовці майбутніх дизайнерів.

Перша група дизайн-ситуацій зорієнтована на сприйняття і дослідження сучасних шрифтів, аналіз класичних шрифтів, що у подальшому дозволить знаходити правильні дизайнерські рішення.

Друга група дизайн-ситуацій зорієнтована на опанування навичками розробки шрифтів з урахуванням сфери їх подальшого використання.

Третя група дизайн-ситуацій зорієнтована на опанування навичками розробки брифів і технічних завдань

Зазначені групи дизайн-ситуацій повинні мати реальну проблему і систематично використовуватися на заняттях з проектування.

Список використаних джерел та літератури

1. Бакум, З., Саприкіна, Л. (2016). Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх дизайнерів одягу. // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*, (1), 44–49. Орлов, В., 2017.
2. Даниленко В. Я. Шляхи оптимізації змісту дизайнерської освіти в Україні /В.Я. Даниленко. (Теорія і практика матеріальнохудожньої культури: Перша електронна наук. конф.). – Харків: ХДАДМ, 2002.
3. Татіївський П.М. Особливості становлення та перспективи розвитку дизайну в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук : 05.01.03 – Технічна естетика / П.М. Татіївський. – К., 2002.
4. Адоньєва Ю.А. Метакогнітивне навчання майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах: досвід та особливості впровадження / Ю.А. Адоньєва //

ScienceRise: Pedagogical Education. // Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Педагогічні науки : збірник наукових праць / за ред. Тетяни Степанової. – No 2 (57), травень 2017. – Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 538 с.

5. Науковий часопис [Електронний ресурс] / С. Освітній портал. – Режим доступу : <http://www.chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/61-2018/85> – 3.02.2022 г. – Загол. з екрану

Гаменко Валерія Едуардівна,
здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти

Саєнко Тетяна Андріївна,
викладач кафедри

педагогіки та методик навчання,
(Хортицька національна академія)

ОСОБЛИВОСТІ ВКЛЮЧЕННЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗІ СДУГ В ІНКЛЮЗИВНИЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ПРОСТІР

Насьогодні освітня політика нашої держави спрямована на включення дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітній навчальний простір. Саме тому кожна дитина, незалежно від її здібностей та особливостей психофізичного розвитку має можливість здобувати освіту разом з дітьми з унормованим типом розвитку. Однією з нозологічних груп, яка останнім часом все більше привертає увагу науковців, психологів, спеціальних педагогів, педагогів закладів загальної освіти з інклюзивною формою навчання є діти зі СДУГ. За даними Міжнародної організації UNICEF, поширеність дітей з синдромом дефіциту уваги з гіперактивністю складає близько 10% від загальної кількості дітей. Дизонтогенез психічного розвитку при СДУГ вказує на необхідність створення спеціального інклюзивного середовища для адаптації окресленої категорії дітей до умов загальноосвітнього навчального простору. Проблематика вивчення особливостей психофізичного розвитку, а також включення дітей зі СДУГ в інклюзивний загальноосвітній простір є досить актуальною в галузі спеціальної педагогіки та психології і потребує детального вивчення.

Дослідження проблематики організації та впровадження інклюзивного навчання в Україні висвітлено у наукових працях Ю. Бистрової, Л. Дробот, І. Кузави, С. Миронової, Є. Синьової, О. Снісаренко, М. Супруна, С. Федоренко, М. Шеремет, Д. Шульженко.

Патогенетичні механізми, особливості психофізичного розвитку, організація та впровадження корекційно-розвиткової роботи при СДУГ розкриті в дослідженнях С. Березки, М. Белецької, Б. Блума, Т. Борисової, Н. Гончарук, Г. Гоффмана, О. Губрієнко, А. Єськової, М. Заваденко, Г. Калмикова, Л. Матюхіної, І. Марценковського, Є. Ноги, Н. Піддубної, Л. Платаш, О. Плахотіної, С. Решетняк, А. Сиротюк, А. Турубарової, А. Чумакової, Н. Шеляшакіної, М. Яковлевої, Л. Ясюкової.

С. Беккером, Р. Бро, М. Дворською, Н. Марш, Е. Скіберрас представлено результати дослідження проблематики впровадження дистанційної форми навчання дітей окресленої нозологічної групи в умовах пандемії через COVID-19. Науковці дійшли висновку, що у дітей зі СДУГ виникає більше труднощів під час засвоєння навчального матеріалу, ніж у дітей з унормованим типом розвитку.

Питанню цькування та булінгу дітей молодшого шкільного віку зі СДУГ в закладах освіти присвячені дослідження С. Бонг, К. Кім, К. Соль.

Дослідження М. Давиденко, Л. Дзюбо, І. Марценковського, О. Романчук присвячені питанню організації адаптації дітей молодшого шкільного віку зі СДУГ до навчання у початковій школі.

Особливості індивідуального підходу до дітей початкової школи зі СДУГ в умовах НУШ представлено в дослідженні Я. Захаренко, Л. Московець.

Мета статті – теоретичний аналіз проблематики розбудови інклюзивного середовища в закладах загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання для дітей молодшого шкільного віку зі СДУГ.

Визначення поняття «синдром дефіциту уваги з гіперактивністю» представлено в наукових дослідженнях О. Григоренко, Н. Заваденко, Г. Моніної, О. Романчук, М. Федоренко.

О. Раманчук (2008) визначає СДУГ, як поліморфний клінічний синдром, головними проявами якого є порушення здатності дитини контролювати та регулювати свою поведінку, що виявляється моторною гіперактивністю, порушенням уваги та імпульсивністю.

Н. Заваденко визначає синдром гіперактивності, як хворобливий стан нервової системи дитини, що полягає в переважанні процесів збудження над процесами гальмування. СДУГ призводить до нашарувань у вигляді незрілості емоційно-вольової сфери, порушень поведінки, труднощів соціалізації та негативно впливає на психічний розвиток дитини.

На нашу думку, обґрунтованим є твердження О. Григоренко, Г. Моніної (2007) про те, що рухова занепокоєність, гіперактивність, порушення концентрації уваги, імпульсивність, як основні прояви даного синдрому мають безпосередній негативний вплив на функціонування дитини у всіх сферах життя.

Не можна не погодитися з результатами дослідження О. Губрієнко (2018), на думку автора СДУГ призводить до вторинних ускладнень у вигляді порушень психічного розвитку, шкільної дезадаптації, поведінкових та соціальних проблем.

Враховуючи окреслений поліморфний симптомокомплекс у дітей зі СДУГ нами було виділено основні труднощі, які виникають у дітей молодшого шкільного віку під час навчання у початковій школі.

1. Ознаки дезадаптації.
2. Труднощі формування навчальної поведінки.
3. Низька успішність засвоєння знань.

4. Цькування з боку однолітків.

Таким чином, процес повноцінного включення дітей зі СДУГ в інклюзивний простір обтяжує коло таких факторів, як емоційна нестабільність, постійна рухова занепокоєність, підвищене відволікання на сторонні стимули, порушення регулювання власної поведінки.

Розбудова інклюзивного середовища в закладах загальної середньої освіти це створення сукупності необхідних освітніх умов, які необхідні для включення дітей з особливими освітніми потребами у навчальний простір разом з дітьми з унормованим розвитком. На основі аналізу спеціальної літератури, а також враховуючи особливості дизонтогенезу психічного розвитку при СДУГ, нами було сформовано основні складові розбудови інклюзивного простору для дітей молодшого шкільного віку зі СДУГ. Розглянемо їх детальніше.

1. Організаційна складова. Дитина молодшого шкільного віку зі СДУГ потрапляє до закладу загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання на основі висновку ІРЦ. Висновок містить інформацію про стан здоров'я дитини, наявність особливих освітніх потреб, рекомендовані адаптації освітнього процесу, обсяг корекційно-розвиткових та психолого-педагогічних послуг, рекомендації щодо форми навчання. Цей документ виступає підґрунтям для розробки ІПР командою спеціалістів у закладі освіти. Саме Індивідуальна програма розвитку визначає основні напрямки пристосування освітнього середовища до потреб дитини зі СДУГ [1, с. 5].

2. Діагностично-моніторингова складова. Допомогає визначити обсяг психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг, а також в разі необхідності скорегувати їх.

3. Психологічний супровід. Процес адаптації дитини зі СДУГ у дитячому колективі вимагає тривалої організованої допомоги з боку психолога, вчителя та асистента вчителя. На нашу думку основними напрямками роботи можуть виступати: формування ідеї соціальної справедливості; моделювання позитивної соціальної поведінки; розширення сфери соціальної взаємодії; підвищення самооцінки; зняття емоційної напруги тощо. В роботі з дітьми зі СДУГ доцільно використовувати методи арт-терапевтичних технологій та психогімнастики.

4. Корекційно-розвиткова складова. Реалізація даного напрямку здійснюється на корекційних годинах командою вузьких спеціалістів, до складу якої входять логопед, дефектолог, психолог, корекційний педагог.

Таким чином, процес розбудови інклюзивного простору для дітей молодшого шкільного віку зі СДУГ потребує залучення команди різнопрофільних спеціалістів в коло обов'язків якої входить розробка та впровадження ІПР, надання корекційно-розвиткових та психолого-педагогічних послуг, моніторинг створення умов для включення дитини окресленої нозологічної групи в загальноосвітній простір.

Дослідження особливостей включення дітей окресленої категорії до закладу загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання,

дозволило нам сформувати рекомендації для вчителів початкової школи щодо роботи з дітьми зі СДУГ.

1. Дотримуйтесь принципу педагогічного оптимізму.
2. Використовуйте сильні сторони дитини.
3. Уникайте великої кількості сторонніх подразників навколо робочого місця.
4. Розподіляйте навчальний матеріал на частини.
5. Дозуйте навчальне навантаження.
6. Дозволяйте рухливу активність під час уроку.

Отже, врахування запропонованих рекомендацій допоможе створити відповідні умови для організації навчання дітей даної нозологічної групи в умовах інклюзивного простору.

Таким чином, вивчення проблематики особливостей включення дітей молодшого шкільного віку зі СДУГ в інклюзивний загальноосвітній простір дозволило сформувати нам наступні висновки. Дизонтогенез психічного розвитку при СДУГ має безпосередній негативний вплив на процес включення дитини в інклюзивне середовище, що має відображення в ознаках дезадаптації, труднощах формування навчальної поведінки, низькій успішності засвоєння знань. Створення необхідних педагогічних умов для дітей окресленої категорії містить наступні складові: організаційна, діагностично-моніторингова, корекційно-розвиткова, психологічний супровід. Кожна складова забезпечує реалізацію завдань, необхідних для організації та впровадження інклюзивного навчання для дітей молодшого шкільного віку зі СДУГ.

Список використаної літератури та джерел

1. Асистент учителя в інклюзивному класі : навчально-методичний посібник / Н. М. Дятленко, Н. З. Софій., О. В. Мартинчук, Ю. М. Найда, під заг. ред. М. Ф. Войцехівського. – Київ : ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 172 с.
2. Давиденко М. В. Адаптація дітей з синдромом дефіциту уваги та гіперактивністю до навчання у початковій школі // Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. – 2020. – С. 94-99.
3. Мони́на Г. Б., Лютова-Робертс Е. К., Чутко Л. С. Гиперактивные дети: психолого-педагогическая помощь: [монография] / Г. Б. Мони́на, Е. К. Лютова-Робертс, Л. С. Чутко. – СПб : Речь, 2007. – 186 с.
4. Романчук О. І. Гіперактивний розлад з дефіцитом уваги у дітей / О. І. Романчук. – Львів : Джерело, 2008. – 326 с.
5. Створення індивідуальної програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами: методичний посібник / Під заг. ред. Софій Н. З. – Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. – 66 с
6. Фаласені́ді Т. М. Педагогічна підтримка учнів з гіперактивним розладом у загальноосвітній школі США: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Тереза Миколаївна Фаласені́ді. – Львів, 2016. – 289 с.

Космач Аліна Максимівна,
здобувач другого (магістерського) рівня
спеціальності 022 Дизайн
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

МЕТОД ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПІДГОТОВЦІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 022 ДИЗАЙН

Підготовка здобувачів у сучасних закладах вищої освіти засобами проектної діяльності має великий потенціал для всього освітнього процесу, саме вона сприяє розкриттю творчої індивідуальності здобувачів освіти, вчить креативно вирішувати навчальні завдання із максимальною самостійністю учнів, тому що творчий процес не має чіткої структури, а лише мету, умовні етапи та кінцевий результат, творчі проекти навчають практично реалізувати здобуті знання, інтегрувати знання, навички та вміння з різних сфер, співпрацювати у команді, брати відповідальність за певний сегмент роботи, і найголовніше, така діяльність практично демонструє, як мистецтво впливає на навколишній світ, покращує його, привертає увагу до суспільних проблем, сприяє розвитку науки та є однією з важливих сфер суспільства.

Метод проектів — це освітня технологія, спрямована на здобуття учнями знань у тісному зв'язку з реальною життєвою практикою, формування в них специфічних умінь і навичок завдяки системній організації проблемно-орієнтованого навчального пошуку.

Особливим видом методу проектів є художньо-технічна творчість, або, по-іншому, дизайн – проектна діяльність, що синтезує художню уяву та інженерне мислення у процесі формотворення для тиражування. Інформативність матеріальної форми полягає в адекватному відображенні у зовнішньому вигляді внутрішнього змісту з усіма ознаками та проявами [11, с.76]. Оскільки інформативність є властивістю, що залежить від складності об'єкта, його конфігурації, в ній виділяють два аспекта розгляду: утилітарнофункціональний та естетичний. Перший аспект знайшов відображення в технічному проектуванні, а другий – у художньому проектуванні.

Технічне проектування – це процес створення необхідної для виготовлення та експлуатації об'єкта технічної документації. Процес технічного проектування виробу або його окремого функціонального вузла складається з чотирьох етапів: пошук (прогнозування); конструкторський (проектування); технологічний (підготовка виробництва); організаційний (освоєння виробництва). Спочатку виконують ескізний проект, який дає можливість на основі попереднього аналізу розробити компоувальні та структурні рішення, що дають уявлення про будову та принцип роботи об'єкта проектування. На його основі виконують технічний проект, тобто створюють сукупність документації, яка містить технічні рішення і всі початкові дані, необхідні для розроблення робочої документації на стадії конструювання. Він

дає повне уявлення про об'єкт, який проектується. Останній етап – технологічне проектування, пов'язане з визначенням послідовності операцій виготовлення виробу заданої якості. Основним методом технічного проектування є метод аналогового моделювання, за допомогою якого створюється модель (прототип виробу), а в подальшому розробляється конструкторська і технологічна документація.

Особистісним результатом технічного проектування є формування проектно-технологічної культури фахівця. Художнє проектування пов'язане з образно-візуальною організацією об'єкта (виробу), яка здійснюється поетапно: пропозиція; створення; удосконалення. Головним завданням є знайти найбільш лаконічний, але місткий за змістом художній образ майбутнього виробу, в якому узагальнено композиційні, гармонійні, пластичні та декоративні властивості об'єкта.

Художнє проектування використовує метод художньої діяльності, який ґрунтується на стилях. Художній образ має відзначатися довершеною єдністю та доцільністю окремих частин. Засвоєння теоретичних основ художнього проектування передбачає: опанування основних технік стилізації природніх об'єктів, технік роботи із зображенням, основних композиційних прийомів роботи зі шрифтами та шрифтовими зображеннями тощо. На практиці художнє проектування має забезпечити чіткість функціонального рішення, художньообразну виразність і цінність.

Процес створення пошукового макета, ексклюзивного виробничого зразка майбутнього серійного продукту – це формотворення, художня творчість художника-конструктора. На цьому рівні не передбачено виконання професійних функцій дизайнера, тому здобувати спеціальні знання і досвід, опановувати вміння з дизайну майбутній робітник може через залучення у різний спосіб до художньо-технічного проектування. В технічному аспекті фахівці з індустріального дизайну здатні вплинути на виробничий процес, вибір матеріалу і зменшення витрат виробництва, що у кінцевому результаті поліпшить якість продукту виробництва.

Креативна особистість інтуїтивно відчуває, що потрібно для створення нової ідеї, рішення складного завдання: додати одну деталь або перевернути все догори ногами, придумати принципово нове або розібрати і скласти по-іншому щось вже звичне, діяти всупереч поширеним стереотипам або просто знайти спосіб поглянути на статичні системи динамічно. Індикатори креативності: створення нового з того, що вже є; вирішення проблем абсолютно новим неординарним способом; відмова від стереотипного мислення; гнучкість та оригінальність; схильність до аналізу і синтезу; здатність інтуїтивно відчути правильний напрям думки; вміння генерувати велику кількість ідей; здатність до нового незвичного бачення проблеми або ситуації. Переваги креативності: допомагає вирішувати наявні проблеми, адже саме хороша ідея здатна допомогти знайти вихід з тупикової ситуації; креативне мислення підштовхує особистість знаходити найнезвичніші шляхи розвитку; вона робить життя нескінченно різноманітним; дозволяє реалізувати

творчий задум; допомагає знайти шляхи для самореалізації. Оскільки обдарованість – це вроджена схильність людини до успішного освоєння деякої складної діяльності, то виявлення видів і рівнів цих схильностей, тобто задатків, в учнів допоможе розвинути їх здібності до успішного виконання відповідної діяльності.

Отож, для здійснення художньо-технічного проектування людина має бути залучена до двох видів діяльності, які мають свої особливості. Оскільки мислення як вища форма пізнавальної діяльності є багатограним, у процесі взаємодії його процесів і механізмів виникає відповідний продукт у різних формах реалізації. У художньо-технічній творчості результатом конструктивного мислення є продукт уяви у вигляді організованої системи образів, створений на основі суджень, понять і висновків художньої та технічної творчості і наповнений почуттєво-емоційним змістом у процесі проектної діяльності.

Таким чином, у пошуку психологами шляхів створення єдиної концепції цілісної особистості було встановлено, що творча особистість є системою зі складними зв'язками, активованість яких залежить від виду діяльності, в якій вони виявляються, і потребі в цій діяльності. Прагнення особистості реалізувати потреби пов'язане багатоаспектною взаємодією зі здібностями і світоглядом, у процесі якої активізується емоційне мислення. Оскільки емоційне забарвлення минулого досвіду контролює доступ до творчих асоціацій між поняттями, велике значення має набір емоційних слідів, що локалізуються в правій півкулі і застосовуються як матеріал для конструювання гіпотез, які фільтруються емоційно-інтуїтивною оцінкою. Сильні естетичні переживання мають здатність піднести людину на вищий рівень усвідомлення її ролі в суспільному житті та мобілізувати її потенціали.

Тому естетичний чинник розглядається як важливий інструмент впливу на розкриття і розвиток творчих здібностей особистості, внаслідок чого створюються цінності, які мають здатність трансформуватися в факти культури. У цьому контексті перспективною тенденцією сучасної освіти, зокрема й професійної, є застосування культурологічного підходу до формування особистості фахівця. Аналіз наукових джерел із проблеми психології та педагогіки творчої діяльності дозволяє розглядати художньо-творчі здібності як специфічні, оскільки вони пов'язані з властивостями окремих психічних функціональних систем, які визначають продуктивність окремих видів активності особистості.

Список використаної літератури та джерел

1. Моляко В.О. Стратегії творчої діяльності. Тактики творчої діяльності. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результат досліджень / за ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. Житомир : [ПП Рута], 2007. С. 24–29.
2. Яковлев М. Формалізація та моделювання як ефективний засіб сучасного дизайн-моделювання. Вісник закарпатського художнього інституту. 2014. Вип. 5. С. 74-77.
3. Kolesnik N. Prestación de servicios educativos en la escuela secundaria: una excursión al desarrollo de la civilización sociocultural. // Revista Dilemas Contemporáneos: Educación, Política y Valores. // Vasyl Madzihon, Nina Fedorova, Svitlana Merkulova and other. –

National Institute of Copyright, Mexico. – Year VII, Publication no.2, January 2020. TITLE, 43.

4. Kolesnyk N. Information and Media Literacy and "Cloud" Technologies in Training of Higher Education Applicants: the Sustainable Development Paradigm // Universal Journal of Educational Research // Nataliia Kolesnyk, Snizhana Kubrak, Tetiana Yavorska and Svitlana Vitvytska. Vol. 8. No 6. 2020. Paper ID: 19515696. [Abstract] [Full Text] [Full Article - PDF] pp. 2668 – 2677.
5. Якимчук Д. Д., Колесник Н. Є. Використання засобів художнього конструювання у дизайн-проектах учнів 5-10 класів // Майстерність комунікації у мистецькій і професійній освіті: збірник наукових праць / за заг. редакцією Н.Є. Колесник, О.М. Піддубної, О.М. Марущак. – Житомир: ФО-П «Н.М. Левковець», 2020. – У 2-х ч. – Ч. I. –С. 101 – 104.

Кузнецова Аліна Ігорівна,
спеціаліст, викладач математичних дисциплін
(Педагогічний фаховий коледж комунального закладу вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради)

ФОРМУВАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПРЕДМЕТНО-МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА НАВИЧОК ПЕДАГОГІЧНОГО ПАРТНЕРСТВА ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ (ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Прогрес у суспільній сфері та у принципах комунікації та соціальної співпраці зумовили потребу модернізувати системи освіти. Сьогодні таке, що у школі зміщено акцент із закладу освіти, який повинен сформувати систему знань на соціальний інститут, через який проходить кожна людина, набуваючи при цьому рис особистості, фахівця і громадянина; який є прикладом взаємодії із середовищем, через який реалізується державна політика у створенні інтелектуального, духовного потенціалу нації, розвитку вітчизняної науки, техніки і культури, збереженні і примноженні культурної спадщини й формувалися людини майбутнього. Все це висуває проблеми підготовки педагога, його професійного становлення і професійної компетентності. [1, с.4] Адже рівень їхньої методичної обізнаності та сформованість моральних цінностей, як складових професійної компетентності впливає на ефективність навчання й розвитку, становлення особистості здобувача освіти. Саме компетентнісний підхід розглядається як один із важливих концептуальних принципів, який визначає сучасну методологію оновлення змісту освіти. Тому, викладачам педагогічних вищих закладів освіти важливо володіти тими методичними інструментами, які є доцільними для кожної вікової категорії. Одними із таких актуальних інструментів є ігрові методики, які дають змогу не лише сформувати систему знань та практичних умінь із дисципліни у здобувачів педагогічної освіти, але і використовувати їх як засіб навчання методики навчальних предметів.

Метою статті є аналіз та узагальнення підходів до визначення професійної компетентності вчителя та її складових. Навести приклади практичного використання ігрових технологій за темами в рамках курсу «Математика (алгебра та початки аналізу і геометрія)», обґрунтувати способи їх використання як методичних інструментів.

Думки багатьох видатних науковців спрямовані на визначенні змісту та видів професійної компетентності вчителя, формулюванні умов її формування (Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Зимняя, Б. Ельконін, Н. Кузьміна, Л. Карпова, М. Кадемія, А. Коломієць, О. Локшина, А. Маркова, Л. Мітіна, О. Овчарук, Є. Павлютенков, Л. Паращенко, О. Пометун, І. Прокопенко, С. Раков, І. Родигіна, О. Савченко, Г. Тарасенко, С. Трубачева, А. Хуторський, М. Чошанов, В. Шахов та ін.). [6, с. 154]

Поняття "професійна компетентність учителя" - це єдність його теоретичної та практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності.

Ш. Амонашвілі розглядає педагогічну діяльність як творчий процес. [4, с. 2]

Конкретизовано основні завдання формування педагогічної компетентності майбутнього фахівця початкової освіти:

- забезпечити оволодіння технологіями самоорганізації та самоактуалізації;
- створити умови для становлення професійної культури майбутнього спеціаліста;
- активізувати формування ключових компетенцій майбутнього вчителя початкової школи;
- формувати професійну мобільність студентів;
- організовувати методичну, дидактичну підтримку студентів;
- формувати соціальну активність на основі особистісних якості та соціальних умінь особистості.

Основними структурними елементами педагогічної компетентності є: теоретичні педагогічні знання, практичні вміння, особистісні якості педагога.

Як ігрові технології дозволяють формувати ці риси?

Дидактична система Я.А.Коменського передбачала як принцип "уському навчати легко", що відкривало шлях гри у шкільне життя. Я.А.Коменський був переконаний, що ігрова методика навчання відповідає природі дитини, дає змогу використати емоційну мотивацію в навчально-виховному процесі, уникнути несприйняття матеріалу на уроці й тим самим полегшити та пришвидшити засвоєння знань. [7, с. 87]

У підходах до дитячих ігор, зазначав Я.А. Коменський, необхідно враховувати не лише те, що вони несуть у собі радість задоволення, які так необхідні в молоді роки, але й природне прагнення до свободи. [3, с.64] Адже гра розуміється як дещо добровільне, тоді як навчання – щось серйозне, обов'язкове, необхідне. Окрім того, ігри передбачають спілкування з ровесника, а також елемент змагання, що дає можливість заслужити похвалу.

Розглянемо конкретні ігри та їхню цінність в межах курсу «Математика (алгебра та початки аналізу та геометрія)» для здобувачів освіти 1-2 курсів

Тема заняття	Назва та зміст гри	Дидактична мета	Опис гри як інструменту для формування знань з методики навчальних дисциплін	Примітка
Значення функцій	«Доміно». Кожен гравець отримує картку для гри в доміно. Він має обчислити значення функції в точці, розвинути математичне мовлення, виховувати колективізм та уміння співпраці задля досягнення мети.	Закріпити уміння обчислювати значення функції в точці, розвинути математичне мовлення, виховувати колективізм та уміння співпраці задля досягнення мети.	Після гри викладач проводить бесіду щодо способів застосування гри «Доміно» з учнями початкової школи на уроці математики. Здобувачі освіти можуть навести приклади тем, які можна закріпити у формі «Доміно», формулюють дидактичну мету цієї гри.	Актуально не лише для уроку математики
Функції Графіки функцій	1.«Анкета функції». В ході підготовки до гри доводимо думку, що кожна функція має свої властивості так само, як і людина свої характеристики. Кожна людина при влаштуванні на роботу/вступі в заклад освіти, тощо заповнює анкети, в яких вказує інформацію про себе, що дозволяє	Актуалізувати знання про способи задання функцій, формувати уміння аналізувати функцію, будувати графік функції, розвинути просторове мислення, графічні уміння, виховувати почуття відповідальності.	Після гри побудувати асоціативний куц «Анкета у початковій школі», в якому вказати предмети для використання цієї гри, її можливості, колективно скласти подібну анкету для молодших школярів на обрану здобувачами освіти тему.	Вітається творче оформлення анкети /досьє/ паспорту

	<p>оточуючим сформувати думку про анкетованого. Кожен гравець отримує свого «»підопічного»- функцію, задану у формульному виді. Завдання- охарактеризувати свого «героя» за зразком та заповнити на нього анкету.</p>			
<p>Вектори Дії над вектора ми</p>	<p>«Сузір'я мого зодіаку» У формі графічного диктанту у прямокутній системі координат у просторі побудувати малюнок сузір'я «Великої Ведмедиці», записавши координати кожної точки- зірки. За поданими координатами утворити вектори та виконати над ними дії додавання/віднімання, множення вектора на число, скалярного добутку векторів, кут між векторами.</p>	<p>Удосконалювати і вміння наносити точки за координатами в прямокутній системі координат у просторі, формувати вміння виконувати дії над векторами, розвивати просторе мислення, виховувати пізнавальну активність.</p>	<p>Провести аналогію з графічними диктантами за клітинками у початковій школі, визначити дидактичну мету таких диктантів, сформулювати додаткові творчі завдання для молодших школярів по роботі із графічним малюнком.</p>	

Оцінюючи гру в широкому аспекті, Б.Ананьєв стверджував, що гра властива не тільки дітям, а й усякій дорослій людині. На його думку, гра пов'язана з іншими видами діяльності людини, такими, як спілкування, пізнання, навчання, праця. Тож тема гри як методичного інструмента формування професійної компетентності педагога має перспективи в усіх навчальних дисциплінах. Варто розвивати концепцію гри, оскільки це саме життя, але без наслідків і страху помилитися. Через спроби, помилки і психологічну легкість гри школярі вчаться партнерству та творчості, а майбутні вчителі повинні мати зразок ефективно організованої гри та мати ігрові кейси на кожну ситуацію.

Список використаних джерел та літератури

1. Банашко Л.В. Концепція педагогічної компетентності майбутніх учителів у системі ступеневої підготовки спеціалістів початкової ланки освіти. [Електронний ресурс] Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. Режим доступу: <http://www.kgpa.km.ua/node/233>.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Київ : «Академвидав», 2004. – 352с.
3. Коменський Я.А. Вибрані педагогічні твори. Т. 1 : Велика дидактика / ред. та прим. А. А. Красновського. – Київ: Радшкола, 1940. – 248 с.
4. Пелагейченко В. Ключові компоненти компетентності вчителя // [Відкритий урок: розробки, технології, досвід](#). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://osvita.ua/school/method/9170/>
5. Рудницька Н.Ю., Синиця М.О. Педагогічні технології в початковій школі: Методичні рекомендації. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – 87с.
6. Скворцова С.О. Види професійної компетентності вчителя/ Наука і освіта. - №10. - 2009. - С. 153 – 157.
7. Телячук В. П., Лесіна О. В. Інноваційні технології в початковій школі. – Харків : Основа, 2007.– 240 с.

Кулешова Олена Віталіївна,
*кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки
(Хмельницький національний університет)*

Міхєєва Людмила Василівна,
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки
(Хмельницький національний університет)*

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Основний компонент будь-якої соціальної системи – особистість людини як соціальної істоти. Тільки будучи включеною до певної суспільної системи, людина знаходить свою соціальну сутність. Суспільні відносини, які

складаються між людьми – це необхідні умови існування та розвитку як кожної окремої особистості, так і суспільства в цілому.

Результати освіти визначаються не тільки через знання, вміння і навички, а й через компетентності, які набуті особистістю в освітньому процесі. Компетентність є планованою метою процесу освіти, що особливо важливо для змісту вищої професійної освіти, який має формуватися виходячи з вимог, що висуваються професійною діяльністю до фахівця та його компетентностей. Ключові компетенції є проявом адекватного соціального життя людини в сучасному суспільстві, відбиваючи особливості міжособистісної взаємодії, спілкування та застосування інформаційних технологій. Орієнтація освіти на формування ключових компетенцій, передбачає особистісний, творчий саморозвиток людини.

Мета статті – проаналізувати педагогічні умови формування креативної компетентності у студентів в процесі їх професійної підготовки.

Поняття «компетентність» ширше понять «знання, вміння, навички», воно включає їх в себе. При цьому компетентність не зводиться до знань і вмінь в кількісному співвідношенні, конкретному обов'язку. Разом з тим поза знань і досвіду діяльності становлення компетентності неможливо.

Компетентнісний підхід, що розробляється в наукових працях В. Байденко, Ж. Делора, А. Деркача, І. Зимньої, Дж. Равена, Л. Тряпціна, В. Хутмахера, А. Хутірського та ін. – це один із методів моделювання цілей освіти та відображення його результату в компетенціях – системі ознак готовності фахівця до здійснення певної діяльності [1].

Якщо компетентність спеціаліста розуміти як системну сукупність загально-соціальних і професійних характеристик, то в такому випадку компетентнісний підхід до освіти має сприяти освоєнню та розвитку здатності до виконання та реалізації студентами різноманітних соціальних і професійних ролей та їх функцій. Це орієнтує на необхідність опанування творчим використанням студентами контекстної, ситуаційної інформації, на розуміння різноманітності соціальної і професійної дійсності, а також на розвиток вміння адекватно діяти в соціально-економічних і професійних умовах, що швидко змінюються.

Наявні в сучасній науковій психологічній літературі визначення компетентності можна розділити на такі групи в залежності від специфіки розуміння даного терміну авторами:

- у визначеннях першої групи акцент робиться на когнітивній стороні компетентності, тобто автори підкреслюють значущість знань і кваліфікації в складі компетентності (В. Безрукова, А. Карпенко, В. Шепель та ін.);

- до другої групи належать визначення, автори яких підкреслюють діяльнісну спрямованість проявів компетентності (О. Акулова, І. Зимня, М. Мітіна, Н. Тализіна, А. Хуторської, В. Шадріков та ін.);

- автори третьої групи розглядають компетентність як інтегративну якість особистості, що включає в себе знання, вміння, навички, досвід,

особистісні якості, систему цінностей та здатності людини (А. Бермус, В. Козирєва, Н. Кузьміна, Л. Петровська та ін.).

У процесі виховання і навчання особистості створюються педагогічні умови, які спрямовані на досягнення запланованого результату освіти, на формування певних компетенцій особистості, її знань, умінь і навичок. Оскільки компетентність є якістю, яка багато в чому формована в рамках освітнього процесу, неможливо виключити педагогічні умови її формування.

С. Хазова описала три групи умов формування та розвитку компетентності у майбутніх фахівців:

до **першої групи** належать умови, які пов'язані з організацією конструктивної взаємодії суб'єктів освіти, що сприяє підвищенню освітньої активності студентів, розвитку свідомого та відповідального ставлення до змісту освіти, до своєї діяльності та поведінки, в зв'язку з чим необхідно основний упор робити на самостійну роботу учнів, надавати їм провідну роль в процесі навчання;

друга група умов пов'язана із забезпеченням єдності отриманих теоретичних знань і їх практичного застосування в діяльності студентів, з використанням життєвого досвіду як джерела навчання, з формуванням адекватного уявлення про реальні рольові функції, які студентам належить виконувати, а також про реальну соціальну та професійну дійсність в цілому;

третья група умов включає в себе реалізацію принципів положень компетентнісного підходу в освіті, які визначаються сутністю та цільовою спрямованістю цього підходу [2].

В. Ісаєв вважає, що для ефективного розвитку компетентності в процесі професійної підготовки студентів, необхідна організація освітнього процесу, що відповідає таким умовам:

а) змістовне і процесуальне структурування навчання з урахуванням забезпечення цілісності та міжпредметної єдності наукового знання, а так само доцільної інтеграції фундаментальної та контекстної інформації;

б) використання ефективних форм і методів стимулювання й організації навчальної діяльності студентів з метою системного оволодіння знаннями соціальної поведінки і навичками професійної діяльності, соціального і професійного спілкування, свідомої постановки і застосування творчих рішень виникаючих проблем; освітні цілі мають бути міцно взаємопов'язані з практичними ситуаціями, студентів треба орієнтувати на різноманітність професійних і життєвих ситуацій;

в) застосування адекватних оціночних процедур, обраних в залежності від особистісних схильностей і здібностей студентів, а також відповідних особливостям набутого студентами досвіду і набору компетенцій, тобто враховують їх індивідуальний розвиток; викладач має бачити свою роль не тільки в передачі знань і способів діяльності, але й в проєктуванні індивідуального особистісного розвитку кожного студента [3].

Дж. Равен транслює ті ж ідеї, висунуті в якості необхідних умов для формування соціально-психологічного середовища, сприятливого для продуктивного розвитку креативної компетентності студентів:

- надання студентам широких можливостей для участі в новій для них діяльності, апробування нових стилів поведінки, участі в незалежних дослідженнях, в результаті чого розвиваються значущі види компетентності особистості; організація спільної роботи з людьми різного соціального походження, які дотримуються різних інтересів, завдяки чому студенти отримують, аналізують та інтегрують різноманітний досвід, виявляють свої системи цінностей; пропозиції вирішення нових, незнайомих, різноманітних і складних завдань, що кидають виклик усталеним упередженням і стереотипам, і в той же час пов'язаних саме з тими сферами діяльності, які важливі та цікаві для студентів;

- спільна постановка студентами і викладачами нових, значимих, за спільною думку, завдань, які забезпечує розуміння цілей навчання; надання їм підтримки при досягненні поставлених цілей, допомога у набутті та збереженні впевненості в можливості реалізації поставлених завдань і віра в успіх своєї діяльності;

- прояв уваги до інтересів, мотивації та вмінь студентів, створення індивідуальних навчальних планів, максимальна індивідуалізація навчання, вказівка на необхідність виконання та заохочення будь-якої самостійної діяльності на рівні високих стандартів [4].

В якості соціально-психологічних умов, що сприяють формуванню та розвитку креативної компетентності студентів, можна виділити такі:

1) вікові особливості студентів та соціальна ситуація розвитку, що виникає через ролі особистості не тільки як об'єкта, а й суб'єкта професійної освіти;

2) креативне середовище ЗВО, соціальне підкріплення творчої поведінки, підтримка і віра в успіх діяльності студентів, характер і рід занять найближчого оточення, їх соціальний досвід і соціальні ролі;

3) розуміння студентами цілей навчання і впевненість в можливості їх досягнення, забезпечення можливості самостійної постановки значущих для особистості завдань, виконання їх на високому рівні, свідоме і відповідальне ставлення студента до змісту освіти, до своєї діяльності і поведінки, до підвищення своєї освітньої активності;

4) гнучкість у виборі засобів і методів досягнення цілей навчання в залежності від особистих схильностей учнів, можливість вибору та реалізації ефективних форм діяльності студентів з комплексного оволодіння і свідомого творчого застосування соціальних і професійних знань, успішне засвоєння навичок професійної діяльності, соціальної та професійної поведінки та спілкування;

5) провідна роль студентів у процесі навчання, індивідуальний підхід, врахування їх індивідуально-особистісного розвитку, увага до інтересів студентів, їх мотивації і вмінь, створення індивідуальних

навчальних планів, розвиток пізнавальних потреб студентів, основний упор на їх самостійну роботу, вказівка на необхідність досягнення високих стандартів при її виконанні;

б) співтворчість суб'єктів освіти, конструктивна взаємодія викладача та студента, спільний пошук вирішення завдань, обмін досвідом під час спільної роботи з різними людьми, наявність позитивного зразку творчої поведінки, надання студентам широких можливостей для участі в новій для них діяльності та надання їм підтримки у виконанні важливої, з точки зору досягнення, значущої для них мети роботи;

7) взаємозв'язок і підкріплення освітніх цілей теоретичного знання практичною діяльністю, орієнтація студентів на різноманітність професійних і життєвих ситуацій, формування адекватних уявлень про реальну соціальну дійсність, опора на особистий досвід як на джерело навчання, орієнтація на практичне застосування знань, надання студентам такої можливості, створення умов для наслідування творчої поведінки, наявність можливості випробувати нові стилі поведінки, брати участь в незалежних дослідженнях і розвивати значущі види компетентності, виявити свої системи цінностей.

Таким чином, складна взаємодія сукупності внутрішніх та зовнішніх факторів, а також соціальна ситуація розвитку студентів та креативне середовище системно детермінують креативну компетентність студентів.

Список використаних джерел та літератури

1. Дьяченко М.И. Краткий психологический словарь. Мн: Нар. асвета, 1996. 400 с.
2. Хазова С.А. Развитие конкурентоспособности специалистов по физической культуре и спорту в процессе профессиональной подготовки: Монография. Майкоп, 2011. 368 с.
3. Исаев В.А. Образование взрослых: компетентностный подход. СПб: Институт образования взрослых, 2005. 92 с.
4. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. М.: Когито-Центр, 2002. 396 с.

Лапіна Алла Олександрівна,
викладач філологічних дисциплін,
викладач-методист

(КЗВО «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» ЗОР)

ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В НАВЧАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Реалізація мети початкової освіти ґрунтується на таких ціннісних орієнтирах, як: ... цінність дитинства, що оберігається шляхом встановлення освітніх вимог, які відповідають віковим особливостям дитини, визнання прав дитини на навчання через діяльність, зокрема гру, обмеження обсягу домашніх завдань для збільшення часу на рухову активність і творчість дитини; радість

пізнання, що обумовлюється використанням в освітньому процесі дослідницької та проектної діяльності... [1].

Відповідно до завдань щодо формування ключових компетентностей учнів, які передбачають їх особистісно-соціальний та інтелектуальний розвиток, відбувається переосмислення ролі вчителя у процесі модернізації системи освіти, підвищуються вимоги до нього. Орієнтація сучасної освіти на процес співпраці вчителя і учня вимагає від нас, викладачів, формування якісної професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів, який був би готовим до співпраці, співтворчості зі своїми вихованцями, а отже – до «здатності формувати і розвивати мовно-комунікативні уміння і навички учнів» [3].

За Концепцією Нової української школи учні мають не просто здобути знання, а й навчитися їх використовувати в житті, бо саме знання і вміння є основою життєтворення. Зважаючи на особливості дитячого сприймання, ефективно засвоєння знань відбувається через гру, діяльність. Це природна потреба. Отож, недостатньо навчити майбутнього вчителя формувати певні мовні поняття, його треба навчити здійснювати діяльнісний підхід до навчання і виховання.

Мета статті: показати практичну підготовку майбутніх учителів початкових класів до здійснення діяльнісного підходу в навчанні молодших школярів української мови через особистісно орієнтовану технологію.

На мою думку, технологія особистісно орієнтованого навчання є однією з-поміж інших ефективних технологій, що дасть можливість реалізувати діяльнісний підхід.

У технології особистісно орієнтованого навчання особливе значення надається такому фактору розвитку, який в традиційній педагогіці майже не враховувався – суб'єктному досвіду життєдіяльності, набутому дитиною до школи в конкретних умовах сім'ї, соціокультурного оточення, у процесі сприймання та розуміння нею світу людей та речей. Цілі й завдання особистісно орієнтованого навчання:

- розвивати індивідуальні та пізнавальні здібності кожної дитини;
- максимально виявляти, ініціювати, використовувати індивідуальний (суб'єктивний) досвід дитини;
- допомогти особистості пізнати себе, самовизначитися і самореалізуватися, а не формувати заздалегідь задані якості [2, с. 36].

Під час викладання дисциплін філологічного циклу, зокрема методики навчання української мови, прагну побудувати заняття так, щоб студенти розуміли значення опрацьовуваної теми, могли використати уже набутий досвід педагогічної діяльності, переконую в тому, що всі вони стануть компетентними вчителями за умови, якщо будуть саморозвиватися, виявляти творчість, готуючись до занять методики – і тільки тоді у них з'являться власні погляди, переконання щодо опрацювання тієї чи іншої теми з мови або читання в початкових класах.

Відповідно до технології особистісно орієнтованого навчання «навчальний матеріал (характер його подання) повинен забезпечувати виявлення змісту суб'єктного досвіду учня, включаючи досвід його попереднього навчання, навички з інших предметів» [2, с. 37]. Тому я часто націлюю студентів готувати урок мови, щоб максимально залучити особистісний досвід школярів. Наприклад, до теми «Велика буква у власних іменниках» (3 клас) студентка дібрала завдання такого типу:

- 1) назвіть і запишіть міста нашої області;
- 2) запишіть назви водойм рідного краю;
- 3) послухайте текст. Про які пам'ятки культури в ньому йдеться?

Загальнонаціональна акція «7 чудес України» була започаткована у 2007 році. У боротьбу за почесне звання одного із чудес України включилися історико-культурний комплекс «Запорозька Січ», острів «Хортиця» – найбільший острів на р. Дніпро, музей-заповідник «Кам'яна Могила». У печерах і гротах Кам'яної Могили зосереджено більше трьох тисяч наскельних малюнків від кам'яного віку до епохи бронзи і пізнішого часу. Дніпровська гідроелектростанція – історико-архітектурний пам'ятник, що являє собою складний будівельний комплекс. Дніпровська ГЕС поклала початок розвитку промисловості цілих районів і міст України. (<http://7chudes.in.ua>)

Після прочитання тексту, обговорення його змісту, з'ясування незрозумілих слів учитель може провести попереджувальну орфографічну роботу: на екрані телевізора учні бачать словосполучення із власними назвами. Учитель звертає увагу на їх правопис. Потім під диктовку педагога школярі записують опрацьовані словосполучення;

- 4) бліц-вікторина (Як називається найдовший проспект в Європі, що розташований у нашому місті? Назвіть греблю, яка з'єднала лівий і правий берег Дніпра і т. п.).

Зміст завдань і текстів пов'язаний із Запорізьким краєм. Це дає змогу учням виявити їх суб'єктивний досвід, відчувати радість від знань. Таким чином, ми не просто засвоювали правопис власних іменників на близькому учням матеріалі, вони проводили дослідження, реалізуючи до того ж ще й завдання освітньої галузі «Я досліджую світ».

Важливою складовою особистісно орієнтованого уроку є етап мотивації навчальної діяльності, позитивного налаштування на роботу. Під час проведення уроку письма в 1 класі на тему «Письмо малої букви е» студентка формує пізнавальний інтерес за допомогою дидактичної гри та створення проблемної ситуації.

I. Етап мотивації, цілепокладання.

1. Привітання, сприяння емоційному контакту.

- Добрий день, діти! До нас завітав казковий герой. Для того, щоб дізнатися, хто це, вам необхідно відгадати загадку:

Хто моторчик свій заводить?

З даху в гості хто приходить?

На урок до нас дібрався.

Скажем дружно:

«Здрастуй, ...» (Карлсон)

- Карлсон підготував для вас цікаві завдання.

2. Дидактична гра «Відгадай назву варення».

- Діти, що найбільше любить Карлсон?

- А ще просто обожнює варення. Щоб не переплутати баночки з улюбленими ласощами, він підписав їх початковими літерами. Назвемо спочатку букви на баночках, а потім пригадаємо назву варення.

- Отже, яке варення в баночках? (*абрикосове, ожинове, вишневе, персикове, малинове, ...*)

- У нас виникла проблема. Яке ж варення в останній баночці? Плідно попрацювавши, ми дізнаємося, яке варення Карлсон приготував у цій баночці. Проте, не забувайте, що Карлсон ще той видумляка.

(*наочність у вигляді різнокольорових баночок із варенням на дошці розміщена так, щоб поряд у довільному порядку можна було розташувати рукописні букви*)

- А зараз ви маєте з'єднати друковану літеру з рукописною.

- Знову літері *e* немає пари. Як ви гадаєте, чому? (*бо ще не вчилися писати літеру e*)

3. Бесіда за матеріалами уроку читання.

- Згадаймо, що букву *e* ми вже вивчили на уроці читання. Який звук вона позначає?

- Назвіть слова з цим звуком. (*едельвейс, електричка, тире*)

- Які слова починаються звуком [e]? (*екзамен, Еля*)

- Як ви гадаєте, які завдання ми маємо сьогодні виконати?

- Сьогодні ми будемо вчитися писати рядкову букву *e*, склади і слова з нею. А також складемо незвичайне речення.

- Ознайомтеся з планом роботи на уроці (*план у вигляді малюнків, символів*).

(1. Словникова робота. 2. Гра «Знайди пару». 3. Пальчикова гімнастика. 4. Малювання за вибором. 5. Вправи з письма. 6. Фізхвилинка. 7. Розгадування ребусів. 8. Творча робота з реченням.)

- Діти, чи подобається вам план роботи? Які завдання виявляться для вас найцікавішими, ви мені скажете в кінці уроку.

III. Завершальний етап.

1. Узагальнююча бесіда.

- Яку букву ми вчилися писати на уроці?

- Чи важко було її писати?

- Яке завдання виявилось для вас найцікавішим?

2. Розв'язання проблеми.

- Діти, хто здогадався, яке ж варення в останній баночці? (*пропозиції учнів*) Як я і говорила, Карлсон – видумляка, часто вигадує щось цікаве, а варення це може називатися елементарним (або варенням енергії, економним). Вдома, разом з батьками, спробуйте вигадати іншу назву для варення, цікавішу.

Зважаючи на досить серйозний обсяг публікацій щодо особистісно орієнтованої технології навчання, важко не погодитися з академіком НАПН України О. Я. Савченко, яка підкреслює, «що такі визначення типу уроку, як «особистісно зорієнтований» і «компетентнісний», на які ми натрапляємо у пресі, з нашого погляду, є неправомірними. Це зумовлене тим, що у сучасній школі лише тоді урок є ефективним, якщо він доходить до кожної дитини. Тому особистісно зорієнтоване навчання – це методологічні засади сучасної дитиноцентрованої освіти, а не окремий тип уроку» [4, с. 15]. На моє переконання, використання особистісно орієнтованої технології навчання часто є дещо штучним, тому що звужується тільки до побудови уроку за певною структурою, до використання учителем певних прийомів у роботі. Отож, як викладач, навчаю студентів через застосування діяльнісного підходу реалізовувати особистісно орієнтоване навчання.

Список використаних джерел та літератури

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.01.2022).
2. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій/ автор-укладач Н.П. Наволокова. Харків : Вид. група «Основа», 2011. 176 с.
3. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»/ Мін-во розвитку економіки, торгівлі та сільськ. господар. України. Наказ від 23.12.2020 р. № 2736-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text> (дата звернення: 16.01.2022).
4. Савченко О. «Сучасний урок: суб'єктність навчання і варіативність структури» // *Початкова школа*. 2011. № 9. С. 11-15.

РОЗДІЛ VII. СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ІНТЕГРАЦІЙНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Кучер Світлана Станіславівна,
вихователь – методист
(Житомирський ЦРД № 69)

КОРЕКЦІЙНО – РОЗВИВАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ НА ОСНОВІ ОРНІТОТЕРАПІЇ

Збільшення числа дітей з особливими освітніми потребами відзначається не лише в нашій країні, а й і в усьому світі. Актуальність проблеми соціалізації та організації освітнього простору таких дітей на повістці дня нашого сьогодення. Демократичне підґрунтя змін в суспільному житті нашої країни зумовили новий підхід науковців в баченні та розумінні цих проблем та стимулювали до переоцінки багатьох сталих стандартів в системі освіти і спонукали до реформування. Одним з напрямків реформування зазнала система спеціальної освіти – інклюзивне навчання, як альтернативна форма здобуття освіти дітьми з особливими освітніми потребами.

Гуманне педагогічне мислення засноване на класичній спадщині і знаходить витoki в провідних філософських і педагогічних навчаннях Я.А. Коменського, К. Г. Ушинського, В. А. Сухомлинського, Л. С. Виготського, Я. Корчака, Ш. О. Амонашвілі та ін. Концептуальні підходи щодо модернізації спеціальної освіти знайшли своє відображення в законах «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Концепції розвитку інклюзивного навчання та інших, в яких зокрема зазначається, що всі діти, в тому числі діти з обмеженими психофізичними можливостями мають право на навчання та здобуття освіти.

Опрацювавши ряд наукових робіт, присвячених проблемі навчання та виховання дітей із особливими освітніми потребами, я звернула увагу на дослідження, які активізують психічні процеси. Одним із яких виступає орнітоterapia, як метод психологічного супроводу дітей цієї категорії в умовах інклюзивного навчання в закладі дошкільної освіти. Адже орнітоterapia - це засіб лікування різних захворювань людини за допомогою співу птахів. Орнітологи першими звернули увагу на позитивний вплив пташиного співу на самопочуття людини. В наш час, в цілях лікувальних властивостей, орнітоterapia набуває широкої популярності. Науковці доводять, що терапия співом птахів ефективніше працює з дітьми дошкільного віку, тому що в дітей більше нервових клітин, ніж в дорослих, які відповідають за сприйняття високочастотних звуків, саме тому вони краще сприймають пташиний спів і швидше піддаються лікуванню пернатого «лікаря».

З цією метою корекційно-розвивальну роботу з дітьми дошкільного віку із спектром аутизму, я розробила методичне забезпечення практичного використання орнітотерапии в закладі дошкільної освіти. Досвід роботи в такому напрямку дає можливість спостерігати, що метод орнітотерапии викликає позитивні емоції дитини з ООП, активізує психічні процеси і забезпечує динаміку корекційно-розвивальної роботи. Спів птахів виводить дітей з депресивного стану і виступає звуковим стимулом під час розвитку когнітивних навиків, створює гармонію душі, психіки і тіла, що допомагає

дитині подолати бар'єри недуги. За допомогою орнітотерапії також створюються позитивні емоції, які знімають нервові напруження в дітей.

Основною метою корекційно-розвивальної роботи на основі орнітотерапії з дітьми дошкільного віку є корекційний розвиток пізнавальної та емоційно-вольової сфери, позитивних якостей особистості за допомогою співу різних птахів. Завдяки системному підходу та новітньої парадигми навчання і виховання надало можливість помічати, які саме звуки птахів і який пташиний спів привертають увагу дитини і викликають в неї позитивні враження. Адже зв'язок між позитивними емоціями і фізичним здоров'ям людини добре відомий, тому що він впливає на активізацію певних психологічних процесів

Основні завдання корекційно-розвивальної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами за допомогою орнітотерапії сфокусувала над активізацією зусиль дитини слухати і вслуховуватись в спів птахів.

Комплексна програма розвитку дітей дошкільного віку з аутизмом «Розквіт» стверджує, що необхідно відслідковувати моменти, які можуть стати гальмом у поступальному розвитку аутичної дитини. Однією з таких перешкод є «застрягання» дитини на певних сенсорних враженнях. Саме тому, індивідуальну корекційно-розвивальну програму на основі орнітотерапії спрямована на слухання співу птахів для співставлення з реальністю, яка сприймається і поповнюється в природі для двосторонньої комунікації між дитиною і реальністю, дитиною і дорослими як партнерами по спілкуванню, і зробить ці стосунки свідомими.

Методичне забезпечення корекційно-розвивальної роботи на основі орнітотерапії для дітей дошкільного віку із спектром аутизму розроблено за такими **принципами**:

- Спрямованість на цілісний розвиток - викликати загальний інтерес до співу птахів;
- Становлення соціальних якостей дитини для формування основи корекційно-розвивальної роботи з дитиною з орнітотерапії;
- Організація розвивального простору та діяльності, як основи специфічного сприймання співу птахів дітьми з аутизмом;
- Організація корекційно-розвивальних занять згідно діагностики і висновків ІРЦ;
- Оцінювання ефективності методів орнітотерапії за показниками індивідуального розвитку дитини.

Метою організації роботи з дітьми із спектром аутизму на основі орнітотерапії – забезпечення здатності помічати, які саме звуки птахів і який пташиний спів привертають увагу дитини і викликають в неї позитивні враження та впливають на активізацію певних психологічних процесів. Адже наукою доведено, що спів птахів закріплено в структурах мозку людини, як подразник, що асоціюється з чимось приємним. Взаємозв'язок між

позитивними враженнями, думками, психічним та фізичним здоров'ям добре вивчена і відома вже багато років.

Індивідуальна програма з корекційно-розвивальної роботи для дітей із спектром аутизму на основі орнітотерапії має такі **завдання**:

- розвивати терпимість до звучання співу птахів;
- розвивати здатність до візуального контакту через привертання уваги з використанням звукових ефектів;
- налагоджувати взаємодії між аналізаторами за допомогою співу різних птахів;
- формувати вміння правильно розрізняти мелодії з використанням співу різних птахів;
- розвивати здатність підтримувати візуальний контакт;
- формувати чуття ритму на основі різних мелодій пташиного співу;
- формувати здатність виконувати декілька дій одночасно: слухати спів птаха і відшукати картинку, на якій він зображений.

Враховуючи те, що однією з головних проблем при налагодженні взаємодії з дитиною із спектром аутизму є відсутність її уваги, перебування на „своїй хвилі”, тому актуальність занять з орнітотерапії обумовлена наступним:

1. Визначення птахів, спів яких активізує корекційно-розвивальну роботу з дитиною у відповідності рекомендацій ІРЦ.

2. Підбір мелодій пісень птахів, які будуть привертати увагу дитини та організовувати відносно стійкість процесу сприймання;

3. Зважаючи на те, що в дітей з спектром аутизму виявлена більша прихильність у ставленні до предметів, ніж до людей, тому обумовлюється ефективність налагодження діалогу з ними опосередковано через відповідне дидактичне забезпечення, зокрема, підбір зображення птахів та звучання мелодії їх співу;

4. Заняття, які базуються на основі орнітотерапії, сприяють подоланню стереотипних проявів, характерних для дітей з аутизмом, активізації емоційних проявів, становленню релаксаційних і регулятивних процесів, їхньої здатності до відгуку, як передумови спілкування.

Основними показниками успішної динаміки розвитку дітей із спектром аутизму на основі орнітотерапії є те, що в дитини з'являються почуття безпеки та довіри, а також, передумови арт-педагогічного діалогу з педагогом завдяки спеціально підібраним співам птахів, з метою привертання її уваги та зацікавленості.

Висновок

В основу корекційно-розвивальної роботи з орнітотерапії з дітьми з особливими освітніми потребами покладено активізацію уваги, пам'яті, різних емоційних відчуттів за допомогою співу птахів. Адже орнітотерапія — вид терапії, що полягає у лікуванні різних захворювань або розладів людини співом птахів. Спів птахів викликає почуття задоволення і радості в дітей з аутичним аспектом. Особливістю організації цієї технології

є те, що спочатку потрібно навчити дітей фокусуватися на співі потрібного птаха, виділяючи його серед інших птахів, і налаштовуватись на його спів. Адже наукою доведено, що спів птахів через вухо потрапляє у так звану слухову зону кори головного мозку і збуджує її, в наслідок чого приводить до збудження решти кори головного мозку, що створює гармонію душі, психіки. Такий висновок в окремих випадках допомагає в прогнозуванні виліковування від різноманітних розладів. Наукою доведено, що орнітоterapia корисна навіть для здорових людей, тому що вона допомагає зняти стрес і зарядити позитивними емоціями. Слухати пташиний спів корисно для здоров'я. Фахівці з орнітоterapiї підбирають звуки різних птахів у залежності від недуги пацієнта.

Позитивний вплив на психічні процеси і лікувальні властивості співу птахів ніхто не відміняв, тому він актуальний в корекційно-розвивальній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. З цією метою спів птахів можливо слухати в як в аудіозаписі так і безпосередньо в природі. Використовуючи технологію орнітоterapiї в тісній співпраці з батьками вихованців, є можливість досягнути значних результатів в індивідуальній корекційно-розвивальній роботі, в досягненні релаксації і набутті душевного спокою дітей з особливими потребами.

Методичним забезпеченням досвіду роботи є авторська програма, в якій підібрані ті співі птахів, які продиктовані досвідом роботи і дали певні позитивні результати та планування корекційно-розвивальної роботи для дітей із спектром аутизму. Досвід роботи доводить, що за допомогою співу птахів діти заспокоюються, активізують увагу, починають працювати із дидактичним матеріалом. Діти, які швидко збуджуються, стають спокійнішими, зосередженішими, а діти з аутичним спектром переключають фокус дій, активізують увагу.

Список використаної літератури та джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. керівник: А.М. Богуш, дійсн. член НАПН України, проф., д-р пед. наук; авт. кол-в: А.М. Богуш, Г.В. Беленька, О.Л. Богінч, Н.В. Гавриш, О.П. Долинна, Т. С. Ільченко, О.В. Коваленко, Г.М. Лисенко, М.А. Машовець, О.В. Низковська, Т.В. Панасюк, Т.О. Піроженко, Т.І. Поніманська, О.Д. Сідельніковата, А.С. Шевчук, Л.Ю. Якименко. – К.: Вид-во МОНМС України, 2012. – 26 с.
2. Віконечко » програма розвитку дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку від 3 до 7 років / за ред.Л.Т. Прохоренко. Київ-2013.
3. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Л.О. Савчук Київ-2011.
4. Закон України «Про освіту». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
5. Закон України «Про дошкільну освіту». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
6. Закон України «Про охорону дитинства» . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
7. Концепція державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1721-2010-p#Text>

8. Конвенція ООН про права дитини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

Лежненко Анастасія Юріївна
*магістрантка V курсу спеціальності 013 Початкова освіта,
факультету педагогічної та соціальної освіти
(Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського)*
науковий керівник – Зубарова Наталія Володимирівна,
*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти
(Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського)*

ПОНЯТТЯ «КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ» В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Постановка проблеми. Сьогодні концепції КМ присвячено значну кількість праць дослідників різних галузей знань – філософії, психології, педагогіки та ін. Така увага з боку вчених свідчить про актуальність проблеми розвитку КМ. У світлі нашого дослідження постає необхідним розкриття виникнення й розвитку концепції КМ у вітчизняній та зарубіжній педагогічній теорії і практиці.

Аналіз останніх досліджень. Поняття «критичне мислення» вперше ввів американський психолог Бенджамін Блум в методичній літературі у 1956 році, розуміючи під ним мислення вищого рівня. Зі США ідея розвитку критичного мислення розповсюджується по Європі. В різний час даною проблемою займалися Дж. Д'юї, М. Липман, Р. Джонсон, Д. Халперн, Ч. Темпл, К. Баханов, О. Пометун, О. Тягло, С. Терно, О. Чуба, О. Бриніф'є та ін.

Представниками сучасного періоду розвитку концепції КМ по праву вважаються Е. Гласер, Дж. Д'юї, А. Кроуфорд, Ж. Піаже, У. Самнер та ін. Цей етап характеризується виникненням власне концепції КМ та проникненням її засад у педагогічну теорію.

Мети статті – дослідити розвиток поняття «критичне мислення» у

сучасному науковому дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Сучасний період історії виникнення концепції КМ у педагогічній теорії і практиці можна розпочати з роботи У. Самнера «Фолквейс» 1906 р., у ній автор задокументував тенденцію людського розуму мислити соціоцентрично й паралельну тенденцію для шкіл виконувати (некритичну) функцію соціально-виховання. Дослідники (Т. Акімова, Р. Пол, Л. Елдер, Т. Бартелл) цитують У. Самнера: «У школах усі люди підкоряються єдиному зразку, ортодоксальності. Шкільна освіта, якщо вона не регулюється найкращими знаннями і здоровим глуздом, призведе до появи чоловіків і жінок, які всі одногозразка, як за умов, коли б усі вони були виготовлені на одному токарному станку. Виникає ортодоксальне ставлення до всіх значних доктрин життя. Він складається з найбільш використовуваних і звичайних думок, які поширені в масах. Популярні думки завжди містять широкі омани, напівправду і впевнені загалення» [27, с. 630].

Значний внесок у розвиток концепції КМ для педагогічної теорії і практики зробив Дж. Дьюї, якого ще називають «батьком КМ». Саме він дав перше визначення КМ як «активного, наполегливого і ретельного розгляду переконань або передбаченої форми знання у світлі основ, які його підтримують, і подальші висновки, до яких воно прагне» [7].

Не можемо обійти увагою дослідження Е. Гласера [7], який через 30 років після Дж. Дьюї дав більш точне визначення поняття КМ та був співавтором визнаного у світі тесту на КМ тест Ватсона – Гласера.

Отже, на підставі аналізу різних досліджень можна зробити висновок, що ця концепція була представлена з давніх часів у працях філософів, а з кінця ХХ ст. (70 – 90 рр.) ця концепція проникає в педагогічну теорію і починає використовуватись у Північній Америці як метод реорганізації освітньої системи, розроблений американськими когнітивними психологами. Причинами такого проникнення стало усвідомлення, зокрема У. Самнером, необхідності зміни некритичної функції освіти на критичну, і криза в освіті, оскільки в 70-х роках ХХ ст. постала потреба в критично мислячих випускниках шкіл.

Наше сьогодні характеризується розквітом уваги до концепції КМ, зокрема з боку освітян, що зумовлено суттєвими змінами в суспільстві. Звернемо увагу на посібники, у яких репрезентовано питання проблеми розвитку КМ:

Книга К. Кроуфорда «Методика розумової роботи» призначена як керівництво для старших класів середньої школи. У ній наголошено на важливості тренування в методах розумової роботи, розглянуто цільові установки як найважливіша умова успіху, особливості викладання та опрацювання лекцій, читання та вивчення книг, ведення записів і конспектів, користування бібліотекою, виконання письмових робіт, дискусії, дебати, доповіді, реферати, лабораторні роботи, облік, мислення, дослідницька робота [3].

Книга 2006 р. – методичне видання для вчителів А. Кроуфорда, Е. В. Саул,

С. Метьюза, Дж. Макінстера «Технологія розвитку критичного мислення учнів» – це переклад публікації проєкту «Читання і письмо для критичного мислення». У передмові автори зазначають, що ними була створена «програма підвищення кваліфікації педагогів «Активне навчання, КМ», представлена в цьому виданні, для задоволення потреби шкіл організувати більш глибоке навчання, що було б важливим для учнів у реальному житті – навчання, яке було б корисної яке не тільки дозволяло б учням краще вчитися, але й виховувало їх більш творчими членами суспільства» [6].

Д. Халперн «Психологія критичного мислення» [2]. У наукових колах ця книга вважається однією з найавторитетніших з видань, присвячених КМ. Авторка розглядає особливості мислення, пам'яті, зв'язок між мисленням і мовою, логічні розмірковування, аналіз аргументації, мислення як перевірку гіпотез, вірогідність і невизначеність, прийняття рішень, розвиток навичок розв'язання задач, творче мислення з погляду КМ.

Увагу привертає книга С. Шейбе та Ф. Рогоу «Медіаграмотність. КМ у мультимедійному світі» [5]. Автори визначають складники КМ: допитливість, бажання досліджувати, постійний аналіз інформації, «базове скептичне ставлення», поцінювання якісної аргументації, гнучкість та неупередженість.

Р. Пол в 1990 р. представив книгу «Критичне мислення: Що необхідно знати для виживання у швидкоплинному світі» [6], у якій зроблено акцент на тому, що КМ має бути в центрі освітньої реформи. Розглянуто рух КМ в історичній перспективі, на шляху до критичного суспільства, КМ – фундамент для утворення вільного суспільства та ін., діалогічне і діалектичне мислення, Сократівське запитання, КМ у науці та ін., чому КМ можна застосовувати до всіх дисциплін і галузей, Таксономія Блума, критична і культурна грамотність, філософія і когнітивна психологія тощо.

І. Загашев, С. Заїр-Бек, І. Муштавинська «Учим детей мыслить критически» (2003 р.) – автори зазначають, що вперше в освіті їхньої країни пропонуються методи, спрямовані на розвиток у дитини мисленнєвих умінь, необхідних для життя в сучасному світі: уміння критично ставитись до інформації, самостійно приймати рішення і робити висновки. Визначена проблематика розкривається у формі проблемних запитань, представлених у п'яти розділах: «Що краще – мандрувати чи навчатись?», «У запитаннях ми народжуємось», «Про малюнки і не тільки», «Робота в групі, чи там, де більше одного», «Непідведені підсумки». Книга призначена для батьків, учителів, вихователів та гувернерів.

Упровадженню ТРКМ в університетську освіту присвячено значну кількість сайтів найвідоміших університетів світу.

Поняття «критичне мислення» дуже різнобічне і спеціалісти різних галузей освіти сприймають його по-різному. Відомий український дослідник С. Терно в статті «Критичне мислення – середньовічна відсталість?» демонструє відмінність між «вузьким» та «широким» тлумаченнями критичного мислення та характеризує різні підходи до висвітлення концепції критичного мислення серед американських дослідників М. Ліпмана, Д. Клустера, Р. Пауля та Д. Халперн [5].

На думку С. Терно, поняття «критичне мислення» в освітній діяльності зазнало суттєвих змін. Сьогодні це такий тип мислення, що передбачає практичне застосування наукового підходу до розв'язування життєвих, професійних, особистих проблем тощо; він вбирає у себе синтетичне і аналітичне, теоретичне і практичне, репродуктивне і продуктивне мислення [5].

Критичне мислення як мислення вищого порядку розглядає психолог О. Чуба. Таке мислення спирається на інформацію, усвідомлене сприйняття власної інтелектуальної діяльності та діяльності інших, яке сприяє розвитку такої особистісної риси, як креативність, і формує творче мислення, а отже, творчу особистість [3].

Систематичне включення критичного мислення у навчальний процес має формувати особливий склад мислення і пізнавальної діяльності. Р. Пауел (США) запропонував розмежовувати критичне мислення у «вузькому» і «широкому» розумінні. Так, використання аналізу й аргументації, маючи на меті, перш за все, розвіяти чужу думку, служить прикладом критичного мислення у «вузькому» сенсі. І навпаки, людина, яка застосовує критичне мислення в «широкому» сенсі, не зосереджується на власній точці зору. Вона виходить з необхідності за власною ініціативою відчувати свої ідеї та уявлення найбільш сильними з можливих заперечень. Процес навчання – це процес пов'язування нового з уже відомим.

Отже, проблемі розвитку КМ приділено значну увагу зарубіжної педагогічної спільноти вищої школи. Така практика заслуговує на адаптацію досвіду в Україні.

Перейдемо до розгляду сучасного стану розвитку концепції КМ у вітчизняній педагогічній теорії.

Розвиток КМ здобувачів освіти тільки починає ставати пріоритетним напрямом системи навчання в Україні. Такий стан закріплений у нормативно-правових документах та концептуальних положеннях. Розглянемо основні документи.

У Законі України «Про освіту» в статті 12 «Повна загальна середня освіта» визначено мету повної загальної середньої освіти, досягнення якої забезпечується формуванням ключових компетентностей. «Спільними для всіх компетентностей є такі вміння: читання з розумінням, уміння висловлювати власну думку усно і письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми».

У документі «Нова українська школа: основи Стандарту освіти» 2016 р. КМ входить до переліку 24 рис і чеснот, визнаних пріоритетними в системі освіти понад 50 країнами світу. Ці риси і чесноти стали, своєю чергою, основними орієнтирами змісту освіти Нової української школи України.

Концепція «Нова українська школа» також визначає КМ як уміння, спільне для всіх компетентностей.

Отже, аналіз нормативно-правових документів України щодо здобувачів освіти засвідчує, що одним з найважливіших завдань сучасної освіти є розвиток КМ здобувачів освіти та фахівців освітньої галузі.

Важливим показником уваги до концепції КМ у вітчизняній педагогічній теорії і практиці вважаємо наявність публікацій та праць українською мовою. Сьогодні діяльність здійснюється у двох напрямках: переклад іншомовних видань і їх адаптація до українських реалій сьогодення та представлення власного досвіду впровадження технології КМ в Україні.

На сучасному етапі розвитку української науки теорія і методика розвитку КМ є порівняно новою, оскільки дослідження, присвячені цій освітній інновації, почали з'являтися тільки в 90-х роках минулого століття. Український науковий дискурс щодо концепції КМ представлений: статтями в періодичних фахових виданнях, поодинокими дисертаційними роботами, методичними розробками: переважно навчально-методичними посібниками, дистанційними курсами на різних освітніх платформах.

Статті в періодичних фахових виданнях України розкривають різні аспекти дослідження проблеми розвитку КМ учнів школи та студентів. Це розвідки, у яких репрезентовано результати емпіричних та теоретичних досліджень за різними галузями знань.

Висновки. Отже, аналіз вітчизняної педагогічної думки доводить, що концепцію КМ широко представлено дослідженнями в галузі шкільної освіти, а також дистанційними курсами на відкритих освітніх платформах переважно для вчителів шкіл. Фундаментальні розвідки, навчальні та навчально-методичні посібники чи інші видання, які б розкривали впровадження концепції КМ у систему навчання вищої школи, на сьогодні в Україні майже відсутні.

Як видно з аналізу наукових навчально-методичних посібників, значну кількість книг, навчально-методичних посібників присвячено розвитку КМ студентів коледжів, учнів школи. Провідні університети світу мають сайти, на яких представлено дистанційні курси для студентів цих університетів, а також усіх, хто бажає підвищити власний рівень КМ, оскільки, на думку авторів, така навичка обов'язково необхідна для успішного професійного життя.

Отже, коротко визначимо такий поетапний шлях розвитку концепції КМ: перший етап – первинна поява культури мислення, закладання підґрунтя для сучасної концепції КМ; другий етап – закладання підвалин концепції КМ, поява шляхів правильного розмірковування; третій етап – обґрунтування теорії КМ та проникнення її в педагогічну теорію; четвертий етап – ґрунтовне проникнення теорії КМ у педагогічну, розробка й активне впровадження в педагогічну практику технології розвитку КМ.

Список використаних джерел та літератури

1. Горохова І.В. Значущість критичного мислення для сучасних суспільства та освіти. *Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди "Філософія"*. Харків, 2019. №42. 226-240 с.
2. Основи критичного мислення: метод. пос. для вчителів / О.І.Пометун, І.М.Сущенко. Дніпро: ЛІРА, 2016. 156 с.
3. Романова С. М., Денисевич О. Розвиток критичного мислення особистості як

проблема сучасної освіти. Вісник національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, Психологія. 2009. № 2. URL: <http://jml.nau.edu.ua/index.php/VisnikPP/article/view/2124> (дата звернення: 07.10.2020).

4. Терно С. Критичне мислення – середньовічна відсталість? / Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2013. Вип. XXXVII. С. 301-306.

5. Терно С. О. Критичне мислення: методи та стиль навчання. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2019. Вип. 52, т. 2. С. 183–189.

6. Терно С. О. Теорія розвитку критичного мислення (на прикладі навчання історії) : посібник для вчителя. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2011. 105 с.

7. Технології розвитку критичного мислення учнів / Кроуфорд А., Саул В., Метьюз С., Макінстер Д. / Наук. ред., передм. О.І.Пометун. К.: Пляєди, 2006. 220 с.

Лисенко Ганна Олександрівна
викладач кафедри дизайну
(Хортицька національна академія)

КОЛОРИСТИЧНИЙ КОЛАЖ У ЖИВОПИСНІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТА-ДИЗАЙНЕРА

Постановка проблеми. Сьогодні, в умовах реформування вищої освіти України зростають вимоги до професійної підготовки дизайнера. Головною метою дизайнерської освіти є підготовка фахівця, який на високому рівні володіє професійними та загальнонауковими компетентностями і здатен вдосконалювати навколишнє середовище за законами краси та гармонії, поєднуючи їх з функціональністю.

Ґрунт цієї підготовки складають як вузькоспеціалізовані, так і загально-художні дисципліни, серед яких рисунок, живопис, композиція, кольорознавство, призначені дати студенту-дизайнеру загальні навички майбутньої професії, розвинути творче мислення, стати міцним фундаментом професійної діяльності.

Оновлення змісту системи підготовки фахівця-дизайнера вимагає системного підходу в навчанні, потенціоє інтеграцію дисциплін художнього циклу та зумовлює необхідність створення більш ефективних завдань з колористичної та живописної підготовки студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що поставлена проблема сьогодні є досить актуальною і привертає увагу багатьох дослідників. Про це свідчать публікації теоретиків та практиків цієї сфери: Л. П. Горбатенко [1], [2], [3], І. В. Заргарян [4], В. І. Лубенського [5], Т. Г. Печенюк [6], Т. А. Прокопович [7], Н. Г. Романенко [8], І. Г. Черкесової [9].

Метою статті є дослідження проблеми вдосконалення змісту завдань з живописної підготовки студента-дизайнера.

Виклад основного матеріалу. Оновлення змісту системи підготовки фахівця-дизайнера вимагало системного підходу в навчанні і дало поштовх до інтеграції художніх дисциплін професійного циклу. Так, в процесі підготовки

дизайнерів на кафедрі дизайну Хортицької національної академії, відбулось об'єднання окремих дисциплін «Основи кольорознавства» та «Живопис» в дисципліну «Живопис та кольорознавство». Практичні завдання з курсу «Основи кольорознавства» мали на меті лише ознайомлення з основними положеннями дисципліни, що було недостатнім для цілісного уявлення про колір, як головний засіб виразності живопису та побудови колориту твору в цілому. Це зумовило необхідність створення більш ефективних завдань з колористичної та живописної підготовки студентів.

Курс дисципліни «Живопис та кольорознавство» на першому році навчання передбачає вивчення техніки акварелі, яка характеризується чіткою послідовністю виконання, поетапністю, прозорістю тощо.

На цьому етапі відбувається знайомство студента-дизайнера з теорією, технікою та технологією живопису, головними закономірностями зображення природи, об'єму, простору, світлової та лінійної перспективи, даються визначення таких понять як кольоровий тон, насиченість, світлота, контрасти, кольорова гама, колорит, тепло-холодні відношення тощо.

На другому році навчання студенти вивчають такі малярські техніки як гуаш та акрил. Вони сильно відрізняються від акварелі своїми матеріальними властивостями та технікою виконання. На цьому етапі відбувається поступовий перехід від передачі об'єму та простору до декоративної інтерпретації природи.

Метою навчання на цьому етапі є вироблення індивідуальної творчої манери, а також застосування отриманих знань та навичок в індивідуальних творчих та професійних проектах.

Серед багатьох завдань дисципліни «Живопис та кольорознавство» окреме місце займає завдання зі створення колористичного колажу, яке побудовано таким чином, щоб студенти після його виконання мали цілісне уявлення про закономірності створення колористичної композиції, які ґрунтуються на знаннях виразних особливостей кольору та його психофізіологічних властивостей, а також мали змогу практично застосувати набуті знання та вміння з виявлення основних характеристик кольору, знаходження тепло-холодних співвідношень кольору, компонування кольорових мас, тональну організацію роботи тощо.

Виконання завдання зі створення колористичного колажу відбувається у декілька етапів.

На першому етапі викладач обирає натурну постановку у контрастних кольорах, які містяться на протилежних сторонах кольорового кола. Таким чином створюється передумова для побудови колориту з використанням гармонії комплементарних кольорів.

На другому етапі студенти виконують мальовничий етюд з природи невеликого формату, в якому знаходять кольорові та тональні відносини натюрморту.

На третьому етапі студенти виконують вправи з пошуку основних відтінків кольору та його градацій за тоном і насиченістю. Це відбувається

наступним чином: студенти визначають основні кольори природи і виконують розтяжки від одного кольору до іншого. Далі кожен кольорову розтяжку піддають висвітленню і затемненню. Таким чином студенти отримують багато варіантів кольорових зразків, які використовують на завершальному етапі завдання.

На четвертому і останньому етапі виконується колористична композиція в техніці колажу (Рис. 1). Головною метою цього завдання є розвиток колористичного мислення студента-дизайнера, здатність до створення самостійного художнього твору, наближеного до завдань декоративного мистецтва.

Отже, як висновок можна зазначити, що сьогодні відбувається оновлення змісту системи навчання майбутнього дизайнера, що дає можливість удосконалення системи завдань живописно-колористичної підготовки фахівця-дизайнера. В процесі вивчення дисципліни «Живопис та кольорознавство» студентами Хортицької національної академії відбувається формування навичок композиційного, тонального та колористичного мислення, розвиток художніх здібностей і, як наслідок, творчої індивідуальності.

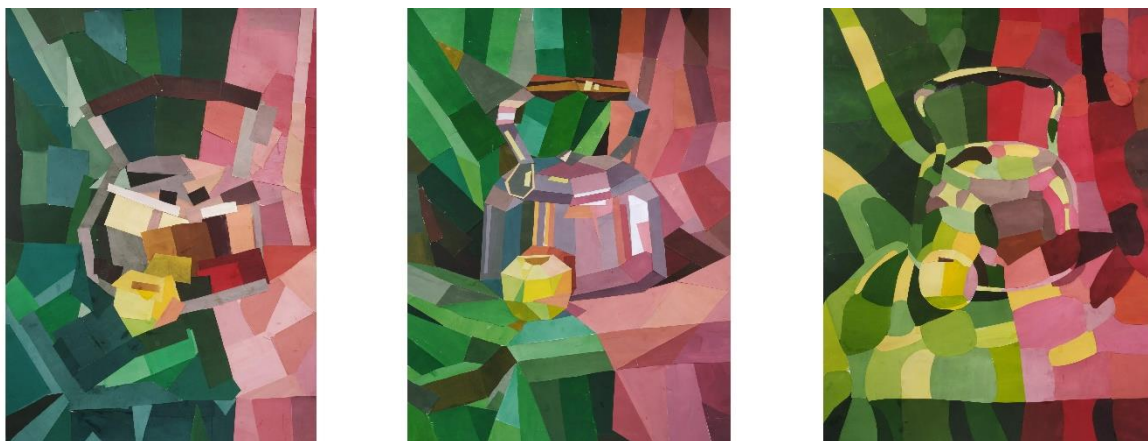

Рис. 1. Роботи студентів 2 курсу спеціальності «Дизайн»

Список використаних джерел та літератури

1. Горбатенко Л. П. Асоціативно-образний живопис як самобутній напрям нефігуративного образотворчого мистецтва [Електронний ресурс] / Л. П. Горбатенко // Арт-платФОРМА. - 2021. - Вип. 1. - С. 361-370. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/artpl_2021_1_19.
2. Горбатенко Л. П. Принципи побудови асоціативно-образних колірних композицій [Електронний ресурс] / Л. П. Горбатенко // Арт-платФОРМА. - 2020. - Вип. 1. - С. 238-249. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/artpl_2020_1_13.
3. Горбатенко Л. П. Проблема гармонізації кольору у навчальному курсі «Кольорознавство» / Л. П. Горбатенко // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: [зб. наук. пр.] / [голов. ред.: В. Я. Даниленко]. – Харків: ХДАДМ, 2015. – № 2. – С. 9-12 .

4. Заргарян І. В. Педагогічні умови формування колористичного сприйняття майбутніми дизайнерами у процесі вивчення фахових дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / І. В. Заргарян ; Республік. вищ. навч. закл. «Крим. гуманіт. ун-т» (м. Ялта). - Ялта, 2012. - 20 с.
5. Лубенський В. І. Теорія колориту й живопис / В. І. Лубенський // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв [зб. наук. пр.] / [голов. ред.: В. Я. Даниленко]. – Харків: ХДАДМ, 2012. – №3. – С. 68–71.
6. Печенюк Т. Г. Кольорознавство / Т. Г. Печенюк; Львівська національна академія мистецтв. – К. : Грані-Т, 2009. – 192 с.
7. Прокопович Т. А. Основи кольорознавства: навч. посіб. / Т. А. Прокопович; Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Ін-т мистецтв, Каф. образотвор. мистецтва. – Луцьк: Вежа-Друк, 2016. – 119 с.
8. Романенко Н. Г. Колір як природна сутність / Н. Г. Романенко // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: [зб. наук. пр.] / [голов. ред.: В. Я. Даниленко]. – Харків: ХДАДМ, 2010. – №3. – С. 7–10.
9. Черкесова І.Г. Кольорознавство. Колір у декоративно-прикладному мистецтві й дизайні: навч. посіб. для студ. спец. «Образотворче мистецтво» 6.020200, 7.020208 та «Дизайн» 6.020201 / І. Г. Черкесова; Київський національний ун-т культури і мистецтв, Миколаївський філіал Київського національного ун-ту культури і мистецтв. – К.: Іліон, 2008. – 156 с.

Лиходід Віктор Вікторович,

кандидат технічних наук,

доцент кафедри садово-паркового господарства

(комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради)

ЗНАЧЕННЯ АРТ-ОБ'ЄКТІВ У ЛАНДШАФТНОМУ ДИЗАЙНІ

З розвитком людства та глобальною урбанізацією, де міста-мегаполіси зростають з великою швидкістю, актуальним стає ландшафтний дизайн, який надає змогу людям не втратити зв'язок із природою, прикрасити певні території, сади, парки тощо, а застосування арт-об'єктів у ландшафтному дизайні виводить його на новий рівень – концептуального мистецтва у ландшафтному дизайні.

Ландшафтний дизайн – мистецтво з озеленення, благоустрою, організації садово-паркових насаджень, газонів, гірок, застосуванню малих архітектурних форм у зеленому будівництві, що дозволяє не втратити зв'язок із живою природою в мегаполісах. Головне завдання ландшафтного дизайну – створення гармонії, краси в поєднанні з вигодами використання інфраструктури будівель, згладжування конфліктності між урбанізаційними формами і природою, часто від них страждає.

Великі міста, в яких живе людина, складаються з архітектурних елементів різних масштабів, функціонального призначення і структурної організації. Міста, крім власне споруд та їх інтер'єрів, поєднують відкриті прибудинкові ділянки та громадські простори, парки та інші рекреаційні зони. Таким чином, поряд з будівлями, створеними за тим чи іншим стильовим архітектурним підходом, значна роль інформаційного навантаження лягає на менші за розмірами, але важливі за функціями об'єкти, які композиційно, естетично оздоблюють відкриті ділянки оточуючого середовища, і здебільшого належать до ландшафтного дизайну та застосування в ньому арт-об'єктів. Рішення ландшафтного дизайну має безпосередній інформаційний вплив на людину – його елементи мають великий потенціал взаємодії із глядачем, створення певного настрою [1].

Для сучасного суспільства важливим є питання арт-активності міст, оскільки це важлива складова його розвитку та самовираження. Для будь-якого міста ландшафтний дизайн став необхідністю, хоча і не завжди помітною – тому що так вдало поєднується із стильовими рішеннями міст та несе естетичну красу.

Арт-об'єкти виготовляються самостійно або застосовуються готові варіанти. Такі вироби використовуються в різних сферах. Серед яких – реклама, дизайн інтер'єру, ландшафтний дизайн, різноманітні виставки, а також елементи оздоблення міста.

Галузь застосування арт-об'єктів:

- скульптури для саду – такі арт-об'єкти чудово вписуються в заміське середовище, де зможуть привернути увагу, гармонійно злитися з природою; подібна скульптура стане чудовою прикрасою абсолютно будь-якої ділянки;

- пам'ятники – такі об'єкти можуть бути присвячені історичній події, видатній особистості або тварині;

- іміджевий об'єкт – нерідко арт-скульптури встановлюють у громадських місцях як важливих іміджевий елемент;

- домашня галерея – арт-скульптура може стати чудовим завершенням дизайну будь-якого інтер'єру.

Варто відзначити, що саме арт-об'єкти звільняють певне місце від шаблонності, підкреслюють індивідуальність, натомість масштабні арт-об'єкти взагалі викликають інтерес, а публікації про них з'являються у різних соціальних мережах [2].

Види арт-об'єктів:

- інтер'єрний;

- ландшафтний;

- МАФ – малі архітектурні форми.

Для створення арт-об'єктів використовують різні матеріали, найбільш популярні – це склопластик, камінь та метал. Так, арт-скульптури з металу

чудово підходять для облаштування міських територій, а склопластик відзначається міцністю та візуальною естетичністю.

Сучасні арт-об'єкти не просто заповнюють простір, а надають йому особливої естетики та певного затишку. Особливо важливими є такі об'єкти для районів, де немає архітектури. Оформлення вулиць міст та парків за допомогою арт-об'єктів надає архітектурним рішенням, насадженням нового значення, при цьому привертаючи увагу людей.

Наукові дослідження та досвід митців дають змогу визначити класифікацію арт-об'єктів:

- за композиційним рішенням (фронтальні, об'ємні, глибинно-просторові);

- за структурою будови (модульні, подібні, різнорідні);

- за змістовим наповненням (абстрактні, асоціативні, натуралістичні);

- за взаємодією з людиною (інтерактивні (твори, форма або зображення яких на поверхні об'єкта трансформується під впливом дій людини або зовнішніх факторів (мультимедійні та кінетичні скульптури)), статичні (композиції, зовнішній вигляд і структура яких не змінюються під впливом зовнішніх факторів);

- за матеріалами виготовлення (дерево, полімери, метал, скло, дзеркальні поверхні, тканина, комбіновані (поєднання в одній роботі кількох матеріалів);

- за функцією (створення композиційних акцентів або композиційної домінанти в інтер'єрі, екстер'єрі – вияв окремих зон у просторі, створення особливої художньо-образної системи) [3].

Таким чином, застосування арт-об'єктів у ландшафтному дизайні дозволяє створити унікальне середовище, яке нестиме певний художній посыл для людства, привертатиме увагу до соціальних проблем та зробить урбаністичне місто носієм високої культури, формуватиме смак людей.

Список використаних джерел та літератури

1. Давидова С. Вплив мистецтва на розвиток суспільства. Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір : збірник тез доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених. м. Запоріжжя, 14 травня 2020 р. Запоріжжя, 2020 р. С. 466-467.

2. Давидова С. Мистецтво STREET ART та його вплив на розвиток суспільства. Збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір», м. Запоріжжя, 13-14 травня 2021 р. С. 74-76.

3. Пилипчук О. Д., Полубок А. П., Кривенко О. В. Визначення властивостей кольорової поверхні арт-об'єкту як зособу створення гармонійного архітектурного середовища: визначення властивостей кольорової поверхні арт-об'єкту як зособу створення гармонійного архітектурного середовища. Архітектурний вісник КНУБА. 2021. №. 22-23. С. 78-85.

Назарчук Лілія Юрївна,
здобувач першого (бакалаврського) рівня
спеціальності: 013 Початкова освіта,

ВИТИНАНКА – ВИД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ДЕКОРАТИВНОГО МИСТЕЦТВА, ЯКИЙ МАЄ ДАВНІ ТРАДИЦІЇ

Особливе значення в декоративно-прикладному мистецтві нашого народу має витинанка. Вона виникла в процесі трудової діяльності людини й нерозривно поєднана з її життям і побутом. Вивчення мистецтва витинання, як органічної частини народної культури, має велике пізнавальне, виховне й практичне значення та служить справі відродження української національної культури.

Витинанка (походить від слова «витинати» – "вирізувати") – стародавній вид українського народного декоративного мистецтва, що має глибокі та багаті традиції. Це сюжетні та орнаментальні прикраси житла, ажурно або силуетно витяті ножицями, вирізані ножом чи видовбані сокиркою на папері, дереві, іншому рослинному матеріалі.

Об'єктом даного дослідження є народні паперові вироби, що використовувалися як прикраси інтер'єру української хати, та використання техніки витинанки у шкільній програмі. Вплив мистецтва витинанок на художній розвиток дитини.

Предметом даної роботи виступають витинанки і декоративні вироби на їх основі у шкільній програмі.

Мета статті полягає в аналізі принципів системного підходу в дослідженні впливу мистецтва витинанок на розвиток художнього мислення дитини.

Для вирішення поставленої мети необхідно розв'язати наступні завдання:

- Проаналізувати історію розвитку української народної витинанки.
- Класифікувати паперові прикраси-"витинанки" середини ХІХ - першої чверті ХХ століття.
- Визначити основні символи та знаки-обереги, котрі використовувалися в орнаментальних мотивах витинанок.

У вигляді власне паперової прикраси витинанка на Україні відома вже з першої половини ХІХ ст. Із середини, а особливо з кінця ХІХ ст., коли папір стає доступним матеріалом для багатьох верств населення, витинанка надовго входить у селянський побут і «поселяється» в українських хатах. Доступність та легкість технічних прийомів й різноманітні ефекти, що виникають від складання паперу за різними схемами, зробили витинанку традиційною прикрасою українського житла, і вона досить швидко набула масового поширення в окремих регіонах.

Витинанки часто доповнювали хатні розписи. Їх розташовували на стінах (шпалерні й килимові витинанки), наліплювали поздовжніми стрічками попід стелею, по сволоку, навколо вікон. Разом із розписами на печі, вишиваними

рушниками, різьбленими дерев'яними побутовими речами та тканими виробами витинанки склали основу цілісного і неповторного інтер'єру української селянської хати.

На свята українці виготовляли особливі витинанки: у вигляді сніжинок-зірочок, хреста, у вигляді барвінку чи постатей ангелів. Витинанка-хрест була оберегом, її чіпляли на сволок, де висіла дитяча колиска.

Особливо корисні заняття цим мистецтвом для дітей, оскільки витинанка розвиває дрібну моторику, просторове мислення, художній смак.

Стаття розкриває сутність та значення декоративно-прикладного мистецтва як генератора національної свідомості учнів загальноосвітньої школи. Увага акцентується на особливостях впровадження українського декоративно-прикладного мистецтва, як одного з найважливіших засобів залучення учнів до спадщини народу. Доводиться доцільність використання прикладного мистецтва на уроках Дизайну і технології, що сприяє формуванню патріотичних почуттів, розвитку національної свідомості.

Як правило, традиційна витинанка містить сюжет - за нею можна було прочитати, що відбувається в селі, хто народився, де весілля, які були свята. Витинанки є чудовими зразками прорізного паперового декору. У давнину як прикрасу витинанки наклеювали на стіни, печі, шибки вікон. Ажурні паперові прикраси слов'янських народів мали декоративне спрямування і здебільшого були орієнтовані на традиційні народні мотиви орнаменту. Виготовляли витинанки перед Новим роком або навесні, коли зазвичай білили стіни й поновлювали внутрішнє оздоблення хат.

Перші зразки цього мистецтва були зроблені в Китаї під час появи паперу і перших примітивних ножиць. Оскільки папір був дорогим і рідкісним матеріалом, для виконання різьби на Україні за основу брали шкури тварин, висушене листя рослин, дерево, посуд. Паперові витинанки поширилися на Україну лише в середині дев'ятнадцятого століття. Основним їх призначенням було прикраса сільських будинків. Витинанки дев'ятнадцятого - двадцятого сторіччя відрізняються високою художньою майстерністю. У кожному відокремленому регіоні і в різних верствах населення найкрасивіші роботи придбали індивідуальні риси подачі матеріалу, форми, технічної вправності, відчуття ритму, пропорцій, силуетів, багатства орнаменту.

У сучасному світі сьогодні в декоративно-прикладному мистецтві витинанка набула виставкового характеру – це ряд ажурних тематичних творів, пристосованих для експонування на виставках. Виготовляють їх і для оздоблення поліграфічної продукції – цим самим вони переходять від декоративно-прикладного до образотворчого мистецтва (витиальна графіка). Орнамент традиційних витинанок здебільшого геометричний і рослинний, трапляються також антропо-та зооморфні фігурки, зображення предметів побуту, архітектури тощо. Папір при витинанні складали вдвоє, вчетверо, увосьмеро, що дозволяло створити сталі структури, композиції.

Зусиллями народних майстрів М.П. Павлової, Л.М. Процик, О.В. Салюка, художників Л.О. Мазур і Л.П. Стебловської створений новий жанр витинанки-сувеніра у формі листівок, буклетів, екслібрисів, настінних прикрас [14].

Жодне свято в наших предків не обходилося без речей, що не лише символізували певні почуття, уявлення тощо, але й були покликані захистити від злих сил, натомість забезпечити здоров'я, добробут і спокій у родині. Це так звані обереги. Вони супроводжували давніх українців у повсякденному житті, але особливо активну участь брали у святкуваннях. Ось перелік деяких з них:

Берегиня - Вона сама Мати-природа, яка несе в світі і суть творення, і суть захисту, а через це - вічне оновлення та гармонію життя. Берегиня - дорогий нам символ, поширений по всій Україні.

Півень - Надзвичайно поширений і багатоплановий символ. Є дуже поширеним символом в українській витинанці. Півень символізував і силу чоловічої плоті, тому наречений у деяких країнах під час весільної церемонії ніс саме півня. У фольклорі цей птах виступає як символ войовничості і водночас домовитості: "Як два півні", "Ходити півнем", "Без півня оселя глуха". У християнстві півень - символ каяття. Зображення півня міститься на багатьох гербах та емблемах. [14]

Вода і Сонце. Майже всі українські витинанки позначені благословенними знаками Води і Сонця. Сонце часто зображується восьми пелюстковою розеткою чи квіткою, а знак Води нагадує згорнутого вужа. Дві стихії, що утворили земне життя, а тому їх треба розуміти як вологу материнську і вогненну батьківську енергії. З глибини минувшини дійшли в орнаментах українських витинанок ці символи - Земля і Сонце, що в поєднанні

з Водою складають життєдайну трійцю. Це знаки тих сил, без яких неможливе саме життя.

Дерево життя - це найголовніший символ рослинного світу майже у всіх народів планети. В українців воно існує практично у всіх видах мистецтва, зокрема широко оспівується в колядках, а також часто зображується у витинанках-як символ оберіг.

Ці українські обереги пройшли крізь віки і нині символізують чистоту почуттів, глибину безмежної любові до своїх дітей, до всіх, хто не черстве душою.

Вплив мистецтва витинанки на виховання, розвиток світобачення дитини. Виховання - вічна проблема. Відколи існує людство на землі, відтоді й змушено воно невинно дбати про виховання нащадків і продовження свого роду. "Найбільший скарб у кожного народу - його діти" - так давно, а ніби сьогодні, ці слова сказала відомий педагог Софія Федорівна Русова [6, с. 62]. Відродження нації починається з дитячої колиски, родини, з дитячого садка. Душа дитини в період дошкільного, і молодшого шкільного віку найчутливіша й найвразливіша; і в цей час найбільше треба плекати її, пильнувати, щоб серце, воля і розум розвивалися нормально. Ознайомлення дітей з національною культурою, традиціями неможливе без урахування принципу емоційності навчання. С. Русова була глибоко переконана, що виховання дітей має бути позначене мистецтвом, естетичним сприйманням і емоціями. Так формується фундамент національної духовності, свідомості. Одним із форм народознавчого матеріалу - є витинанка. Витинанка –емоційно-насичена і

своїм змістом впливає на дитячу емоційну сферу. Дитина не може залишитись байдужою до зачарованої мелодії української витинанки [6, с. 63].

В інтегрованому курсі "Я досліджую світ" виготовлення витинанок мають не стільки пізнавальний характер, скільки виховний. Вони мають на меті виховати у дитини почуття національної гідності, викликати інтерес до національної культури, прищепити дітям любов та повагу до українських державних і народних символів, оберегів, звичаїв. [12]

На уроках Дизайну і технології та Мистецтва Нової Української школи залучення дітей до народної творчості, мистецтва, такого як витинанки, виховують у них естетичні почуття, розвивають художнє світобачення, наповнюють емоційну сферу дитини радіщами, піднімають настрій, формують естетичний смак. Завдяки ознайомленню з образотворчим мистецтвом, творами народних умільців декоративно-прикладного мистецтва, діти пізнають особливості національного побуту та культури, залучаються до духовних надбань попередніх поколінь і своїх сучасників. Мистецтво готує дітей до сприймання прекрасного у житті, формує відчуття ритму, гармонії, позитивні, моральні якості і почуття. Той, хто відчув на собі життєдайний вплив народних, духовних скарбів, будуть прагнути з честю дотримуватись заповітів батьків, утверджувати добрими справами свій родовід, будувати в собі храм «Добра, правди і краси».

Отже, українські народні витинанки – яскравий, своєрідний вид народної декоративної творчості, що має глибокі й багаті традиції. Їм притаманні силуетне узагальнене зображення, чіткий візерунок, дзеркальна симетрія, лаконізм форми, обмеженість деталей, спокійний, рухливий ритм, відсутність натуралізму, логічна відповідність між формою, матеріалом і технікою виготовлення.

Не можна не сказати і про неоціненну роль витинанки, яку вона може відіграти в освітньому процесі сучасної Нової української школи – в інтегрованому курсі «Я досліджую світ», «Дизайн і технології» та «Мистецтво», у позакласній роботі, в розвитку та вихованні дітей. Виявляється, шляхом художнього витинання та аплікації можна створювати оригінальні твори візуального мистецтва – пейзажі та сюжетні картини, які прекрасно оздоблюють сучасний інтер'єр.

Витинанка — дуже цікавий і доступний для багатьох умільців вид народної творчості. У сучасній шкільній програмі роль витинанок -дуже велика прививається любов до Батьківщини та повага до предків. На таких уроках у здобувачів освіти виховується почуття національної гідності, викликається інтерес до національної культури, прищеплюється дітям любов та повагу до українських державних і народних символів, оберегів та звичаїв.

До того ж, заняття витинанками є надзвичайно корисними для розвитку дрібної моторики рук дитини, до покращення уважливості та розвитку уяви.

Витинанка-надзвичайно прекрасний вид мистецтва, який прийшов до нас з минулого, але ще й досі допомагає у вихованні дитини.

Список використаних джерел та літератури

1. Антонович Е.А., Захарчук-Чугай Р.В., Степанович М.Е. Декоративно-прикладне мистецтво. - Львів, 1992.
2. Антонович Е.А., Проців В.І., Свид С.П. Художні техніки у школі. - К., 1997.
3. Булашев Г.О. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях. - К., 1992.
4. Горнула І.В. Народне мистецтво західних областей України. - К., 1966.
5. Гура Л., Л.Є. Гоголь, Н.М.Ісупова. Прикрась свій дім. - К., 1988.
6. Живодьор В. та ін. Видатні українські педагоги ХХ століття: Про національні основи виховання та традиційні народні моральні заповіді // Шкільна б-ка. — 2003. — № 7. — С. 62-63.
7. Лисенко Л. Роль народного мистецтва у формуванні особистості сучасної людини /Образотворче мистецтво, 1983. - № 3.
8. Мельник В.М., Трач С.К. Витинанки на уроках образотворчого мистецтва.- Тернопіль, 2000.
9. Пушкарьов.А. Школа витинанки. / Народне мистецтво №1-2, 2007.
10. Станкевич М.Є. Українські витинанки. - Київ, 1996.
11. Тищенко О.Р. Декоративно-прикладне мистецтво східних слов'ян і давньоруської народності. - К., 1983.
12. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 1 - 2 клас [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2019/11/1-2-dodatki.pdf> .
13. Танадайчук С.О. Витинанки. / Народне мистецтво №3-4, 2000.Попович М.В. Національна культура нації. - К., 1991.
14. Українське народознавство / За ред. С.П.Павлюка, Г.Й.Горинь, Р.Ф.Кирчева. - Львів: Фенікс, 1994.

Лук'янчук Тетяна Євгенівна,
вища кваліфікаційна категорія,
вчитель методист,
вчитель початкових класів

(Миропільський ліцей Житомирського району Житомирської області)

ЗАСТОСУВАННЯ РОТАЦІЙНИХ МОДЕЛЕЙ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

Щасливими можна назвати тих учителів,
які дійшли зі своїм класом до етапу,
коли вони можуть сказати:
«Незалежно від моєї присутності, клас працює.
Група досягла самостійності».

Марія Монтессорі

Сучасна освіта розвивається в умовах, що зазнають постійних змін. Змінюються пріоритети, ціннісні орієнтації, культурні зразки, зростає

інформатизація суспільства. Час вносить свої корективи в структуру й типологію уроку, у методи і засоби навчання.

Спостерігаючи за уроком, кожен вчитель, в більшості випадків, відмічає для себе незадовільний рівень активності учнів: п'ята частина учнів активно працюють, ще така сама частина активно спостерігають, але не виявляють активності, решта – пасивно спостерігають або в цей час займаються своїми справами. Виходить так, що вчитель веде урок, а учні – просто спостерігають.

Аналіз даної ситуації спонукає вчителів до пошуку шляхів удосконалення уроку як основної форми організації навчальної діяльності. Адже важливим для вчителів стало не тільки те, чому вчити, а й те, як навчити.

Тенденція зростання уваги до вдосконалення уроку, започаткована К.Ушинським та В.Сухомлинським, значно розширилася й поглибилася в дослідженнях відомих методистів С.Логачевської, Л.Варзацької, Л.Дашевської, Ш.Амонашвілі. Дослідженню різних аспектів організації освітнього процесу в Новій українській школі присвятили свої праці Н.Бібік, І.Большакова, Я.Гаєвець, Л.Гриневич, І.Коберник, М.Пристінська, О.Савченко, С.Скворцова, Н.Софій, Л.Оніщук, О.Онопрієнко, Р.Шиян та інші.

Яким має бути сучасний урок?

Як зазначає О. Я.Савченко « Урок – це середовище суб'єкт-суб'єктної та полісуб'єктної взаємодії, в основі якої – співпраця, співтворчість учителя з учнями; набуття ними не лише пізнавального, а й соціального досвіду; урахування впливу предметного й інформаційного середовищ».

[7]

Концепція Нової української школи задекларувала зміни в підходах до навчання і змісту освіти. Серед ключових компонентів Концепції вчителі мають орієнтуватися на такі пункти: [5]

- Новий зміст освіти, оснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві.
- Орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм.
- Наскрізний процес виховання, який формує цінності.
- Педагогіка партнерства.

Отже, основа сучасного уроку – особистісно орієнтована модель освіти, оснований на ідеології дитиноцентризму та педагогіки партнерства.

Усвідомлення важливості вдосконалення сучасного уроку, який зорієнтований на розвиток особистості кожного учня, зумовило вибір теми дослідження «Застосування ротаційних моделей на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»».

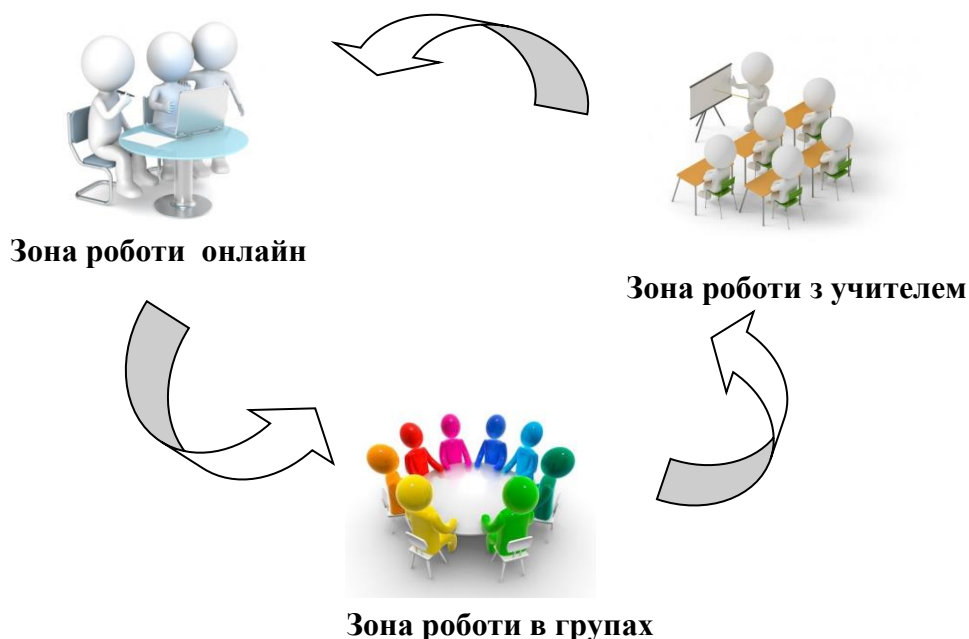
Мета статті – визначити суть поняття « ротаційна модель уроку», розкрити роль уроку з використанням ротаційних моделей в курсі «Я досліджую світ», окреслити методику підготовки та проведення уроку за ротаційною моделлю «Зміна робочих зон».

Поняття «Ротація за станціями» або її ще називають «Зміна робочих зон» (англ. *Station Rotation Model*) почали використовувати лише на початку 2000-х., хоча до цього вчителі практикували роботу в групах на навчальних

острівцях. Наразі, коли інформаційно-комунікаційні технології прийшли і в освіту, ротація за станціями стала однією з моделей змішаного навчання, оскільки навчальна діяльність на одній із станцій обов'язково має відбуватися із застосуванням ІТ– технологій.

Ротаційна модель передбачає поділ класу на групи так, що з однією групою вчитель вивчає певну тему, в той час як інша група самостійно працює за комп'ютерами, а ще одна група – взаємодіє в команді і разом вирішує поставлені завдання. Всі групи роблять взаємопов'язану роботу, відштовхуючись від особистих потреб/рівнів кожного учня.

Компоненти ротаційної моделі - це самоосвіта, особистісна взаємодія, інтерактивна взаємодія.

Національний інститут безперервної освіти (Великобританія) в одному зі своїх досліджень вивів формулу: «Ми запам'ятовуємо тільки 20% із того, що ми прочитали, і до 90% із того, що ми: прочитали, побачили, почули та зробили, тобто коли ми отримали досвід через дію». В іноземній літературі таке навчання дістало назву «навчання дією» ("learning by doing").[4]

На мою думку, «Ротація за станціями» є найбільш дієвою на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ», коли вивчення теми вимагає організацію різних активностей в межах одного уроку: робота з текстом, спостереження, дослідження, аналіз цифрової інформації, створення інтелект карти, розв'язання природничих задач, проведення опитування, читання і побудова діаграм, а також для проведення дослідів, спостережень, для організації проєктної та дослідницької діяльності школярів. Інтегрований курс «Я досліджую світ» надає багато можливостей учням і вчителю для інтерактивну, для креативу і, взагалі, для виходу за рамки.

Ротаційна модель має певні особливості організації:

1. Своєрідна структура уроку.

Відскануйте qr-код і ознайомтесь із структурою уроку

2. Учитель працює з третиною класу, не контролюючи при цьому групи.
3. Протягом уроку учні мають пройти всі станції.
4. Робота на кожній станції може відрізнятись від групи до групи в залежності від рівня підготовки учнів.
5. Переходи від однієї станції до іншої являються для учнів динамічною паузою і короткочасною зміною виду діяльності.

Розглянемо стратегії забезпечення ротаційної моделі:

- Поділ приміщення класу на робочі зони (станції).
- Розробка завдань для кожної станції, інструкцій, чек-листів.
- Створення маршрутних листів для кожної групи/ кожного учня.
- Формування груп.
- Онлайн-таймер.
- Вибір платформи для онлайн-навчання.
- Наявність ноутбуків/ планшетів.

Проаналізуємо методичні аспекти даної моделі.

Станція «Робота з учителем»

На цій станції учні матимуть змогу отримати ефективний зворотній зв'язок. У вчителя з'являється можливість враховувати особливості кожної дитини, з якими він працює, а також індивідуальні особливості за рахунок поділу на групи. Учні працюють з підручником і виконують завдання в робочому зошиті. Учитель може використовувати технології розвиваючого навчання, проблемний підхід, інтерактивну дошку для організації навчальної діяльності учнів.

Станція «Групова робота»

Учні працюють над програмовим завданням. Результатом групової роботи може бути проєкт, лепбук, плакат, складання схем, таблиць, кластерів, інсценізація, робота з конструктором, дослідницькі вправи тощо.

Станція «Онлайн-навчання»

Завдання на цій станції виконуються за допомогою електронного підручника, довідників, освітніх ресурсів (Вчи.юа, онлайн-тести «На Урок», *LearningApps*, інтерактивні тести [Quizizz.com](https://www.quizizz.com), [kahoot.com](https://www.kahoot.com) тощо). Перегляд відео супроводжується із виконанням певних завдань.

Відскануйте qr-код і перегляньте розробки уроків за ротаційною моделлю

Лайфхаки

1. Оптимальний варіант для початкової школи – 3 станції.

Станція 1 – робота з учителем, станція 2 – робота в групі, станція 3 – онлайн-навчання. Можна виділити дві станції – робота з учителем і онлайн-навчання або робота в групі. Практикують і 4 станції – робота з учителем, групова робота, онлайн-навчання, станція відпочинку.

Відскануйте qr-код і перегляньте оформлення назв станцій

2. Одна станція – одне завдання. Що більше станцій, то завдання мають бути легшими.

3. На початку уроку обов'язково провести інструктаж. Це допоможе уникнути зайвих запитань під час роботи та заощадить час.

4. Формування груп слід провести перед початком уроку або під час ранкової зустрічі. Об'єднання дітей у групи може здійснюватися від рівня засвоєння навчального матеріалу, від педагогічної мети, особливостей розвитку і здоров'я кожної дитини. Склад груп змінний від уроку до уроку.

5. Маршрутні листи можна готувати як для кожної групи, де прописано, в якому порядку група рухається по станціях, так і для кожного учня, в якому вказана послідовність проходження станцій його групою, а також завдання, які потрібно виконати. У маршрутному листі доречно розміщувати завдання для самооцінки та взаємооцінки.

Відскануйте qr-код і перегляньте картки для самооцінювання

6. Найголовнішою умовою є дотримання визначеного часу для роботи на кожній станції.

7. Важливо виробити разом з учнями правила роботи на станціях, змоделювати найбільш бажану поведінку на кожній станції.

8. Організовувати уроки за ротаційною моделлю варто починати з першого класу.

Слід зауважити, що ротаційна модель «Зміна робочих зон» не є «модним підходом», покликаним забезпечити учням задоволення від використання цифрових технологій, групових форм роботи, частої зміни діяльності. Це цілісна система, яка при правильній організації подарує дітям радість пізнання, в результаті якого із об'єкта навчання дитина стає суб'єктом – здобувачем знань.

Ротаційна модель має свої переваги та недоліки.

Переваги	Недоліки
1. Підвищення мотивації на основі зацікавлення «А що ж буде на наступній станції?»	1. Відсутність або недостатність матеріальної бази.
2. Індивідуалізація навчання за рахунок роботи в малих групах	2. Проблеми з Інтернетом.
3. Зниження втоми за рахунок зміни видів діяльності.	3. Велике навантаження на вчителя.
4. Розвиток комунікації на основі обговорення в групі результатів роботи.	
5. Різні активності і робота в індивідуальному темпі.	

Для застосування на уроках ротаційної моделі не обов'язково чекати на чітко прописані плани. Крім ротаційної моделі «Зміна робочих зон» набуває поширення «Ротація за лабораторіями» (кожна станція – це ніби маленька лабораторія, де дослідники виконують певне завдання: спостерігають, проводять досліди, фіксують результат, роблять висновки); «Ротація за кімнатами» (учні працюють у класі та за визначеним графіком проходять окремі станції: групова робота, спілкування з учителем тощо, а для виконання самостійної роботи за комп'ютером переходять у комп'ютерний клас).

Відскануйте qr-код і перегляньте розробку уроку за ротаційною моделлю «Ротація за лабораторіями»

Відскануйте qr-код і перегляньте презентацію до цього уроку

Висновки

Таким чином, ми переконані, що застосування ротаційної моделі на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ», сприяє вирішенню важливих завдань, які відповідають вимогам Державного Стандарту початкової освіти.

1. Різноманітність навчальних завдань робить процес навчання цікавим, захоплюючим.
2. З'являється можливість попрацювати з учнями в малій групі.
3. Учні вчаться взаємодіяти і відповідати за результат роботи.
4. Перехід педагога в новий статус (тьютор, фасилітатор, консультант)
5. Ефективне використання навчального часу.
6. Розвиток комунікативних навичок.
7. Удосконалення навичок свідомого читання.
8. Дає учням більше свободи та можливостей керувати власним процесом навчання.
9. Впровадження ротаційної моделі уможливорює збільшити об'єм вивченого і зробленого на уроці у порівнянні з традиційною методикою.
10. Сприяє аргументованому самооцінюванню і взаємооцінюванню.
11. Змінюються пріоритети використання онлайн-ресурсів (з іграшки перетворюються на інструмент отримання знань).

Отже, як зазначає О. Я. Савченко, потреби динамічного часу, розширення джерел інформації, відкритість зарубіжного досвіду стимулюють активний рух у теорії та практиці вдосконалення уроку. Для сучасної початкової школи характерним є співіснування в педагогічному досвіді основних дидактичних типів і варіантів різних уроків, що засвідчує розвиток, значні резерви для вдосконалення, осучаснення цієї давно відомої організаційної форми навчання.[7]

Сучасні діти хочуть навчатися швидко, ефективно та мобільно. Один із способів надати їм таку можливість – організувати навчальну діяльність на уроці за ротаційною моделлю «Зміна робочих зон».

Список використаної літератури та джерел

1. Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2021/2022 навчальному році [Електронний ресурс] – Режим доступу: 615ea81390d03334472308.pdf
2. Іщенко О. Л. Я досліджую світ: підруч. для 3кл. закл.загал.серед. освіти (у 2-х частинах): - Київ: Літера ЛТД, 2020.

3. Іщенко О. Л. Я досліджую світ: підруч. для 4кл. закл.загал.серед. освіти (у 2-х частинах): - Київ: Літера ЛТД, 2021.
4. Ключ до змін [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.gidromet.edu.kh.ua/Files/downloads/%D0%9A%D0%BB%D1%8E%D1%87%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%B7%D0%BC%D1%96%D0%BD.pdf>
5. Нова українська школа : поради для вчителя / за заг. ред. Н. Бібік. Київ : Літера ЛТД., 2018. — 160 с.
6. Ротація за станціями [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://teach-hub.com/rotatsiia-za-stantsiiamy-iak-orhanizuvaty-navchannia/>
7. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти: підручник для вищих навчальних закладів. – К.: «Грамота», 2013. – 503 с.
8. Сучасний урок як виклик часу [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://nuschool.com.ua/lessons/world/1-2klas/13.html>
9. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. – К.: Видавництво «Світоч», 2019. – 336 с.

Ляшенко Оксана Валеріївна,
студентка 4 курсу спеціальність Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація (Хортицька національна академія, м. Запоріжжя, Україна); науковий керівник – Залевська О.Ю. кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри дизайну (Хортицька національна академія, м. Запоріжжя, Україна)

ЧУТТЄВЕ – ОСНОВА ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

Мистецтво слугує особливою формою відображення світогляду суспільства різних епох, що містить у собі їх особливі культурні коди. Процес та результат естетичної діяльності художника при цьому виступає як інтерпретація оточуючої реальності через призму суспільної думки та філософії часу. Сприймаючи твори образотворчого мистецтва глядач зчитує закладені культурні коди, ідейні змісти та чуттєві враження [2].

Почуття та емоції відіграють у творчості величезну роль – як у креативному процесі, так і в питанні сприйняття мистецтва. Не менш вагомо за естетичний в образотворчості представлено інтелектуальний, змістовно-смісловий початок [6]. Художню концепцію називають «чуттєвою», «емоційною», а почуття в мистецькому творі наділяють інтелектуальними характеристиками. В основі художньо-формотворчого процесу лежить синтез ідеї і почуття [7].

На наш погляд вплив почуття на формування творів живопису демонструє головним чином зв'язок між психологією емоцій та настроїв художника з процесом та результатом його творчості. Для сприйняття

глядачем окреслений емоційний стан та ідея, закладена творцем, знаходить своє концептуальне вираження в художньому образі.

Художній образ – це один з найважливіших термінів естетики та мистецтвознавства, що використовується для позначення зв'язку між дійсністю і мистецтвом та найбільш вичерпно відображає специфіку мистецтва в цілому; це специфічна форма відображення дійсності, що виявляє загальне через конкретне, індивідуальне, яке виникає у творчому процесі митця і втілюється в матеріальній формі [3]. Художній образ існує виключно у єдності переживання та осмислення образів мистецтва у процесі його сприйняття. Він виступає як цілісність думки і почуття, спільність загального і одиничного, поєднання образотворчого та виразного. Образ розкриває концепцію бачення світу художника. Він формується на основі задуму митця, втілюючись в матеріальну форму за допомогою композиційних прийомів, зокрема експресивних, тобто таких, що мають на меті викликати емоційну реакцію у глядача [1].

В ході вивчення питання перенесення внутрішнього емоційного стану особистості на полотно ми виявили, що особливої популярності концепція чуттєвого мистецтва набула в ХХ ст. Мистецькі течії доби модернізму протиставляли себе традиційній школі живопису та таким чином віднаходили власний хід розвитку. Тогочасні митці відмовлялись від імітації оточуючої дійсності, натомість звертаючи свою увагу на архаїчні та містичні образи, як засіб передачі в творчості емоційного стану художника. З усіх стилістичних напрямків нового мистецтва ХХ ст. експресіонізм якнайбільш гостро відобразив внутрішньоособистісний конфлікт людини. Живописці мали змогу розгорнуто та змістовно перенести на картинну площину всю напругу їхніх переживань та емоцій, експресивну реакцію на пануючі суспільні настрої [5]. Експресіонізм приніс в образотворче мистецтво різко виражені прийоми і засоби втілення думок та почуттів автора. Мистецькій течії вдалося розвинути власну особливу художню систему, що має на меті прямий чуттєвий вплив на реципієнта. Художники-експресіоністи підкреслювали характерну суб'єктивність творчого процесу, узагальнену абстрагованість зовнішніх рис і внутрішніх характеристик у живописних творах [4].

На підставі проведеного аналізу джерел ми можемо стверджувати, що почуття та думка – необхідна основа художнього твору. Вже понад століття в мистецтві існує запит на емоційний зв'язок з реципієнтом. Питанню чуттєвого сприйняття творів приділяють все більше уваги під час їх створення, аналізу та дослідження. Художники продовжують пошук нових фактур та форм вираження думки. Зароджуються нові технічні можливості, художні прийоми та техніки.

В естетичній діяльності з'явилася потреба проникати в глибини суті явищ через образи. Засоби живопису почали розглядати з точки зору впливу на людину, її почуття. Спостерігаючи і аналізуючи реальність художник відображає не її точну копію, а свої власні враження та відчуття. Ідея, закладена творцем, знаходить своє концептуальне вираження в художньому

образі, зрозумілому для сприйняття глядачем. Загальнолюдські питання, що вперше пролунали в роботах експресіоністів, залишаються актуальними, а суспільство продовжує вивчати філософські питання конфлікту людської особистості.

Список використаної літератури та джерел

1. Бранський В. П. Мистецтво та філософія. Калінінград: Бурштинова оповідь, 1999. 703 с.
2. Гаузер И. В. Звернення до традиції живопису Північного Відродження в ХХ-ХХІ століттях. *Интерекспо Гео-Сибір. Серія: Глобальні процеси в регіональному вимірі: досвід історії і сучасність*. 2013. Вип. 1. С. 123-126.
3. Пасічний А. М. Енциклопедичний ілюстрований тлумачний словник-довідник. Одеса, 2005. 508 с
4. Фетісова Т. А. Експресіонізм як феномен новітнього часу. *Вісник культурології. Серія: Мистецтвознавство*. 2009. Вип. 1. С. 73-90.
5. Britannica online Encyclopaedia [Електронний ресурс]. – URL:<https://www.britannica.com/art/Expressionism>
6. Read, H. Psychology of Art. Encyclopedia of World Art. The City of New York. 1966. Vol. 11. P. 752.
7. Rugg, H. Imagination. The City of New York, 1963. P. 242.

Магдій Галина Омелянівна,
*Викладач вищої категорії,
старший викладач
соціально-гуманітарних дисциплін
(Фаховий педагогічний коледж
Хортицької національної навчально-реабілітаційної академії
Запорізької обласної ради)*

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ФАХОВОГО КОЛЕДЖУ

Актуальність теми. Сьогодні відбувається активний розвиток демократизації української держави і формування громадянської освіти є одним із найважливіших завдань сучасної системи освіти. Виховання свідомо активних громадян, які дотримуються демократичних цінностей та настанов у своїй поведінці, мають розвинуте почуття відповідальності за долю країни є передумовою становлення демократичної держави.

Розширились межі і можливості громадянської поведінки індивіда. Проте реальна поведінка людей не відповідає тим можливостям, що відкриті сучасному громадянину для реалізації своїх політичних та громадянських прав. Згідно з соціологічними дослідженнями, проведеними на замовлення Програми розвитку ООН у 2016 році, українці мають низький рівень громадянської освіти та громадянської культури. Водночас, згідно з цим дослідженням, «близько половини українців хотіла б отримати знання з громадянських прав та навичок». [1]

Громадянська компетентність увійшла до переліку загальних компетентностей професійного стандарту учителя (січень 2021), тому студентам закладів фахової передвищої освіти на етапі формування професійних знань, необхідно оволодіти якостями і характеристиками які формують їхню громадянську зрілість, громадянську позицію, громадянську культуру. [2]

Мета статті – розкрити аспекти формування громадянських компетентностей на сучасному етапі розвитку освіти засобами сучасних освітніх технологій

Огляд публікацій. Ідеї громадянської освіти і виховання завжди були актуальними у сучасній педагогічній думці. Вагомий внесок в обґрунтування актуальних проблем громадянського виховання належить С. Русовій, Г. Ващенко, О. Пометун, П.Вербицькій, В.Андрущенко, Т.Ремех. Загальний аналіз сутності компетентностей досліджували І. Єрмаков, Е. Зеєр, О. Пометун, О. Савченко, А. Степаненко.

Дослідженням різних аспектів професійного становлення майбутнього фахівця, зокрема, становлення його як особистості, шляхом громадянського виховання йдеться у статтях В. Андрущенка, Є. Бондаревської, Ю. Руденка, Р.Хмельюк, М. Стельмаховича.

Виклад основного матеріалу.

Громадянська компетентність – це здатність і спроможність людини відповідально і ефективно реалізовувати громадянські права та обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства, визначає О. Пометун. [3, с. 18]. Інші науковці (Т. Ремех, О. Сухомлинська) поняття громадянська компетентність розглядають, як здатність та готовність індивіда до участі у суспільно-політичних процесах. [4]

Громадянськість – це певний рівень психологічної готовності до активного здійснення суспільного життя. [3, с.18] Також це рівень навичок і здібностей, завдяки яким реалізовується суспільна і громадянська активність.

Соціально-громадянські компетентності виокремлено як складова Нової української школи. Вона включає в себе всі форми поведінки, які потрібні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті, уміння співпрацювати, повагу до закону, дотримання прав людини, підтримка соціокультурного різноманіття. [5]

В жовтні 2018 р. уряд схвалив Концепцію розвитку громадянської освіти в Україні, зокрема документ визначає, що головним завданням громадянської освіти є: правова освіта, зокрема в частині розуміння та вміння реалізовувати власні конституційні права та обов'язки; громадянська активність - посилення здатності брати участь у суспільному житті, впливати на процеси ухвалення рішень на загальнодержавному і локальному рівнях. [6]

Концепція розвитку громадянської освіти визначає основні громадянські компетентності:

1. Розуміння власної громадянської національної та культурної ідентичності, повага до інших культур та етносів;

2. Здатність берегти українські традиції та духовні цінності;
3. Розуміння значення національної пам'яті та її впливу суспільно-політичні процеси;
4. Знання європейських цінностей та здатність застосовувати їх у повсякденному житті, втілювати у власні моделі поведінки, здатність попереджувати та розв'язувати конфлікти;
5. Знання та розуміння державного устрою, державного управління у всіх сферах суспільного життя на, на всеукраїнському та місцевому рівні;
6. Знання механізмів участі у суспільному суспільно-політичному житті та державному житті та вміння їх застосовувати, відповідальне ставлення до своїх громадянських прав та обов'язків;
7. Здатність критично аналізувати інформацію, розглядати питання з різних позицій, приймати обґрунтовані рішення;
8. Здатність до соціальної комунікації та вміння співпрацювати для розв'язання спільнот шляхом волонтерської діяльності. [6]

Важливу роль та відповідальність для реалізації громадянської освіти держава покладає на педагогічних і науково-педагогічних працівників, які повинні:

- дотримуватись ціннісних орієнтирів громадянського суспільства у повсякденному житті та дотримуватись їх на практиці;
- володіти громадянськими компетенціями;
- поважати конституційні права громадян;
- вміти формувати громадянські компетентності у громадян;
- настановленням, особистим прикладом утверджувати повагу до держави, державної мови державних символів, суспільної моралі, цінностей.[6]

Отже, саме громадянська зрілість педагога є запорукою формування громадянської компетентності учнів, тому важливим завданням залишається підготовка студентів закладів фахової передвищої освіти, формування громадянської компетентності, як складової педагогічної компетентності сучасного педагога.

Формування громадянських компетентностей особистості - це складний і довготривалий процес. Соціальні та ціннісні компетентності дитина отримує в сім'ї: від батьків та інших членів родини. Набуваючи знань та досвіду в школі, ВНЗ, людина продовжує на протязі всього життя формувати громадянські компетентності.

Програмовим завданням курсу Громадянська освіта є забезпечення цілеспрямованої підготовки старшокласників до функціонування системі суспільних відносин поліваріантного світу, глобалізації, соціальної взаємодії та активної відповідальності участі у суспільній діяльності. Навчання першокурсників спрямовано на формування громадянських компетентностей, що забезпечує активну громадянську позицію, здатність відповідально реалізовувати свої права та обов'язки в конкретній ситуації, налагоджувати соціальне партнерство у розв'язанні суспільних проблем.[7]

Опануванням громадянської освіти відбувається на трьох рівнях: засвоєння знань, розвиток розуміння і ставлень, здобуття практичного досвіду.

Розвиток громадянських компетентностей значною мірою залежить від тих освітніх технологій, які використовуються під час навчального процесу. Саме інтерактивні методи навчання дозволяють навчатись громадянськості через дію і комунікацію студентів. Передусім це – «мозковий штурм» (або генерування ідей), дискусія, дебати, рольові ігри, «круглі столи», конференції. Активні методи навчання дають змогу не лише засвоїти теорію, але й виробити практичні навички комунікації. Вони дають можливість формувати активну життєву позицію у відстоюванні демократичних цінностей.

Застосування рольових ігор дає унікальну можливість набути досвіду громадянської дії задовго до реальної практики. Рольова гра дозволяє кожному студенту спробувати себе в ролі учасника демократичного процесу (обрання студентського парламенту як органу самоврядування, вибори до органів місцевого самоврядування, процедура колективного прийняття рішень в навчальному закладі, організація та проведення загальношкільного громадського слухання щодо використання мобільних телефонів під час навчального процесу) і, отже, виступає фактором вторинної соціалізації студентів, засвоєння майбутніх соціальних ролей і цінностей.

Дискусія є одним із основних методів навчання в громадянській освіті. В процесі обговорення студенти навчаються аналізувати певну інформацію, критично її оцінювати, виробляти навички комунікації з прихильниками інших поглядів та життєвих стратегій, шукати компроміс, навчаються толерантності. Саме формат дискусії покликаний забезпечувати право на свободу і слова, при умові вільного доступ до різних джерел інформації й уміння критично її оцінювати.

Особливе значення у розвитку громадянських компетентностей є метод навчальних проєктів та участь у соціальних акціях на підтримку або с певної ідеї, екологічних акціях формату «челенж trash-tag», волонтерських проєктах. Такі проєкти, як «Екологічні проблеми нашого міста та шляхи їх розв'язання», «Аналіз попиту на ринку праці», «Субкультури та вплив на молодь», «Борці за права людини», «Громадянські організації та вплив на демократію», «Е-демократія - нові можливості», сприяють розвитку критичного мислення, пізнавальних навичок, роботі в команді, практичного застосування громадянсько-знавчих знань і вмій.

У навчанні громадянської освіти студентів ефективними є зустрічі з представниками місцевого самоврядування, в рамках заходів до «Європейського тижня місцевої демократії», засідання круглих столів з юристами-фахівцями («Всеукраїнський тиждень права»). Ознайомлення з діяльністю об'єднаної територіальної громади, обговорення місцевих проблем, розгляд правових ситуацій, обмін думками позитивно впливає на формування громадянської зрілості молоді.

Під час вивчення розділу «Демократичне суспільство та його цінності», цікавим є використання результатів соціологічного опитування громадянської

активності студентів навчального закладу. За даними дослідження 21,8% молоді входить до громадських організацій, 8% брали участь у законних мітингах, демонстраціях, 34,4% долучались до підписання петицій, 55,2% беруть участь у волонтерських акціях, 32,3% цікавляться політикою. 60% студентів оцінюють свій рівень громадянської активності, як фрагментарний. Пасивність у громадському житті молоді зумовлена, на думку респондентів: браком довіри до влади, «марністю зусиль», низьким рівнем обізнаності в діяльності органів влади, нестачою часу, відсутністю інтереса до громадського життя. Разом з тим більшість студентів розділяють європейські цінності, демократичні ідеали, необхідність соціальної активності громадян в суспільно-політичному житті країни. Позитивною тенденцією є бажання молоді долучатись до волонтерської діяльності, підписання петицій, зростає зацікавленість політикою.

Таким чином, можна зробити висновок, що застосування інтерактивних методів навчання дозволяє забезпечити формування знань, умінь, навичок, якостей та практичного досвіду громадянської діяльності студентів.

Побудова демократичної України неможлива без появи людини нової генерації, яка розуміє свою роль у розбудові громадянського суспільства, усвідомлює своє місце в ньому, самостійно обирає шлях і напрямок руху до сприйняття демократичних цінностей. Хоча нині в умовах кризового стану українського суспільства гостро постає проблема конформізму. Чи бути «як усі», чи «йти проти течії»? Психологічні опитування й соціологічний моніторинг демонструють неоднозначність поглядів молоді на цю проблему. У свою чергу, в умовах реформування передвищої фахової освіти викладач повинен не тільки володіти професійними компетенціями, але й приймати конструктивну участь у соціальному та громадянському житті, демонструвати власною поведінкою активну життєву позицію.

Список використаних джерел та літератури

1. Стратегія розвитку громадянської освіти на період до 2030 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-strategiyi-rozvitku-gromadyanskoyi-osviti-na-period-do-2030-roku-ta-plan-zahodiv-shodo-yiyi-realizaciyi>
2. Професійний стандарт вчителя початкових класів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/zatverdzheno-profstandart-vchitelya-pochatkovih-klasiv-vchitelya-zakladu-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i-vchitelya-z-pochatkovoyi-osviti>
3. Пометун О. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. *Вісник програм шкільних обмінів*. 2005. № 23. С. 18-20.
4. Магдич Т. Аналіз сутності поняття «громадянська компетентність» у системі психолого-педагогічних та лінгводидактичних категорій. *Інноваційна педагогіка*. 2020. Вип. 28. С. 77-82.
5. Концепція Нової української школи. 2016 рік. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/>
6. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. 2018 рік. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-koncepciyi-rozvitku-gromadyanskoyi-osviti-v-ukrayini/>

7. Громадянська освіта. Навчальна програма інтегрованого курсу для 10 класів загальноосвітніх навчальних закладів. URL: <https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58875/>

Марчук Вікторія Анатоліївна,
здобувач другого (магістерського) рівня
спеціальності 022 Дизайн
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ПРОБЛЕМИ МАРКЕТИНГУ В ДИЗАЙНІ, ЯК ВПЛИВ НА СПОЖИВАЧІВ

Постановка проблеми. Стаття розглядає маркетинг і те як він має вплив на дизайн. З часом з'являються нові фірми і для того щоб бути конкурентно спроможним важливо систематично вивчати попит з ціллю розробки структури.

Нині пропозиція товарів і послуг передбачає різноманіття за формою, стилем, ціною, сегментуючи споживача за різними критеріями. Адже людей більше зацікавлює продукція, яка підкреслюватиме їхню особистість тобто відбувається посилення тенденції індивідуального підходу до споживача.

Сучасні виробники і продавці будь я кого виробу розуміють, що для споживача головні елементи виступають: корисність, цінність, доступність і інформованість самого продукту який вони купують. Саме на цьому і будується взаємодія маркетингових і дизайнерських засобів для досягнення поставлених цілей, причому самі ці засоби вимагають постійного вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблеми дослідження особливостей інноваційних технологій у маркетингових комунікаціях знайшли відображення у працях таких вітчизняних вчених як Гонтаренко Н.А., Карп В.С., Кривошеєва Н.М., Крикун В.А., Мазуренко В.П., Суровцев О. О., Ткаченко О.П., Чаговець В.В. та інших

Невирішена раніше частина загальної проблеми.

Аналізи останніх досліджень показує, що потрібно і далі аналізувати процеси поведінки покупців на споживчому ринку, що впливає на процес прийняття рішень споживачами, формування певної моделі їх поведінки.

Метою статті є дослідження ролі дизайнера у системі маркетингових комунікацій компанії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сегментування ринку є

одним із найважливіших інструментів маркетингу в різних галузях. Від того, наскільки правильно проведено сегментування, залежить успіх у конкурентній боротьбі.

Маркетингові комунікації ідентифікуються передусім як сукупність технологій, які спрямовані на інформування цільової аудиторії, а також її переконання і нагадування про товари та послуги певної компанії, крім цього – стимулювання збуту, створення загального позитивного іміджу компанії, налагодження партнерських стосунків між компанією і громадськістю, оцінювання ринкової ситуації. Головна мета при цьому – адаптація цілей компанії до сучасної кон'юнктури ринку [1].

Традиційно будь-який дизайн-проект починається з аналітичної стадії, на якій вивчаються всі можливі аспекти, в яких майбутній продукт так чи інакше себе проявляє. Вони пов'язані в першу чергу із зручністю реалізації основних функцій, для яких продукт призначений, із зручністю обслуговування (ремонт, миття, очищення і т.ін.), зручністю зберігання, з естетичними і ергономічними характеристиками, безпекою, надійністю і так далі. Для того, щоб покупець використав придбаний продукт і був задоволений його якістю, дизайнер, перш ніж проектувати новий об'єкт, досліджує всі можливі взаємодії споживача з продуктом.

Основна відмінність в підходах маркетингу і дизайну на вітчизняних підприємствах полягає в тому, що маркетинг переважно досліджує ринок з точки зору успіху у покупця вже виробленого продукту, а дизайнер досліджує ринок з метою проектування нового продукту, а разом з тим і проектування нової споживчої якості.

Порівнюючи основні підходи маркетингу і дизайну можемо зауважити на такому

– маркетинг займається констатацією існуючого на даний момент часу стану ринку, а дизайнер розуміє, що поки його проект втілиться в життя і дійде до ринку, ситуація на ньому може кардинально змінитися. Тому дизайнеру необхідний прогноз, вивчення тенденцій в контексті реалізації нових технічних і технологічних можливостей; – маркетинг фіксує нагальні потреби, над якими споживач і сам мало замислюється. Дизайнер зацікавлений у розвитку потреб і споживача, тому що предмет його турботи - «нова якість» – досягає найбільшого корисного ефекту, якщо він адресується просунутому користувачеві; [3]

До комплексу маркетингових комунікацій включають наступні елементи: реклама, публіситі, стимулювання збуту, особистий продаж, прямий маркетинг, брендинг. Кожна складова комунікаційного комплексу має свої особливості, специфічні заходи та прийоми, але всі вони взаємопов'язані і доповнюють одна одну, утворюючи єдиний комплекс [4].

Якісні маркетингові комунікації мають миттєво реагувати на актуальні ринкові події, певною мірою служити їхнім індикатором, пристосовуватися до нових умов ринкового механізму, змінювати власні форми і прояви, вносити корективи у зміст і методи рекламної діяльності [2].

У центрі уваги дизайнера, на відміну від маркетолога, стоїть не мотивація покупця при виборі речі в магазині, а процес спілкування людини з річчю при її використанні, споживач ж розглядається тут як користувач. Сьогодні такий підхід все частіше затребуваний в бізнесі, виявляється найбільш ефективним і таким, що відповідає актуальним тенденціям розвитку ринку [3]

Наразі одним із головних факторів, який прискорює формування і розвиток сучасного суспільства, виступають інновації та Інтернет, який став не лише глобальним засобом комунікацій без будь-яких кордонів, але й ефективним інструментом ведення бізнесу, досліджень, комунікацій і впливу на аудиторію. Роль Інтернету постійно зростає, оскільки завдяки застосуванню інноваційних інформаційних технологій велика кількість товаровиробників суттєво розширює існуючі та освоює нові ринки збуту, підвищує ефективність та адресність взаємодії зі споживачами та іншими економічними контрагентами [5].

На жаль, нині відбувається процес зниження ефективності реклами через постійне збільшення масштабів рекламного тиску на аудиторію. Цьому можна дати кілька пояснень. По-перше, це може бути пов'язано з умовами швидкого росту конкуренції між виробниками якісного рекламного продукту. По-друге, спостерігається підвищення інтенсивності рекламної діяльності в цілому і залучення більшої кількості рекламоносіїв: в першу чергу – інноваційних. По-третє, відбувається збільшення кількості компаній, які ведуть діяльність на одному сегменті ринку [6].

Споживачі прагнуть унікальності та неочікуваності, одноманітність та сірість – в минулому. Враховуючи це, при чому в умовах дефіциту рекламних платформ, традиційні засоби маркетингових комунікацій «посуваються», даючи місце новим підходам. Причина проста: інноваційні та інтерактивні рекламні технології захоплюють більше та швидше, засвоюються простіше та діють ефективніше, а їх використання допоможе збільшити обсяг продажів на 20-45% [7]

Висновки. Отже, маркетинг, є невід'ємною складовою діяльності торговельних підприємств.

Наразі одним із завдань забезпечення конкурентних переваг у розвитку міжнародних компаній залишається необхідність активізації інноваційної маркетингової діяльності.

Усе більша кількість міжнародних компаній застосовуючи найбільш перспективні маркетингові комунікації і вдосконалюють свої методи дивлячись на нові тенденції.

Маркетинг і дизайн доповнюють один одного і допомагають зробити якісну продукцію яку вдовольнять споживачів. Найбільш ефективною вважається та фірма яка має «креативний маркетинг», в якому команди з маркетологів, дизайнерів і споживачів обговорюють ідеї планованої продукції ще до того, як складено технічне завдання на дизайн.

Список використаної літератури та джерел

1. Баламут Г.С. Реклама як основний елемент політики маркетингових комунікацій / Матеріали Міжнародної науковопрактичної інтернет-конференції, присвяченої 50-річчю заснування Харківського державного університету харчування та торгівлі. – 2017.
2. Гонтаренко Н.А. Маркетингові інновації та маркетинг інновацій у торгівлі / Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої 50-річчю заснування Харківського державного університету харчування та торгівлі. – 2017.
3. Иванова Ирина. Традиционное продвижение товара уже не приносит ожидаемых результатов. / «Продвижение Продовольствия. Prod&Prod» №10-11(12-13) 2009
4. Карп В.С. Вплив мобільних технологій на вибір споживачів міжнародних туристичних послуг // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. К.: ВАДЕКС, 2016. – 272 с.
5. Косенко А.В. Особливості управління маркетинговими комунікаціями на сучасному підприємстві / Державне будівництво. – № 2/2016.
6. Лылык И. Профессиональные стандарты для маркетологов / И. Лылык // Маркетинг и реклама. – 2016. – № 6. – С. 22–31.
7. Мокляк М.В. Inbound-маркетинг як засіб інноваційного маркетингу сучасних підприємств / Матеріали Міжнародної науковопрактичної інтернет-конференції, присвяченої 50-річчю заснування Харківського державного університету харчування та торгівлі. – 2017

Мединська Олена Юріївна,
викладач образотворчого мистецтва
(Комунальний заклад вищої освіти «Хортицька національна
навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради
Педагогічний фаховий коледж)

ВИКОРИСТАННЯ ПРИНЦИПІВ ЕТНОДИЗАЙНУ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЗАГАЛЬНО-ЕСТЕТИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В ПРОЦЕСІ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Художній етнокультурний зміст українського народного мистецтва продовжує і далі надихати сучасних митців різних сфер культури. Вже тривалий час відправною точкою авторського задуму багатьох нових дизайнерських проектів стають українські орнаментальні мотиви, символічні елементи візерунків, якими оздоблені вироби декоративно-прикладного мистецтва. Атмосферні українські етнічні мотиви продовжують підкорювати світ. В умовах технічного прогресу та бурхливої стрімкості мегаполісів, світ первозданної краси та невідомої широти здається особливо привабливим.

Не втрачає актуальність оформлення сучасних інтер'єрів в етнічному стилі текстильними виробами, виготовленими способом ручного ткацтва. Ніщо так не додає інтер'єру самобутності та домашнього затишку як гобелен або килим з українським етнічним орнаментом. Глибокі насичені кольори в тандемі з динамікою ліній, справляють незабутнє враження своєю самобутністю. Ще один плюс етнічних тканих виробів – вони органічно виглядають у абсолютно різних інтер'єрах, виступаючи як заворожлива

експресивна деталь. Для етнічного стилю характерне використання декоративних мотивів та елементів, властивих певної національності у давнину. Крім відмінностей, пов'язаних із різноманітністю країн і культур, існують три спільні напрямки.

1. *Автентична етніка*. Найточніше відтворення автентичних орнаментів для декору, текстильних матеріалів, способів їх обробки.

2. *Етнічний мікс*. Суміш культурних мотивів різних стилів у одному текстильному або тканому виробі. Цей стиль є складним для виконання, бо необхідно органічно поєднувати зовсім різні орнаменти, декоративні зображення, кольори та принти. Зазвичай вибирають кілька основних кольорів та одну об'єднуючу тему: море, весна, полювання та інше.

3. *Етнічні акценти*. Найпоширеніший і найпростіший у виконанні етнічний стиль. За основу беруть один орнаментальний мотив для декору або окремих стилістичний напрямків. І підбирають під нього решту декоративних елементів. Вони можуть бути стилізованими і не відноситися явно до жодної конкретної культури.

Техніка килимарства та ручного ткацтва дуже цікава та актуальна в аспекті етнодизайну. На заняттях з навчальної дисципліни «Технології» під час вивчення розділу «Художнє конструювання об'єктів технологічної діяльності» (Тема 11. Техніки декоративно-ужиткового мистецтва) здобувачі освіти за програмою знайомляться із загальними відомостями технік плетіння та технологією ткацтва, з інструментами та матеріалами для ручного ткацтва, їх властивостями, практично виконують ескізи майбутнього тканого зразка та виготовляють тканий виріб. На етапі ескізного пошуку джерелом натхнення є декоративні орнаменти Решетилівських килимів, елементи традиційних зображень української писанки та української вишивки різних регіонів, зображення елементів розпису опішнянської, косовської кераміки. Здобувачі освіти створюють банк ідей, аналізують зібрану інформацію та на основі компіляції вивчених традиційних аспектів та сучасних тенденцій проектують власний виріб, формуючи таким чином художньо-естетичні, проектно-дослідницькі компетенції.

Існує думка, що за всю тисячолітню історію людство винайшло тільки три вкрай важливі речі: колесо, плуг і ткацький верстат. Геніальність цих винаходів полягає в неперевершеній досконалості поєднання форми та функціональності, доцільності й утилітарності. Яких би висот не досягала наукова думка, колесо залишається колесом, плуг – плугом, а ткацтво – переплетенням двох систем ниток – основи і підкання. Протягом тисячоліть у різних країнах, у різних народів існувало подібне ткацьке обладнання, однакові техніки ткання та засоби декорування тканин. Ткацтво зародилося ще в первіснообщинному ладі, і завжди було необхідно при різних історичних етапах життя людства. Відомо, що простий ручний ткацький верстат був створений вже за 5-6 тисяч років до н.е. У давніх слов'ян ткацтво було не тільки найпоширенішим, але й вважалося найпочеснішим жіночим заняттям. Покровителькою прядіння і ткацтва в Київській Русі була богиня Мокоша,

відома нашим предкам ще з часів трипільської доби. Ім'я її дослівно означає «матір долі». Наші предки поклонялися Мокоші, вірили в її допомогу і захист від злих сил. Їй приносили пожертвування у вигляді снопів льону, пучків вовни (прядива), вишитих рушників. На думку дослідників, атрибути ткацтва неминуче пов'язувалися з ідеєю жіночого єства, що знаходила втілення в образі великої богині-матері, покровительки родючості. Так виник образ богині, яка пряде на веретені нитку, з котрої формується «тканина» Всесвіту і нитка людського життя.

У стародавні часи ткацтво було необхідно, щоб виготовити український народний одяг, взуття, килими. Пізніше селяни стали ткати рушники, скатертини, покривала і багато інших необхідних для життя і корисних в господарстві речей. Ще у порівняно недалекому минулому практично кожна дівчина чи жінка на Україні вміла ткати, тому дуже важливим завданням є сприяти поширенню цього давнього й водночас сучасного виду декоративно-прикладного мистецтва.

З появою механічних ткацьких верстатів відбулося поступове витіснення ручної праці. Промислові об'єми виготовлених тканин значно збільшилися. А єдиний текстильний промисел розділювався на текстильну промисловість і творчість художників-прикладників, майстрів народного мистецтва та самодіяльних митців.

Техніка гобелену – одного із видів ручного ткацтва, є загальнодоступною для опанування на навчальних заняттях та не потребує особливих спеціальних навичок. Розмір виробу може бути не великим, всього 20 на 20 см – так звані міні-гобелени. Здобувачі освіти опановують основну гладку безворсову техніку ткання. Наступним етапом є виконання гобеленів, які вже мають ворс – в змішаній техніці.

Для створення гобелена можуть бути використані різні матеріали, пряжа і не тільки. Дуже цікаві ефекти виходять при використанні суворих ниток вовни, різних натуральних волокон – льону, сизалі, металевих ниток, шнурів. Використовується різні техніки ткацтва, різна довжина ворсу, а також прийоми плетіння макраме.

Процес ткання кропіткий але нескладний та досить цікавий. Ткацтво добре розвиває дрібну моторику, уважність та акуратність. Основні способи ткацтва, використані на заняттях з навчальної дисципліни «Технології»:

1. *Ткацтво на рамі* – вид ручного ткацтва для виготовлення виробів розміром менше одного метра. Для роботи потрібна дерев'яна рама необхідного розміру. На неї з протилежних сторін набивають по 2 рядка цвяхів. Для ниток основи частіше використовується лляна або бавовняна нитка. Товщина ниток основи приблизно така ж, як і у ниток підткання, які будуть використовуватися в роботі.

2. *Ткацтво на картонці* – для роботи готують шматок картону потрібного розміру. По довжині і ширині або по діаметру виконують надрізи ножицями на однакову глибину і ширину (по верхній і нижній частині). Натягувати нитки потрібно досить сильно, але не настільки, щоб картон став

вигинатися. Нитки основи повинні бути натягнуті і розташовані тільки з лицьового боку картонної рами-заготовки.

3. *Ткацтво на п'яльцях для вишивання* – для роботи нитки основи закріплюють на однаковій відстані по всій окружності, фіксуючи їх між п'яльцями. Для зручності робочу нитку піткання найкраще всунути в товсту довгу голку з широким вушком.

Підсумовуючи зазначене, можна зробити висновок, що практичне ознайомлення в освітній практиці з технікою ручного ткацтва на заняттях з навчальної дисципліни «Технології» продовжує бути актуальною в аспекті етнодизайну, сприяє в формуванні загально-естетичних, професійних компетентностей та створює можливість для художнього розвитку та творчої самореалізації майбутніх фахівців.

Список використаних джерел та літератури

1. Ганжа П. Таємниці українського ремесла. – Київ: Мистецтво, 1996. – 163 с.
2. Гура Л.П., Жоголь Л.Є., Ісупова Н.М., Корженко В.А., Краковецька З.Р., Кульська-Кравченко Н.М., Педь Г.С., Царук В.В., Чорноморець А.Д. Прикрась свій дім . 2-ге вид. – Київ: Техніка, 1990. – 303 с.
3. Муді М. Сучасне ручне ткацтво. Креативний текстиль на найпростішому ткацькому верстаті. – Москва : Ексмо, 2018. – 144 с.
4. Никорак О.І. Сучасні художні тканини Українських Карпат. – Київ : Наукова думка, 1988. – 224 с.
5. *Шейко В.М. Історія української культури: Навч. посібник.* – Київ : Кондор, 2010. – 264 с.

Мороз Ольга Михайлівна

здобувач PhD кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти,
андрагогіки та управління
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНФОРМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Постановка проблеми. У першій чверті третього тисячоліття інформація в різних видах і формах, насамперед у формі знання, стає важливим ресурсом, а удосконалення і розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та їх широке впровадження істотно впливають на характер виробництва, наукових досліджень, освіти, культуру, побут, соціальні взаємини і структури. Це зумовлює як прямий вплив на зміст освіти, пов'язаний з рівнем науково-технічних досягнень, так і опосередкований, пов'язаний з появою нових професій.

У Концепції Нової української школи та Законі про освіту (2017) наголошено на потребі володіння інформаційно-комунікаційною компетентністю як ключовою рисою сучасного громадянина, що передбачає опанування основ цифрової грамотності для розвитку і спілкування, здатність

безпечного та етичного використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності в навчанні та інших життєвих ситуаціях.

Основною вимогою сучасної освіти є активізація суб'єктної позиції учнів в освітньому процесі та підвищення їх зацікавленості в навчальній діяльності. І тому одним із найперспективніших шляхів виховання активних учнів, озброєння їх необхідними уміннями і навичками, є впровадження ігрових технологій навчання.

Аналіз останніх досліджень. Проблема визначення ефективності використання засобів ІКТ є предметом досліджень А. Гуржія, В. Бикова, С. Литвинової, Г. Лаврентьевої та ін. Питання методики викладання інформатики у початковій школі висвітлили сучасні дослідники М. Жалдак, Н. Морзе, О. Барна, С. Тарнавська тощо.

Мета статті – висвітлити доцільність використання ігрових технологій в процесі викладання інформатики в початкових класах, проаналізувати поняття: «педагогічна технологія», «технологія навчання», «ігрова технологія навчання», «гра».

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Державного стандарту початкової освіти до інваріантного складника базового навчального плану входить інформатична освітня галузь, що викладається у 2 – 4 класах початкової школи.

Згідно навчальної програми [2] головна мета навчального предмету Інформатика відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти – ознайомлення учнів з інформаційно-комунікаційними технологіями (ІКТ) та формування у дітей ключових компетентностей для реалізації їх творчого потенціалу і соціалізації в суспільстві.

Дитину заздалегідь необхідно готувати до майбутньої взаємодії з інформаційними технологіями. Одним із чинників, що забезпечують ефективність такого навчання, є безперервність і наступність у його здійсненні.

У молодшому шкільному віці інформатика має поступово входити в життя дитини через гру, конструювання, художню та інші види діяльності. Тоді комп'ютер стає розвивальним засобом самостійної діяльності дитини. Головне, зробити вплив комп'ютерного середовища позитивним, щоб воно сприяло гармонійному розвитку, забезпечувало формування соціально адаптованої особистості у напрямі її творчої самореалізації [3].

Гра – це вид діяльності в умовах ситуацій, спрямованих на відтворення і засвоєння суспільного досвіду, в якому складається, формується і удосконалюється самоуправління поведінкою [5].

У дитячі роки гра є основним видом діяльності дитини. В грі діти перевіряють свою силу і спритність, у них виникають бажання фантазувати, відкривати таємниці і прагнути чогось прекрасного. Потрапляючи до школи після дитячого садка, дитина зустрічається з іншим видом діяльності - навчанням. Але гра залишається важливим засобом не лише відпочинку, а й творчого пізнання життя, ігрова позиція – могутній засіб виховного впливу на

дитину. І тому, особливо продуктивним вважаємо застосування на уроках у початковій школі ігрових технологій навчання.

У документах ЮНЕСКО педагогічна технологія висвітлюється як системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії.

Поняття «педагогічна технологія» (за Г.К.Селевко) розглядається за 3 аспектами:

1) науковим: педагогічна технологія – це частина педагогічної науки, яка вивчає, розробляє цілі, зміст і методи навчання;

2) процесуально-описовими: алгоритм, сукупність цілей, змісту і засобів для досягнення запланованих результатів навчання;

3) процесуально-дієвим: як технологічний процес, функціонування всіх особистих, інструментальних, методологічних, педагогічних засобів [7].

Тобто, педагогічна технологія — це комплексна інтегративна система, що містить чимало упорядкованих операцій і дій, які забезпечують педагогічне цілепокладання, змістовні, інформаційно-предметні та процесуальні аспекти, спрямовані на засвоєння систематизованих знань, надбання професійних умінь формування особистісних якостей студентів, що задані цілями навчання [1].

Поняття «технологія навчання» є більш вузьким. Воно відображає конкретний шлях оволодіння навчальним матеріалом у межах визначеного предмету, теми, тобто, технологія навчання співвідноситься з частковими методиками викладання окремих навчальних предметів. Її мета полягає у визначенні найбільш раціональних способів досягнення поставлених навчальних цілей [1].

Поняття «ігрові технології навчання» включає достатньо широку групу методів і прийомів організації педагогічного процесу у формі різноманітних педагогічних ігор, які відрізняються від ігор узагалі тим, що передбачають чітко поставлену мету навчання та відповідні педагогічні результати, які, зі свого боку обґрунтовані, увиразненні й чітко сформульовані, мають конкретну навчально-пізнавальну спрямованість[6].

Концептуальними основами ігрових технологій є психологічні механізми ігрової діяльності, що спираються на фундаментальні потреби особистості у самовираженні, самоутвердженні, самовизначенні, саморегуляції, самореалізації [5].

Ігрові технології сприяють засвоєнню знань, умінь, навичок, розвитку системи розумових дій, системи естетично-моральних якостей, системи практичної сфери і самокеруючих механізмів. Більшість ігор мають риси вільної розвиваючої діяльності, що має активний творчий характер, сприяє розвитку почуттів і позитивних емоцій [5].

Реалізація ігрових прийомів і ситуацій в умовах урочної форми занять здійснюється на таких засадах:

- дидактична мета ставиться перед учнями у формі ігрової задачі;

- навчальна діяльність підпорядковується правилам гри;
- навчальний матеріал використовується як ігровий засіб;
- до навчальної діяльності вводяться змагання, які сприяють переходу дидактичних задач у розряд ігрових [6].

Найчастіше на уроках інформатики використовують такі ігрові елементи: різновиди кросвордів, ребусів, мозаїка, вікторини тощо. Зокрема, для учнів 2 класів можна створювати подорож у світ інформатики з казковими героями.

Як приклад, при вивченні теми «Інформація» можна використати гру «Розтлумач інформацію»: вчитель показує зображення інформації, що подана різними видами, а учні розповідають про її зміст (на малюнку зображено гра на скрипці, інформація передається за допомогою звуків); при вивченні теми «Інформаційний об'єкт» - гра «Впізнай об'єкт»: вчитель називає властивості об'єкта, а учні називають його (червоне, кругле, соковите – яблуко); при вивченні теми «Кодування інформації» - гра «Код»: вчитель пропонує учням розшифрувати слово, закодоване особливими символами.

На закріпленні знань можна використовувати такі ігрові елементи: при вивченні теми «Складові комп'ютера» - гра «Розумник»: вчитель називає один із складових комп'ютера, а учні піднімають відповідну картинку з зображенням пристрою; гра «Незакінчене речення»: учні повинні закінчити речення запропоноване вчителем; гра «Світлофор»: учням роздаються червоні та зелені картки, вчитель висвітлює твердження, якщо воно вірне, учні піднімають зелені картки, невірне – червоні.

Ігрові складові, включаючи мультимедіа програми, активізують пізнавальну роботу учнів і збільшують засвоєння матеріалу. Використання комп'ютерної техніки дозволяє зробити заняття привабливим і прогресивним, здійснювати індивідуалізацію навчання.

Переваги комп'ютерної гри пов'язують, зазвичай, з підвищенням мотивації, стимулювання ініціативи і творчого мислення, залученням у навчальну діяльність практично всіх учнів, придбанням ними досвіду співпраці і системних уявлень, «структуруванням знань», які можуть застосовуватися в різних областях, їх об'єднанням в складну і збалансовану картину світу[4].

Навчальні ігри:

GCompris – пакет програми містять велику кількість різноманітних програм – від тренажерів миші, програм для опанування різними навчальними предметами до ігор і головоломок;

«Скарбниця знань» – комп'ютерна програма, спрямована на розвиток уваги, логічного мислення і навичок складання і виконання алгоритмів;

TuxBot – пропедевтика алгоритмізації учнів молодшого шкільного віку;

Scratch – комп'ютерна програма, спрямована на створення учнями власних проєктів, ознайомлення з основами програмування.

Під час підготовки до уроку потрібно завжди оцінювати оптимальне співвідношення між ігровими та неігровими формами комп'ютерного

навчання. При частому використанні гри відбувається «насичення» і підтримувати мотивацію стає все важче.

Відтак можна виділити позитивні і негативні моменти застосування ігрових технологій на уроках інформатики у початковій школі. До позитивних належать такі:

- у процесі гри учні опановують нові знання та досвід діяльності, подібний до того, який би вони набували у реальному житті;
- гра дає учням змогу самостійно розв'язувати складні проблеми, а не залишатися пасивним спостерігачем;
- гра створює потенційну можливість перенесення знань та досвіду діяльності з навчальної ситуації в реальну;
- ігри забезпечують навчальне середовище швидкого реагування на дії учня;
- ігри уможливають так зване ущільнення часу: упродовж короткочасної гри учень опановує більше навчальної інформації;
- ігри психологічно стимулюють учнів до прийняття самостійних рішень і переконують у необхідності виваженого підходу до нього.

Негативні моменти застосування ігрових технологій полягають у тому, що:

- інколи ігри потребують більших затрат часу порівняно з традиційними методами навчання;
- часто ігри акцентують досвід діяльності, який не є основним для проектного засвоєння змісту навчання;
- під час гри можливі неконтрольовані спалахи емоцій учнів [6].

Висновок. Використання комп'ютерної техніки дозволяє зробити заняття привабливим і прогресивним, здійснювати індивідуалізацію навчання. Ігрові складові активізують пізнавальну роботу учнів і збільшують засвоєння матеріалу. Вони дають змогу розв'язувати освітні, виховні й розвивальні завдання уроку. Але важливо пам'ятати що, гра – не самоціль, а тільки засіб покращити результати навчання школярів, і тому гра не повинна перетворюватися на розвагу.

Список використаної літератури та джерел

1. Антонова О.Є. Педагогічні технології та їх класифікація як наукова проблема // Сучасні технології в освіті. Ч. 1. Сучасні технології навчання : наук.-допом. бібліогр. покажч. Вип. 2 / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського– Київ, 2015. – С. 8-15.
2. Інформатика. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів, 2-4 класів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/5-informatika-2-4-klas.docx>
3. Лаврентьева, Галина Прокопівна. "Пропедевтика формування інформаційної культури учнів початкової школи." Інформаційні технології і засоби навчання 37, вип. 5 (2013): 53-65.
4. Москаленко, Ю. О. "Застосування ігрових технологій на уроках інформатики." (2018): 47-52.

5. Основи педагогіки вищої школи: Підручник за модульно- рейтинговою системою навчання для студентів магістратури. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006.– 384 с.
6. Салань Н.В. Застосування ігрових технологій на уроках математики та інформатики у початковій школі // Фізико- математична освіта : науковий журнал. – 2016. – Випуск 4(10). – С. 108-111.
7. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.

Мостова Марина Сергіївна,
магістрантка V курсу спеціальності 013 Початкова освіта,
факультету педагогічної та соціальної освіти
(Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського)
науковий керівник – Зубарова Наталія Володимирівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти
(Миколаївський національний університет
імені В.О. Сухомлинського)

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ

Постановка проблеми. Актуальною проблемою освіти нашої країни є репродуктивний тип навчання учнів, що дістався у спадок від освітньої системи радянських часів. Невідповідність результатів, які має сьогоднішня школа, вимогам сучасного суспільства до вміння особистості розв'язувати проблеми, знаходити нестандартні рішення актуалізує потребу в реформуванні загальної середньої освіти. Тому Міністерство освіти і науки обрало стратегічний напрям реформування – створення Нової української школи, у якій буде приємно навчатись учневі і яка даватиме школярам не лише пакет знань, як це передбачає сучасна освіта, а й уміння застосовувати їх у житті.

Нова українська школа – це осередок зацікавленості, відчуття задоволеності від отриманих знань та середовище креативу.

За задумом укладачів Концепції, Нова українська школа буде працювати на засадах особистісно орієнтованої моделі освіти. У межах цієї моделі школа максимально враховує права дитини, її здібності, потреби та інтереси, на практиці реалізуючи принцип дитиноцентризму.

Аналіз останніх досліджень. На думку групи упорядників Концепції Нової української школи (Л. Гриневич, О. Єлькін, С. Калашнікова, І. Коберник, В. Ковтунець, О. Макарєнко, О. Малахова, Т. Нанаєва, Г. Усатенко, П. Хобзей, Р. Шиян), учителів навчатимуть, як плекати в учнів і в собі гідність, оптимізм, сильні риси характеру та чесноти; суттєвих

змін зазнає сам процес і зміст підготовки вчителя. За Концепцією НУШ (розділ 3 «Умотивований вчитель»), учителі опануватимуть особистісно орієнтований та компетентнісний підходи до управління освітнім процесом, психологію групової динаміки тощо. У зв'язку із цим варто говорити про нову роль учителя: не як єдиного наставника та джерело знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини.

Отже, постає питання: яким повинен бути майбутній учитель Нової української школи?

За словами академіка НАПН України, ректора Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Президента Асоціації ректорів педагогічних університетів Європи В. Андрущенко, «...головним джерелом якісної зміни освіти України, первиною основою цього процесу є радикальна зміна підготовки нового вчителя, який би міг відшукати відповіді на виклики епохи й реалізувати їх у щоденній навчально-виховній практиці».

Варто зауважити, що сучасний учитель повинен не лише навчати й передавати знання іншим, а швидко орієнтуватись у реальному житті, професійно грамотно розв'язувати різнопланові проблемні та нестандартні ситуації. Потрібна така особистість учителя, у якій гармонійно будуть поєднані індивідуальність та професіоналізм.

Отже, необхідно провести аспектний вибірковий аналіз енциклопедичних джерел, словникових видань та наукової літератури з окресленої проблеми, зосередивши увагу на тих, які максимальною мірою співвідносяться із завданнями цього дослідження.

Мети статті – обґрунтувати доцільність розвитку креативності мислення учнів в освітньому процесі початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Тому ми розпочинаємо пошук і конкретизацію сутності феномену підготовки майбутніх учителів до розвитку креативних здібностей учнів у навчально-виховній діяльності початкової школи як одного із ціннісно-сміслових орієнтирів ефективної фахової підготовки спеціалістів, що домінують.

З огляду на те, що в конструкті «підготовка майбутніх учителів до розвитку креативних здібностей учнів» базовими виступають поняття «креативність», «розвиток», «креативні здібності» «підготовка майбутніх учителів», доцільно розглянути специфічні особливості окреслених понять у контексті цього дослідження.

Ґрунтовний аналіз тлумачення й розвитку понятійного базису дослідження в словникових та енциклопедичних джерелах свідчить, що поняття «креативність» багатозначне, введення його в науковий обіг належить психологам Е. Торренсу та Дж. Гілфорду. На сьогодні, попри поширене вживання поняття «креативність», відсутня однастайність у його розумінні.

Становить інтерес той факт, що ще в середині ХХ ст. було запропоновано близько 60 варіантів інтерпретації цього поняття.

Загалом категорія «креативність» – міждисциплінарна, оскільки її вживають представники філософії, психології, соціології, педагогіки тощо. Відповідно, ці визначення щоразу набувають специфічного забарвлення.

Термін «креативність» уперше зустрічається у філософському словнику 1991 р. на позначення властивості, характерної особливості творчої особистості, процесу, продукту, що проявляє себе в зміні універсуму культури, досвіду індивіда або соціальної значущості [6]. У філософському словнику 1998 р. подано розширене тлумачення цього поняття як здібності, характерної риси творчої особистості, що проявляється в зміні універсуму культури, досвіду індивіда, сфери культурних значень і смислів [6].

Необхідно звернути увагу на те, що кожна наука розглядає креативність з різних позицій. У Сучасному психологічному словнику креативність визначено як «...творчі можливості (здібності) людини, які можуть проявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, характеризувати особистість у цілому або її окремі сторони, продукти діяльності, процес їх створення...» [7].

Видатний психолог З. Фрейд розумів під креативністю процес сублімації, переорієнтації енергії лібідо на соціально адекватні цілі, творіння культури.

У психологічному словнику креативність подано як здатність породжувати надзвичайні ідеї, що відрізняються від традиційних схем мислення та сприяють швидкому вирішенню проблеми, як потенціал (внутрішній ресурс) людини.

Педагогічні словники та енциклопедії тлумачать креативність по-різному:

– як творчі можливості (здібності) людини, що можуть виявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, характеризувати особистість загалом або її окремі сторони, продукти діяльності, процес створення їх; як найважливіший і відносно незалежний фактор обдарованості, що рідко відображається в тестах інтелекту й академічних досягненнях. Креативність зумовлена не стільки критичним ставленням до нового з погляду наявного досвіду, скільки сприйнятливістю нових ідей [4];

– як рівень творчої обдарованості, здатності до творчості, що становить відносно стійку характеристику особистості [4];

– як творчі можливості (здібності) людини, що можуть виявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності; здатність породжувати множину різноманітних оригінальних ідей у нерегламентованих умовах діяльності [4];

– як творчий дух, творчий потенціал індивіда, його творчі здібності, що виявляються не лише в оригінальних продуктах діяльності, а й у мисленні, почуттях, спілкуванні з іншими людьми [4].

Отже, педагогічна наука розглядає креативність з позиції творчих можливостей людини, які можуть виявлятися у мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності, характеризувати особистість у цілому

чи її окремі сторони, продукти діяльності. Креативність – це найважливіший і відносно незалежний фактор обдарованості, що рідко відображається в тестах інтелекту й академічних досягненнях.

Соціологічна енциклопедія з посиланням на Дж. Гілфорда трактує креативність як рівень творчої обдарованості, здатності до творчості, що є відносно стійкою характеристикою особистості.

В енциклопедичному словнику за редакцією І. Меркулова креативність подано як здібність до творчої активності, що полягає в новому погляді на проблемну ситуацію.

Визначаючи сутність терміна «креативність», варто акцентувати на тому, що в науковій літературі його пов'язують з поняттям «творчість». Ці поняття схожі одне з одним, їх часто вживають як синоніми. Причина такого стану справ – походження терміна «креативність» (від лат. creatio – творіння, від англ. Creativity – творчий потенціал, творчі здібності). В етимології терміна простежується наявність елемента творчості.

У наш час необхідно внести корективи щодо ідентифікації понять «творчість» і «креативність», враховуючи педагогічні реалії. Спостерігається тенденція до використання цих понять як синонімів у науковій літературі: спочатку вживають одне, а потім друге поняття, не розмежовуючи їхньої суті та лексичного значення. Це пояснюється такими положеннями. По-перше, поняття «креативність» – іншомовного походження (від англ. creative – творчий) і є аналогом творчості та творчої діяльності. По-друге, дійсність впливає на суспільство та співвідношення цих понять. Кожна епоха має притаманні саме їй політику та поведінку. За радянських часів можна було чітко спостерігати яскраву ідіосинкразію до будь-якої інноваційної діяльності, адже тоді вбачали загрозу для суспільства в нововведеннях та інтерпретували все нове як вороже впровадження. Тому в тогочасній науковій літературі активно вживали поняття «творчість».

Безсумнівно, креативність має тісний зв'язок з творчим потенціалом людини, але перелік зазначених фактів надає підстави стверджувати про самостійне існування цих понять, незважаючи на синонімічну схожість тлумачень.

Поняттю «креативність», його виникненню та тлумаченню приділяють дужебагато уваги. Щодо окресленого питання існують різноманітні погляди, які, у свою чергу, спричиняють багато суперечок і є приводом для дискусій. Безперечно, виявлення нового завжди викликає критику й негативне ставлення, підтвердженням чого є відомий усім науковцям закон гомеостазу. Відповідно до нього, кожне нововведення, кожна нова ідея, кожен новий погляд на вже існуюче поняття, кожне нове тлумачення будуть мати на шляху до свого становлення, вдосконалення, розуміння й уведення в практику багато перешкод.

У педагогіці стосовно креативності постає питання: креативність є самостійним процесом чи частиною процесу, що залежить від інших важливих складників?

Отже, наявність категорії «креативність» у словникових виданнях засвідчує утвердження наукового статусу цього концепту в сучасному соціогуманітарному знанні, його включення до категоріального апарату педагогічної науки.

Відповідно до логіки процесу цього дослідження провідним його поняттям є «креативні здібності», причому більш уживаними є окремі терміни «креативність» та «здібності». У довідкових джерелах існують певні розбіжності в їх тлумаченні, а «креативні здібності» розкрито дуже обмежено.

Висновки. Отже, перш ніж визначити поняття «креативні здібності», доцільно розглянути дефініції поняття «здібності» в широкому психолого-педагогічному контексті.

«Здібність» – одне з найбільш загальних психолого-педагогічних понять. Згідно з Великим тлумачним словником української мови, здібності – це природний нахил до чого-небудь; обдарування, талант.

«Енциклопедія освіти» за редакцією В. Кременя подає «здібності» як індивідуально-психологічні якості особистості, що є передумовою успішного виконання нею певної діяльності. Необхідними передумовами розвитку здібностей є природжені задатки, анатоμο-фізіологічну основу яких становлять будова й функції вищої нервової системи, зокрема такі властивості нервових процесів, як сила, рівноваженість і рухливість.

У психолого-педагогічній науці трапляються й інші визначення цієї категорії. Зокрема, згідно з термінологічним словником з психології та педагогіки обдарованості й таланту, здібності – це основа обдарованості. Можна виокремити трактування трьох аспектів у понятті «здібності»: по-перше, під ними розуміють індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють одну людину від іншої; по-друге, здібностями називають не всі індивідуально-психологічні особливості, а лише такі, що мають стосунок до успішного виконання якої-небудь діяльності або багатьох діяльностей; по-третє, під здібностями зазвичай мають на увазі такі індивідуально-психологічні особливості, котрі не зводяться до наявних навичок, умінь чи знань, але можуть пояснити легкість і швидкість набуття цих знань та навичок [5].

Список використаних джерел та літератури

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
2. Великий тлумачний словник. Сучасна українська мова від А до Я. Донецьк, 2008. 704 с.
3. Воронюк І. В. Психологічні особливості реалізації творчого потенціалу молодших школярів: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2003. 19 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне: Волинський оберіг, 2011. 552 с.
5. Корольова Л. М. До проблеми розвитку креативності молодших школярів. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки)*. Бердянськ, 2013. № 1. С. 143–148.

6. Корольова Л. М. До проблеми розвитку креативності. *Педагогіка та психологія: традиції та інновації*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (15–16 бер. 2013 р.). Львів, 2013. С. 20–22.

7. Корольова Л. М. Дослідження рівня сформованості креативних здібностей у молодших школярів. *Основні напрями розвитку педагогічної науки*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (21–23 жовт. 2016 р.). Херсон: Гельветика, 2016. С. 43–45.

8. Платонов К. О. Теоретико-концептуальні підходи до проблеми обдарованості й креативності. *Обдарована особистість: пошук, розвиток, допомога*. Київ, 1998. С. 19–26.

Фещук Альона Віталіївна,
здобувач другого (магістрського) рівня
спеціальності 022 Дизайн;
Колесник Наталія Євгенівна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри образотворчого мистецтва та дизайну
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ДИЗАЙНЕРСЬКОГО МИСЛЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Актуальність дослідження. В наш час коли прогресує сфера технологій, майбутнє саме за професією дизайнера. Зараз є безліч напрямків в сфері дизайну, від створення реклами та логотипів до створення дизайну інтер'єру та дизайну одягу. Але всі ці напрямки об'єднує те, що для створення будь чого треба мати розвинене дизайнерське мислення. Дизайн-мислення – це орієнтоване на людину інноваційне проектування, засноване на інструментах, які застосовуються дизайнерами в професійній діяльності. Воно реалізується з метою інтегрування потреб людей, бізнесу і технологічних можливостей. Дизайнерське мислення являє собою суміш логіки, потужного уяви, систематичних міркувань і інтуїції, щоб представити на обговорення ідеї, які обіцяють вирішити проблеми студентів з бажаними результатами.

Ідею дизайнерського мислення вперше сформулював Герберт Саймон в 1969 році в книзі «Науки об искусственном» (The Sciences of the Artificial). Пізніше ідею розвинули вчені Стенфордського університету і заснували Стенфордський інститут дизайну, який просуває ідею дизайнерського мислення. Також дизайнерське мислення розглядали такі фахівці як Т. Браун, О.И. Генисаретский, В.М. Гогуева, Н.В. Дерев'янка, А.А. Деркач, И.С. Каримова, В.Ю. Медведев, В. Папанек, О.А.Фурса, О.В. Чернышов. Психологічну сторону мислення розглядали А.В. Карпов, Б.Ф. Ломов, А.Г. Маклаков, С.Л. Рубинштейн, Г.П. Щедровицкий. Педагогічні умови В.В. Краевский, И.Я. Лернер, А.В. Хуторской.

Розглянемо існуючий досвід професійної підготовки майбутніх дизайнерів у контексті забезпечення формування їх дизайнерського мислення.

Головними принципами професійної підготовки американських дизайнерів є такі: 1) взаємозв'язок дизайну із соціологічними, психологічними аспектами життя та екологією оточення; 2) дизайнерське проектування як окремих предметів, так і навколишнього середовища в колективній діяльності, міждисциплінарними колективами; 3) міждисциплінарний колектив має включати також як споживачів, так і тих, хто виготовлює речі, розроблені дизайнерами; 4) біологія, біоніка та пов'язані з ними сфери діяльності надають дизайнерам нове, ефективне розуміння проблем; дизайнери мають знати та вміти знаходити аналогії за допомогою біологічного прототипу та системи дизайнерського підходу, що виходить з таких галузей як етологія, антропологія та морфологія.

Уперше проблеми викладання основ дизайну як такі, що мають самостійного значення, були актуалізовані саме у Великобританії при обговоренні підсумків Першої Всесвітньої промислової виставки (1851 рік, Лондон). Саме тоді були висунуті конкретні пропозиції щодо реформування системи освіти в художніх школах з ідеєю про спеціалізацію за основними видами дизайнерської діяльності після перших вступних курсів; відкрилася Школа дизайну, яка після реорганізації стала провідним у світі навчальним закладом в галузі дизайну – Королівський коледж мистецтв. Випускниками коледжу видавались спеціальні дипломи дизайнерів, в яких зазначалось про здатність до самостійної творчості в галузі живопису, моделювання, прикладної графіки та індустріального дизайну.

Основними тенденціями розвитку дизайн-освіти дослідниками визначені: виокремлення дизайну як самостійної професії; приведення стандартів професійної підготовки дизайнерів до європейських вимог; покращення навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців з дизайну; розширення спеціалізацій; невідповідність організаційного та кадрового забезпечення та незадовільне фінансування підготовки фахівців з дизайну.

Зауважимо, що головними фаховими компетенціями, які здобувають студенти спеціальності «Дизайн» визначені:

1. Здатність володіти фаховою термінологією, теорією і методикою дизайну.
2. Здатність володіти практичними навичками з проектування та технологій виготовлення об'єктів дизайну.
3. Здатність використовувати базові знання з композиційної побудови об'єктів дизайну (площинна, об'ємна, глибинно-просторова структури).
4. Здатність використовувати базові навички проектної графіки.
5. Здатність застосовувати методику проектування одиничних, комплексних, багатofункціональних об'єктів дизайну.

6. Здатність впроваджувати базові знання з історії мистецтва і дизайну та специфіки його розвитку за професійним спрямуванням у художньо-проектну діяльність.

7. Здатність володіти різними техніками та технологіями роботи у відповідних матеріалах.

8. Здатність володіти навичками використання сучасних програм із комп'ютерної графіки для створення об'єктів дизайну.

9. Здатність володіти засобами та прийомами формоутворення, макетування і моделювання об'єктів дизайну.

10. Здатність володіти знаннями з кольорознавства для створення колористичного вирішення майбутнього дизайнерського об'єкта.

11. Здатність володіти методами зображення об'єктів навколишнього середовища, зокрема постаті людини, засобами рисунка і живопису.

12. Здатність застосовувати знання з ергономіки та художнього конструювання.

13. Здатність володіти знаннями й уміннями, спрямованими на досягнення успіху в професійній кар'єрі; вміти розробляти візуальні презентації, портфоліо власних творів.

Отже, стрімкий розвиток науки і техніки, виробництва та, відповідно, світового ринку зумовлює актуалізацію потреби у фахівцях з дизайну, який охоплює усі сфери життєдіяльності людини. Це, у свою чергу, загострює проблему якісної професійної підготовки майбутніх дизайнерів у системі вищої освіти, а також створення умов для їх неперервного професійного розвитку.

Професійна діяльність дизайнера за усіма своїми змістовими та процесуальними характеристиками є найскладнішою сферою людської діяльності, що вимагає пошуку нових підходів до професійної підготовки майбутніх фахівців, нових форм і методів навчання, зорієнтованих не на сьогоденні стандарти, а на потреби і вимоги майбутнього.

Список використаної літератури та джерел

1. Брюханова Г.В. Тенденції професійної підготовки фахівців друкованої продукції в Україні у період після 2000 року / Г.В. Брюханова // Педагогічний процес: теорія і практика: зб.наук. пр. – К.: «ВП Едельвейс», 2015. – Вип. 5–6. – С. 12–16.
2. Випускники українських ВНЗ очима роботодавців [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
[http://www.yourcompass.org/docs/Employees%20on%20University Graduates.pdf](http://www.yourcompass.org/docs/Employees%20on%20University%20Graduates.pdf)
3. Дерев'янка Н.В. Складові професійного мислення дизайнерів / Н.В. Дерев'янка // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол. : Т.І.Сущенко та ін.]. – Запоріжжя, 2009. – Вип. 3 (56). – С. 193-198.
4. Фещук А. В., Колесник Н. Є. Формування у студентів творчих умінь засобами веб-дизайну // Майстерність комунікації у мистецькій і професійній освіті: збірник наукових праць / за заг. редакцією Н.Є. Колесник, О.М. Піддубної, О.М. Марущак. – Житомир: ФО-П «Н.М. Левковець», 2020. – У 2-х ч. – Ч. I. –С. 92 – 94.

Для нотаток

Наукове видання

**ЕТНОДИЗАЙН: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА В СУЧАСНОМУ
ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ**

Збірник наукових праць

За зміст статей і правильне цитування відповідальний автор

Комп'ютерний макет:

Колесник Н. Є., кандидат педагогічних наук, доцент;
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Надруковано з оригінал-макета авторів